ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 4.6.2025
SWD(2025) 208 final

ΕΓΓΡΑΦΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Έκθεση χώρας 2025 — Ελλάδα

που συνοδεύει το έγγραφο

Σύσταση για ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

σχετικά με την οικονομική, κοινωνική, διαρθρωτική και δημοσιονομική πολιτική και την πολιτική απασχόλησης της Ελλάδας

{COM(2025) 208 final}

European Commission

Greece

2025 Country Report

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Οι προοπτικές ανάπτυξης της Ελλάδας παραμένουν ισχυρές

Η αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ στην Ελλάδα εξακολουθεί να υπερβαίνει τον μέσο όρο της ΕΕ. Το 2024 η Ελλάδα διατήρησε την ισχυρή αναπτυξιακή της δυναμική, καταγράφοντας αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ κατά 2,3 %. Μετά την πανδημία COVID-19, η οικονομία αναπτύχθηκε πολύ ταχύτερα από τον μέσο όρο της ΕΕ. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στη σταθερή ιδιωτική κατανάλωση, στην ισχυρή ανάκαμψη του τουρισμού και στη σημαντική αύξηση των επενδύσεων η οποία διευκολύνθηκε από την εφαρμογή του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ).

Χάρη στην ισχυρή ανάπτυξη και στα αποφασιστικά μέτρα πολιτικής, η Ελλάδα προσπαθεί να επιλύσει ορισμένες μακροχρόνιες ευπάθειες όσον αφορά τα υψηλά επίπεδα δημόσιου και εξωτερικού χρέους, τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια και την ανεργία, ωστόσο έχει καίρια σημασία να συνεχιστούν οι μεταρρυθμίσεις. Στο πλαίσιο της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών, η Επιτροπή διενήργησε εμπεριστατωμένη επισκόπηση της ελληνικής οικονομίας νωρίτερα εντός του 2025 ([1]). Κατά την τελευταία δεκαετία, η Ελλάδα αύξησε την ανθεκτικότητα της οικονομίας της και ενίσχυσε την εμπιστοσύνη των επιχειρήσεων χάρη στη δημοσιονομική εξυγίανση και στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, με αποτέλεσμα: i) να ενισχυθεί η φορολογική συμμόρφωση· ii) να ληφθούν μέτρα για την αντιμετώπιση των ανεπαρκειών της αγοράς εργασίας και της αγοράς προϊόντων· και iii) να υλοποιηθούν μεταρρυθμίσεις στον δημόσιο τομέα. Οι δείκτες δημόσιου και εξωτερικού χρέους έχουν μειωθεί σημαντικά από το 2020. Επιπροσθέτως, η ποιότητα των δανειακών χαρτοφυλακίων των τραπεζών βελτιώνεται από το 2016 και το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα μειώθηκε σημαντικά, από το σημείο κορύφωσής του στο 28 % περίπου στα μέσα του 2013 σε κάτω από 10 % κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2024. Η πρόοδος αυτή αναγνωρίζεται από τις αγορές και από τους οργανισμούς αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας.

Όσον αφορά το μέλλον, η ελληνική οικονομία αναμένεται να διατηρήσει την ανθεκτικότητά της. Χάρη στους περιορισμένους άμεσους εμπορικούς δεσμούς της Ελλάδας με τις Ηνωμένες Πολιτείες, οι εισαγωγικοί δασμοί των ΗΠΑ αναμένεται να έχουν μικρή μόνο επίδραση στην ελληνική οικονομία. Παρά την υψηλή παγκόσμια αβεβαιότητα, η αύξηση των επενδύσεων αναμένεται να παραμείνει ισχυρή, τροφοδοτούμενη από την απορρόφηση των κονδυλίων του ΣΑΑ και της πολιτικής συνοχής, ενώ η αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης αναμένεται να ενισχυθεί περαιτέρω χάρη στην ουσιαστική αύξηση των εισοδημάτων. Συνολικά, η αύξηση του ΑΕΠ αναμένεται να παραμείνει πάνω από το μακροπρόθεσμο δυναμικό της Ελλάδας, με προβλεπόμενο ρυθμό αύξησης της τάξης του 2,3 % το 2025 και 2,2 % το 2026. Ο πληθωρισμός αναμένεται να αρχίσει να μειώνεται το 2025 και το 2026, ωστόσο η έντονη αύξηση της ζήτησης και των μισθών, η οποία τροφοδοτείται τόσο από την άνοδο του κατώτατου μισθού όσο και από τη στενότητα της αγοράς εργασίας, θα περιορίσει τον αποπληθωρισμό.

([1]) Βλ. «In-depth review of Greece 2025», (Εμπεριστατωμένη επισκόπηση του 2025 για την Ελλάδα), Institutional Paper αριθ. 309, Μάιος 2025, Βρυξέλλες.

Παρά τις σημαντικές βελτιώσεις, εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις

Ο δείκτης δημόσιου χρέους της Ελλάδας σημειώνει πτώση, αλλά παραμένει υψηλός. Μεταξύ του 2023 και του 2024, ο δείκτης δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ μειώθηκε κατά περισσότερο από 10 % του ΑΕΠ, στο 153,6 %, αν και παραμένει ο υψηλότερος στην ΕΕ. Η μείωση ήταν αποτέλεσμα της ισχυρής αύξησης του ονομαστικού ΑΕΠ και ενισχύθηκε από τη σημαντική βελτίωση του δημοσιονομικού ισοζυγίου. Χάρη στις ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες και σε βελτιωμένη είσπραξη των φόρων, το ονομαστικό δημοσιονομικό ισοζύγιο μετατράπηκε από έλλειμμα ύψους 1,4 % το 2023 σε πλεόνασμα ύψους 1,3 % του ΑΕΠ το 2024. Η ουσιαστική αύξηση του ΑΕΠ και η ισχυρή δημοσιονομική θέση (δηλαδή το γεγονός ότι τα κρατικά έσοδα καλύπτουν τις δαπάνες και, ως εκ τούτου, η κυβέρνηση δεν χρειάζεται να αυξήσει τον δανεισμό) αναμένεται να οδηγήσουν σε περαιτέρω μείωση του δείκτη χρέους (βλ. παράρτημα 1). Ωστόσο, παρά την αξιοσημείωτη πρόοδο που έχει σημειωθεί όσον αφορά τη φορολογική συμμόρφωση από το 2018, το έλλειμμα συμμόρφωσης με τον ΦΠΑ στην Ελλάδα εξακολουθεί να είναι σχετικά υψηλό, συνεπώς υπάρχουν περαιτέρω περιθώρια βελτίωσης (βλ. τμήμα 2).

Η εξέλιξη των καθαρών δαπανών στην Ελλάδα αντικατοπτρίζει τη μετατόπιση από μια συγκρατημένη αύξηση το 2024 σε εντονότερη αύξηση το 2025, ενώ παραμένει εντός των συνολικών δημοσιονομικών ορίων που συνέστησε το Συμβούλιο. Το 2024 οι καθαρές δαπάνες ([2]) στην Ελλάδα μειώθηκαν κατά 0,3 % (βλ. παράρτημα 1). Η μείωση αυτή οφείλεται κυρίως στην υποτονική αύξηση των δαπανών και στα μέτρα διακριτικής ευχέρειας στο σκέλος των εσόδων για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής και της αδήλωτης εργασίας, ο αντίκτυπος των οποίων αφαιρείται από τις καθαρές δαπάνες. Το 2025 η Επιτροπή προβλέπει να αυξηθούν οι καθαρές δαπάνες κατά 4,2 %, ποσοστό που υπερβαίνει τον μέγιστο ρυθμό αύξησης που συνέστησε το Συμβούλιο ([3]). Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στις υψηλότερες παροχές κοινωνικής πρόνοιας, συνταξιοδοτικές δαπάνες και μισθολογικές δαπάνες του δημόσιου τομέα, σε συνδυασμό με την έντονη επιτάχυνση της ενδιάμεσης κατανάλωσης, η οποία αναμένεται να αυξηθεί ταχύτερα από ό,τι το 2024. Επιπρόσθετα, η σχεδιαζόμενη μείωση του συντελεστή των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης κατά 1 εκατοστιαία μονάδα το 2025 προβλέπεται να συμβάλει στην αύξηση αυτή, καθώς ο αντίκτυπος του μέτρου αυτού προστίθεται στις καθαρές δαπάνες. Ο σωρευτικός ρυθμός αύξησης των καθαρών δαπανών το 2024 και το 2025 συνολικά προβλέπεται να ανέλθει στο 3,9 %, ποσοστό χαμηλότερο από τον μέγιστο ρυθμό αύξησης που συνιστά το Συμβούλιο.

Τα επίμονα ελλείμματα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών δυσχεραίνουν τη μείωση του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας. Η μείωση των καθαρών εξαγωγών οδήγησε σε ελαφρά διεύρυνση του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (στο 6,4 % του ΑΕΠ) το 2024. Τα διατηρούμενα εξωτερικά ελλείμματα αντανακλούν τη χαμηλή εξαγωγική βάση και τη σημαντική εξάρτηση από τις εισαγωγές. Από την άποψη της αποταμίευσης και των επενδύσεων, οι χαμηλές και μειούμενες αποταμιεύσεις των νοικοκυριών αντισταθμίστηκαν μόνο εν μέρει από τη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων. Χάρη στην ισχυρή αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ και τα ευνοϊκά αποτελέσματα αποτίμησης, η καθαρή διεθνής επενδυτική θέση της Ελλάδας (ΚΔΕΘ) βελτιώθηκε περαιτέρω, στο – 131,6 % του ΑΕΠ το 2024, αλλά παρέμεινε η πιο αρνητική στην

([2]) Οι καθαρές δαπάνες ορίζονται στο άρθρο 2 σημείο 2 του κανονισμού (ΕΕ) 2024/1263 ως οι κρατικές δαπάνες μετά την αφαίρεση i) των δαπανών για τόκους, ii) των μέτρων διακριτικής ευχέρειας στο σκέλος των εσόδων, iii) των δαπανών για προγράμματα της Ένωσης που καλύπτονται στο σύνολό τους από ενωσιακά κονδύλια, iv) των εθνικών δαπανών για τη συγχρηματοδότηση προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται από την Ένωση, v) των κυκλικών στοιχείων των δαπανών για επιδόματα ανεργίας και vi) των έκτακτων και άλλων προσωρινών μέτρων.

([3]) Σύσταση του Συμβουλίου, της 21ης Ιανουαρίου 2025, για την έγκριση του εθνικού μεσοπρόθεσμου δημοσιονομικού-διαρθρωτικού σχεδίου της Ελλάδας (ΕΕ C, C/2025/661, 10.2.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/661/oj).

Πλαίσιο 1:

Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) των Ηνωμένων Εθνών

Η Ελλάδα παρουσιάζει καλές επιδόσεις όσον αφορά τους ΣΒΑ που σχετίζονται με την πράσινη μετάβαση (ΣΒΑ 7, 12, 15) και ορισμένους δείκτες κοινωνικής δικαιοσύνης (ΣΒΑ 2, 10), αλλά απομακρύνεται από την επίτευξη των στόχων για τους ΣΒΑ που σχετίζονται με την ειρήνη, τη δικαιοσύνη και τους ισχυρούς θεσμούς (ΣΒΑ 16). Η Ελλάδα βελτιώνει τις επιδόσεις της σχεδόν σε όλους τους ΣΒΑ που σχετίζονται με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, αν και πρέπει να καλύψει τη διαφορά από τον μέσο όρο της ΕΕ σε πολλούς από αυτούς (ΣΒΑ 9, 11, 13).

Η Ελλάδα υπολείπεται κατά πολύ του μέσου όρου της ΕΕ, αλλά καλύπτει τη διαφορά, όσον αφορά τη φτώχεια (ΣΒΑ 1), τους ΣΒΑ που σχετίζονται με την παραγωγικότητα (ΣΒΑ 4, 8, 9) και τη συνεργασία για τους στόχους (ΣΒΑ 17). Ωστόσο, η πρόοδος ήταν περιορισμένη στην περίπτωση του ΣΒΑ 3 για την υγειονομική περίθαλψη (βλ. παράρτημα 15).

ΕΕ. Λόγω της ισχυρής ζήτησης για εισαγωγές την οποία δημιούργησε το ΣΑΑ, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αναμένεται να παραμείνει υψηλό, ενώ η ΚΔΕΘ αναμένεται να βελτιωθεί με αργούς μόνο ρυθμούς κατά την περίοδο 2025-2026.

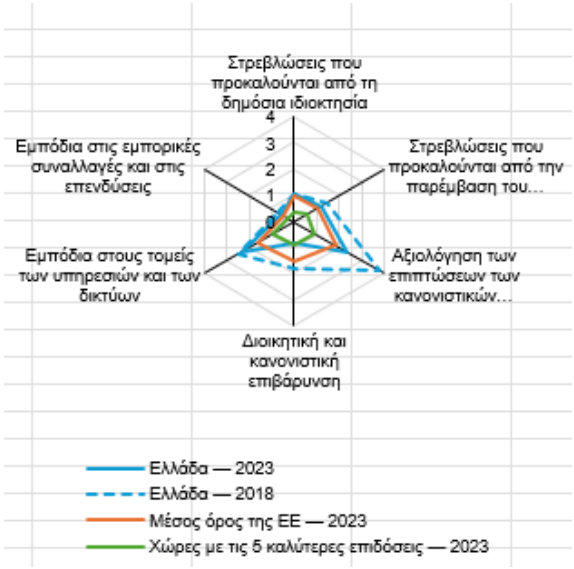
Το ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ) των ελληνικών τραπεζών έχει σημειώσει κάμψη, αλλά το υψηλό απόθεμα δανείων που διακρατούν οι «διαχειριστές πιστώσεων» επιβαρύνει την οικονομία. Το ποσοστό των ΜΕΔ των ελληνικών τραπεζών μειώθηκε σε 3,4 % τον Σεπτέμβριο του 2024, χάρη σε πωλήσεις χαρτοφυλακίου και τιτλοποιήσεις. Ωστόσο, το απόθεμα των ΜΕΔ που διακρατούνται από «διαχειριστές πιστώσεων» (εταιρείες που διαχειρίζονται το χρέος και είναι υπεύθυνες για την αναγκαστική είσπραξή του για λογαριασμό των πιστωτών) αυξήθηκε και ανήλθε στα 74,8 δισ. EUR (31,5 % του ΑΕΠ) στα τέλη του 2024 λόγω της πρόσθετης τιτλοποίησης και της αργής προόδου όσον αφορά τις διαδικασίες ρύθμισης των διαχειριστών πιστώσεων (βλ. ενότητα 2). Για τον λόγο αυτόν, τα παλαιά ΜΕΔ εξακολουθούν να παρεμποδίζουν την αποτελεσματική κατανομή των κεφαλαίων.

Η απασχόληση έχει αυξηθεί, αλλά τα αποθέματα αναξιοποίητου εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα εξακολουθούν να είναι σημαντικά. Ο αριθμός των απασχολουμένων στην Ελλάδα αυξήθηκε κατά σχεδόν 2 % —82 000 το 2024— κυρίως στους τομείς του εμπορίου, των μεταφορών και του τουρισμού, ενώ το ποσοστό συμμετοχής παρέμεινε χαμηλό σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Το ποσοστό ανεργίας μειώθηκε κατά 1 εκατοστιαία μονάδα σε διάστημα ενός έτους, στο 9,5 % κατά το τελευταίο τρίμηνο του 2024. Πρόκειται για το χαμηλότερο ποσοστό που έχει καταγραφεί από το 2009, ωστόσο εξακολουθεί να είναι σημαντικά υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (5,7 %). Οι γυναίκες και οι νέοι εξακολουθούν να πλήττονται δυσανάλογα από την ανεργία (βλ. τμήμα 4). Αντίθετα, σε αρκετούς τομείς της οικονομίας, συμπεριλαμβανομένου του τουρισμού, αναφέρονται ελλείψεις εργατικού δυναμικού. Συνολικά, η ελληνική αγορά εργασίας συνεχίζει να αντιμετωπίζει διαρθρωτικές προκλήσεις, μεταξύ των οποίων: i) έλλειψη δεξιοτήτων· ii) καλύτερη αλλά ακόμη ανεπαρκή φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων· και iii) περιορισμένη κινητικότητα του εργατικού δυναμικού (βλ. τμήμα 4).

Οι αυξήσεις των τιμών των κατοικιών έχουν οδηγήσει σε επιδείνωση της οικονομικής προσιτότητας της στέγασης. Οι τιμές των κατοικιών στην Ελλάδα αυξήθηκαν κατά μέσο όρο σε ποσοστό 9,3 % ετησίως κατά την περίοδο 2020-2024 (έναντι 4,9 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ) και εκτιμάται ότι είναι υπερτιμημένες κατά περίπου 20 %. Η άνοδος των τιμών οφείλεται στον συνδυασμό της αναθέρμανσης της εγχώριας και της εξωτερικής ζήτησης και της περιορισμένης προσφοράς λόγω των πολυετών υποτονικών επενδύσεων στον κατασκευαστικό τομέα. Παράλληλα, η επιτάχυνση της κατασκευαστικής δραστηριότητας (οι οικοδομικές άδειες για οικιστικά κτίρια υπολογιζόμενες ανά τετραγωνικό μέτρο ωφέλιμου εμβαδού δαπέδου αυξήθηκαν κατά 31,5 % το 2024) μπορεί να μετριάσει την αύξηση των τιμών των

κατοικιών κατά τα επόμενα έτη. Η ισχυρή άνοδος των τιμών των κατοικιών προκάλεσε επίσης αυξήσεις των ενοικίων, πράγμα που σημαίνει ότι η οικονομικά προσιτή στέγαση εξακολουθεί να αποτελεί σημαντική πρόκληση (βλ. τμήμα 4).

Διάγραμμα 1.1: **Δείκτες αγοράς προϊόντων του ΟΟΣΑ, πρόοδος που σημειώθηκε από το 2018 έως το 2023**

Πηγή: ΟΟΣΑ

Η παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα, παρά την ουσιαστική αύξησή της από το 2021, δεν καλύπτει τη διαφορά με την υπόλοιπη ΕΕ. Με βάση τα στοιχεία του 2024, το ελληνικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε μονάδες αγοραστικής δύναμης είναι το δεύτερο χαμηλότερο στην ΕΕ, καθώς ανέρχεται μόλις στο 70 % του μέσου όρου της ΕΕ. Η παραγωγικότητα της εργασίας ανά ώρα εργασίας στην Ελλάδα ήταν η χαμηλότερη στην ΕΕ, φθάνοντας μόλις το 56,2 % του μέσου όρου της ΕΕ το 2023 (μετρούμενη σε μονάδες αγοραστικής δύναμης). Οι μακροπρόθεσμες προοπτικές ανάπτυξης της χώρας παρεμποδίζονται επίσης από την ταχεία μείωση της αναλογίας των οικονομικά ενεργών ατόμων προς τον συνολικό πληθυσμό.

Επιπλέον, οι περιφερειακές ανισότητες παραμένουν έντονες. Οι περιφερειακές ανισότητες όσον αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, ιδίως μεταξύ της Αττικής (της περιφέρειας γύρω από την Αθήνα) και της υπόλοιπης χώρας, εξακολουθούν να είναι σημαντικές, ενώ αρκετές ελληνικές περιφέρειες δεν συγκλίνουν προς τον μέσο όρο της ΕΕ (βλ. τμήμα 4).

Η χαμηλή παραγωγικότητα συνδέεται εν μέρει με τη διάρθρωση της οικονομίας. Η ελληνική οικονομία εξαρτάται από τομείς χαμηλής παραγωγικότητας, όπως οι υπηρεσίες στέγασης και εστίασης, σε μεγαλύτερο βαθμό σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Ταυτόχρονα, το 2024 η απασχόληση στη βιομηχανία μέσης-υψηλής τεχνολογίας ανερχόταν στο 1,4 % της συνολικής απασχόλησης (έναντι 6,0 % για την ΕΕ) και είναι συγκεντρωμένη ως επί το πλείστον στην Αττική. Επιπροσθέτως, στην ελληνική οικονομία κυριαρχούν οι πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις ([4]) οι οποίες τείνουν να έχουν πιο περιορισμένους πόρους, να είναι λιγότερο ανταγωνιστικές ([5]), λιγότερο ικανές να εισέλθουν στις παγκόσμιες αγορές και λιγότερο ικανές να επενδύσουν στην έρευνα και ανάπτυξη (Ε&Α).

Η ανταγωνιστικότητα κόστους δεν είναι πιθανό να αυξηθεί περαιτέρω αν δεν αυξηθεί η παραγωγικότητα. Κατά την τελευταία δεκαετία, η Ελλάδα έχει επιτύχει σημαντικές βελτιώσεις όσον αφορά την ανταγωνιστικότητα κόστους, κυρίως μέσω των μισθολογικών περικοπών που εφαρμόστηκαν κατά την περίοδο 2010-2019. Για να διατηρηθεί η ανταγωνιστικότητα στο μέλλον, μπορεί να είναι επωφελές για την Ελλάδα να διερευνήσει τρόπους για να αυξήσει την παραγωγικότητά της και την ανταγωνιστικότητά της που δεν σχετίζεται με το κόστος, μεταξύ άλλων με τη μείωση του σημαντικού χάσματος καινοτομίας της σε σχέση με την ΕΕ, καθώς η εξάρτηση από περαιτέρω μειώσεις των μισθών ενδέχεται να καταστεί κοινωνικά μη βιώσιμη.

([4]) Οι ελληνικές πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις απασχολούν το 72,6 % των εργαζομένων (έναντι 49,7 % στην ΕΕ) και παράγουν το 50,2 % της συνολικής προστιθέμενης αξίας (έναντι 36,6 % στην ΕΕ).

([5]) Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, το 2024 η παραγωγικότητα των πολύ μικρών επιχειρήσεων (0-9 απασχολούμενοι) αντιστοιχούσε στο 49 % των μεγάλων εταιρειών στην ΕΕ, ενώ η παραγωγικότητα των μικρών επιχειρήσεων (10-49 απασχολούμενοι) αντιστοιχούσε στο 63 % των μεγάλων εταιρειών στην ΕΕ.

Πλαίσιο

Εμπόδια στις ιδιωτικές και στις δημόσιες επενδύσεις

Το ποσοστό ιδιωτικών επενδύσεων στην Ελλάδα είναι από τα χαμηλότερα στην ΕΕ. Τα τρία κύρια εμπόδια που συμβάλλουν σ' αυτές τις χαμηλές επιδόσεις παρουσιάζονται στα σημεία που ακολουθούν ([6]).

- **Νομικό πλαίσιο, αβεβαιότητα και υψηλό ενεργειακό κόστος για τις επιχειρήσεις.** Ποσοστό μεγαλύτερο από το 90 % των εταιρειών αναφέρει τους παράγοντες αυτούς ως εμπόδια στις επενδύσεις (βλ. παράρτημα 4).
- **Ελλείψεις εργατικού δυναμικού και δεξιοτήτων.** Όλο και μεγαλύτερο ποσοστό ελληνικών εταιρειών αναφέρει την έλλειψη ειδικευμένου προσωπικού ως εμπόδιο (βλ. παραρτήματα 10 και 12).
- **Πρόσβαση σε χρηματοδότηση.** Παρότι επιτεύχθηκε σημαντική πρόοδος τα τελευταία χρόνια, το ποσοστό των ελληνικών εταιρειών, ιδίως των ΜΜΕ, που αντιμετωπίζουν οικονομικούς περιορισμούς είναι υψηλό. Η πρόσβαση σε μη τραπεζική χρηματοδότηση και σε επιχειρηματικά κεφάλαια παραμένει περιορισμένη (βλ. παράρτημα 5).

Παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί τα τελευταία χρόνια, **εξακολουθούν να υπάρχουν εμπόδια στην αποδοτικότητα των δημόσιων δαπανών**:

- Οι **χρονοβόρες δικαστικές διαδικασίες** για την εκδίκαση νομικών αξιώσεων κατά διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων, σε συνδυασμό με τους **αργούς ρυθμούς αδειοδότησης και μεταβίβασης δικαιωμάτων ιδιοκτησίας**, εμποδίζουν την έγκαιρη ολοκλήρωση επενδύσεων σε βασικές υποδομές.
- **Απουσιάζει ο αποτελεσματικός συντονισμός μεταξύ των δημόσιων φορέων**, ιδίως όσον αφορά επενδύσεις που αφορούν άνω του ενός τομείς και υπουργεία**.**

Οι προκλήσεις αυτές αποτελούν επίσης εμπόδιο στην εκτέλεση των κονδυλίων της ΕΕ. Η υλοποίηση του ΣΑΑ της Ελλάδας βρίσκεται σε εξέλιξη, αλλά προκύπτουν σημαντικά εμπόδια, τα οποία συνδέονται με τις ανωτέρω προκλήσεις. Επί του παρόντος η Ελλάδα έχει υλοποιήσει το 35 % των οροσήμων και των στόχων του οικείου ΣΑΑ.

Εξακολουθεί να είναι σημαντικό να επιταχύνει την εφαρμογή των προγραμμάτων της πολιτικής συνοχής. Η ενδιάμεση επανεξέταση προσφέρει ευκαιρίες για επιτάχυνση της προόδου και για καλύτερη υλοποίηση των στρατηγικών προτεραιοτήτων της ΕΕ που σχετίζονται με την ανταγωνιστικότητα, την άμυνα, τη στέγαση, την ανθεκτικότητα των υδάτων και την ενεργειακή μετάβαση.

Η Ελλάδα, ενώ έχει εκδηλώσει ενδιαφέρον για τη μόχλευση της πλατφόρμας στρατηγικών τεχνολογιών για την Ευρώπη (στο εξής: STEP) στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής, μπορεί να στηρίξει περαιτέρω την ανάπτυξη ή την παραγωγή κρίσιμων τεχνολογιών στους τομείς της ψηφιακής και υπερπροηγμένης τεχνολογίας, των καθαρών και αποδοτικών ως προς τη χρήση των πόρων τεχνολογιών και των βιοτεχνολογιών.

Το ελληνικό επιχειρηματικό περιβάλλον έχει βελτιωθεί, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις. Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΟΣΑ ([7]), οι αγορές προϊόντων στην Ελλάδα έγιναν πιο ανταγωνιστικές το 2024, καθώς η διοικητική και κανονιστική επιβάρυνση για τις επιχειρήσεις μετριάστηκε και περισσότεροι

([6]) EIB Investment Survey 2024:Greece overview (Έρευνα της ΕΤΕπ για τις επενδύσεις το 2024: επισκόπηση στην Ελλάδα).

([7]) Βλ. δείκτες ρύθμισης της αγοράς προϊόντων (PRM) του ΟΟΣΑ Greece, PMR country note (Ελλάδα, σημείωμα για τους δείκτες PMR στη χώρα).

κανονισμοί υποβλήθηκαν σε αξιολογήσεις του αντικτύπου (διάγραμμα 1.1). Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές δυνατότητες όσον αφορά τα εξής: i) τη βελτίωση του κανονιστικού πλαισίου που διέπει τις επαγγελματικές υπηρεσίες και τον τομέα του λιανικού εμπορίου· και ii) τη διευκόλυνση του εμπορίου, εν μέρει με τον εξορθολογισμό του τελωνειακού συστήματος. Επιπροσθέτως, η βελτίωση της διακυβέρνησης των κρατικών επιχειρήσεων θα μπορούσε να συμβάλει στη διασφάλιση δίκαιου και ανταγωνιστικού περιβάλλοντος για τις ιδιωτικές εταιρείες (βλ. τμήμα 2). Επιπλέον, η ταχέως μεταβαλλόμενη νομοθεσία και το πολύπλοκο φορολογικό σύστημα δυσχεραίνουν την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας στην Ελλάδα (βλ. παράρτημα 6). Πέραν τούτου, παρά την πρόοδο που σημειώθηκε τα τελευταία χρόνια, εξακολουθούν να παρατηρούνται σημαντικές ανεπάρκειες: i) τόσο στο δικαστικό σύστημα, το οποίο πάσχει από χρονοβόρες διαδικασίες· όσο και ii) στις δημόσιες συμβάσεις που χαρακτηρίζονται από υψηλό ποσοστό περιπτώσεων υποβολής μίας μόνο προσφοράς ([8]).

Οι επενδυτικές ανάγκες είναι σημαντικές

Παρά την πρόσφατη πρόοδο, ο δείκτης επενδύσεων προς το ΑΕΠ της Ελλάδας παραμένει ο χαμηλότερος στην ΕΕ. Το 2024 ο δείκτης επενδύσεων, παρά τις σημαντικές αυξήσεις που σημείωσε τα τελευταία χρόνια, ανερχόταν στο 15,3 % του ΑΕΠ, σχεδόν 6 εκατοστιαίες μονάδες κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (βλ. πλαίσιο 2). Το χάσμα αυτό σε σχέση με την υπόλοιπη ΕΕ οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις χαμηλές εταιρικές επενδύσεις, ενώ οι δημόσιες επενδύσεις υπερέβησαν ελαφρώς τον μέσο όρο της ΕΕ. Ωστόσο, η Ελλάδα πρέπει να επιταχύνει την ικανότητα απορρόφησης του δημόσιου τομέα προκειμένου να εκπληρώσει τις δεσμεύσεις της στο πλαίσιο του ΣΑΑ έως το 2026 ([9]).

Η ανταγωνιστικότητα αναμένεται να βελτιωθεί χάρη στην πράσινη μετάβαση. Η Ελλάδα κατέγραψε σημαντική αύξηση στη χρήση ανανεώσιμης ενέργειας για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας κατά την τελευταία δεκαετία. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν βασικές προκλήσεις, συμπεριλαμβανομένων της περιορισμένης δυναμικότητας αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας και δυναμικότητας δικτύου, η οποία έχει επίσης διασυνοριακή διάσταση. Η πραγματοποίηση επιπλέον επενδύσεων σε αυτούς τους τομείς θα μπορούσε να συμβάλει στην επιτάχυνση της απανθρακοποίησης και στη μείωση των τιμών χονδρικής της ενέργειας, ώστε να υποστηριχθεί η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων. Επιπλέον, υπάρχουν σημαντικά περιθώρια επιτάχυνσης του εξηλεκτρισμού στον τομέα των μεταφορών, όπου οι πρόσφατες επενδυτικές πρωτοβουλίες δεν είχαν τον αναμενόμενο αντίκτυπο.

Η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή έχει βελτιωθεί, αλλά απαιτούνται περαιτέρω βελτιώσεις. Η Ελλάδα είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένη στους φυσικούς κινδύνους και τα τελευταία χρόνια υπέστη σημαντικές οικονομικές ζημίες λόγω τέτοιων συμβάντων. Παρά την πρόοδο που σημειώθηκε το 2024 όσον αφορά την ετοιμότητα και την προσαρμογή, η ανάπτυξη ανθεκτικότητας έναντι των φυσικών κινδύνων (σεισμοί, δασικές πυρκαγιές, πλημμύρες και κύματα καύσωνα) εξακολουθεί να αποτελεί βασική πρόκληση και είναι ακόμη πιο επιτακτική, δεδομένου ότι στην Ελλάδα το κενό ασφαλιστικής προστασίας είναι σημαντικό (βλ. τμήμα 3).

([8]) Το 2024 το ποσοστό των συμβάσεων με μία μόνο προσφορά αντιστοιχούσε σε 55 % στην Ελλάδα (βλ. παράρτημα 6).

([9]) Το σωρευτικό ποσοστό απορρόφησης των επιχορηγήσεων (επιχορηγήσεις που δαπανήθηκαν έως τα τέλη του 2024 σε σύγκριση με τον συνολικό προϋπολογισμό του ΣΑΑ) εκτιμάται σε 31 %, δηλαδή πάνω από τα δύο τρίτα των επενδύσεων αναμένεται να υλοποιηθούν κατά την περίοδο 2025-2026.

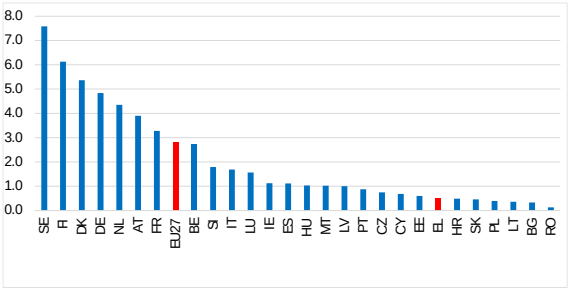
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ

Η αύξηση των επιδόσεων στον τομέα της Ε&Α και η πρόσβαση των επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση έχουν καίρια σημασία

Οι επιδόσεις της Ελλάδας στον τομέα της καινοτομίας βελτιώνονται, αλλά η χώρα δυσκολεύεται να γεφυρώσει το χάσμα με την ΕΕ. Σύμφωνα με τον ευρωπαϊκό πίνακα αποτελεσμάτων για την καινοτομία για το 2024, οι επιδόσεις της Ελλάδας στον τομέα της καινοτομίας βελτιώνονται. Οι ακαθάριστες εγχώριες δαπάνες για Ε&Α, εκφραζόμενες ως ποσοστό του ΑΕΠ (ένταση της Ε&Α) επίσης αυξάνονται, φθάνοντας το 1,49 % το 2023, ωστόσο παραμένουν κάτω από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (2,24 %). Ταυτόχρονα, η Ελλάδα κατατάσσεται ως «μέτριος παράγοντας καινοτομίας» με επιδόσεις στο 77,5 % του μέσου όρου της ΕΕ όσον αφορά την καινοτομία, ενώ τα αποτελέσματα της καινοτομίας παραμένουν κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (διάγραμμα 2.1). Οι δαπάνες των ελληνικών επιχειρήσεων για έρευνα και ανάπτυξη, παρά τη σταθερή αύξησή τους από το 2017, παραμένουν κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Αυτό αποτελεί τροχοπέδη για τη διάδοση της καινοτομίας και την εμπορική αξιοποίηση των ερευνητικών αποτελεσμάτων. Στο πλαίσιο αυτό, το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ) περιλαμβάνει μέτρα που αποσκοπούν: i) στην αναβάθμιση των ερευνητικών υποδομών της Ελλάδας· ii) στην παροχή χρηματοδότησης για βασική και εφαρμοσμένη έρευνα με έμφαση στις πλέον καινοτόμες εταιρείες· και iii) στη διεθνοποίηση του ελληνικού οικοσυστήματος καινοτομίας (παράρτημα 3).

Η βελτίωση της διακυβέρνησης και η μείωση της διοικητικής επιβάρυνσης μπορούν να τονώσουν τα αποτελέσματα της καινοτομίας στην Ελλάδα. Τόσο οι πηγές χρηματοδότησης για την καινοτομία όσο και η διαχείριση της πολιτικής στον τομέα της έρευνας είναι εδώ και καιρό κατακερματισμένες σε διάφορους οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένων διαφόρων υπουργείων, του Ελληνικού Ιδρύματος Έρευνας και Καινοτομίας και των περιφερειακών αρχών έρευνας και καινοτομίας (Ε&Κ). Επιπροσθέτως, τα συμβουλευτικά και διοικητικά όργανα αποδείχθηκαν ανεπαρκή ([10]). Επιπλέον, η χρηματοδότηση των ερευνητικών δραστηριοτήτων υπόκειται σε υπερβολικές διοικητικές απαιτήσεις, αργές διαδικασίες αξιολόγησης και υψηλό εκλαμβανόμενο γραφειοκρατικό φόρτο ([11]). Θα ήταν χρήσιμο η Ελλάδα να διαχειριστεί και να συντονίσει αποτελεσματικότερα το οικοσύστημα Ε&Κ της, καθώς και να αξιολογήσει τα μέτρα πολιτικής που ήδη εφαρμόζονται. Με τον τρόπο αυτόν, μπορεί να αξιοποιήσει πλήρως τις αυξανόμενες δαπάνες της για έρευνα και να βελτιώσει τις επιδόσεις της στον τομέα της καινοτομίας (παράρτημα 3).

Διάγραμμα 2.1: **Αποτελέσματα καινοτομίας**

([10]) OECD Economic Surveys: Greece 2024 (Οικονομικές έρευνες του ΟΟΣΑ: Ελλάδα 2024), Εκδόσεις ΟΟΣΑ, Παρίσι· και Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2023: ΓΔ Ε&Κ Στήριξη προς την Ελλάδα για την εφαρμογή των συστάσεων ανά χώρα στο πλαίσιο του μηχανισμού υποστήριξης πολιτικής — Τελική έκθεση.

([11]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2023: ΓΔ Ε&Κ Στήριξη προς την Ελλάδα για την εφαρμογή των συστάσεων ανά χώρα στο πλαίσιο του μηχανισμού υποστήριξης πολιτικής — Τελική έκθεση και ΟΟΣΑ (2024), OECD Economic Surveys: Greece 2024 (Οικονομικές έρευνες του ΟΟΣΑ: Ελλάδα 2024), Εκδόσεις ΟΟΣΑ, Παρίσι.

Πηγή: Αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που έχουν υποβληθεί δυνάμει της συνθήκης συνεργασίας για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας ανά δισεκατομμύριο του ΑΕΠ (σε ΜΑΔ EUR). Στατιστικά στοιχεία του ΕΓΔΕ για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας (PATSTAT) και στοιχεία της Eurostat για το ΑΕΠ

Η διευκόλυνση της πρόσβασης των νεοφυών και των επεκτεινόμενων επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση εξακολουθεί να έχει καίρια σημασία. Οι επενδύσεις επιχειρηματικών κεφαλαίων στην Ελλάδα ως ποσοστό του ΑΕΠ είναι πολύ χαμηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ. Οι χρηματοδοτούμενες από το κράτος πρωτοβουλίες κατάφεραν σε κάποιο βαθμό να κινητοποιήσουν επενδύσεις για νεοφυείς επιχειρήσεις μέσω του EquiFund και του διαδόχου του, EquiFund II. Το EquiFund είναι ένα υπερταμείο που δημιουργήθηκε από σύμπραξη δημόσιου και ιδιωτικού τομέα μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων. Επιπροσθέτως, η δανειακή διευκόλυνση ΣΑΑ χρησιμοποιείται για τη χρηματοδότηση προγραμμάτων με σκοπό την επέκταση ελληνικών επιχειρήσεων. Το μέσο μετοχικού κεφαλαίου της διευκόλυνσης αποτελείται πλέον από δύο σχήματα συμμετοχών (Q-Equity και InnovateNow), τα οποία προβλέπουν τη σύσταση εταιρειών επιχειρηματικού κεφαλαίου για επενδύσεις μέσω ιδίων κεφαλαίων / οιονεί ιδίων κεφαλαίων σε εταιρείες, συμπεριλαμβανομένων των ΜΜΕ. Ωστόσο, παρά τα μέτρα αυτά, θα ήταν χρήσιμο η Ελλάδα να αναζητήσει πρόσθετες πηγές επιχειρηματικών κεφαλαίων, καθώς και να εκπονήσει στρατηγική μετά το ΣΑΑ για τη βελτίωση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση της καινοτομίας (παράρτημα 3).

Υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω ψηφιοποίησης των δημόσιων υπηρεσιών για τις επιχειρήσεις. Η Ελλάδα έχει σημειώσει ουσιαστική πρόοδο, ιδίως από το 2020 και από την έναρξη της πανδημίας COVID-19, όσον αφορά την αύξηση του αριθμού των επιγραμμικών δημόσιων υπηρεσιών που είναι διαθέσιμες για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις ([12]). Επιπροσθέτως, το ελληνικό ΣΑΑ περιλαμβάνει μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις που στηρίζουν τον ψηφιακό μετασχηματισμό του δημόσιου τομέα. Παρόλα αυτά, η Ελλάδα θα μπορούσε να αποκομίσει περαιτέρω οφέλη από τις δημόσιες ψηφιακές υπηρεσίες στοχεύοντας στην έκδοση αδειών ψηφιοποίησης. Είναι σημαντικό η συνεχιζόμενη ανάπτυξη των ψηφιακών υπηρεσιών να συνδυαστεί τόσο με τον εξορθολογισμό των διαδικασιών όσο και με τη μεγαλύτερη λογοδοσία των δημόσιων υπηρεσιών, για παράδειγμα με τον καθορισμό μέγιστων χρόνων διεκπεραίωσης. Έχει ζωτική σημασία να εφαρμοστούν αποτελεσματικά οι πρωτοβουλίες που έχουν ήδη εγκριθεί με σκοπό τον εξορθολογισμό των διαδικασιών αδειοδότησης (π.χ. άδειες για νέα έργα ανανεώσιμης ενέργειας), με τη συμμετοχή των διοικήσεων σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο και των αποκεντρωμένων αρχών.

Η κανονιστική επιβάρυνση για τις επιχειρήσεις παραμένει υψηλή και απρόβλεπτη

Η ύπαρξη σταθερού νομικού πλαισίου και η μείωση της γραφειοκρατίας αποτελούν προϋποθέσεις για ένα ισχυρότερο επιχειρηματικό περιβάλλον. Η Ελλάδα είναι το κράτος μέλος της ΕΕ με τους βραχύτερους χρόνους θέσπισης νέων νόμων στην ΕΕ, ενώ η ταχέως μεταβαλλόμενη νομοθεσία αναφέρεται συχνά ως βασική πρόκληση για την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας στη χώρα. Οι συχνές αλλαγές του νομικού πλαισίου αυξάνουν την αβεβαιότητα, με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται όλο και περισσότερο η λήψη τεκμηριωμένων αποφάσεων από τους δυνητικούς επενδυτές. Η Ελλάδα λαμβάνει επί του παρόντος μέτρα για την ενίσχυση της χάραξης τεκμηριωμένων πολιτικών και σχεδιάζει να αρχίσει να χρησιμοποιεί έναν δείκτη για τη μέτρηση της κανονιστικής επιβάρυνσης για τις επιχειρήσεις ([13]), καθώς και για τη βελτίωση των εκτιμήσεων επιπτώσεων των κανονιστικών ρυθμίσεων που απαιτούνται πριν από τη θέσπιση νέας νομοθεσίας. Με τον τρόπο αυτόν αναμένεται να καταστεί δυνατή η

([12]) Πίνακας αποτελεσμάτων του δείκτη ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας (DESI).

([13]) Δείκτης Μέτρησης Γραφειοκρατίας (ΔΜΓ).

συνολική εκτίμηση του κανονιστικού και διοικητικού κόστους. Θα ήταν επίσης επωφελές για την Ελλάδα να υιοθετήσει μια πιο συστηματική και ποιοτική προσέγγιση όσον αφορά τις δημόσιες διαβουλεύσεις.

Οι ανεξάρτητες αρχές, συμπεριλαμβανομένων των ρυθμιστικών αρχών της αγοράς, έχουν καίρια σημασία για ένα αποτελεσματικό και συνεκτικό κανονιστικό πλαίσιο. Η Ελλάδα επανεξετάζει επί του παρόντος το νομικό πλαίσιο που διέπει τις ανεξάρτητες αρχές της. Στόχος της επανεξέτασης αυτής είναι η ενίσχυση της ικανότητας των ρυθμιστικών αρχών της αγοράς σε βασικούς τομείς (π.χ. ενέργεια και τηλεπικοινωνίες). Η ενίσχυση αυτή θα συμβάλει με τη σειρά της στη διασφάλιση ισότιμων όρων ανταγωνισμού για όλες τις εταιρείες και τους πολίτες. Θα μειώσει επίσης τον χρόνο που απαιτείται σήμερα για την έκδοση κανονιστικών αποφάσεων.

Η Ελλάδα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει κανονιστικά εμπόδια όσον αφορά τη χορήγηση αδειών. Το νομικό πλαίσιο που διέπει τις συμβάσεις παραχώρησης για υποδομές στον αιγιαλό, ιδίως για την ανάπτυξη νέων βιομηχανικών λιμένων, δεν είναι κατάλληλο για επενδυτικές δραστηριότητες ([14]). Επιπλέον, τα ρυθμιστικά κενά και η υπερβολική επιβάρυνση κατά τη διαδικασία αδειοδότησης δυσχεραίνουν τη νόμιμη λειτουργία των ελληνικών εταιρειών. Όσον αφορά την περιβαλλοντική αδειοδότηση, η ελλιπής νομοθεσία εξακολουθεί να επηρεάζει αρνητικά τις επενδύσεις. Για παράδειγμα, η Ελλάδα δεν έχει ακόμη θεσπίσει νομοθεσία για τον καθορισμό των όρων υπό τους οποίους μπορούν να αδειοδοτούνται έργα ανανεώσιμης ενέργειας με περιορισμένες περιβαλλοντικές επιπτώσεις ([15]). Για τους περισσότερους τύπους δραστηριοτήτων εκκρεμεί επίσης η θέσπιση κανονιστικών ρυθμίσεων για την ενεργοποίηση της χαμηλότερης περιβαλλοντικής ταξινόμησης που πρέπει να εφαρμόζεται στις επιχειρήσεις οι οποίες είναι εγκατεστημένες σε επιχειρηματικά πάρκα ([16]). Επιπροσθέτως, η παραγωγική ικανότητα της Ελλάδας σε όλες τις τεχνολογίες μηδενικών καθαρών εκπομπών παραμένει περιορισμένη. Η ανάπτυξη ολοκληρωμένου πλαισίου πολιτικής συνδεδεμένου με επενδυτικά κίνητρα θα μπορούσε να τονώσει την παραγωγή της χώρας στον τομέα των τεχνολογιών μηδενικών καθαρών εκπομπών, μεταξύ άλλων σε συγκεκριμένους τομείς στους οποίους έχουν ήδη παρατηρηθεί ορισμένες επενδυτικές ροές (π.χ. καλώδια ηλεκτρικής ενέργειας) (παράρτημα 7).

Οι φραγμοί εισόδου παραμένουν σημαντικοί σε αρκετές αγορές προϊόντων και στις επαγγελματικές υπηρεσίες (βλ. παράρτημα 4). Σύμφωνα με τους δείκτες του ΟΟΣΑ για τη ρύθμιση της αγοράς προϊόντων ([17]), παρά τις βελτιώσεις που επιτεύχθηκαν τα τελευταία χρόνια χάρη στις κανονιστικές μεταρρυθμίσεις, οι επαγγελματικές υπηρεσίες στην Ελλάδα εξακολουθούν να υπόκεινται σε αυστηρές ρυθμίσεις. Οι φραγμοί εισόδου στη χώρα παραμένουν στα υψηλότερα επίπεδα και ο οικείος «δείκτης εξόδου επιχειρήσεων» (δηλαδή ο αριθμός των επιχειρήσεων που κλείνουν σε μια χρονική περίοδο σε σύγκριση με τον συνολικό αριθμό των επιχειρήσεων στην εν λόγω χώρα) είναι ο χαμηλότερος στην Ευρώπη. Σύμφωνα με τους δείκτες του ΟΟΣΑ, οι περιορισμοί εισόδου για τους δικηγόρους και τους μηχανικούς εξακολουθούν να είναι σημαντικοί. Το ΣΑΑ της Ελλάδας αναμένεται να συμβάλει σε πιο ανοικτές και ανταγωνιστικές αγορές προϊόντων, εν μέρει με: i) τη διευκόλυνση των επιχειρήσεων να αποκτήσουν σύνδεση ηλεκτρικής ενέργειας και να ολοκληρώσουν μια μεταβίβαση ακινήτου· και ii) τη βελτίωση του πλαισίου εποπτείας για τη διασφάλιση ισότιμων όρων ανταγωνισμού μεταξύ ανταγωνιστών.

([14]) Νόμος 2971/2001 σχετικά με τη σύναψη συμβάσεων παραχώρησης για διάφορα είδη έργων υποδομής σε αιγιαλούς, παραλίες και θαλάσσιους πυθμένες διαφόρων τύπων.

([15]) Εκκρεμεί η θέσπιση κανονιστικών ρυθμίσεων για τους περισσότερους τύπους δραστηριοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των έργων ανανεώσιμης ενέργειας.

([16]) Η Ελλάδα εξέδωσε τις σχετικές αποφάσεις για τις οδικές υποδομές, τις λιμενικές υποδομές, τις περιβαλλοντικές υποδομές και τις εξορυκτικές δραστηριότητες, αλλά όχι για άλλους τύπους δραστηριοτήτων.

([17]) https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/product-market-regulation/Greece_PMR%20country%20note.pdf

Ωστόσο, θα ήταν επωφελής για την Ελλάδα τόσο η εκ των υστέρων αξιολόγηση του αντικτύπου των εν λόγω μέτρων, όσο και η συνέχιση του ανοίγματος των αγορών προϊόντων, με την προτεραιοποίηση τομέων που αντιμετωπίζουν τις σημαντικότερες ρυθμιστικές στρεβλώσεις.

Το ελληνικό σύστημα απονομής δικαιοσύνης εξακολουθεί να πάσχει από ανεπάρκειες και καθυστερήσεις, οι οποίες είναι επιζήμιες για το επιχειρηματικό περιβάλλον. Ο χρόνος που απαιτείται για την τελική επίλυση διαφορών για αστικές και εμπορικές υποθέσεις σε πρώτο βαθμό έφθασε τις 771 ημέρες το 2023 και τις 746 το 2022, μεταξύ των μεγαλύτερων στην ΕΕ. Η κατάσταση αυτή έχει ως αποτέλεσμα τη συσσώρευση εκκρεμών υποθέσεων και επιδεινώνεται περαιτέρω από τα εξής: i) την ελλιπή αξιοποίηση εναλλακτικών εργαλείων επίλυσης διαφορών· ii) την ανεπαρκή χρήση ΤΠ· και iii) τα ανεπαρκή στατιστικά στοιχεία για τη δικαιοσύνη. Διάφορα μέτρα του ΣΑΑ (και εκτός ΣΑΑ), τα οποία βρίσκονται επί του παρόντος σε εξέλιξη, αντιμετωπίζουν αυτές τις ελλείψεις, και ιδίως: i) το έργο ψηφιοποίησης για την απλούστευση, την τυποποίηση και την επιτάχυνση των δικαστικών διαδικασιών και την αποκατάσταση της διαλειτουργικότητας των πληροφοριακών συστημάτων· ii) η αναθεώρηση της κατανομής των διοικητικών, αστικών και ποινικών δικαστηρίων σε ολόκληρη την επικράτεια της χώρας· και iii) η δημιουργία Δικαστικής Αστυνομίας. Τα μέτρα αυτά θα συμπληρωθούν από ήδη προγραμματισμένες πρωτοβουλίες, μεταξύ των οποίων: i) η αναθεώρηση του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας για τον εξορθολογισμό και την επιτάχυνση των δικών· ii) η θέσπιση κωδικοποιημένης νομοθεσίας για εναλλακτικούς μηχανισμούς επίλυσης διαφορών (δικαστική και εξωδικαστική διαμεσολάβηση και διαιτησία)· και iii) η αναθεώρηση του κώδικα δικαστών.

Οι προσπάθειες για τη διασφάλιση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας και της φορολογικής συμμόρφωσης συνεχίζονται

Η αναδιάρθρωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ) ([18]) που διακρατούνται από τράπεζες και «διαχειριστές» πιστώσεων εξακολουθεί να είναι αργή. Η διαδικασία ρύθμισης των ΜΕΔ συνεχίζει να είναι πιο αργή από ό,τι είχε προγραμματιστεί. Αυτό οφείλεται: i) σε καθυστερήσεις και ανεπάρκειες των δικαστικών διαδικασιών· ii) στο υψηλό επίπεδο ανεπιτυχών πλειστηριασμών κατασχεθέντων ακινήτων, τις υποθήκες επί των οποίων οι αρχικοί ιδιοκτήτες δεν ήταν σε θέση να εξυπηρετήσουν· και iii) σε καθυστερήσεις όσον αφορά την καταχώριση των πράξεων στο κτηματολόγιο. Η Ελλάδα θα μπορούσε να θεσπίσει μέτρα για την αντιμετώπιση των επί του παρόντος μεγάλων καθυστερήσεων και του υψηλού επιπέδου ανεπιτυχών πλειστηριασμών, εάν: i) εισήγαγε κατάλληλες τροποποιήσεις στον οικείο Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας· και ii) δημιουργούσε νέα ηλεκτρονική πλατφόρμα για τον καθορισμό νέων δικασίμων στο εγγύς μέλλον (που θα αντικαταστήσουν τις δικασίμους στο απώτερο μέλλον) σε εκκρεμείς υποθέσεις επιβολής που σχετίζονται με ΜΕΔ ([19]).

Το φορολογικό πλαίσιο της Ελλάδας εξακολουθεί να είναι πολύπλοκο, κατακερματισμένο και υποκείμενο σε συχνές αλλαγές. Οι επενδυτές θεωρούν ότι η σημαντική διοικητική επιβάρυνση την οποία συνεπάγεται η συμμόρφωση με τους φορολογικούς κανόνες αποτελεί μείζον εμπόδιο για την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας στη χώρα. Το ΣΑΑ της Ελλάδας υποστηρίζει την

([18]) Τα ΜΕΔ είναι τραπεζικά δάνεια τα οποία εξοφλούνται με καθυστέρηση ή τα οποία είναι απίθανο να αποπληρωθούν πλήρως από τον δανειολήπτη.

([19]) Οι πλειστηριασμοί ήταν ανεπιτυχείς σε ποσοστό 75 %, ενώ στους επιτυχείς πλειστηριασμούς τρίτοι απέκτησαν μόνο το 50 % περίπου των ακινήτων. Βλ. έκθεση μεταπρογραμματικής εποπτείας για την Ελλάδα, φθινόπωρο 2024 (https://economy-finance.ec.europa.eu/publications/post-programme-surveillance-report-greece-autumn-2024_el).

κωδικοποίηση βασικών τομέων του φορολογικού πλαισίου, συμπεριλαμβανομένων του φορολογικού κώδικα, του τελωνειακού κώδικα, του κώδικα ΦΠΑ, των φόρων ακίνητης περιουσίας και του κώδικα είσπραξης δημόσιων εσόδων. Είναι σημαντικό, μόλις το νομικό πλαίσιο τεθεί σε εφαρμογή, να παραμείνει σταθερό και να υποστηρίζεται από έγκαιρη διοικητική καθοδήγηση προς τις επιχειρήσεις και το κοινό. Αυτό θα συμβάλει στην ενίσχυση της διαφάνειας του φορολογικού συστήματος της Ελλάδας, ενώ αναμένεται επίσης να μειώσει το κόστος συμμόρφωσης για τις επιχειρήσεις.

Οι ηλεκτρονικές πληρωμές έχουν περιορίσει τη φοροδιαφυγή και έχουν αυξήσει τα δημόσια έσοδα, ωστόσο η φοροδιαφυγή εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση σε συγκεκριμένους τομείς. Η επέκταση της χρήσης ηλεκτρονικών πληρωμών έχει αυξήσει σημαντικά την είσπραξη των φόρων, ιδίως στον τομέα του λιανικού εμπορίου. Οι ηλεκτρονικές πληρωμές αποτελούν αποτελεσματικό εργαλείο για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, όπως δείχνει η συρρίκνωση του ελλείμματος συμμόρφωσης με τον ΦΠΑ στην Ελλάδα, το οποίο μειώθηκε από 25,4 % το 2018 στο 13,7 % το 2022 ([20]). Ωστόσο, το έλλειμμα αυτό εξακολουθεί να είναι υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (6 %). Μέτρα που αποτελούν μέρος του ΣΑΑ της Ελλάδας, όπως η διασύνδεση των ταμειακών μηχανών (και των τερματικών «σημείων πώλησης») με τα πληροφοριακά συστήματα της φορολογικής αρχής, αναμένεται να συμβάλουν στην περαιτέρω μείωση του ελλείμματος συμμόρφωσης με τον ΦΠΑ. Παρόλα αυτά, η φοροδιαφυγή στον τομέα των καυσίμων παραμένει σε υψηλά επίπεδα, ενώ πρόσφατες εκτιμήσεις ([21]) δείχνουν απώλεια εσόδων (από τον ΦΠΑ και τους ειδικούς φόρους κατανάλωσης) ύψους έως και 500 εκατ. EUR ετησίως. Η ολοκλήρωση του νομικού πλαισίου για το εργαλείο παρακολούθησης της φορολογικής αρχής ([22]) και η εγκατάσταση συσκευών εντοπισμού σε οχήματα μεταφοράς εμπορευματοκιβωτίων και σε πλοία αναμένεται να συμβάλουν θετικά. Επιπροσθέτως, η Ελλάδα θα μπορούσε να ενισχύσει περαιτέρω την επιβολή του νομικού πλαισίου με την τροποποίηση των δικαστικών κωδίκων και την αύξηση της ικανότητας της τελωνειακής αρχής να διενεργεί φυσικούς ελέγχους. Πέραν τούτου, η υπό εξέλιξη οργανωτική μεταρρύθμιση της τελωνειακής διοίκησης για τη συγκέντρωση των ελέγχων, η οποία υποστηρίζεται από το ΣΑΑ ([23]), αναμένεται επίσης να ενισχύσει περαιτέρω τη φορολογική συμμόρφωση.

Λαμβάνονται μέτρα για τη βελτίωση τόσο της δημόσιας διοίκησης όσο και της διαχείρισης των κρατικών περιουσιακών στοιχείων

Η Ελλάδα λαμβάνει μέτρα για να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα της οικείας δημόσιας διοίκησης. Το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ) εφαρμόζει εκτεταμένο πρόγραμμα ανάπτυξης ικανοτήτων, το οποίο υποστηρίζεται από το ελληνικό ΣΑΑ. Το πρόγραμμα καλύπτει πολλούς δημόσιους υπαλλήλους και επικεντρώνεται σε βασικές δεξιότητες, συμπεριλαμβανομένων των ψηφιακών δεξιοτήτων και των δημόσιων συμβάσεων. Η ανανεωμένη ετήσια διαδικασία αξιολόγησης που καθιερώθηκε το 2022 βελτίωσε τον καθορισμό στόχων για τους δημόσιους υπαλλήλους και κατέστησε δυνατό τον προσδιορισμό και την αξιολόγηση των βασικών δεξιοτήτων των δημόσιων υπαλλήλων. Το σύστημα αμοιβής βάσει επιδόσεων που θεσπίστηκε μέσω του ΣΑΑ ενίσχυσε περαιτέρω τη σύνδεση του συστήματος αξιολόγησης της δημόσιας διοίκησης με προκαθορισμένους στόχους. Υπάρχουν περιθώρια επέκτασης του εν λόγω συστήματος αξιολόγησης ώστε να καλύπτει περισσότερους δημόσιους

([20]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή, EU VAT Gap Report (Έκθεση για το έλλειμμα ΦΠΑ στην ΕΕ).

([21]) Οι εκτιμήσεις, οι οποίες περιλαμβάνουν τις φορολογικές ζημίες που οφείλονται στη νοθεία καυσίμων, βασίζονται, μεταξύ άλλων, σε εκθέσεις της διαΝΕΟσις και της ΕΥ (2016) καθώς και σε πιο πρόσφατα στοιχεία του Συνδέσμου Εταιριών Εμπορίας Πετρελαιοειδών Ελλάδας (ΣΕΕΠΕ).

([22]) Πληροφοριακό εργαλείο με την ονομασία «σύστημα εισροών-εκροών».

([23]) Ολοκληρωμένες πληροφορίες που επιτρέπουν την παρακολούθηση κίνησης επαγγελματικών οχημάτων και εμπορευματοκιβωτίων.

οργανισμούς ([24]). Το πλαίσιο πολυεπίπεδης διακυβέρνησης που εγκρίθηκε το 2024 (στο πλαίσιο του ΣΑΑ) δεν έχει ακόμη καταστεί πλήρως λειτουργικό. Το απλουστευμένο νομικό πλαίσιο για την τοπική αυτοδιοίκηση που πρόκειται να εγκριθεί το 2025 αναμένεται: i) να αναθέσει σαφείς αρμοδιότητες και να επιβάλει υποχρεώσεις λογοδοσίας σε κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο· και ii) να συμβάλει στην αποφυγή αλληλεπικαλυπτόμενων εντολών.

Η βελτιωμένη διακυβέρνηση της διαχείρισης των δημόσιων περιουσιακών στοιχείων αναμένεται να βελτιώσει τόσο την παροχή υπηρεσιών όσο και τα οικονομικά αποτελέσματα. Η πρόσφατη συγχώνευση του Ταμείου Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου (ΤΑΙΠΕΔ) και του ελληνικού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΤΧΣ) με την Ελληνική Εταιρεία Συμμετοχών και Περιουσίας (ΕΕΣΥΠ) αναμένεται: i) να ενισχύσει την ικανότητα της ΕΕΣΥΠ να διασφαλίζει την παροχή υπηρεσιών από τις κρατικές επιχειρήσεις στους πολίτες· και ii) να βελτιώσει τα οικονομικά αποτελέσματα. Ειδικότερα, η εμπειρογνωσία του ΤΑΙΠΕΔ στον τομέα της ανάπτυξης περιουσιακών στοιχείων του δημοσίου αναμένεται να συμβάλει στην υπέρβαση των μακροχρόνιων προβλημάτων που αντιμετωπίζει η θυγατρική Εταιρεία Ακινήτων Δημοσίου (ΕΤΑΔ) όσον αφορά τη διαχείριση του οικείου χαρτοφυλακίου ακίνητων περιουσιακών στοιχείων. Πρόσφατα, ξεκίνησε διετής διαδικασία για την αξιολόγηση έως και 36 000 ακινήτων της ΕΤΑΔ ενόψει της εμπορικής εκμετάλλευσής τους. Οι προσπάθειες αυτές είναι ιδιαίτερα αξιόλογες, δεδομένων των μέτρων του ΣΑΑ για την αύξηση: i) της πρόσβασης των νοικοκυριών χαμηλού εισοδήματος σε οικονομικά προσιτή και ποιοτική στέγαση· και ii) της διαθεσιμότητας κοινωνικών κατοικιών για ευάλωτες ομάδες σε συνεργασία με τον ιδιωτικό τομέα.

([24]) Επί του παρόντος, καλύπτονται περίπου 220 000 από τους 590 000 μόνιμους δημόσιους υπαλλήλους της Ελλάδας.

ΑΠΑΝΘΡΑΚΟΠΟΙΗΣΗ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΙΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ

Η Ελλάδα λαμβάνει μέτρα για να γίνει η ηλεκτρική ενέργεια πιο οικονομικά προσιτή, ωστόσο οι βραχυπρόθεσμες λύσεις είναι περιορισμένες

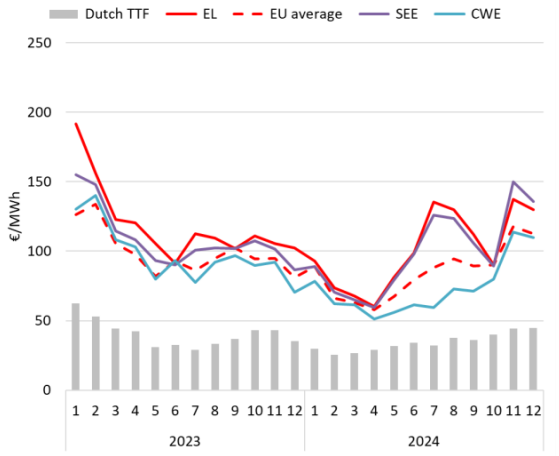
Οι υψηλές τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας επηρεάζουν αρνητικά τόσο την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών επιχειρήσεων όσο και το διαθέσιμο εισόδημα των ελληνικών νοικοκυριών. Οι τιμές χονδρικής της ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα παραμένουν πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (βλ. διάγραμμα 3.1) και έχουν αρνητικό αντίκτυπο στην ανταγωνιστικότητα των ενεργοβόρων βιομηχανιών της Ελλάδας. Αυτό εμποδίζει τον περαιτέρω εξηλεκτρισμό που είναι αναγκαίος για την επίτευξη των κλιματικών στόχων της χώρας, παρότι θα πρέπει να τονιστεί ότι η Ελλάδα βρίσκεται πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ ([25]). Σημαντικός καθοριστικός παράγοντας των υψηλών τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας είναι η συνεχιζόμενη εξάρτηση από το φυσικό αέριο για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Ο λόγος της τιμής της ηλεκτρικής ενέργειας προς το αέριο εξακολουθεί να είναι υψηλότερος από τον μέσο όρο της ΕΕ, καθώς οι καταναλωτές και οι βιομηχανίες πληρώνουν τρεις φορές ή περισσότερο για την ηλεκτρική ενέργεια από ό,τι για το αέριο. Ο λόγος της τιμής επιδεινώνεται περαιτέρω από το υψηλότερο επίπεδο φόρων και τελών που επιβάλλονται στην ηλεκτρική ενέργεια σε σχέση με το αέριο ([26]).

Η Ελλάδα λαμβάνει μέτρα για να ενισχύσει την οικονομική αποδοτικότητα και την ανθεκτικότητα του οικείου συστήματος ηλεκτρικής ενέργειας. Για παράδειγμα, διασυνδέει τα νησιά της με το ηπειρωτικό δίκτυο. Το εν λόγω έργο διασύνδεσης υποστηρίζεται από τον μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας και θα οδηγήσει στη διακοπή λειτουργίας εξαιρετικά ρυπογόνων και δαπανηρών μονάδων παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας που λειτουργούν με πετρέλαιο στα νησιά. Επιπροσθέτως, η Ελλάδα έχει λάβει μέτρα για την αύξηση του ανταγωνισμού τιμών στην αγορά λιανικής, για παράδειγμα δημιουργώντας διαδικτυακό εργαλείο σύγκρισης τιμών και διευκολύνοντας τους πελάτες να αλλάζουν πάροχο ηλεκτρικής ενέργειας. Ωστόσο, η αύξηση των λογαριασμών ηλεκτρικής ενέργειας κατά την τελευταία πενταετία ασκεί πίεση στο διαθέσιμο εισόδημα, ιδίως για τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος. Σχεδόν ένα στα τρία ελληνικά νοικοκυριά εξακολουθεί να αντιμετωπίζει ληξιπρόθεσμες οφειλές λογαριασμών υπηρεσιών κοινής ωφελείας το 2023, επίπεδο το οποίο ακολουθεί εν γένει το επίπεδο που παρατηρήθηκε τα προηγούμενα έτη. Αυτό το επίπεδο ληξιπρόθεσμων οφειλών λογαριασμών υπηρεσιών κοινής ωφελείας είναι σχεδόν πενταπλάσιο του μέσου όρου της ΕΕ.

([25]) Το ποσοστό εξηλεκτρισμού της Ελλάδας ανέρχεται σε 40 % σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 33 %.

([26]) Η ανάλυση βασίζεται σε στοιχεία της Eurostat για το πρώτο εξάμηνο του 2024. Η ζώνη κατανάλωσης είναι η DC για την ηλεκτρική ενέργεια και η D2 για το αέριο, οι οποίες αφορούν μεσαίου μεγέθους καταναλωτές και παρέχουν μια εικόνα της οικονομικής προσιτότητας.

Διάγραμμα 3.1: **Μηνιαίες μέσες τιμές χονδρικής πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας επόμενης ημέρας και ευρωπαϊκές τιμές αναφοράς για το φυσικό αέριο [ολλανδικό ([27])]**

Πηγή: S&P Platts και ΕΔΔΣΜ-ηλ.

Η βελτίωση της ευελιξίας του ενεργειακού συστήματος της Ελλάδας θα μπορούσε να συμβάλει στην αύξηση της οικονομικής προσιτότητας της ηλεκτρικής ενέργειας. Η Ελλάδα έχει λάβει μέτρα για να ενισχύσει την ευελιξία του ενεργειακού της τομέα, για παράδειγμα με την αύξηση της δυναμικότητας αποθήκευσης σε συσσωρευτές και τη θέσπιση νομικού πλαισίου για την αποθήκευση ηλεκτρικής ενέργειας, τα οποία αποτελούν αμφότερα μέτρα του ελληνικού σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ). Ωστόσο, το κανονιστικό πλαίσιο δεν επιτρέπει ακόμη: i) την πλήρη συμμετοχή της αποθήκευσης σε συσσωρευτές στις χονδρικές αγορές ενέργειας· και ii) την πρόσβαση της απόκρισης ζήτησης στις ελληνικές αγορές επόμενης ημέρας και στις ενδοημερήσιες αγορές. Ως επί το πλείστον, οι επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά στην Ελλάδα δεν χρησιμοποιούν έξυπνους μετρητές ή ψηφιακές λύσεις που θα καθιστούσαν δυνατή την ευελιξία της ζήτησης. Ωστόσο, το ενδιαφέρον για συμβάσεις αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (ΣΑΗΕ) αυξάνεται σημαντικά και η χρήση ΣΑΗΕ θα μπορούσε να επεκταθεί περαιτέρω με την ανάπτυξη προθεσμιακών αγορών που προωθούν την ασφαλή και μακροπρόθεσμη προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας με τη χρήση: i) μέσων ευελιξίας που βασίζονται σε ΣΑΗΕ· και ii) δέσμευσης της βιομηχανίας να καταναλώνει καθαρή ηλεκτρική ενέργεια. Τέτοιου είδους πρωτοβουλίες θα μπορούσαν να παράσχουν στοχευμένη στήριξη στη βιομηχανία, της οποίας η παραγωγή κατέγραψε σταθερή αύξηση κατά τα προηγούμενα έτη, προκειμένου να μειωθεί η εξάρτησή της από τα ορυκτά καύσιμα, εξάρτηση που αποτελεί καθοριστικό παράγοντα διαμόρφωσης του τρέχοντος επιπέδου των τιμών ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα.

Η περιορισμένη δυναμικότητα του δικτύου και της αποθήκευσης και η χαμηλή ζήτηση επιτείνουν την ανάγκη περιορισμού της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας

Χάρη στη συνεχιζόμενη αύξηση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η Ελλάδα έχει εξελιχθεί σε καθαρό εξαγωγέα ηλεκτρικής ενέργειας, ωστόσο διαφαίνονται προκλήσεις. Η εγκατεστημένη δυναμικότητα ανανεώσιμης ενέργειας αυξήθηκε εντυπωσιακά σε ποσοστό 17,5 % το 2024 και πλέον υπερβαίνει τα 18 GW. Με το ενδιαφέρον της αγοράς να παραμένει ισχυρό, η Ελλάδα αναμένεται να υπερβεί τον στόχο που έχει θέσει για το 2030 για εγκατεστημένη δυναμικότητα ηλεκτροπαραγωγής από ανανεώσιμες πηγές 27,5 GW. Στο μέλλον, θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή σε συγκεκριμένα μέτωπα. Πρώτον, η δυναμικότητα ανανεώσιμης ενέργειας αυξήθηκε άνισα, με την αιολική δυναμικότητα να αυξάνεται μόνο κατά 2 % το 2024. Η αύξηση της αιολικής ενέργειας, μεταξύ άλλων από υπεράκτια αιολικά πάρκα ([28]), θα είχε ως αποτέλεσμα την πιο ισορροπημένη παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές. Δεύτερον, υπάρχουν περιθώρια επιτάχυνσης του εξηλεκτρισμού, για

([27]) Ο μηχανισμός μεταβίβασης τίτλων (TTF) αποτελεί εικονικό σημείο εμπορίας φυσικού αερίου στις Κάτω Χώρες. Χρησιμεύει ως βασικός δείκτης αναφοράς για τις ευρωπαϊκές τιμές φυσικού αερίου. Οι τιμές CWE και SEE είναι μέσες τιμές στις αγορές της κεντροδυτικής Ευρώπης (Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες και Αυστρία) και της νοτιοανατολικής Ευρώπης (Βουλγαρία, Ελλάδα και Κροατία).

([28]) Στο πλαίσιο μεταρρυθμιστικού μέτρου που περιλαμβάνεται στο ΣΑΑ της Ελλάδας, θα καθοριστούν περιοχές ανάπτυξης έργων για υπεράκτια αιολικά έργα στην Ελλάδα.

παράδειγμα στον τομέα των μεταφορών. Με τον τρόπο αυτόν θα αυξηθεί η εγχώρια ζήτηση και θα υποστηριχθεί η οικονομικά αποδοτικότερη απομάκρυνση από τα ορυκτά καύσιμα. Τέλος, δεδομένης της απότομης αύξησης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, ιδίως της ηλεκτροπαραγωγής από ηλιακή ενέργεια, η ανάγκη «περικοπών» (δηλαδή μείωσης της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας επειδή η δυναμικότητα του δικτύου και της αποθήκευσης δεν επαρκεί για την κάλυψη του συνόλου της επιπλέον παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας) αναμένεται να επιταθεί περαιτέρω, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα. Ως εκ τούτου, ένα σαφές και σταθερό πλαίσιο που θα καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο θα πραγματοποιηθούν οι περικοπές έχει ουσιαστική σημασία για να διατηρηθεί το σημερινό ενδιαφέρον της αγοράς για την ανανεώσιμη ενέργεια.

Η χρηματοδότηση για έργα ανανεώσιμης ενέργειας και αποθήκευσης θα μπορούσε να καταργηθεί σταδιακά, ενώ θα μπορούσαν να αυξηθούν περαιτέρω οι ελπιδοφόρες επενδύσεις ενεργειακής απόδοσης. Δεδομένης της σημαντικής αύξησης της εγκατάστασης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, οι ελληνικές αρχές σχεδιάζουν τώρα να καταργήσουν σταδιακά τα καθεστώτα κρατικών ενισχύσεων για νέα έργα ανανεώσιμης ενέργειας. Ομοίως, το αυξανόμενο ενδιαφέρον για έργα αποθήκευσης ενέργειας σε συσσωρευτές —λόγω της όλο και μεγαλύτερης ανάγκης για περικοπές της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από ανανεώσιμες πηγές— σημαίνει επίσης ότι και οι κρατικές ενισχύσεις για συσσωρευτές θα μπορούσαν να καταργηθούν σταδιακά. Το ελληνικό ΣΑΑ περιλαμβάνει επένδυση που αποσκοπεί στην ενίσχυση της ενεργειακής απόδοσης και στην προώθηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας για «αυτοκατανάλωση» (όταν τα νοικοκυριά και οι επιχειρήσεις καταναλώνουν τα ίδια την ηλεκτρική ενέργεια που παράγουν). Η επένδυση αυτή περιλαμβάνει σχέδιο εγκατάστασης περισσότερων από 100 000 ηλιακών θερμοσιφώνων και αντλιών θερμότητας. Δεδομένου του έντονου ενδιαφέροντος που εκδηλώνεται για τις τεχνολογίες αυτές, θα μπορούσε να υπάρχει περιθώριο επέκτασης του εν λόγω μέτρου και, παράλληλα, να εξεταστεί το ενδεχόμενο αναβάθμισης των χρηματοδοτικών μέσων που δεν βασίζονται σε επιχορηγήσεις. Για παράδειγμα, το δανειοδοτικό χρηματοδοτικό μέσο που θεσπίστηκε μέσω του ελληνικού ΣΑΑ με τίτλο «Αναβαθμίζω το σπίτι μου» προσέλκυσε έντονο αρχικό ενδιαφέρον.

Τα δίκτυα ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν περιορισμούς δυναμικότητας, καθώς στο ενεργειακό μείγμα προστίθεται περισσότερη ανανεώσιμη ενέργεια. Η Ελλάδα έχει περιθώρια να επεκτείνει τη διασυνοριακή της δυναμικότητα διασύνδεσης, εδραιώνοντας έτσι τη θέση της ως καθαρού εξαγωγέα ηλεκτρικής ενέργειας. Ωστόσο, οι χρονοβόρες διαδικασίες αδειοδότησης για υποδομές δικτύου εξακολουθούν να αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα εμπόδια που καθυστερούν την περαιτέρω ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Ταυτόχρονα, η Ελλάδα θα μπορούσε επίσης να εντείνει τη συνεργασία της με τις γειτονικές χώρες για τη μεγιστοποίηση της επιχειρησιακής δυναμικότητας των υφιστάμενων διασυνοριακών υποδομών ηλεκτρικής ενέργειας, ιδίως με την καλύτερη αξιοποίηση των περιφερειακών συντονιστικών κέντρων. Επιπροσθέτως, εξακολουθεί να υπάρχει σημαντική ανάγκη βελτίωσης της ποιότητας των δικτύων διανομής, καθώς οι τεχνικές και μη τεχνικές απώλειες ([29]) ηλεκτρικής ενέργειας στο δίκτυο παραμένουν πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ.

Η Ελλάδα καταγράφει σημαντικές επιδοτήσεις ορυκτών καυσίμων και δεν υπάρχουν σχέδια για τη σταδιακή κατάργηση των εν λόγω επιδοτήσεων πριν από το 2030. Η μείωση και η σταδιακή κατάργηση των τρεχουσών επιδοτήσεων ([30]) συνάδει με τις δεσμεύσεις της ΕΕ και θα μπορούσε να συμβάλει στη χαλάρωση των

([29]) Οι τεχνικές απώλειες προκαλούνται από παράγοντες όπως η αντίσταση αγωγού και τα ηλεκτρομαγνητικά πεδία, οι οποίες είναι εγγενή στοιχεία του συστήματος και μπορούν να μειωθούν μέσω της βελτίωσης της υποδομής και της αποδοτικότητας του δικτύου. Οι μη τεχνικές απώλειες, γνωστές και ως εμπορικές ζημίες, αποδίδονται σε ζητήματα όπως τα σφάλματα μέτρησης, η ρευματοκλοπή και η μη πληρωμή.

([30]) Η αξία των επιδοτήσεων ορυκτών καυσίμων στην Ελλάδα ανέρχεται στο 0,79 % του ΑΕΠ της Ελλάδας.

ορίων στα δημοσιονομικά περιθώρια της Ελλάδας. Η χώρα θα μπορούσε να εξετάσει το ενδεχόμενο να δώσει προτεραιότητα στη σταδιακή κατάργηση των ακόλουθων ειδών επιδοτήσεων: i) επιδοτήσεις ορυκτών καυσίμων που δεν αντιμετωπίζουν την ενεργειακή φτώχεια με στοχευμένο τρόπο· ii) επιδοτήσεις ορυκτών καυσίμων που δεν ανταποκρίνονται σε πραγματικές ανησυχίες ενεργειακής ασφάλειας· iii) επιδοτήσεις ορυκτών καυσίμων που εμποδίζουν τον εξηλεκτρισμό· και iv) επιδοτήσεις ορυκτών καυσίμων που δεν έχουν καίρια σημασία για τη βιομηχανική ανταγωνιστικότητα. Ωστόσο, πρέπει να τονιστεί ότι στην Ελλάδα ο συνδυασμός των εθνικών φόρων ενέργειας και άνθρακα και του συστήματος εμπορίας δικαιωμάτων εκπομπής της ΕΕ λειτουργεί εν γένει ως αντικίνητρο για τη χρήση ορυκτών καυσίμων και ότι τα αντικίνητρα αυτά είναι μεγαλύτερα από τον μέσο όρο της ΕΕ (παραρτήματα 2 και 8).

Οι ακόλουθες εναπομένουσες επιδοτήσεις ορυκτών καυσίμων είναι ιδιαίτερα επιζήμιες από οικονομική και περιβαλλοντική άποψη και η Ελλάδα θα μπορούσε να επωφεληθεί από τη θέσπιση κινήτρων για φιλικότερες προς το κλίμα λύσεις. Όλες αυτές οι επιδοτήσεις αφορούν απαλλαγές από τον ειδικό φόρο κατανάλωσης, και συγκεκριμένα για τα εξής: i) τα πετρελαϊκά προϊόντα που χρησιμοποιούνται στην εσωτερική ναυσιπλοΐα· ii) την κηροζίνη που καταναλώνεται στην εσωτερική εναέρια κυκλοφορία· και iii) τη χρήση γαιάνθρακα και οπτάνθρακα για βιομηχανικές χρήσεις (παράρτημα 8).

Απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες για τον εξηλεκτρισμό του τομέα των μεταφορών, συμπεριλαμβανομένου του σιδηροδρομικού συστήματος

Ο τομέας των μεταφορών στην Ελλάδα εξακολουθεί να αποτελεί μία από τις κύριες πηγές εκπομπών της χώρας, δεδομένου ότι εξακολουθούν να είναι περιορισμένες οι διαθέσιμες εναλλακτικές λύσεις ηλεκτρικών μεταφορών. Το ποσοστό των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου που προέρχονται από τον τομέα των μεταφορών είναι 32 % στην Ελλάδα, ποσοστό ελαφρώς υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (29 %) ([31]). Ένας λόγος είναι ότι η Ελλάδα διαθέτει έναν από τους παλαιότερους στόλους οχημάτων στην ΕΕ, ενώ οι κανόνες για την απόσυρση των παλαιών επαγγελματικών οχημάτων (π.χ. ταξί) δεν εφαρμόζονται σωστά. Το ελληνικό ΣΑΑ περιλαμβάνει ορισμένες επενδύσεις για την προώθηση της ηλεκτροκίνησης, μεταξύ άλλων με την αντικατάσταση των παλαιών λεωφορείων δημόσιων συγκοινωνιών στην Αθήνα και στη Θεσσαλονίκη με ηλεκτρικά λεωφορεία. Ωστόσο, άλλα μέτρα, όπως η αντικατάσταση των παλαιών ταξί με ηλεκτρικά ή η εγκατάσταση νέων σημείων ηλεκτρικής φόρτισης σε δημόσιους χώρους, δεν έχουν προσελκύσει το αναμενόμενο ενδιαφέρον από την αγορά. Για τον λόγο αυτόν, θα ήταν επωφελές για την Ελλάδα να καταρτίσει ολοκληρωμένη στρατηγική, συμπεριλαμβανομένων επενδυτικού σχεδίου και μεταρρυθμίσεων, για την προώθηση της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης του τομέα των μεταφορών. Η στρατηγική αυτή θα πρέπει να καλύψει τον εξηλεκτρισμό των τρόπων μεταφοράς και τη βελτίωση των αστικών και υπεραστικών δημόσιων συγκοινωνιών.

Η Ελλάδα έχει δεσμευτεί να επενδύσει στις υποδομές και στην ασφάλεια των σιδηροδρόμων. Τόσο το σχέδιο δράσης για την ασφάλεια των σιδηροδρόμων, το οποίο καταρτίστηκε μετά το δυστύχημα των Τεμπών, όσο και το γενικό σχέδιο που καταρτίστηκε για την ανάπτυξη του Ευρωπαϊκού Συστήματος Διαχείρισης της Σιδηροδρομικής Κυκλοφορίας (ERTMS) καθορίζουν μέτρα για τον εκσυγχρονισμό του ελληνικού σιδηροδρομικού συστήματος. Το ελληνικό ΣΑΑ περιλαμβάνει μεταρρύθμιση που θα δώσει στον διαχειριστή σιδηροδρομικής υποδομής της χώρας τη δυνατότητα: i) να λειτουργεί αποτελεσματικά ένα σύγχρονο σιδηροδρομικό δίκτυο· και ii) να ολοκληρώσει επενδύσεις σε βασικά συστήματα

([31]) Τα στοιχεία αυτά αντιστοιχούν στα δεδομένα από τις επίσημες απογραφές της ΕΕ που υποβλήθηκαν από την Ελλάδα και την ΕΕ στη σύμβαση-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC) σχετικά με όλες τις μεταφορές, εθνικές και σχετικές με την ΕΕ.

ασφάλειας και υποδομές. Η Ελλάδα θα μπορούσε να επωφεληθεί από την παροχή επαρκών και σταθερών πόρων στον νέο διαχειριστή σιδηροδρομικής υποδομής, με βάση: i) τη σύναψη συνολικής και πλήρους σύμβασης εκτέλεσης· και ii) την επιτάχυνση της ανάπτυξης του ERTMS στο σιδηροδρομικό δίκτυο προκειμένου να αυξηθούν η διαλειτουργικότητα, η αποδοτικότητα και η ασφάλεια.

Η Ελλάδα λαμβάνει μέτρα για τη βελτίωση της ικανότητάς της να αντιμετωπίζει φυσικούς κινδύνους

Η ετοιμότητα και η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή έχουν βελτιωθεί, αλλά η χρηματοδότηση κινδύνων καταστροφών είναι ανεπαρκής. Η Ελλάδα είναι ιδιαίτερα ευάλωτη στους κλιματικούς κινδύνους και στα ακραία καιρικά φαινόμενα ([32]). Οι κλιματικοί κίνδυνοι και οι κίνδυνοι ακραίων καιρικών φαινομένων επεκτείνονται επίσης σε δημοσιονομικά ζητήματα, όπως κατέστη εμφανές στη δαπανηρή αποκατάσταση και ανασυγκρότηση μετά την καταιγίδα Daniel το 2023. Η Ελλάδα, για να περιορίσει αυτό το κόστος, αποφάσισε να διαθέτει 600 εκατ. EUR ετησίως για τη διαχείριση μελλοντικών φυσικών κινδύνων. Μεταξύ του 2006 και του 2024, κάθε χρόνο καιγόταν κατά μέσο όρο το 0,4 % της χερσαίας έκτασης της Ελλάδας, ένα από τα υψηλότερα ποσοστά στην ΕΕ ([33]). Η αυξημένη συχνότητα και σοβαρότητα των φυσικών κινδύνων ασκεί πίεση στα δημόσια οικονομικά της χώρας, ιδίως λόγω του χαμηλού ποσοστού ιδιωτικής ασφαλιστικής κάλυψης παρά τις πρόσφατες δράσεις πολιτικής ([34]). Η Ελλάδα (μαζί με την Ιταλία) έχει επί του παρόντος μία από τις υψηλότερες συνολικές βαθμολογίες όσον αφορά το κενό ασφαλιστικής προστασίας έναντι φυσικών καταστροφών. Αυτό οφείλεται στον συνδυασμένο υψηλό αντίκτυπο των κινδύνων που αντιμετωπίζει και στο πολύ χαμηλό επίπεδο ασφαλιστικής κάλυψης για τους κινδύνους αυτούς (ιδίως για τους σεισμούς) ([35]).

Η Ελλάδα έχει σημειώσει κάποια πρόοδο όσον αφορά τη βελτίωση της ετοιμότητάς της έναντι φυσικών κινδύνων —και την αντιμετώπισή τους— μεταξύ άλλων μέσω επενδύσεων στο πλαίσιο του ΣΑΑ. Ειδικότερα, το 2024 η Ελλάδα θέσπισε νόμο ([36]) για την αντιμετώπιση των πολυεπίπεδων επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στους τομείς: i) της διαχείρισης υδάτων· ii) της διαχείρισης και προστασίας των δασών· iii) της αστικής ανθεκτικότητας και πολιτικής· iv) της καταπολέμησης της αυθαίρετης δόμησης· και v) της ενεργειακής ασφάλειας. Επιπλέον, το 2024 η Ελλάδα αύξησε τις κυρώσεις για τους αγροτοδασικούς εκ προθέσεως εμπρησμούς, ενώ από τον Δεκέμβριο του 2023 άρχισε επίσης να ισχύει νομοθεσία που απαιτεί από τους πολίτες να καθαρίζουν τακτικά τις εκτάσεις τους από την ξηρή ξυλεία για την πρόληψη των δασικών πυρκαγιών. Οι επενδύσεις του ΣΑΑ στην πολιτική προστασία αφορούν τη δημιουργία και τον εξοπλισμό του Εθνικού Κέντρου Διαχείρισης Κινδύνων Καταστροφών, συμπεριλαμβανομένων των επιτόπιων κέντρων διαχείρισης. Δεδομένου ότι η ένταση, η σοβαρότητα και η συχνότητα των φυσικών κινδύνων ενδέχεται να αυξηθούν, θα ήταν επίσης επωφελές να αναπτύξει η Ελλάδα μια δομημένη προσέγγιση όσον αφορά τη χρηματοδότηση των κινδύνων καταστροφών ([37]).

([32]) Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος (ΕΟΠ), (2024), European climate risk assessment (Ευρωπαϊκή εκτίμηση κλιματικών κινδύνων).

([33]) EFFIS — Ευρωπαϊκό Σύστημα Πληροφόρησης για τις Δασικές Πυρκαγιές ().

([34]) Νόμος 5116/2024 «Ιδιωτική ασφάλιση έναντι φυσικών καταστροφών, κρατική αρωγή και προστασία, στεγαστική συνδρομή, διατάξεις για το Πυροσβεστικό Σώμα και άλλες διατάξεις», βάσει του οποίου από το 2025 οι μεγάλες εταιρείες υποχρεούνται να ασφαλίζονται κατά των δασικών πυρκαγιών, των πλημμυρών και των σεισμών.

([35]) The Dashboard on Insurance Protection Gap for Natural Catastrophes in a Nutshell (Συνοπτική παρουσίαση του πίνακα εργαλείων σχετικά με το κενό ασφαλιστικής προστασίας έναντι φυσικών καταστροφών), Ευρωπαϊκή Αρχή Ασφαλίσεων και Επαγγελματικών Συντάξεων (EIOPA), 22 Νοεμβρίου 2024.

([36]) Νόμος 5106/2024 (ΦΕΚ/Α/ 63/01.05.2024).

([37]) Βλ., για παράδειγμα, «Approaching Disaster Risk Financing in a Structured Way» (Προσέγγιση της χρηματοδότησης των κινδύνων καταστροφών με δομημένο τρόπο), Diana Radu, Γενική Διεύθυνση

Η θωράκιση βασικών υποδομών έναντι του κλίματος και η αντιμετώπιση της λειψυδρίας θα έχουν ζωτική σημασία

Η λειψυδρία, ιδίως κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, επηρεάζει τόσο τον τουρισμό όσο και τη βιομηχανία στην Ελλάδα. Καθώς η κλιματική αλλαγή εντείνει τις ξηρασίες, τις πλημμύρες και τους καύσωνες, η Ελλάδα αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά τη διαχείριση των υδάτινων πόρων της. Στις προκλήσεις αυτές περιλαμβάνονται η λειψυδρία και η ρύπανση, οι οποίες μπορούν να έχουν σοβαρές επιπτώσεις στο περιβάλλον, στην οικονομία και στην ανθρώπινη υγεία. Ο γεωργικός τομέας είναι μακράν ο μεγαλύτερος καταναλωτής υδάτινων πόρων στην Ελλάδα. Στον τομέα της επεξεργασίας αστικών λυμάτων της χώρας εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές προκλήσεις. Οι τοπικοί πάροχοι υπηρεσιών ύδρευσης τους οποίους διαχειρίζονται μικροί δήμοι δεν διαθέτουν ούτε τα οικονομικά μέσα ούτε τη διοικητική και διαχειριστική ικανότητα για την εφαρμογή βέλτιστων λύσεων διαχείρισης των υδάτων με βάση την αρχή «ο καταναλωτής και ο ρυπαίνων πληρώνουν». Το ελληνικό ΣΑΑ περιλαμβάνει επενδύσεις για την αύξηση της διαθεσιμότητας και της ποιότητας του πόσιμου νερού και τη μείωση της διαρροής νερού.

Θα ήταν επωφελής για την Ελλάδα η κατάρτιση σχεδίου για τη θωράκιση των κρίσιμων υποδομών της, συμπεριλαμβανομένων των υποδομών ύδρευσης, έναντι του κλίματος. Ειδικότερα, όσον αφορά την ύδρευση, αυτό θα συνεπαγόταν: i) την ενίσχυση της βιωσιμότητας των δραστηριοτήτων και των επενδύσεων στον τομέα των εταιρειών ύδρευσης· ii) τη βελτίωση της διαχείρισης της προσφοράς και της ζήτησης νερού· iii) την κινητροδότηση πρακτικών ουδέτερου ισοζυγίου νερού (net-zero)· και iv) την προώθηση θεσμικής μεταρρύθμισης με έμφαση στον τρόπο βελτίωσης της ικανότητας (και της λογοδοσίας) των δημοτικών εταιρειών ύδρευσης και αποχέτευσης.

Η μετατροπή των αποβλήτων σε πόρους έχει καίρια σημασία για τη μετάβαση σε μια καθαρότερη, κλιματικά ουδέτερη και κυκλική οικονομία προς όφελος του περιβάλλοντος και των τοπικών κοινοτήτων. Το ποσοστό ανακύκλωσης στην Ελλάδα είναι 17 %, ποσοστό σημαντικά χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (49 %). Τα ποσοστά δέσμευσης που επιτυγχάνουν επί του παρόντος οι υπηρεσίες χωριστής συλλογής βιολογικών αποβλήτων είναι μέτρια μόνο και η υγειονομική ταφή εξακολουθεί να αποτελεί την κυρίαρχη μέθοδο επεξεργασίας αστικών αποβλήτων (80 %). Τα ποσοστά παράνομης απόρριψης αποβλήτων εξακολουθούν να είναι σημαντικά. Το ΣΑΑ περιλαμβάνει μεταρρύθμιση με την οποία θεσπίζονται κίνητρα για την επίτευξη υψηλών ποσοστών επαναχρησιμοποίησης και ανακύκλωσης σύμφωνα με την αρχή της «πληρωμής κατά την απόρριψη». Στο πλαίσιο αυτής της μεταρρύθμισης του ΣΑΑ, η Ελλάδα συγκρότησε ανεξάρτητη ρυθμιστική αρχή αρμόδια για τη διασφάλιση τόσο της αρτιότητας των πολιτικών τιμολόγησης της διαχείρισης των αποβλήτων όσο και της εύρυθμης λειτουργίας των περιφερειακών και των τοπικών υπηρεσιών διαχείρισης αποβλήτων. Η Ελλάδα θα μπορούσε να επωφεληθεί από τη διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής της μεταρρύθμισης του φόρου υγειονομικής ταφής και από τη χρήση των εσόδων από τους φόρους υγειονομικής ταφής για τη χρηματοδότηση: i) της πρόληψης της δημιουργίας αποβλήτων· ii) της χωριστής συλλογής· και iii) της ανακύκλωσης. Περαιτέρω μέτρα για την ενίσχυση της μετάβασης σε μια κυκλική οικονομία και την αύξηση των ποσοστών ανακύκλωσης, μεταξύ άλλων για τις κρίσιμες πρώτες ύλες, θα μπορούσαν να βελτιώσουν την αποδοτική χρήση των πόρων με παράλληλη μείωση των αποβλήτων. Τα μέτρα αυτά έχουν επίσης σαφές δυναμικό να αυξήσουν την ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας.

Οικονομικών και Χρηματοδοτικών Υποθέσεων, Μάιος 2024.

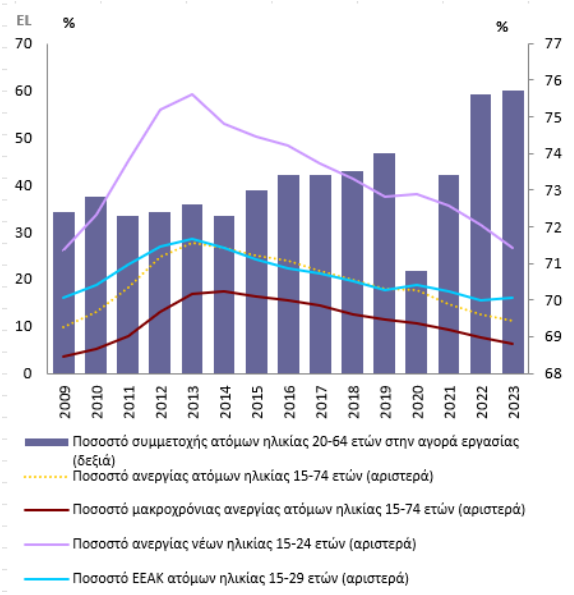
ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ, ΠΟΙΟΤΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Για την αντιμετώπιση των δυσμενών δημογραφικών τάσεων απαιτείται πολυπληθέστερο και καλύτερα ειδικευμένο εργατικό δυναμικό.

Οι επιδόσεις της αγοράς εργασίας της Ελλάδας συνεχίζουν να βελτιώνονται, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν διαρθρωτικές προκλήσεις. Παρότι η απασχόληση εξακολουθεί να αυξάνεται, το ποσοστό ανεργίας στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένης της μακροχρόνιας ανεργίας, παραμένει μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ. Η ανεργία στην Ελλάδα πλήττει δυσανάλογα τις γυναίκες, τους νέους και τα άτομα με αναπηρία. Οι περιφερειακές ανισότητες είναι ιδιαίτερα έντονες, ενώ στις βόρειες περιφέρειες παρατηρούνται δυσμενέστερα αποτελέσματα στην αγορά εργασίας (παράρτημα 17). Στο μεταξύ, η αύξηση των μισθών εξακολουθεί να είναι συγκρατημένη, η δε πραγματική αμοιβή ανά μισθωτό παρουσιάζει μικρή μόνο αύξηση το 2024 (κατά 1,5 %) μετά από δύο έτη υποχώρησης. Επιπροσθέτως, τα ποσοστά συμμετοχής ορισμένων τμημάτων του ελληνικού πληθυσμού στην αγορά εργασίας είναι πολύ χαμηλά λόγω των συνεχιζόμενων εμποδίων στην πρόσβαση στην αγορά εργασίας (παράρτημα 10). Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα μεταρρύθμισε τις πολιτικές της για να βοηθήσει τους πολίτες να βρουν εργασία ή κατάρτιση και απορρυθύμισε τμήματα της εργατικής νομοθεσίας της. Η κυβέρνηση έχει επίσης αναδιαρθρώσει τη Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης της χώρας με τη χρηματοδοτική στήριξη της ΕΕ. Ωστόσο, υπάρχουν περιθώρια για αποτελεσματικότερες πρωτοβουλίες και προγράμματα επανειδίκευσης, δεδομένων επίσης των δυσμενών δημογραφικών τάσεων της Ελλάδας.

Η Ελλάδα έχει ένα από τα μεγαλύτερα χάσματα απασχόλησης μεταξύ των φύλων στην ΕΕ. Παρότι το 85 % των οικονομικά ενεργών ανδρών είτε εργάζεται είτε αναζητεί ενεργά απασχόληση (στο επίπεδο του μέσου όρου της ΕΕ), το ποσοστό είναι πολύ χαμηλότερο μεταξύ των γυναικών (2 στις 3 γυναίκες έναντι 75 % στην ΕΕ) (παράρτημα 10). Το χάσμα απασχόλησης μεταξύ των φύλων στην Ελλάδα είναι σχεδόν διπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ (18,8 εκατοστιαίες μονάδες έναντι 10,0 εκατοστιαίων μονάδων) και δεν έχει μειωθεί σημαντικά από το 2013, έτος κατά το οποίο η ανεργία είχε κορυφωθεί. Τα πενιχρά αποτελέσματα των γυναικών στην αγορά εργασίας, τα οποία παρατηρούνται τόσο στις νεότερες όσο και στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες, μπορούν να αποδοθούν εν μέρει στα εξής: i) στη χαμηλή διαθεσιμότητα μερικής απασχόλησης· ii) στην ανεπαρκή διαθεσιμότητα υπηρεσιών προσχολικής φροντίδας και μακροχρόνιας φροντίδας· και iii) στις αβέβαιες και κακές προοπτικές απασχόλησης. Το χάσμα απασχόλησης μεταξύ των φύλων θα μπορούσε να περιοριστεί με τους εξής τρόπους: i) αύξηση της διαθεσιμότητας υπηρεσιών παιδικής φροντίδας και μακροχρόνιας φροντίδας· ii) επέκταση των ολοήμερων σχολείων· και iii) προώθηση ευέλικτων ρυθμίσεων εργασίας, μεταξύ άλλων με τη μορφή τηλεργασίας και πιο ισορροπημένων δικαιωμάτων γονικής άδειας.

Διάγραμμα 4.1: **Βασικοί δείκτες της αγοράς εργασίας**

Πηγή: Eurostat

Οι χαμηλές επιδόσεις των νέων όσον αφορά τις βασικές δεξιότητες αποτελούν εμπόδιο για την περαιτέρω ανάπτυξη δεξιοτήτων. Από το 2012 το Πρόγραμμα Διεθνούς Αξιολόγησης Μαθητών (PISA) του ΟΟΣΑ έχει δείξει ότι οι επιδόσεις των μαθητών ηλικίας 15 ετών όσον αφορά τις βασικές δεξιότητες (μαθηματικά, ανάγνωση και θετικές επιστήμες) επιδεινώνονται διαρκώς, επίπεδο επιδόσεων το οποίο επί του παρόντος είναι από τα χαμηλότερα στην ΕΕ (παράρτημα 12). Τα αποτελέσματα του PISA αποκαλύπτουν επίσης διαφορές στις επιδόσεις των μαθητών ανάλογα με το αν βρίσκονται σε αστικές ή αγροτικές περιοχές (παράρτημα 17). Η έλλειψη βασικών δεξιοτήτων μεταξύ των νέων περιορίζει τις ευκαιρίες τους να αναπτύξουν πιο προηγμένες δεξιότητες και ελαττώνει το δυναμικό παραγωγικότητας της Ελλάδας. Τα τελευταία χρόνια έχουν ενταθεί οι προσπάθειες πολιτικής για τη βελτίωση των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων, με τη στήριξη του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΜΑΑ) και του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου+ (ΕΚΤ+) (παράρτημα 12). Ωστόσο, υπάρχουν ακόμη περιθώρια για: i) περαιτέρω αύξηση της συμμετοχής στην προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα από την ηλικία των τριών ετών· ii) ενίσχυση της αυτονομίας των σχολείων και των διευθυντών σχολείων· iii) ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών μέσω της βελτίωσης της συνεχούς επαγγελματικής τους εξέλιξης· και iv) ευθυγράμμιση της αξιολόγησης των μαθητών με τις προσεγγίσεις μάθησης βάσει ικανοτήτων.

Οι αναντιστοιχίες δεξιοτήτων, οι οποίες αποδίδονται εν μέρει στα χαμηλά επίπεδα συμμετοχής στην εκπαίδευση ενηλίκων, εμποδίζουν την αύξηση της απασχόλησης και την παραγωγικότητα. Το ποσοστό των Ελλήνων ενηλίκων που συμμετείχαν σε δραστηριότητες κατάρτισης κατά τους τελευταίους 12 μήνες —περίπου 15,1 %— είναι ένα από τα χαμηλότερα στην ΕΕ (παράρτημα 12). Ταυτόχρονα, μόνο το ήμισυ περίπου του πληθυσμού ηλικίας 16-74 ετών διαθέτει τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες και μόνο το ένα τρίτο του πληθυσμού πιστεύει ότι διαθέτει τις απαραίτητες δεξιότητες για να συμβάλει στην πράσινη μετάβαση. Η Ελλάδα έχει λάβει μέτρα για την αντιμετώπιση των αναντιστοιχιών δεξιοτήτων, μεταξύ άλλων μέσω ενός χρηματοδοτούμενου από την ΕΕ έργου τεχνικής υποστήριξης για την εφαρμογή εθνικού πλαισίου δεξιοτήτων. Το ΕΚΤ+ και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης συμβάλλουν, με συνολική χρηματοδότηση ύψους σχεδόν 2 δισ. EUR, στη βελτίωση του συνολικού οικοσυστήματος δεξιοτήτων της Ελλάδας. Επιπροσθέτως, ο ΜΑΑ παρέχει στην Ελλάδα περισσότερα από 1,8 δισ. EUR: i) για να αναβαθμίσει την υποδομή του συστήματος γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης της χώρας· και ii) να επεκτείνει την παροχή ευκαιριών διά βίου μάθησης στους ανέργους και στους απασχολουμένους. Οι επενδύσεις αυτές υποστηρίζοντας από διεξοδική μεταρρύθμιση του εθνικού συστήματος διά βίου μάθησης της Ελλάδας ώστε να βελτιωθούν η ποιότητα και η συνάφειά του με την αγορά εργασίας. Η εν λόγω διεξοδική μεταρρύθμιση δεν έχει ακόμη εφαρμοστεί πλήρως. Ειδικότερα, το αναβαθμισμένο ελληνικό σύστημα συλλογής πληροφοριών για τις δεξιότητες δεν διαθέτει επαρκή εργαλεία πρόβλεψης, υποδομές ΤΠ και προσωπικό, ενώ δεν έχουν ακόμη υλοποιηθεί σχέδια για ατομικούς λογαριασμούς μάθησης που συνδέουν τις ανάγκες των συμμετεχόντων στην κατάρτιση με κατάλληλα προγράμματα αναβάθμισης των δεξιοτήτων.

Λόγω της γήρανσης του πληθυσμού στην Ελλάδα, απαιτείται αποτελεσματική στήριξη για την εύρεση εργασίας και κατάρτισης. Παρόλο που ο ρυθμός μείωσης

του πληθυσμού επιβραδύνθηκε πρόσφατα, η Ελλάδα έχει καταγράψει καθαρή μείωση σχεδόν μισού εκατομμυρίου κατοίκων από το 2014. Τα ποσοστά γεννήσεων μειώθηκαν σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα, με μόλις 71 000 γεννήσεις το 2023 (έναντι άνω των 100 000 το 2012). Ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας προβλέπεται να συρρικνωθεί κατά 25 % μεταξύ του 2023 και του 2070, καταγράφοντας μία από τις πιο απότομες μειώσεις στην ΕΕ. Η Ελλάδα καταρτίζει επί του παρόντος 10ετές Σχέδιο Δράσης για το Δημογραφικό ([38]) με σκοπό τον μετριασμό των οικονομικών και κοινωνικών επιπτώσεων αυτών των δυσμενών δημογραφικών αλλαγών. Έχει επίσης δημιουργήσει πλατφόρμα ([39]) για τη διασύνδεση των Ελλήνων υψηλής ειδίκευσης που εργάζονται στο εξωτερικό με επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα. Παρά τις προσπάθειες αυτές, διαρθρωτικά εμπόδια, όπως μεγάλες καθυστερήσεις στη χορήγηση συντάξεων σε άτομα που διαμένουν εκτός Ελλάδας και εργάστηκαν προσωρινά στη χώρα, ενδέχεται να επηρεάσουν την ελκυστικότητα της αγοράς εργασίας (παράρτημα 4).

Οι συνθήκες εργασίας εξακολουθούν να αποτελούν πρόκληση για πολλούς εργαζομένους, γεγονός που καθιστά προτεραιότητα τη βελτίωση της ποιότητας των θέσεων εργασίας προκειμένου να βελτιωθεί η κοινωνική δικαιοσύνη. Η χώρα έχει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά χαμηλόμισθων εργαζομένων στην ΕΕ (21,7 % το 2022) και —από το 2023— ένα από τα υψηλότερα ποσοστά εργαζομένων που υποβάλλονται σε πολύωρα ωράρια (12,4 % το 2024), η δε πλήρης απασχόληση αντιστοιχεί κατά μέσο όρο σε 42,3 ώρες την εβδομάδα. Επιπροσθέτως, πάνω από το 30 % των Ελλήνων εργαζομένων εργάζεται τα σαββατοκύριακα και πάνω από το 35 % δήλωσε ότι συνήθως εργάζεται το βράδυ. Στο μεταξύ, οι συλλογικές συμβάσεις εργασίας καλύπτουν σχετικά μικρό ποσοστό εργαζομένων και οι άτυπες μορφές απασχόλησης είναι πολύ διαδεδομένες. Η αδήλωτη και υποδηλωμένη εργασία ευνοείται από την εκτεταμένη αυτοαπασχόληση και τον μεγάλο αριθμό πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων. Παρόλα αυτά, η ελληνική κυβέρνηση καταβάλλει συνεχείς προσπάθειες για την εξάλειψη του φαινομένου της αδήλωτης και υποδηλωμένης εργασίας (παράρτημα 10). Η ολοκλήρωση της νομοθετικής κωδικοποίησης της εργατικής νομοθεσίας η οποία αναβαλλόταν για αρκετά έτη θα μπορούσε να συμβάλει περαιτέρω στην αύξηση της νομικής σαφήνειας τόσο για τους εργοδότες όσο και για τους εργαζομένους.

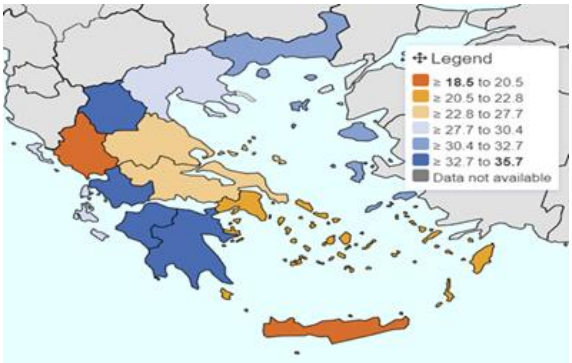
([38]) Εθνικό Σχέδιο Δράσης για το Δημογραφικό.
([39]) Πλατφόρμα ReBrain Greece.

Για την περαιτέρω βελτίωση του βιοτικού επιπέδου θα απαιτηθούν συνεχείς διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις

Παρά τη βελτίωση της οικονομικής κατάστασης της Ελλάδας, ο κίνδυνος φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού παραμένει υψηλός. Το 2024 τα δύο τρίτα του πληθυσμού δήλωναν ότι δυσκολεύονταν να τα βγάλουν πέρα, ένα από τα υψηλότερα ποσοστά του πληθυσμού που έχουν αυτήν την άποψη στην ΕΕ. Το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας, σοβαρή υλική και κοινωνική στέρηση ή ζουν σε νοικοκυριό με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας είναι υψηλό, ιδίως μεταξύ των υπηκόων τρίτων χωρών, των Ρομά και των ατόμων με αναπηρία. Υπάρχουν επίσης σημαντικές περιφερειακές ανισότητες, με την περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου, την Κρήτη και τη δυτική Ήπειρο να παρουσιάζουν χαμηλότερα ποσοστά κινδύνου φτώχειας από ό,τι η ΕΕ στο σύνολό της (21,0 %). Στο μεταξύ, οι άνθρωποι που ζουν σε περιοχές όπως η Πελοπόννησος και σε άλλα μέρη της δυτικής Ελλάδας αντιμετωπίζουν ορισμένους από τους υψηλότερους κινδύνους φτώχειας στην ΕΕ (διάγραμμα 4.2). Το ποσοστό των παιδιών που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα παραμένει επίσης πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (27,9 % στην Ελλάδα έναντι 24,2 % στην ΕΕ) και δεν βελτιώνεται. Αυτό επηρεάζει την πρόσβαση των παιδιών στην εκπαίδευση, στην κοινωνική φροντίδα και στην υγειονομική περίθαλψη, με κίνδυνο να διαιωνιστεί η διαγενεακή μεταβίβαση της φτώχειας. Τόσο τα ταμεία της πολιτικής συνοχής της ΕΕ όσο και ο ΜΑΑ στηρίζουν τις ευάλωτες ομάδες στην Ελλάδα, μεταξύ άλλων βοηθώντας τες να βρουν

εργασία ή κατάρτιση και βελτιώνοντας την παροχή κοινωνικών παροχών και υπηρεσιών. Η Ελλάδα, για να μετριάσει περαιτέρω τις επιπτώσεις της φτώχειας στα παιδιά, εφαρμόζει επίσης την ευρωπαϊκή εγγύηση για τα παιδιά, καταγράφοντας κάποια πρόοδο σε ορισμένους τομείς, όπως η προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα, αλλά συνεχιζόμενες ελλείψεις σε άλλους, όπως η πρόσβαση σε σχολικά γεύματα. Για να επιτευχθεί πρόοδος όσον αφορά την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, θα ήταν χρήσιμο η Ελλάδα να ενισχύσει περαιτέρω την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα του συστήματος κοινωνικής προστασίας της.

Χάρτης 4.1: **Κίνδυνοι φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού ανά περιφέρεια, 2023 (%)**

Πηγή: Eurostat

Η ενεργειακή φτώχεια αυξάνεται. Το ποσοστό του ελληνικού πληθυσμού που δεν είναι σε θέση να διατηρήσει το σπίτι του επαρκώς ζεστό είναι ένα από τα υψηλότερα στην ΕΕ (19 % έναντι 9,2 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ το 2024) και αυξάνεται τα τελευταία χρόνια. Αυτό επηρεάζει δυσανάλογα τα άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας, το ποσοστό των οποίων αυξήθηκε σε 43,6 % το 2024 (έναντι 19,7 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ). Ομοίως, σχεδόν ένας στους τρεις πολίτες (32 %) αντιμετώπιζε ληξιπρόθεσμες οφειλές λογαριασμών υπηρεσιών κοινής ωφελείας το 2024, αύξηση κατά 5,7 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το 2021 και ποσοστό σχεδόν πενταπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ (6,9 %). Η Ελλάδα έχει καταρτίσει εθνικό σχέδιο δράσης για την καταπολέμηση της ενεργειακής φτώχειας. Στόχος του σχεδίου είναι η μείωση των σχετικών δεικτών ενεργειακής φτώχειας τουλάχιστον κατά 50 % έως το 2025 και κατά 75 % έως το 2030 σε σύγκριση με το 2016. Το σχέδιο δράσης περιλαμβάνει μέτρα όπως σύστημα κοινωνικού τιμολογίου, επιδόματα θέρμανσης και πετρελαίου και οικονομικά κίνητρα για αναβαθμίσεις ενεργειακής απόδοσης. Ο ΜΑΑ στηρίζει περαιτέρω τα νοικοκυριά που πλήττονται από ενεργειακή φτώχεια, χρηματοδοτώντας βελτιώσεις στην ενεργειακή απόδοση οικιστικών κτιρίων και παρέχοντας κίνητρα για τη χρήση λύσεων ανανεώσιμης ενέργειας. Η Ελλάδα έχει επίσης θέσει σε εφαρμογή ορισμένα διαρθρωτικά μέτρα, συμπεριλαμβανομένων βελτιώσεων της ενεργειακής απόδοσης του αποθέματος κατοικιών, τομέας στον οποίο η χώρα έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο κατά την τελευταία πενταετία. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικά κενά, καθώς πολλές από τις δράσεις της Ελλάδας εξακολουθούν να επικεντρώνονται στην παροχή χρηματοδοτικής συνδρομής και στη στήριξη των τιμών, και όχι στην αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτίων της ενεργειακής φτώχειας.

Οι υψηλές τιμές των κατοικιών επηρεάζουν δυσανάλογα τις ευάλωτες ομάδες, ενώ παράλληλα εμποδίζουν τη μετακίνηση των ατόμων με σκοπό την εύρεση εργασίας. Οι τιμές των κατοικιών στην Ελλάδα έχουν αυξηθεί κατά περίπου 50 % από το 2015, λόγω: i) της αναθέρμανσης της εγχώριας και της εξωτερικής ζήτησης· και ii) της περιορισμένης προσφοράς ως αποτέλεσμα των υποτονικών επενδύσεων των προηγούμενων ετών στον κατασκευαστικό τομέα. Οι έντονες αυξήσεις των τιμών των κατοικιών συνοδεύτηκαν από αυξήσεις ενοικίων, με αποτέλεσμα να μειωθεί η οικονομική προσιτότητα, ιδίως για τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος και τα νοικοκυριά ενός ατόμου. Οι αυξήσεις αυτές επηρεάζουν την προθυμία των πολιτών να μετακινηθούν σε νέο τόπο για την εύρεση εργασίας, με αποτέλεσμα να επιδεινώνεται το πρόβλημα των ελλείψεων εργατικού δυναμικού, ιδίως σε περιοχές με υψηλή ζήτηση εργασίας, όπως η Αττική ή τα νησιά (παράρτημα 11).

Παρότι η επιτάχυνση της κατασκευαστικής δραστηριότητας θα μπορούσε να συμβάλει στη μείωση των πιέσεων στις τιμές των κατοικιών στο μέλλον, θα απαιτούνταν χρόνος για να έχει οποιαδήποτε επίδραση η επιτάχυνση αυτή. Οι οικοδομικές άδειες

αυξήθηκαν κατά 31,5 % το 2024, γεγονός που υποδηλώνει ανάκαμψη της κατασκευαστικής δραστηριότητας. Ωστόσο, για να γίνει αισθητός οποιοσδήποτε αντίκτυπος στις τιμές των κατοικιών θα απαιτηθεί χρόνος και θα εξαρτηθεί από τις αλλαγές στη ζήτηση κατοικιών. Για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που σχετίζονται με τη στέγαση, η Ελλάδα αναπτύσσει ένα γενικό στρατηγικό πλαίσιο. Έχει επίσης θεσπίσει ευρύ φάσμα μέτρων για τον περιορισμό της ζήτησης κατοικιών για επενδυτικούς σκοπούς και τη διεύρυνση της προσφοράς κατοικιών —ιδίως για ιδιοκατοίκηση και μακροχρόνια μίσθωση. Τα μέτρα αυτά περιλάμβαναν: i) αύξηση του ΦΠΑ επί των βραχυχρόνιων μισθώσεων· ii) απαλλαγές από τον φόρο ενοικίου για ιδιοκτήτες που εκμισθώνουν τα ακίνητά τους με μακροχρόνιες μισθώσεις· iii) επιδοτήσεις για την ανακαίνιση κενών ακινήτων· και iv) αυστηροποίηση του προγράμματος χορήγησης άδειας διαμονής σε επενδυτές. Η Ελλάδα χορηγεί επίσης ενυπόθηκα δάνεια με ευνοϊκά επιτόκια σε οικογένειες χαμηλού εισοδήματος με τη στήριξη του ΜΑΑ. Συνολικά 1,4 δισ. EUR σε δάνεια του ΜΑΑ διατίθεται τόσο για την αγορά πρώτης κατοικίας μέσω του προγράμματος «Σπίτι μου 2» όσο και για ανακαινίσεις ενεργειακής απόδοσης σε ιδιοχρησιμοποιούμενα ακίνητα.

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις όσον αφορά την κάλυψη των αναγκών υγειονομικής περίθαλψης, οι οποίες θα επιταθούν ακόμη περισσότερο στο μέλλον λόγω της γήρανσης του πληθυσμού. Οι δημόσιες δαπάνες για την υγειονομική περίθαλψη στην Ελλάδα είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ (5,8 % του ΑΕΠ το 2023 έναντι 7,3 % του ΑΕΠ κατά μέσο όρο στην ΕΕ) και το μεγαλύτερο μέρος των δαπανών αυτών διατίθεται για τη νοσοκομειακή περίθαλψη και το λιανικό εμπόριο ιατρικών ειδών. Στο μεταξύ, το υψηλό ποσοστό των άμεσων πληρωμών από τους ασθενείς και η έλλειψη νοσηλευτών και γενικών ιατρών περιορίζουν την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, με αποτέλεσμα να επιδεινώνονται περαιτέρω οι ανισότητες στον τομέα της υγείας. Στο πλαίσιο αυτό, το ποσοστό του ελληνικού πληθυσμού που ανέφερε μη ικανοποιούμενες ανάγκες υγειονομικής περίθαλψης αυξήθηκε περαιτέρω το 2024 από 11,6 % το 2023 σε 12,1 % το 2024, το υψηλότερο ποσοστό στην ΕΕ (μέσος όρος της ΕΕ: 2,5 %), με τις γυναίκες να πλήττονται περισσότερο από τους άνδρες.

Η μακροχρόνια φροντίδα ενηλίκων δεν είναι επαρκώς ανεπτυγμένη στην Ελλάδα και οι επίσημες υπηρεσίες για τη διασφάλιση της επαρκούς κάλυψης με συντονισμένο τρόπο είναι περιορισμένες. Όπως παρατηρήθηκε επίσης για τις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, οι προκλήσεις αυτές όσον αφορά τη μακροχρόνια φροντίδα ενηλίκων επηρεάζουν δυσανάλογα τις αγροτικές και απομακρυσμένες περιοχές, οι οποίες γενικά βασίζονται σε ανεπαρκείς και χαμηλής ποιότητας υπηρεσίες. Ο ανεπαρκώς ανεπτυγμένος χαρακτήρας της μακροχρόνιας φροντίδας θεωρείται εμπόδιο στη συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας. Για την αντιμετώπιση των προκλήσεων στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης, το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας περιλαμβάνει διάφορες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις για την επέκταση των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης, την αύξηση του αριθμού των γενικών ιατρών και τον εξορθολογισμό των δαπανών για φαρμακευτικά προϊόντα. Η Ελλάδα αναπτύσσει επίσης στρατηγικό πλαίσιο για τη μακροχρόνια φροντίδα με τη στήριξη του Μέσου Τεχνικής Υποστήριξης της ΕΕ. Ωστόσο, η Ελλάδα θα μπορούσε να βελτιώσει περαιτέρω την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και μακροχρόνιας φροντίδας με τους εξής τρόπους: i) πιο αποτελεσματική και στοχευμένη χρηματοδότηση· ii) καλύτερη κατανομή των πόρων (ιδίως, επέκταση της πρόσβασης στην πρωτοβάθμια περίθαλψη), μεταξύ άλλων με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων· και iii) στρατηγικό προγραμματισμό του εργατικού δυναμικού για την υγειονομική περίθαλψη και τη μακροχρόνια φροντίδα.

Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων θα βοηθήσει την Ελλάδα να δώσει ώθηση στην ανοδική κοινωνική σύγκλιση για να ευθυγραμμιστεί με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ. Η ανάλυση δεύτερου σταδίου σύμφωνα με το πλαίσιο κοινωνικής σύγκλισης επισημαίνει προκλήσεις για την Ελλάδα που ενδέχεται να επηρεάσουν την κοινωνική σύγκλιση σε σχέση με την κοινωνική της κατάσταση, την αγορά

εργασίας της καθώς και την εκπαίδευση και τις δεξιότητες στη χώρα ([40]).

([40]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή, SWD(2025) 95 final. Η ανάλυση βασίζεται στο σύνολο των διαθέσιμων ποσοτικών και ποιοτικών στοιχείων και στα μέτρα πολιτικής που έχουν αναληφθεί και προγραμματιστεί.

ΚΥΡΙΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

Για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της βιωσιμότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, η Ελλάδα θα μπορούσε να επωφεληθεί από:

- την **επιτάχυνση της υλοποίησης του ΣΑΑ**, συμπεριλαμβανομένου του κεφαλαίου για το REPowerEU, την ταχεία υλοποίηση της **πολιτικής συνοχής**, την αξιοποίηση των ευκαιριών στο πλαίσιο της ενδιάμεσης επανεξέτασης και τη βέλτιστη χρήση των μέσων της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων του **InvestEU** και της πλατφόρμας **STEP**, για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας·

- **τη συνέχιση της προόδου όσον αφορά: i) την ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης** μέσω περαιτέρω συγκέντρωσης και ψηφιοποίησης των τελωνειακών και φορολογικών ελέγχων· και **ii) τη βελτίωση της προβλεψιμότητας του φορολογικού συστήματος** με τη διευκόλυνση της πρόσβασης στους εφαρμοστέους κανόνες και την επέκταση της κωδικοποίησης του φορολογικού και τελωνειακού πλαισίου·

- **την περαιτέρω βελτίωση της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας της δημόσιας διοίκησης της χώρας** με την πλήρη εφαρμογή του πλαισίου πολυεπίπεδης διακυβέρνησης·

- **την περαιτέρω μείωση της διοικητικής και κανονιστικής επιβάρυνσης για τις εταιρείες** με τους εξής τρόπους: i) τον εξορθολογισμό και την ψηφιοποίηση των διοικητικών διαδικασιών· και ii) τη βελτίωση τόσο των εκτιμήσεων των επιπτώσεων των κανονιστικών ρυθμίσεων όσο και της ικανότητας των ρυθμιστικών αρχών της αγοράς·

- **την ολοκλήρωση του κανονιστικού πλαισίου για την περιβαλλοντική αδειοδότηση** ως εξής: i) δημιουργία σύγχρονου κανονιστικού πλαισίου για τη σύναψη συμβάσεων παραχώρησης χρήσης αιγιαλού, ιδίως για τους βιομηχανικούς λιμένες· και ii) επέκταση της παραγωγικής ικανότητας μηδενικών καθαρών εκπομπών με την παροχή ευνοϊκού πλαισίου πολιτικής·

- **την επανεξέταση και την άρση των αδικαιολόγητων περιορισμών** στην είσοδο στις αγορές επαγγελματικών υπηρεσιών και προϊόντων, καθώς και στην άσκηση δραστηριοτήτων στις αγορές αυτές·

- **την προώθηση της αποτελεσματικής και αποδοτικής λειτουργίας του συστήματος δικαιοσύνης**, μεταξύ άλλων με τον εξορθολογισμό των δικαστικών διαδικασιών·

- **τη συνέχιση της υπό εξέλιξη μείωσης του αποθέματος μη εξυπηρετούμενων δανείων** που διακρατούνται από τράπεζες και διαχειριστές πιστώσεων μέσω της βελτιστοποίησης των δικαστικών διαδικασιών που σχετίζονται με εκκαθαρίσεις·

- **τη βελτίωση του εθνικού συστήματος έρευνας, ανάπτυξης και καινοτομίας** ως εξής: i) αντιμετώπιση του κατακερματισμού τόσο της διαχείρισης της ερευνητικής πολιτικής όσο και των πηγών χρηματοδότησής της· και ii) διευκόλυνση της πρόσβασης των νεοφυών και των επεκτεινόμενων επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση·

- **την ενίσχυση της δυναμικότητας και της οικονομικής προσιτότητας του δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας** ως εξής: i) εξορθολογισμός της διαδικασίας αδειοδότησης νέων δικτύων μεταφοράς και ενίσχυση της συνεργασίας με τις γειτονικές χώρες μέσω της καλύτερης αξιοποίησης των περιφερειακών κέντρων συντονισμού· ii) βελτίωση της ποιότητας του δικτύου διανομής· iii) βελτίωση της οικονομικής

προσιτότητας των τιμών ηλεκτρικής ενέργειας με την ανάπτυξη λύσεων ευελιξίας χωρίς ορυκτά καύσιμα, όπως η απόκριση ζήτησης και η αποθήκευση· και iv) προσαρμογή του μηνύματος των τιμών όσον αφορά τους επιβαλλόμενους ενεργειακούς φόρους για την ενθάρρυνση του εξηλεκτρισμού·

- **την προώθηση της πράσινης και της ψηφιακής μετάβασης του τομέα των μεταφορών** ως εξής: i) κατάρτιση ολοκληρωμένης στρατηγικής με μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις για τον εξηλεκτρισμό των τρόπων μεταφοράς· ii) αναβάθμιση των αστικών και υπεραστικών δημόσιων συγκοινωνιών· και iii) βελτίωση της υποδομής, της λειτουργίας και της ασφάλειας των σιδηροδρόμων·

- **τη λήψη συγκεκριμένων μέτρων για τη σταδιακή κατάργηση των επιδοτήσεων ορυκτών καυσίμων**, ιδίως στον βιομηχανικό τομέα και με τη θέσπιση κινήτρων για φιλικότερες προς το κλίμα λύσεις·

- **την κατάρτιση σχεδίου που θα αποσκοπεί: i) στη θωράκιση των βασικών υποδομών έναντι του κλίματος**, συμπεριλαμβανομένων των υποδομών ύδρευσης· και **ii) στη μεταρρύθμιση του θεσμικού πλαισίου για** τη βελτίωση τόσο της ικανότητας όσο και της λογοδοσίας των τοπικών παρόχων υπηρεσιών ύδρευσης·

- **τη στήριξη της ανοδικής κοινωνικής σύγκλισης, με τη βελτίωση των εκπαιδευτικών αποτελεσμάτων** μέσω της καλύτερης συνεχούς επαγγελματικής εξέλιξης των εκπαιδευτικών με επίκεντρο τις προσεγγίσεις βάσει ικανοτήτων, και της σχετικής αξιολόγησης των μαθητών·

- **την ενίσχυση της συμμετοχής —ιδίως των νέων και των γυναικών— στην αγορά εργασίας** ως εξής: i) προώθηση πιο ευέλικτων ρυθμίσεων εργασίας· ii) επέκταση των επίσημων δομών προσχολικής εκπαίδευσης και φροντίδας· iii) βελτίωση των οικονομικών κινήτρων (μεταξύ άλλων με τη χορήγηση διασυνοριακών συντάξεων χωρίς μεγάλες καθυστερήσεις)· και iv) αντιμετώπιση των αναντιστοιχιών δεξιοτήτων·

- **την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού** με την περαιτέρω ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας του συστήματος κοινωνικής προστασίας και με τη βελτίωση της πρόσβασης σε κοινωνική και οικονομικά προσιτή στέγαση·

- **την προώθηση της αποδοτικότητας από πλευράς κόστους των συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης και μακροχρόνιας φροντίδας** με: i) αποτελεσματική και στοχευμένη χρηματοδότηση· ii) ενίσχυση του ρόλου της πρωτοβάθμιας περίθαλψης και της κάλυψης των υπηρεσιών μακροχρόνιας φροντίδας· και iii) διασφάλιση του στρατηγικού προγραμματισμού του εργατικού δυναμικού.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Δημοσιονομικά θέματα 42

A1. Δημοσιονομική εποπτεία και βιωσιμότητα του χρέους 42

A2. Φορολογία 51

Παραγωγικότητα 57

A3. Καινοτομία στις επιχειρήσεις 57

A4. Διευκόλυνση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων 63

A5. Κεφαλαιαγορές, χρηματοπιστωτική σταθερότητα και πρόσβαση σε χρηματοδότηση 72

A6. Αποτελεσματικό θεσμικό πλαίσιο 82

Βιωσιμότητα 90

A7. Καθαρή βιομηχανία και μετριασμός της κλιματικής αλλαγής 90

A8. Οικονομικά προσιτή ενεργειακή μετάβαση 100

A9. Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, ετοιμότητα και περιβάλλον 110

Δικαιοσύνη 119

A10 Αγορά εργασίας 119

A11. Κοινωνικές πολιτικές 126

A12. Εκπαίδευση και δεξιότητες 133

A13. Πίνακας κοινωνικών αποτελεσμάτων 139

A14. Υγεία και συστήματα υγείας 140

Οριζόντια θέματα 146

A15. Στόχοι βιώσιμης ανάπτυξης 146

A16. Πρόοδος σε σχέση με τις συστάσεις ανά χώρα και εκτέλεση των κονδυλίων της ΕΕ 149

A17. Ανταγωνιστικές περιφέρειες 159

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

A1.1. Ισοζύγιο και χρέος της γενικής κυβέρνησης 43
A1.2. Αύξηση των καθαρών δαπανών 44
A1.3. Καθαρές δαπάνες (αποτελέσματα και προβλέψεις), ετήσιες και σωρευτικές αποκλίσεις σε σχέση με τη σύσταση 45
A1.4. Αμυντικές δαπάνες και εθνική ρήτρα διαφυγής 45
A1.5. Μακροοικονομικές εξελίξεις και προβλέψεις 46
A1.6. Δημοσιονομική θέση της γενικής κυβέρνησης 46
A1.7. Εξελίξεις όσον αφορά το χρέος 47
A1.8. ΜΑΑ — Επιχορηγήσεις 47
A1.9. ΜΑΑ — Δάνεια 48

A1.10. Προβλεπόμενη μεταβολή των δαπανών που συνδέονται με τη γήρανση του πληθυσμού κατά την περίοδο 2024-2040 και κατά την περίοδο 2024-2070 49
A1.11. Δείκτες της βάσης δεδομένων δημοσιονομικής διακυβέρνησης 50
A2.1. Δείκτες φορολογίας 52
A3.1. Βασικοί δείκτες καινοτομίας 61
A4.1. Διευκόλυνση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων: δείκτες. 70
A5.1. Δείκτες του χρηματοπιστωτικού τομέα 81
A6.1. Επιλεγμένοι δείκτες για τη μείωση της διοικητικής επιβάρυνσης και την απλούστευση 84
A6.2. Βασικοί στόχοι της ψηφιακής δεκαετίας οι οποίοι παρακολουθούνται μέσω του δείκτη ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας 85
A7.1. Βασικοί δείκτες για την καθαρή βιομηχανία και τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής: Ελλάδα 98
A8.1. Βασικοί ενεργειακοί δείκτες 109
A9.1. Βασικοί δείκτες παρακολούθησης της προόδου ως προς την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, την ανθεκτικότητα και το περιβάλλον 117
A13.1. Κοινωνικός πίνακας αποτελεσμάτων για την Ελλάδα 139
A14.1. Βασικοί δείκτες υγείας 141
A16.1. Επιλεγμένα ταμεία της ΕΕ με εγκεκριμένα κονδύλια — συνοπτικά στοιχεία (σε εκατ. EUR) 154
A16.2. Συνοπτικός πίνακας των ειδικών ανά χώρα συστάσεων για την περίοδο 2019-2024 156
A17.1. Επιλογή δεικτών σε περιφερειακό επίπεδο στην Ελλάδα 160

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

A2.1. Φορολογική επιβάρυνση το 2023 53
A2.2. Μη μισθολογικό κόστος εργασίας για το πρώτο και το δεύτερο εργαζόμενο μέλος οικογένειας, ως ποσοστό του συνολικού κόστους εργασίας, 2024 55
A3.1. Συνολική δημόσια στήριξη στην επιχειρηματική Ε&Α 59
A4.1. Διευκόλυνση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων: επιλεγμένοι δείκτες. 65
A5.1. Καθαρό ισοζύγιο αποταμιεύσεων και επενδύσεων 73
A5.2. Διεθνής επενδυτική θέση 73
A5.3. Κεφαλαιαγορές και ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί 74
A5.4. Σύνθεση του παθητικού των ΜΧΕ ως % του ΑΕΠ 77
A5.5. Σύνθεση των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων των νοικοκυριών κατά κεφαλήν και ως % του ΑΕΠ 78
A6.1. Εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη, στις περιφερειακές/τοπικές αρχές και στην κυβέρνηση 82
A6.2. Δείκτες κανονιστικής πολιτικής και διακυβέρνησης (iREG). 83
A6.3. Διάμεσος χρόνος για την ψήφιση των νόμων στο κοινοβούλιο (ημέρες) 85
A7.1. Ένταση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου του μεταποιητικού τομέα και ενεργοβόρων τομέων, 2022 94
A7.2. Παραγωγή του μεταποιητικού κλάδου: σύνολο και επιλεγμένοι τομείς, δείκτης (2021 = 100), 2017-2023 94
A7.3. Εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου στους τομείς επιμερισμού των προσπαθειών, 2005 και 2023. 95
A7.4. Επεξεργασία αστικών αποβλήτων 96
A8.1. Συνιστώσες της λιανικής τιμής της ενέργειας για οικιακούς και μη οικιακούς καταναλωτές, 2024 100
A8.2. Μηνιαίες μέσες τιμές χονδρικής πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας επόμενης ημέρας και ευρωπαϊκές τιμές αναφοράς για το φυσικό αέριο (ολλανδικό TTF) 102
A8.3. Εγκατεστημένη δυναμικότητα παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στην Ελλάδα (αριστερά) και μείγμα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας (δεξιά) 105
A9.1. Άμεση εξάρτηση[1] από τις οικοσυστημικές υπηρεσίες[2] της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας που παρήχθη ανά οικονομικό τομέα το 2022 114
A9.2. Επενδυτικές ανάγκες και επενδυτικά κενά σε εκατ. EUR, σε σταθερές τιμές 2022 115
A10.1. Βασικοί δείκτες της αγοράς εργασίας 120
A10.2. Ποσοστό απασχόλησης ανά φύλο (ετησίως) 121
A10.3. Αύξηση της απασχόλησης ανά είδος σύμβασης 124
A11.1. Ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROPE) και οι συνιστώσες του 126
A11.2. Ποσοστό φτώχειας των εργαζομένων 128
A11.3. Ποσοστό ατόμων που δεν είναι σε θέση να διατηρήσουν την κατοικία τους επαρκώς ζεστή (2023) 129
A12.1. Χαμηλές επιδόσεις στα μαθηματικά βάσει της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης των μαθητών, PISA 2012, 2018 και 2022 (%) 134
A12.2. Συμμετοχή ενηλίκων στη μάθηση (εξαιρουμένης της καθοδηγούμενης κατάρτισης στη θέση εργασίας,%) 137
A14.1. Προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση, σε έτη 140
A14.2. Θεραπεύσιμη θνησιμότητα 141
A15.1. Πρόοδος ως προς την επίτευξη των ΣΒΑ στην Ελλάδα 146
A16.1. Κατανομή της χρηματοδότησης από τον ΜΑΑ στην Ελλάδα ανά τομέα πολιτικής 150

A16.2. Κατανομή της χρηματοδότησης της πολιτικής συνοχής μεταξύ των στόχων πολιτικής στην Ελλάδα 150
A17.1. Παραγωγικότητα της εργασίας ανά ώρα 159

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΧΑΡΤΩΝ

A17.1. Μέση ταχύτητα σταθερής σύνδεσης στο διαδίκτυο, 2023 162
A17.2. Έκθεση του ανθρώπου σε επιβλαβείς κλιματικές επιπτώσεις 164

Το παρόν παράρτημα περιλαμβάνει σειρά πινάκων σχετικών με την αξιολόγηση της δημοσιονομικής κατάστασης στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένου του τρόπου με τον οποίο η Ελλάδα ανταποκρίνεται στις συστάσεις του Συμβουλίου που εκδόθηκαν βάσει του μεταρρυθμισμένου πλαισίου οικονομικής διακυβέρνησης.

Το μεταρρυθμισμένο πλαίσιο, το οποίο άρχισε να ισχύει στις 30 Απριλίου 2024 ([41]), αποσκοπεί στην ενίσχυση της βιωσιμότητας του χρέους και στην προώθηση της βιώσιμης και συμπεριληπτικής ανάπτυξης μέσω μεταρρυθμίσεων που ενισχύουν την ανάπτυξη και επενδύσεων προτεραιότητας. Τα μεσοπρόθεσμα δημοσιονομικά-διαρθρωτικά σχέδια (στο εξής: ΜΠΣ ή σχέδια) αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο του πλαισίου, καθορίζοντας τη δημοσιονομική δέσμευση των κρατών μελών μεσοπρόθεσμα. Η εν λόγω δέσμευση ορίζεται υπό όρους αύξησης των καθαρών δαπανών, η οποία αποτελεί τον ενιαίο λειτουργικό δείκτη για τη δημοσιονομική εποπτεία.

Η Ελλάδα υπέβαλε το σχέδιό της στις 7 Οκτωβρίου 2024. Το σχέδιο καλύπτει την περίοδο έως το 2024 και προβλέπει δημοσιονομική προσαρμογή που καλύπτει χρονικό διάστημα τεσσάρων ετών. Στις 21 Ιανουαρίου 2025 το Συμβούλιο εξέδωσε τη σύσταση για την έγκριση του σχεδίου της Ελλάδας ([42]).

Η αξιολόγηση της εφαρμογής της σύστασης του Συμβουλίου με την οποία εγκρίθηκε το σχέδιο της Ελλάδας διενεργείται με βάση απολογιστικά στοιχεία της Eurostat, τις εαρινές προβλέψεις 2025 της Επιτροπής και λαμβανομένης υπόψη της ετήσιας έκθεσης προόδου (APR) που υπέβαλε η Ελλάδα στις 30 Απριλίου 2025. Επιπρόσθετα, δεδομένου του αιτήματος της Ελλάδας να ενεργοποιηθεί η εθνική ρήτρα διαφυγής ([43]) σύμφωνα με την ανακοίνωση της Επιτροπής της 19ης Μαρτίου 2025 ([44]), η αξιολόγηση εξετάζει επίσης, κατά περίπτωση, την προβλεπόμενη αύξηση των αμυντικών δαπανών με βάση τις εαρινές προβλέψεις 2025 της Επιτροπής.

Το παράρτημα διαρθρώνεται ως εξής: Πρώτα, παρουσιάζονται οι εξελίξεις όσον αφορά το **δημόσιο έλλειμμα και χρέος** με βάση τα αριθμητικά στοιχεία που αναφέρονται στον πίνακα A1.1. Στη συνέχεια, ακολουθεί η αξιολόγηση **της εφαρμογής της σύστασης του Συμβουλίου για την έγκριση του σχεδίου**, με βάση τα σχετικά αριθμητικά στοιχεία που παρουσιάζονται στους πίνακες A1.2 έως A1.9, συμπεριλαμβανομένων στοιχείων σχετικά με τις αμυντικές δαπάνες.

Το παράρτημα παρέχει επίσης πληροφορίες σχετικά με το **κόστος της γήρανσης του πληθυσμού** και το **εθνικό δημοσιονομικό πλαίσιο**. Οι κίνδυνοι δημοσιονομικής βιωσιμότητας εξετάζονται στο έγγραφο με τίτλο «Debt Sustainability Monitor 2024» (Παρακολούθηση της βιωσιμότητας του χρέους το 2024) ([45]).

([41]) Ο κανονισμός (ΕΕ) 2024/1263 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τον αποτελεσματικό συντονισμό των οικονομικών πολιτικών και την πολυμερή δημοσιονομική εποπτεία, μαζί με τον τροποποιημένο κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1467/97 σχετικά με την εφαρμογή της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος και την τροποποιημένη οδηγία 2011/85/ΕΕ του Συμβουλίου σχετικά με τα δημοσιονομικά πλαίσια των κρατών μελών, αποτελούν τα βασικά στοιχεία του μεταρρυθμισμένου πλαισίου οικονομικής διακυβέρνησης της ΕΕ.

([42]) ΕΕ C, C/2025/661, 10.2.2025, ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2025/661/oj.

([43]) Στις 29 Απριλίου 2025 η Ελλάδα ζήτησε από την Επιτροπή και το Συμβούλιο την ενεργοποίηση της εθνικής ρήτρας διαφυγής. Σε αυτή τη βάση, η Επιτροπή εξέδωσε σύσταση για την έκδοση σύστασης του Συμβουλίου που να επιτρέπει στην Ελλάδα να παρεκκλίνει από την πορεία των καθαρών δαπανών που καθόρισε το Συμβούλιο και να τις υπερβεί, COM(2025)605.

([44]) Ανακοίνωση της Επιτροπής για την κάλυψη των αυξημένων αμυντικών δαπανών στο πλαίσιο του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης της 19ης Μαρτίου 2025 [C(2025) 2000 final].

([45]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2025), «Debt Sustainability Monitor 2024», *European Economy-Institutional Papers* 306.

Εξελίξεις όσον αφορά το δημόσιο έλλειμμα και χρέος

Το δημόσιο πλεόνασμα της Ελλάδας ανήλθε στο 1,3 % του ΑΕΠ το 2024. Με βάση τις εαρινές προβλέψεις 2025 της Επιτροπής, προβλέπεται να μειωθεί στο 0,7 % το 2025. Ο δείκτης του δημόσιου χρέους ως προς το ΑΕΠ ανήλθε στο 153,6 % στο τέλος του 2024 και, σύμφωνα με την Επιτροπή, προβλέπεται να μειωθεί στο 146,6 % στο τέλος του 2025. Ο δείκτης χρέους μειώθηκε κατά σχεδόν 56 εκατοστιαίες μονάδες από το 2020, χάρη στην ουσιαστική αύξηση του ονομαστικού ΑΕΠ και στη βελτίωση των πρωτογενών ισοζυγίων. Η διαφορά στο ισοζύγιο της γενικής κυβέρνησης με βάση τις προβλέψεις της Επιτροπής και της Ελλάδας το 2025 μπορεί να αποδοθεί στις υψηλότερες εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και στις χαμηλότερες δαπάνες για μισθούς, συντάξεις και παροχές κοινωνικής πρόνοιας που προβλέπονται στις εαρινές προβλέψεις 2025 της Επιτροπής. Αυτό αντικατοπτρίζει την ενσωμάτωση τόσο επιδόσεων καλύτερων από τις αναμενόμενες όσον αφορά τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης όσο και της υποεκτέλεσης των δαπανών που παρατηρήθηκαν τα προηγούμενα έτη στις προβλέψεις του τρέχοντος έτους. Οι επιπτώσεις αυτές αντισταθμίζονται εν μέρει από τα χαμηλότερα έσοδα από άμεσους φόρους που προβλέπονται επίσης στις εαρινές προβλέψεις 2025 της Επιτροπής.

Πίνακας A1.1: **Ισοζύγιο και χρέος της γενικής κυβέρνησης**

	Variables		2024	2025		2026	
			Outturn	APR	COM	APR	COM
1	General government balance	% GDP	1.3	0.1	0.7	n.a.	1.4
2	General government gross debt	% GDP	153.6	145.7	146.6	n.a.	140.6

Πηγή: Εαρινές προβλέψεις 2025 της Επιτροπής (COM), Ετήσια έκθεση προόδου (APR)

Εξελίξεις όσον αφορά τις καθαρές δαπάνες

Η Επιτροπή προβλέπει ([46]) ότι η αύξηση των καθαρών δαπανών ([47]) στην Ελλάδα το 2025 θα υπερβεί τον συνιστώμενο μέγιστο ρυθμό, με αποτέλεσμα απόκλιση της τάξης του 0,2 % του ΑΕΠ. Λαμβανομένων υπόψη του 2024 και του 2025 από κοινού, ο σωρευτικός ρυθμός αύξησης των καθαρών δαπανών προβλέπεται μικρότερος από τον συνιστώμενο μέγιστο σωρευτικό ρυθμό αύξησης. Η διαφορά μεταξύ των υπολογισμών της Επιτροπής για την αύξηση των καθαρών δαπανών και των εκτιμήσεων των εθνικών αρχών οφείλεται κυρίως στις χαμηλότερες συνταξιοδοτικές παροχές και παροχές κοινωνικής πρόνοιας που προβλέπονται στις εαρινές προβλέψεις 2025 της Επιτροπής, στις οποίες ενσωματώνεται στις προβλέψεις του επόμενου έτους η υποεκτέλεση των δαπανών που παρατηρήθηκε στο παρελθόν.

([46]) Εαρινές προβλέψεις 2025 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής *European Economy – Institutional Paper 318*, Μάιος 2025.

([47]) Οι καθαρές δαπάνες ορίζονται στο άρθρο 2 σημείο 2 του κανονισμού (ΕΕ) 2024/1263 ως οι κρατικές δαπάνες μετά την αφαίρεση i) των δαπανών για τόκους, ii) των μέτρων διακριτικής ευχέρειας στο σκέλος των εσόδων, iii) των δαπανών για προγράμματα της Ένωσης που καλύπτονται στο σύνολό τους από ενωσιακά κονδύλια, iv) των εθνικών δαπανών για τη συγχρηματοδότηση προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται από την Ένωση, v) των κυκλικών στοιχείων των δαπανών για επιδόματα ανεργίας και vi) των έκτακτων και άλλων προσωρινών μέτρων.

Πίνακας A1.2: **Αύξηση των καθαρών δαπανών**

	Annual			Cumulative*		
	REC	APR	COM	REC	APR	COM
	Growth rates					
2024	n.a.	-0.3%	-0.3%	n.a.	n.a.	n.a.
2025	3.7%	4.5%	4.2%	6.5%	4.2%	3.9%
2026	3.6%	n.a.	3.1%	10.3%	n.a.	7.1%

* Οι σωρευτικοί ρυθμοί αύξησης υπολογίζονται με βάση το 2023 ως έτος αναφοράς.
Πηγή: Σύσταση του Συμβουλίου για την έγκριση του εθνικού μεσοπρόθεσμου δημοσιονομικού-διαρθρωτικού σχεδίου της Ελλάδας (REC), ετήσια έκθεση προόδου (APR) και υπολογισμός της Επιτροπής με βάση τις εαρινές προβλέψεις 2025 της Επιτροπής (COM).

Η αξιολόγηση της αύξησης των καθαρών δαπανών και ιδίως η σύγκριση με τη συνιστώμενη πορεία των καθαρών δαπανών λαμβάνει υπόψη ότι η Ελλάδα έχει ζητήσει την ενεργοποίηση της εθνικής ρήτρας διαφυγής για τη διευκόλυνση της μετάβασης σε υψηλότερο επίπεδο αμυντικών δαπανών. Οι αμυντικές δαπάνες της γενικής κυβέρνησης στην Ελλάδα ανήλθαν στο 2,7 % του ΑΕΠ το 2021, στο 2,6 % του ΑΕΠ το 2022 και στο 2,2 % του ΑΕΠ το 2023 ([48]). Σύμφωνα με τις εαρινές προβλέψεις 2025 της Επιτροπής, οι αμυντικές δαπάνες προβλέπεται να διαμορφωθούν στο 2,4 % του ΑΕΠ τόσο το 2024 όσο και το 2025.

Πίνακας A1.3: **Καθαρές δαπάνες (απολογιστικά στοιχεία και προβλέψεις), ετήσιες και σωρευτικές αποκλίσεις σε σχέση με τη σύσταση**

	Variables		2023	2024	2025	2026
			Outturn	Outturn	COM	COM
1	Total expenditure	bn NAC	111.5	114.0	119.3	125.2
2	Interest expenditure	bn NAC	7.6	8.2	7.8	7.9
3	Cyclical unemployment expenditure	bn NAC	0.3	0.1	0.0	0.0
4	Expenditure funded by transfers from the EU	bn NAC	5.7	6.2	8.2	10.7
5	National co-financing of EU programmes	bn NAC	0.7	0.7	0.8	0.7
6	One-off expenditure (levels, excl. EU funded)	bn NAC	0.3	0.4	0.1	0.0
7=1-2-3-4-5-6	**Net nationally financed primary expenditure (before discretionary revenue measures, DRM)**	**bn NAC**	**96.8**	**98.3**	**102.3**	**106.0**
8	Change in net nationally financed primary expenditure (before DRM)	bn NAC		1.5	4.0	3.7
9	DRM (excl. one-off revenue, incremental impact)	bn NAC		1.8	-0.2	0.5
10=8-9	**Change in net nationally financed primary expenditure (after DRM)**	**bn NAC**		**-0.3**	**4.1**	**3.2**
11	Outturn / forecast net expenditure growth	% change		-0.32%	4.2%	3.1%
12	Recommended net expenditure growth*	% change		2.6%	3.7%	3.6%
13=(11-12) x 7	Annual deviation	bn NAC		-2.8	0.5	-0.5
14 (cumulated from 13)	Cumulated deviation	bn NAC		-2.8	-2.3	-2.8
15=13/17	**Annual balance**	**% GDP**		**-1.2**	**0.2**	**-0.2**
16=14/17	**Cumulated balance**	**% GDP**		**-1.2**	**-0.9**	**-1.1**
17	p.m. Nominal GDP	bn NAC	225.2	237.6	251.3	262.8

* Ο ρυθμός αύξησης για το 2024 δεν αποτελεί σύσταση, αλλά χρησιμεύει για τη διαμόρφωση της βάσης, καθώς το τελευταίο έτος για το οποίο υπάρχουν απολογιστικά στοιχεία κατά τον καθορισμό της πορείας των καθαρών δαπανών είναι το έτος 2023.
Πηγή: Εαρινές προβλέψεις 2025 της Επιτροπής και υπολογισμός της Επιτροπής

([48]) Eurostat, δημόσιες δαπάνες με βάση την ταξινόμηση των κρατικών λειτουργιών (COFOG).

Πίνακας A1.4: **Αμυντικές δαπάνες και εθνική ρήτρα διαφυγής**

			2021	2022	2023	2024	2025	2026
1	Total defence expenditure	% GDP	2.7	2.6	2.2	2.4	2.4	2.5
2	*of which: gross fixed capital formation*	% GDP	0.6	0.5	0.5	0.3	0.5	0.6
3	Flexibility from increases in defence expenditure	% GDP					0.0	0.1
4	**Cumulated balance after flexibility**	**% GDP**					**-0.9**	**-1.2**

Πηγή: Eurostat (COFOG), εαρινές προβλέψεις 2025 της Επιτροπής και υπολογισμός της Επιτροπής.

Πίνακας A1.5: **Μακροοικονομικές εξελίξεις και προβλέψεις**

	Variables		**2024**	**2025**		**2026**	
			Outturn	**APR**	**COM**	**APR**	**COM**
1=7+8+9	**Real GDP**	**% change**	**2.3**	**2.3**	**2.3**	**n.a.**	**2.2**
2	Private consumption	% change	2.1	1.7	1.9	n.a.	1.8
3	Government consumption expenditure	% change	-4.1	0.0	2.6	n.a.	1.1
4	Gross fixed capital formation	% change	4.5	8.4	7.8	n.a.	7.3
5	Exports of goods and services	% change	1.0	4.0	3.1	n.a.	3.2
6	Imports of goods and services	% change	5.5	3.8	4.2	n.a.	3.5
	Contributions to real GDP growth						
7	- Final domestic demand	pps	1.3	2.5	3.0	n.a.	2.6
8	- Change in inventories	pps	3.2	0.0	0.0	n.a.	0.0
9	- Net exports	pps	-2.2	-0.3	-0.7	n.a.	-0.3
10	Output gap	% pot GDP	1.8	0.9	2.4	n.a.	2.7
11	Employment	% change	1.2	0.7	1.1	n.a.	0.9
12	Unemployment rate	%	10.1	9.7	9.3	n.a.	8.7
13	Labour productivity	% change	1.0	1.5	1.1	n.a.	1.3
14	HICP	% change	3.0	2.4	2.8	n.a.	2.3
15	GDP deflator	% change	3.2	2.3	3.4	n.a.	2.3
16	Compensation of employees per head	% change	6.0	4.0	3.8	n.a.	3.5
17	Net lending/borrowing vis-à-vis the rest of the world	% GDP	-7.3	n.a.	-5.4	n.a.	-4.2

Πηγή: Εαρινές προβλέψεις 2025 της Επιτροπής (COM), Ετήσια έκθεση προόδου (APR)

Πίνακας A1.6: **Δημοσιονομική θέση της γενικής κυβέρνησης**

	Variables (% GDP)	2024	2025		2026	
		Outturn	APR	COM	APR	COM
1=2+3+4+5	**Revenue**	**49.3**	**48.9**	**48.1**	**n.a.**	**49.0**
	of which:					
2	- Taxes on production and imports	16.9	16.8	16.0	n.a.	16.3
3	- Current taxes on income, wealth, etc.	11.1	10.7	11.1	n.a.	11.2
4	- Social contributions	13.3	13.0	13.0	n.a.	13.0
5	- Other (residual)	8.1	8.4	8.0	n.a.	8.5
8=9+16	**Expenditure**	**48.0**	**48.8**	**47.5**	**n.a.**	**47.6**
	of which:					
9	- Primary expenditure	44.5	45.7	44.4	n.a.	44.6
	of which:					
10	- Compensation of employees	10.3	10.2	10.1	n.a.	9.9
11	- Intermediate consumption	5.2	5.3	5.4	n.a.	5.4
12	- Social payments	19.4	19.4	19.2	n.a.	18.8
13	- Subsidies	1.4	1.3	1.1	n.a.	1.0
14	- Gross fixed capital formation	3.7	5.8	4.2	n.a.	3.8
15	- Other	4.5	3.7	4.4	n.a.	5.7
16	- Interest expenditure	3.5	3.1	3.1	n.a.	3.0
18=1-8	**General government balance**	**1.3**	**0.1**	**0.7**	**n.a.**	**1.4**
19=1-9	**Primary balance**	**4.8**	**3.2**	**3.8**	**n.a.**	**4.4**
20	Cyclically adjusted balance	0.4	n.a.	-0.6	n.a.	-0.1
21	One-offs	-0.2	0.0	0.0	n.a.	0.0
22=20-21	**Structural balance**	**0.6**	**-0.3**	**-0.5**	**n.a.**	**-0.1**
23=22+16	Structural primary balance	4.0	2.8	2.6	n.a.	3.0

Πηγή: Εαρινές προβλέψεις 2025 της Επιτροπής (COM), Ετήσια έκθεση προόδου (APR)

Πίνακας A1.7: **Εξελίξεις όσον αφορά το χρέος**

	Variables	2024	2025		2026	
		Outturn	APR	COM	APR	COM
1	**Gross debt ratio* (% of GDP)**	**153.6**	**145.7**	**146.6**	**n.a.**	**140.6**
2=3+4+8	Change in the ratio (pps. of GDP)	-10.3	-7.9	-7.0	n.a.	-5.9
	Contributions**					
3	**Primary balance**	**-4.8**	**-3.2**	**-3.8**	**n.a.**	**-4.4**
4≈5+6+7	**'Snow-ball' effect**	**-5.1**	**-3.6**	**-5.3**	**n.a.**	**-3.4**
	of which:					
5	- Interest expenditure	3.5	3.1	3.1	n.a.	3.0
6	- Real growth effect	-3.5	-3.3	-3.3	n.a.	-3.1
7	- Inflation effect	-5.0	-3.4	-5.1	n.a.	-3.3
8	**'Stock-flow' adjustment**	**-0.4**	**-1.0**	**2.0**	**n.a.**	**1.8**

* Λήξη περιόδου.

** Το «αποτέλεσμα χιονοστιβάδας» αποτυπώνει τον αντίκτυπο των δαπανών για τόκους στο συσσωρευμένο χρέος της γενικής κυβέρνησης, καθώς και τον αντίκτυπο της αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ και του πληθωρισμού στον δείκτη χρέους της γενικής κυβέρνησης ως προς το ΑΕΠ (μέσω του παρονομαστή). Η προσαρμογή αποθεμάτων-ροών περιλαμβάνει διαφορές μεταξύ ταμειακής λογιστικής και λογιστικής σε δεδουλευμένη βάση (συμπεριλαμβανομένης χρονικής προήγησης και υστέρησης στις εκταμιεύσεις επιχορηγήσεων του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας), σώρευση χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων, αποτελέσματα αποτίμησης και λοιπά υπολειπόμενα αποτελέσματα.

Πηγή: Εαρινές προβλέψεις 2025 της Επιτροπής και υπολογισμός της Επιτροπής (COM), ετήσια έκθεση προόδου (APR)

Πίνακας A1.8: **ΜΑΑ — Επιχορηγήσεις**

	Revenue from RRF grants (% of GDP)							
		2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
1	RRF grants as included in the revenue projections	n.a.	0.2	0.4	0.7	1.0	2.1	3.1
2	Cash disbursements of RRF grants from EU	n.a.	1.3	0.8	1.5	0.5	1.4	2.4

	Expenditure financed by RRF grants (% of GDP)							
		2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
3	Total current expenditure	0.0	0.1	0.0	0.2	0.2	0.4	0.4
4	Gross fixed capital formation	0.0	0.1	0.3	0.2	0.6	1.0	1.8
5	Capital transfers	0.0	0.0	0.1	0.3	0.3	0.6	0.9
6=4+5	Total capital expenditure	0.0	0.1	0.4	0.5	0.8	1.6	2.6

	Other costs financed by RRF grants (% of GDP)							
		2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
7	Reduction in tax revenue	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
8	Other costs with impact on revenue	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
9	Financial transactions	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

Πηγή: Ετήσια έκθεση προόδου

Πίνακας A1.9: **ΜΑΑ — Δάνεια**

	Cash flow from RRF loans projected in the Plan (% of GDP)							
		2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
1	Disbursements of RRF loans from EU	n.a.	0.9	0.9	1.7	1.0	1.4	1.8
2	Repayments of RRF loans to EU	n.a.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

	Expenditure financed by RRF loans (% of GDP)							
		2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
3	Total current expenditure	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1
4	Gross fixed capital formation	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
5	Capital transfers	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
6=4+5	Total capital expenditure	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0

	Other costs financed by RRF loans (% of GDP)							
		2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026
7	Reduction in tax revenue	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
8	Other costs with impact on revenue	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
9	Financial transactions	0.0	0.0	0.1	0.4	0.7	1.5	1.9

Πηγή: Ετήσια έκθεση προόδου

Κόστος της γήρανσης του πληθυσμού

Οι συνολικές δαπάνες που συνδέονται με τη γήρανση του πληθυσμού στην Ελλάδα προβλέπεται να αυξηθούν από το 22 % του ΑΕΠ το 2024 στο 22,5 % το 2040, αλλά να μειωθούν στο 21 % το 2070 (βλ. πίνακα A1.10**).** Η συνολική μείωση έως το 2070 οφείλεται κυρίως στις συνταξιοδοτικές δαπάνες, οι οποίες υπεραντισταθμίζουν την αναμενόμενη αύξηση των δαπανών υγειονομικής περίθαλψης. Ο λόγος των δαπανών για συντάξεις προς το ΑΕΠ προβλέπεται να αυξηθεί από 13,4 % του ΑΕΠ το 2024 σε ποσοστό κορύφωσης 14,2 % το 2044, αλλά στη συνέχεια να μειωθεί σε 12 % το 2070.

Οι δημόσιες δαπάνες για υγειονομική περίθαλψη ([49]) προβλέπεται να ανέλθουν στο 5,2 % του ΑΕΠ το 2024 (κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 6,6 %) και αναμένεται να αυξηθούν κατά 0,6 εκατοστιαίες μονάδες έως το 2040 και κατά επιπλέον 0,2 εκατοστιαίες μονάδες έως το 2070.

Οι δημόσιες δαπάνες για μακροχρόνια φροντίδα ([50]) προβλέπεται να ανέλθουν στο 0,1 % του ΑΕΠ το 2024 (πολύ κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 1,7 %) και αναμένεται να παραμείνουν εν γένει σε παρόμοια επίπεδα έως το 2040 και το 2070.

Πίνακας A1.10: **Προβλεπόμενη μεταβολή των δαπανών που συνδέονται με τη γήρανση του πληθυσμού κατά την περίοδο 2024-2040 και κατά την περίοδο 2024-2070**

	age-related expenditure 2024 (% GDP)	change in 2024-2040 (pps GDP) due to: pensions	healthcare	long-term care	education	total	age-related expenditure 2040 (%GDP)	
EL	22.0	*0.3*	*0.6*	*0.0*	*-0.3*	***0.6***	22.5	**EL**
EU	24.3	*0.5*	*0.3*	*0.4*	*-0.3*	***0.9***	25.2	EU

	age-related expenditure 2024 (% GDP)	change in 2024-2070 (pps GDP) due to: pensions	healthcare	long-term care	education	total	age-related expenditure 2070 (%GDP)	
EL	22.0	*-1.4*	*0.8*	*0.0*	*-0.3*	***-1.0***	21.0	**EL**
EU	24.3	*0.2*	*0.6*	*0.8*	*-0.4*	***1.3***	25.6	EU

Πηγή: 2024 Ageing Report (Έκθεση του 2024 για τη δημογραφική γήρανση) (Ευρωπαϊκή Επιτροπή / Επιτροπή Οικονομικής Πολιτικής).

Εθνικό δημοσιονομικό πλαίσιο

Το Ελληνικό Δημοσιονομικό Συμβούλιο (ΕΔΣ) είναι ένα ανεξάρτητο δημοσιονομικό όργανο με επαρκείς πόρους, το οποίο διαθέτει αρκετά ευρεία εντολή, αλλά ο αντίκτυπός του επιδέχεται βελτίωση. Εγκρίνει τόσο τις μακροοικονομικές όσο και τις δημοσιονομικές προβλέψεις, παρακολουθεί την τήρηση των δημοσιονομικών κανόνων και απασχολεί 14 υπαλλήλους. Ωστόσο, προσλαμβάνει αποκλειστικά δημόσιους υπαλλήλους. Το ΕΔΣ έχει νόμιμο δικαίωμα πλήρους πρόσβασης σε πληροφορίες, αλλά αναφέρει προβλήματα σχετικά με την έγκαιρη πρόσβαση σε αυτές. Για την εκτέλεση της νέας αρμοδιότητάς του να κοστολογεί τις εκλογικές πλατφόρμες των πολιτικών κομμάτων θα απαιτηθεί βελτίωση του νομικού πλαισίου που διέπει την πρόσβαση σε πληροφορίες. Ο διάλογος πολιτικής με την κυβέρνηση, οι αλληλεπιδράσεις με το κοινοβούλιο και οι δραστηριότητες προβολής θα μπορούσαν να αναπτυχθούν περαιτέρω.

Πραγματοποιούνται συνεχείς προσπάθειες για την ενίσχυση της διαχείρισης των δημόσιων επενδύσεων στην Ελλάδα. Το εθνικό σχέδιο ανάπτυξης, το οποίο δρομολογήθηκε το 2021, καθορίζει τους κανόνες για την ανάπτυξη έργων που χρηματοδοτούνται αποκλειστικά από εθνικά κονδύλια και συμπληρώνει τον προγραμματισμό για επενδύσεις που συγχρηματοδοτούνται από την ΕΕ ([51]). Το σχέδιο συμβάλλει στην ενσωμάτωση στόχων από κάθε επίπεδο διακυβέρνησης και πηγή χρηματοδότησης, στην εξασφάλιση μεγαλύτερης συνοχής, στην αποφυγή αλληλεπικαλύψεων και στη διευκόλυνση της στρατηγικής ευθυγράμμισης. Η υλοποίηση του σχεδίου θα υποστηρίζεται από ενιαίο σύστημα παρακολούθησης και ελέγχου για όλα τα προγράμματα και τα έργα. Τον Σεπτέμβριο του 2024 η Ελλάδα ενέκρινε απλουστευμένο νομοθετικό πλαίσιο, το οποίο εισήγαγε, μεταξύ άλλων, ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο σχεδιασμού για τις χρηματοδοτούμενες από την ΕΕ και τις εθνικά χρηματοδοτούμενες επενδύσεις· ένα κυλιόμενο 10ετές επενδυτικό σχέδιο· μηχανισμούς για την παρακολούθηση των έργων, την αξιολόγηση των επιδόσεων και τη

([49]) Τα βασικά χαρακτηριστικά των επιδόσεων, οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις εξετάζονται στο παράρτημα 11 «Υγεία και συστήματα υγείας».

([50]) Η ποιότητα και η προσβασιμότητα του συστήματος μακροχρόνιας φροντίδας καλύπτονται στο παράρτημα 9 «Κοινωνικές πολιτικές».

([51]) Belu Manescu, C. (2024) «The Planning of Public Investments in the EU Member States: Long-Term Strategy, Selection and Budgeting Issues» (Ο σχεδιασμός των δημόσιων επενδύσεων στα κράτη μέλη της ΕΕ: Μακροπρόθεσμη στρατηγική, θέματα επιλογής και προϋπολογισμού), έγγραφο συζήτησης της ECFIN αριθ. 2013.

διαφάνεια στην κατανομή των πόρων, καθώς και ψηφιακά εργαλεία για τη στήριξη της διαχείρισης του κύκλου ζωής των έργων και της διυπηρεσιακής συνεργασίας.

Η Ελλάδα είναι ιδιαίτερα ευάλωτη σε κλιματικούς κινδύνους και ακραία καιρικά φαινόμενα. Από το 2024 η Ελλάδα αποφάσισε να διαθέτει 600 εκατ. EUR ετησίως στον προϋπολογισμό δημόσιων επενδύσεων για τη διαχείριση φυσικών καταστροφών. Τα κονδύλια αυτά μπορούν να συμπληρώνονται, κατά περίπτωση, από το αποθεματικό για απρόβλεπτα έξοδα του προϋπολογισμού και από συμπληρωματικούς προϋπολογισμούς κατόπιν έγκρισης του Κοινοβουλίου. Η κυβέρνηση έχει επίσης λάβει και άλλα μέτρα που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση του κενού ασφαλιστικής προστασίας έναντι φυσικών καταστροφών (βλ. παράρτημα 9).

Πίνακας A1.11: **Δείκτες της βάσης δεδομένων δημοσιονομικής διακυβέρνησης**

2023	Greece	EU Average
Country Fiscal Rule Strength Index (C-FRSI)	11.23	14.52
Medium-Term Budgetary Framework Index (MTBFI)	0.87	0.73

Ο δείκτης ισχύος των δημοσιονομικών κανόνων μιας χώρας (C-FRSI) δείχνει την ισχύ των εθνικών δημοσιονομικών κανόνων συνολικά σε επίπεδο χώρας με βάση i) τη νομική βάση, ii) τον δεσμευτικό χαρακτήρα του κανόνα, iii) τους φορείς παρακολούθησης, iv) τους διορθωτικούς μηχανισμούς και v) την ανθεκτικότητα σε κλυδωνισμούς. Ο δείκτης μεσοπρόθεσμου δημοσιονομικού πλαισίου (MTBFI) δείχνει την ισχύ του εθνικού μεσοπρόθεσμου δημοσιονομικού πλαισίου με βάση i) την κάλυψη των στόχων/ανώτατων ορίων που περιλαμβάνονται στα εθνικά μεσοπρόθεσμα δημοσιονομικά σχέδια· ii) τη σύνδεση μεταξύ αυτών των στόχων/ανώτατων ορίων και των ετήσιων προϋπολογισμών· iii) τη συμμετοχή του εθνικού κοινοβουλίου στην κατάρτιση των σχεδίων· iv) τη συμμετοχή ανεξάρτητων δημοσιονομικών οργάνων στην κατάρτισή τους· και v) τον βαθμό λεπτομέρειάς τους. Μια υψηλότερη βαθμολογία σχετίζεται με μεγαλύτερη ισχύ των κανόνων και του μεσοπρόθεσμου δημοσιονομικού πλαισίου.

Πηγή: Βάση δεδομένων δημοσιονομικής διακυβέρνησης

Το παρόν παράρτημα παρέχει επισκόπηση του φορολογικού συστήματος της Ελλάδας βάσει δεικτών. Περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τα εξής: i) το φορολογικό μείγμα· ii) τις πτυχές του φορολογικού συστήματος που αφορούν την ανταγωνιστικότητα και τη δικαιοσύνη· και iii) την είσπραξη των φόρων και τη φορολογική συμμόρφωση.

Η φορολογική επιβάρυνση της Ελλάδας ήταν παρόμοια με τα στοιχεία για το σύνολο της ΕΕ το 2023. Ο δείκτης φορολογικών εσόδων προς το ΑΕΠ στην Ελλάδα μειώθηκε από 41,0 % σε 38,9 % το 2023 και είναι πλέον παρόμοιος με τον μέσο όρο της ΕΕ. Ο εν λόγω δείκτης σημείωσε σαφή αύξηση κατά την τελευταία δεκαετία, δεδομένου ότι το 2010 ανερχόταν στο 32,3 % του ΑΕΠ. Σε σύγκριση με το 2022, το 2023 τα έσοδα από τη φορολογία κεφαλαίου (τα οποία ισοδυναμούσαν με το 8,3 % του ΑΕΠ) αυξήθηκαν εις βάρος των φόρων κατανάλωσης και εργασίας, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να προσεγγίσει περισσότερο τον μέσο όρο της ΕΕ (8,5 % του ΑΕΠ). Από τη σύγκριση της δομής της φορολογίας στην Ελλάδα με εκείνη της ΕΕ προκύπτει ότι η Ελλάδα εξαρτάται λιγότερο από τη φορολογία της εργασίας σε σχέση με τις περισσότερες χώρες της ΕΕ και βασίζεται περισσότερο σε ευνοϊκούς για την ανάπτυξη φόρους (δηλαδή σε φόρους κατανάλωσης και όχι σε φόρους εργασίας) σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ (πίνακας Α13.1). Ωστόσο, το κενό πολιτικής ΦΠΑ στην Ελλάδα είναι κάπως υψηλότερο από τον μέσο όρο στην ΕΕ (το κενό συντελεστή ΦΠΑ είναι 18,6 %, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ είναι 12 %, και το αντιμετωπίσιμο κενό φορολογικών απαλλαγών και εξαιρέσεων στην Ελλάδα είναι 9,8 %, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ είναι 7 %) ([52]). Το 2023 τα έσοδα από περιβαλλοντικούς φόρους στην Ελλάδα, παρότι μειώθηκαν κατά το ίδιο έτος, εξακολουθούσαν να ισοδυναμούν με το 4,1 % του ΑΕΠ το 2023, παραμένοντας μεταξύ των υψηλότερων ποσοστών στην ΕΕ. Ο πραγματικός συντελεστής φορολογίας του άνθρακα (86,73 EUR/τόνο CO_2) είναι κατά 2 εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερος από τον μέσο όρο της ΕΕ. Τα φορολογικά έσοδα στους τομείς της ενέργειας και των μεταφορών ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα είναι σημαντικά υψηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ. Για την ενίσχυση της εφαρμογής της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», η Ελλάδα ενθαρρύνεται να ολοκληρώσει τη διαδικασία θέσπισης φόρου υγειονομικής ταφής, όπως έχει επίσης δεσμευτεί στο οικείο σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ). Το 2023 τα έσοδα από φόρους ακίνητης περιουσίας (2,7 % του ΑΕΠ) υπερέβησαν επίσης τον μέσο όρο της ΕΕ (1,9 % του ΑΕΠ). Αυτό ισχύει ιδίως για τους περιοδικούς φόρους ακίνητης περιουσίας (2,0 % του ΑΕΠ, έναντι 0,9 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ).

Η φορολογική επιβάρυνση της εργασίας στην Ελλάδα είναι χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ σε όλα τα επίπεδα εισοδήματος. Το διάγραμμα Α19.2 δείχνει ότι η φορολογική επιβάρυνση της εργασίας για την Ελλάδα το 2023 ήταν χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ τόσο για τους άγαμους σε διάφορα επίπεδα εισοδήματος όσο και για το δεύτερο εργαζόμενο μέλος οικογένειας, στο 67 % του μέσου εισοδήματος ([53]). Συνολικά, η προοδευτικότητα του ελληνικού φορολογικού συστήματος (όπως μετράται με βάση τον δείκτη της φορολογικής επιβάρυνσης των εργαζομένων υψηλού εισοδήματος και χαμηλού εισοδήματος) είναι παρόμοια με τον μέσο όρο της ΕΕ. Ωστόσο, το 2023 το σύστημα φορολογίας και παροχών στην Ελλάδα μείωσε την εισοδηματική ανισότητα (όπως μετράται με τον συντελεστή Gini) κατά πολύ μικρότερο ποσοστό από τον μέσο όρο της ΕΕ

([52]) Το κενό πολιτικής μπορεί να αναλυθεί ώστε να γίνει πιο κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο τα διάφορα στοιχεία του φορολογικού συστήματος συμβάλλουν στην απώλεια εσόδων από τον ΦΠΑ. Στην παρούσα μελέτη, το κενό πολιτικής ΦΠΑ αναλύεται σε «προσθετικά» στοιχεία (τα οποία αθροίζονται για να διαμορφώσουν το συνολικό κενό πολιτικής).63 Τα κύρια στοιχεία αυτής της ανάλυσης είναι το κενό συντελεστή και το κενό απαλλαγών και εξαιρέσεων, τα οποία αποτυπώνουν τη μη καταβολή ΦΠΑ λόγω της εφαρμογής μειωμένων συντελεστών και απαλλαγών ή εξαιρέσεων μέρους της τελικής κατανάλωσης των νοικοκυριών από τη φορολογική βάση. Το κενό συντελεστή ορίζεται ως η διαφορά μεταξύ του ποσού που θα είχε εισπραχθεί σε ένα αντιπαράδειγμα στο οποίο ο κανονικός συντελεστής θα είχε εφαρμοστεί στη συνολική τελική κατανάλωση και της συνολικής φορολογικής οφειλής ΦΠΑ (VTTL). Το κενό απαλλαγών και εξαιρέσεων ορίζεται ως η διαφορά μεταξύ δύο ποσών: του ποσού που θα είχε εισπραχθεί σε ένα αντιπαράδειγμα —στο οποίο τα απαλλασσόμενα προϊόντα και οι απαλλασσόμενες υπηρεσίες θα φορολογούνταν με τον κανονικό συντελεστή και δεν θα υπήρχε κανένας περιορισμός του δικαιώματος έκπτωσης του φόρου· και της συνολικής φορολογικής οφειλής ΦΠΑ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Γενική Διεύθυνση Φορολογίας και Τελωνειακής Ένωσης, «The VAT gap in the EU 2024» (Το έλλειμμα ΦΠΑ στην ΕΕ το 2024), Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2024, https://data.europa.eu/doi/10.2778/2861558.

([53]) Το μη μισθολογικό κόστος εργασίας ορίζεται ως το άθροισμα των φόρων εισοδήματος φυσικών προσώπων και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης εργαζομένων και εργοδοτών μετά την αφαίρεση των οικογενειακών επιδομάτων, εκφρασμένο ως ποσοστό του συνολικού κόστους εργασίας (το άθροισμα των ακαθάριστων μισθών και των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης που καταβάλλει ο εργοδότης).

Πίνακας A2.1: **Δείκτες φορολογίας**

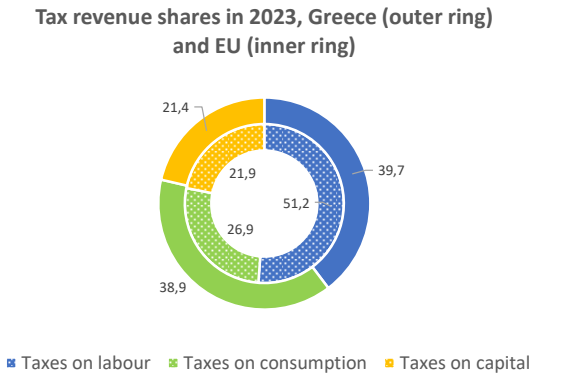
		Greece					EU-27				
		2010	2021	2022	2023	2024	2010	2021	2022	2023	2024
Tax structure	Total taxes (including compulsory actual social contributions) (% of GDP)	32,4	39,4	41,0	38,9		37,8	40,2	39,7	39,0	
By tax base	Taxes on labour (% of GDP)	13,8	16,9	16,1	15,4		19,8	20,5	20,1	20,0	
	of which, social security contributions (SSC, % of GDP)	11,1	12,7	12,1	11,2		12,9	13,0	12,7	12,7	
	Taxes on consumption (% of GDP)	12,0	14,7	16,9	15,2		10,9	11,2	10,9	10,5	
	of which, value added taxes (VAT, % of GDP)	7,1	8,2	9,0	8,8		6,8	7,3	7,4	7,1	
	Taxes on capital (% of GDP)	6,6	7,8	8,0	8,3		7,1	8,5	8,7	8,5	
Some tax types	Personal income taxes (PIT, % of GDP)	4,0	5,8	5,5	5,9		8,6	9,6	9,4	9,3	
	Corporate income taxes (CIT, % of GDP)	2,6	2,0	2,5	2,9		2,2	2,9	3,2	3,2	
	Total property taxes (% of GDP)	2,0	3,1	3,0	2,7		1,9	2,2	2,1	1,9	
	Recurrent taxes on immovable property (% of GDP)	1,0	2,4	2,1	2,0		1,1	1,1	1,0	0,9	
	Environmental taxes (% of GDP)	2,7	4,2	5,6	4,1		2,5	2,4	2,1	2,0	
	Effective carbon rate in EUR per tonne of CO_2 equivalents	NA	83,7	NA	86,7		NA	86,0	NA	84,8	
Progressivity & fairness	Tax wedge at 50% of average wage (single person) (*)	34,4	29,9	30,3	30,9	31,6	33,9	31,8	31,5	31,5	31,8
	Tax wedge at 100% of average wage (single person) (*)	40,0	37,3	38,0	38,7	39,3	40,9	39,9	39,9	40,2	40,3
	Corporate income tax - effective average tax rates (1) (*)	21,9	21,6	21,6	21,6		21,3	19,3	19,1	18,9	
	Difference in Gini coefficient before and after taxes and cash social transfers (pensions excluded from social transfers) (2) (*)	5,5	3,7	4,0	4,5		8,6	8,2	7,9	7,7	
Tax administration & compliance	Outstanding tax arrears: total year-end tax debt (including debt considered not collectable) / total revenue (in %) (*)		203,0	190,6				35,5	32,6		
	VAT gap (% of VAT total tax liability, VTTL) (**)		17,5	13,7				6,6	7,0		

(1) Μελλοντοστρεφής πραγματικός φορολογικός συντελεστής (KPMG).
(2) Η υψηλότερη τιμή υποδηλώνει ισχυρότερο αναδιανεμητικό αντίκτυπο της φορολογίας.
(*) Απλός μέσος όρος της ΕΕ-27.
(**) Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με το έλλειμμα ΦΠΑ, βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Γενική Διεύθυνση Φορολογίας και Τελωνειακής Ένωσης, «The VAT gap in the EU — 2024 report» (Το έλλειμμα ΦΠΑ στην ΕΕ — έκθεση 2024), https://data.europa.eu/doi/10.2778/2476549.
Για περισσότερα στοιχεία σχετικά με τα φορολογικά έσοδα καθώς και σχετικά με τη μεθοδολογία που εφαρμόστηκε, βλ. την ιστοσελίδα «Data on Taxation» (Στοιχεία για τη φορολογία), https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/economic-analysis/data-taxation-trends_el.
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΟΟΣΑ

(πίνακας A19.1). Στην Ελλάδα, το σύστημα φορολογίας και παροχών μείωσε τον συντελεστή Gini κατά 4,5 μονάδες κατά μέσο όρο, ενώ η μείωση αυτή στην ΕΕ ήταν κατά μέσο όρο 7,7 μονάδες το 2023.

Τον Δεκέμβριο του 2024 η Ελλάδα ενέκρινε πρόσθετες μεταρρυθμίσεις της φορολογικής της πολιτικής, μεταξύ άλλων για τους αυτοαπασχολουμένους, επίσης ενόψει των δεσμεύσεων του ΣΑΑ. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές αποτελούσαν μέρος μιας ευρύτερης δέσμης μεταρρυθμίσεων που δρομολογήθηκαν το 2023 και συνεχίστηκαν το 2024 και περιλάμβαναν μέτρα που αποσκοπούσαν: i) στην αύξηση της υποχρεωτικής αποδοχής των ηλεκτρονικών πληρωμών· ii) στη θέσπιση νέων απαιτήσεων υποβολής στοιχείων σχετικά με τα δεδομένα που αποστέλλονται στη φορολογική διοίκηση ώστε να καταστεί δυνατή η χρήση των εν λόγω δεδομένων για σκοπούς ΦΠΑ και φορολογίας εισοδήματος· και iii) στη θέσπιση τεκμαρτού ελάχιστου εισοδήματος για τους αυτοαπασχολουμένους με βάση κριτήρια όπως ο κατώτατος μισθός, η σύγκριση με τα ετήσια τομεακά εισοδήματα κ.λπ. Το τεκμαρτό ελάχιστο εισόδημα μπορεί να ανατραπεί κατόπιν αιτήματος του φορολογουμένου. Η αύξηση των εσόδων από τη φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων το 2023 (από 5,5 % του ΑΕΠ το 2022 σε 5,9 %) μπορεί να αποδοθεί εν μέρει σε αυτές τις μεταρρυθμίσεις. Τέλος, το 2025 η Ελλάδα θέσπισε επίσης διάφορες φορολογικές μειώσεις για την αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος, μεταξύ άλλων με τη μείωση των υποχρεωτικών εισφορών κοινωνικής ασφάλισης κατά μία επιπλέον εκατοστιαία μονάδα. Η μείωση αυτή οδήγησε σε σωρευτική μείωση των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης (εργοδότη και μισθωτού συνολικά) κατά 5,4 εκατοστιαίες μονάδες από το 2019 (από 40,56 % σε 35,16 %).

Διάγραμμα Α2.1: **Μερίδια φορολογικών εσόδων το 2023**

Πηγή: Στοιχεία για τις φορολογικές τάσεις, ΓΔ TAXUD

Η μεταρρυθμιστική δυναμική στις επιχειρήσεις και στη δημόσια διοίκηση ήταν ισχυρή, ωστόσο εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις. Το 2024 ο νόμιμος συντελεστής φόρου εισοδήματος εταιρειών (ΦΕΕ) ανερχόταν στο 22 %, μετά από σταδιακή μείωση κατά τα τελευταία 30 έτη (το 2024 ο μέσος όρος της ΕΕ-27 ήταν περίπου 21 %). Παρότι στην Ελλάδα το χάσμα μεταξύ του νόμιμου και του πραγματικού συντελεστή ΦΕΕ ήταν ανέκαθεν μεγάλο, εν μέρει λόγω της πολυπλοκότητας του φορολογικού συστήματος, αυτό δεν συμβαίνει πλέον. Πράγματι, η Ελλάδα είναι ένα από τα τρία μόνο κράτη μέλη στα οποία ο πραγματικός συντελεστής φόρου εισοδήματος εταιρειών αυξήθηκε τις τελευταίες δύο δεκαετίες (κατά την περίοδο 2002-2022 από 17,5 % σε 21,1 %). Σε όλα τα άλλα κράτη μέλη μειώθηκε ή παρέμεινε σταθερός (μέσος όρος της ΕΕ: 19,1 %). Η αύξηση αυτή μπορεί να αποδοθεί στις μεταρρυθμίσεις του ελληνικού φορολογικού συστήματος, οι οποίες οδήγησαν σε αύξηση της είσπραξης των φόρων κατά την ίδια περίοδο. Ως αποτέλεσμα, η διαφορά μεταξύ του νόμιμου και του πραγματικού συντελεστή ΦΕΕ έχει μειωθεί σημαντικά. Η Ελλάδα έθεσε επίσης εγκαίρως σε εφαρμογή την οδηγία για τον πυλώνα 2 (1η Ιανουαρίου 2024). Η Επιτροπή θα αξιολογήσει την εφαρμογή του συμπληρωματικού φόρου ΦΕΕ από την Ελλάδα κατά περίπτωση, ανάλογα με τον τρέχοντα πραγματικό φορολογικό συντελεστή του συγκεκριμένου κλιμακίου στην Ελλάδα. Ωστόσο, είναι πιθανό η εφαρμογή του συμπληρωματικού φόρου να μην επηρεάσει σημαντικά τα ελληνικά φορολογικά έσοδα.

Η Ελλάδα χορηγεί διάφορα φορολογικά κίνητρα που σχετίζονται με την πράσινη μετάβαση, ενώ έχει επίσης θεσπίσει ειδικό καθεστώς φορολογίας επιχειρηματικών κεφαλαίων, το οποίο εφαρμόζεται στις Εταιρείες Κεφαλαίων Επιχειρηματικών Συμμετοχών (Ε.Κ.Ε.Σ) και στα κλειστού τύπου Αμοιβαία Κεφάλαια Επιχειρηματικών Συμμετοχών (Α.Κ.Ε.Σ), αντίστοιχα. Τα «πράσινα» φορολογικά κίνητρα στην Ελλάδα περιλαμβάνουν: i) απαλλαγές από τον φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων για την αγορά ή τη χρήση οχήματος μηδενικής ή χαμηλής ρύπανσης (έως 50 g CO_2 ανά χιλιόμετρο)· και ii) αυξημένα ποσοστά έκπτωσης από τον φόρο εισοδήματος εταιρειών για το κόστος μίσθωσης «πράσινων» εταιρικών επιβατικών αυτοκινήτων. Τα δικαιώματα προαίρεσης μετοχών που χορηγούνται σε εργαζομένους, μετόχους ή εταίρους νομικής οντότητας στην Ελλάδα απαλλάσσονται από τον φόρο εισοδήματος από εργασία υπό ορισμένες προϋποθέσεις.

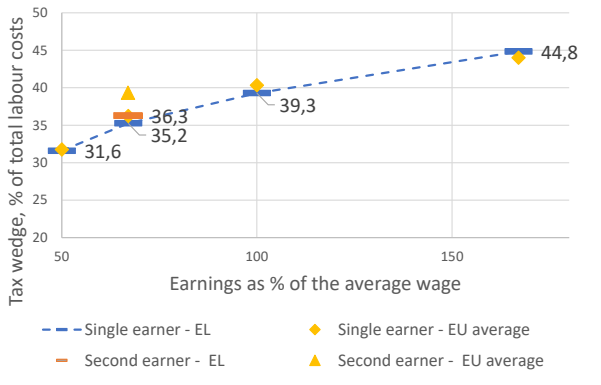
Η Ελλάδα, προκειμένου να εκπληρώσει τις δεσμεύσεις του ΣΑΑ, επιδιώκει να κάνει το φορολογικό της σύστημα φιλικότερο προς τις επενδύσεις. Το 2024 η Ελλάδα ολοκλήρωσε διάφορες μεταρρυθμίσεις, μεταξύ των οποίων: i) κωδικοποίηση της νομοθεσίας για τις φορολογικές διαδικασίες· ii) αντικατάσταση του τέλους χαρτοσήμου με το νέο ψηφιακό τέλος συναλλαγής· iii) απλούστευση της φορολογικής νομοθεσίας· iv) περαιτέρω ψηφιοποίηση των υπηρεσιών· και v) ειδικά κίνητρα για την καινοτομία, τον μετασχηματισμό και την επέκταση επιχειρήσεων.

Όπως και άλλα κράτη μέλη της ΕΕ, η Ελλάδα δεν προβλέπει φόρο περιουσίας και τα κεφαλαιακά κέρδη φορολογούνται με ενιαίο συντελεστή, ενώ οι συντελεστές των φόρων κληρονομιάς και δωρεάς είναι προοδευτικοί. Τα κεφαλαιακά κέρδη από τη μεταβίβαση μετοχών, είτε αποτελούν αντικείμενο δημόσιας διαπραγμάτευσης είτε όχι, φορολογούνται καταρχήν με ενιαίο συντελεστή 15 %, ενώ επιβάλλεται πρόσθετος φόρος 2 % στα ακαθάριστα έσοδα από τις πωλήσεις μετοχών που αποτελούν αντικείμενο δημόσιας διαπραγμάτευσης. Ο φόρος κληρονομιάς επιβάλλεται στην τρέχουσα αξία του κληρονομηθέντος ακινήτου με συντελεστή που κυμαίνεται από 1 % έως 40 %. Ο εν λόγω φόρος κληρονομιάς είναι προοδευτικός και ποικίλλει ανάλογα με τη σχέση μεταξύ θανόντος και κληρονόμου. Παρόμοιο προοδευτικό σύστημα, το οποίο επίσης ποικίλλει ανάλογα με τη σχέση μεταξύ θανόντος και κληρονόμου, εφαρμόζεται στις δωρεές και στις γονικές παροχές. Το εισόδημα από εκμισθώσεις φορολογείται προοδευτικά με

συντελεστή που κυμαίνεται από 15 % έως 45 %. Επί του παρόντος, τα μερίσματα υπόκεινται σε παρακράτηση φόρου στην πηγή με συντελεστή 5 %.

Η Ελλάδα εφαρμόζει πέντε προτιμησιακά φορολογικά καθεστώτα για την προσέλκυση επενδυτών και εργαζομένων υψηλής ειδίκευσης, δύο εκ των οποίων τέθηκαν σε ισχύ το 2025. Τα τρία καθεστώτα που εφαρμόζονταν πριν από το 2025 είναι τα εξής: 1) καθεστώς βάσει του οποίου οι επενδυτές που δεν κατοικούν στην Ελλάδα υπόκεινται σε ετήσιο κατ' αποκοπή φόρο ύψους 100 000 EUR για διάστημα έως 15 ετών· 2) καθεστώς για τους συνταξιούχους που κατοικούν στην Ελλάδα και λαμβάνουν συνταξιοδοτικό εισόδημα από το εξωτερικό, το οποίο φορολογείται με συντελεστή ύψους μόνο 7 %· και 3) εναλλακτικό φορολογικό καθεστώς για τους εργαζομένους που μετεγκαθίστανται στην Ελλάδα και οι οποίοι μπορούν να απαλλάσσονται από τον φόρο εισοδήματος και τις ειδικές εισφορές αλληλεγγύης για το 50 % του εισοδήματός τους από μισθωτή εργασία ή από επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα για επτά έτη. Εκτός από τα τρία αυτά καθεστώτα, η Ελλάδα έχει θεσπίσει δύο νέα προτιμησιακά φορολογικά καθεστώτα για τους ιδιώτες με σκοπό την προώθηση των επενδύσεων στη χώρα, ιδίως σε νεοφυείς επιχειρήσεις. Αυτά τα δύο νέα καθεστώτα θα τεθούν σε ισχύ από το 2025.

Διάγραμμα A2.2: **Μη μισθολογικό κόστος εργασίας για το πρώτο και το δεύτερο εργαζόμενο μέλος οικογένειας, ως ποσοστό του συνολικού κόστους εργασίας, 2024**

Το μη μισθολογικό κόστος εργασίας για το δεύτερο εργαζόμενο μέλος οικογένειας προϋποθέτει ότι το πρώτο εισόδημα αντιστοιχεί στο 100 % του μέσου μισθού και ότι δεν υπάρχουν τέκνα. Για την πλήρη μεθοδολογία, βλ. ΟΟΣΑ, 2016, «Taxing Wages 2014-2015» (Φορολόγηση μισθών 2014-2015).
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Οι συνεχιζόμενες μεταρρυθμίσεις για την ψηφιοποίηση, τη βελτίωση της φορολογικής συμμόρφωσης και την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής αρχίζουν να βελτιώνουν τις επιδόσεις της ελληνικής φορολογικής διοίκησης. Στο 191 % των συνολικών καθαρών εσόδων που εισπράχθηκαν, οι ληξιπρόθεσμες φορολογικές οφειλές της Ελλάδας, παρότι βελτιώθηκαν ελαφρώς σε σύγκριση με το 2021, παρέμειναν οι υψηλότερες στην ΕΕ το 2022 (συνολικά 32,6 %). Τα έσοδα από τον ΦΠΑ στην Ελλάδα αυξήθηκαν κατά 22,8 % το 2022, ενώ η αύξηση βασικών μακροοικονομικών δεικτών, όπως το ΑΕΠ, η τελική καταναλωτική δαπάνη των νοικοκυριών και οι επενδύσεις, παρέμεινε ισχυρή το 2021 και το 2022 ([54]). Επίσης, το 2022 το έλλειμμα συμμόρφωσης με τον ΦΠΑ στην Ελλάδα μειώθηκε κατά 3,8 εκατοστιαίες μονάδες, στο 13,7 %, αλλά παρέμεινε πάνω από το διάμεσο έλλειμμα σε επίπεδο ΕΕ (6 %). Η μείωση αυτή αποτελούσε συνέχεια της πτωτικής τάσης που ξεκίνησε το 2018 και συμβαδίζει με την αντίστοιχη κατάσταση στα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ. Ομοίως, τα ποσοστά έγκαιρης καταβολής των πληρωμών για τον ΦΠΑ συνέχισαν να βελτιώνονται και ανήλθαν στο 90,2 % των αναμενόμενων οφειλόμενων πληρωμών το 2022. Το ποσοστό των ελέγχων με προσαρμογή της φορολογικής υποχρέωσης ως ποσοστό των ελέγχων που ολοκληρώθηκαν έχει βελτιωθεί [από 68,9 % το 2022 σε 88,5 % το 2021 ([55])]. Όσον αφορά την αποτελεσματική είσπραξη των φόρων, οι ακαθάριστες δαπάνες των ελληνικών αρχών σε τεχνολογίες πληροφοριών και επικοινωνιών διπλασιάστηκαν μεταξύ 2021 και 2022 ([56]), το δε ποσοστό των δηλώσεων που υποβλήθηκαν ηλεκτρονικά ήταν υψηλό για τον ΦΕΕ, τον φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων και τον ΦΠΑ.

([54]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Γενική Διεύθυνση Φορολογίας και Τελωνειακής Ένωσης, Bonch-Osmolovskiy, M., Poniatowski, G., Braniff, L., Harrison, G. et al., «The VAT gap in the EU — 2024 report» (Το έλλειμμα ΦΠΑ στην ΕΕ — έκθεση 2024) Poniatowski, G. (συντάκτης), Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2024, https://data.europa.eu/doi/10.2778/2476549.

([55]) https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-issues/tax-administration/tax-administration-series-country-snapshot-grc.pdf.

([56]) Από 11,1 εκατ. EUR σε 22,093 εκατ. EUR, ΟΟΣΑ, «Tax Administration 2024: Comparative Information on OECD and other Advanced and Emerging Economies» (Φορολογική διοίκηση 2024: Συγκριτικά στοιχεία για τις οικονομίες του ΟΟΣΑ και άλλες προηγμένες και αναδυόμενες οικονομίες), πίνακες δεδομένων παρέχονται στη διεύθυνση: https://data.rafit.org/regular.aspx?key=74180905.

Τέλος, οι μεταρρυθμίσεις στον τομέα της φορολογικής συμμόρφωσης και είσπραξης φόρων συνεχίστηκαν: Τον Δεκέμβριο του 2024 η Ελλάδα θέσπισε νομοθεσία η οποία προβλέπει: i) καθορισμένες προθεσμίες υποβολής φορολογικών δηλώσεων· ii) κίνητρα για την πρόωρη καταβολή των οφειλόμενων φόρων· και iii) κυρώσεις στον δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα για μη καταχώριση, εκπρόθεσμη υποβολή ή υποβολή ανακριβών στοιχείων που χρησιμοποιούνται για τη συμπλήρωση των προσυμπληρωμένων δηλώσεων φόρου εισοδήματος.

Μολονότι η επιστημονική βάση της Ελλάδας παρουσιάζει θετική τάση, η χώρα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά την ενίσχυση του καινοτόμου οικοσυστήματός της. Σύμφωνα με τον ευρωπαϊκό πίνακα αποτελεσμάτων για την καινοτομία για το 2024 ([57]), η Ελλάδα κατατάσσεται ως «μέτριος παράγοντας καινοτομίας», με επιδόσεις στο 77,5 % του μέσου όρου της ΕΕ. Οι επιδόσεις της αυξάνονται με ταχύτερο ρυθμό από τις αντίστοιχες επιδόσεις της ΕΕ (+ 10 %). Η ένταση της Ε&Α ([58]) αυξάνεται σταθερά κατά την τελευταία δεκαετία και ανήλθε στο 1,49 % το 2023, αλλά παραμένει σημαντικά χαμηλότερη από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (2,24 %). Τα περιφερειακά κενά όσον αφορά την ένταση της Ε&Α είναι επίμονα, ενώ η χαμηλή διάδοση της καινοτομίας προκαλεί περιφερειακές ανισότητες ([59]). Παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί στην επιστημονική της βάση, πρέπει να αναληφθεί μακροπρόθεσμη δέσμευση για επενδύσεις στην Ε&Α, ενώ περαιτέρω βελτιώσεις στη διακυβέρνηση της έρευνας και της καινοτομίας (Ε&Κ) θα μπορούσαν να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα των επενδύσεων. Από την πλευρά της καινοτομίας, η Ελλάδα εξακολουθεί να παρουσιάζει αδυναμίες λόγω της έλλειψης ιδιωτικών επενδύσεων στην Ε&Α, ενώ έχει υψηλό ποσοστό μικρών επιχειρήσεων χαμηλής παραγωγικότητας που υστερούν όσον αφορά την υιοθέτηση νέων και καινοτόμων τεχνολογιών.

Επιστήμη και καινοτόμα οικοσυστήματα

Οι επιστημονικές επιδόσεις της Ελλάδας έχουν βελτιωθεί τα τελευταία χρόνια, παρότι περισσότερες προσπάθειες μπορούν να συμβάλουν στη γεφύρωση του χάσματος καινοτομίας. Οι δημόσιες δαπάνες για την Ε&Α ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν ελαφρώς υψηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ το 2023 (0,75 % έναντι 0,72 %), ενώ η επιστημονική παραγωγή είναι σταθερή, σε επίπεδο παρόμοιο με τον μέσο όρο της ΕΕ. Αυτό καθίσταται σαφές από τις διεθνείς επιστημονικές συνδημοσιεύσεις ως ποσοστό του συνόλου των δημοσιεύσεων (52 % έναντι 55,9 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ το 2023) και από τις επιστημονικές δημοσιεύσεις που συγκαταλέγονται στο 10 % των επιστημονικών δημοσιεύσεων που βρίσκονται στην κορυφή της κλίμακας με τις περισσότερες βιβλιογραφικές αναφορές παγκοσμίως ως ποσοστό του συνόλου των επιστημονικών δημοσιεύσεων (8,9 έναντι 9,6 κατά μέσο όρο στην ΕΕ). Ομοίως, ο αριθμός των νέων κατόχων διδακτορικού στους τομείς των θετικών επιστημών και της μηχανικής είναι 17,6 % (έναντι 17,5 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ, βλ. πίνακα Α3.1). Ο δημόσιος τομέας (κρατικά ιδρύματα και ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης) απασχολεί το υψηλότερο επίπεδο ερευνητών (7,8 ανά χίλια άτομα ενεργού πληθυσμού) (έναντι 4,1 κατά μέσο όρο στην ΕΕ). Το ελληνικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ) συμβάλλει στη βελτίωση της επιστημονικής βάσης προωθώντας τις δαπάνες για Ε&Α μέσω επενδύσεων σε υποδομές ερευνητικών κέντρων, καθώς και σε προγράμματα βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας. Οι επενδύσεις αυτές συμπληρώνονται από την Εθνική Στρατηγική για την Έρευνα, την Τεχνολογική Ανάπτυξη και την Καινοτομία και από τη στήριξη των σταδιοδρομιών στην έρευνα και των ερευνητικών οργανισμών από το Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας. Ωστόσο, θα ήταν επωφελής για την Ελλάδα μια μακροπρόθεσμη στρατηγική για τις επενδύσεις μετά το 2026 ([60]), η οποία θα διασφάλιζε τη σταθερότητα και την προβλεψιμότητα. Με τον τρόπο αυτόν θα μπορούσε να ενισχυθεί περαιτέρω η ποιότητα των αποτελεσμάτων της έρευνας και να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα των επενδύσεων στην Ε&Α ([61]).

Η διακυβέρνηση στον τομέα της Ε&Κ στην Ελλάδα είναι κατακερματισμένη και απαιτεί καλύτερο συντονισμό, καθώς αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά τη βελτιστοποίηση και τη μείωση της διοικητικής επιβάρυνσης. Η διαχείριση της ερευνητικής πολιτικής και οι πηγές

([57]) Ευρωπαϊκός πίνακας αποτελεσμάτων για την καινοτομία για το 2024 — Ελλάδα: παρέχει συγκριτική ανάλυση των επιδόσεων καινοτομίας στις χώρες της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των σχετικών πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων των εθνικών τους συστημάτων καινοτομίας.

([58]) Eurostat. Η ένταση της Ε&Α ορίζεται ως η ακαθάριστη εγχώρια δαπάνη για Ε&Α ως ποσοστό του ΑΕΠ.

([59]) Πίνακας αποτελεσμάτων περιφερειακής καινοτομίας του 2023: Ελλάδα.

([60]) Η χρηματοδότηση του ΣΑΑ για την Ε&Κ ανήλθε σε ποσοστό μεγαλύτερο από το 90 % των δημόσιων δαπανών της Ελλάδας για Ε&Α το 2020.

([61]) Αυτό έχει περιγραφεί, μεταξύ άλλων, στην τελική έκθεση, (2020) Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία.

χρηματοδότησης της χώρας είναι εδώ και καιρό κατακερματισμένες μεταξύ διαφόρων υπουργείων, μεταξύ άλλων στη Γενική Γραμματεία Έρευνας και Καινοτομίας, στο Ελληνικό Ίδρυμα Έρευνας και Καινοτομίας και στις περιφερειακές αρχές Ε&Κ. Εκτός από τις συχνές αλλαγές, ο συντονισμός μεταξύ των εν λόγω συμβουλευτικών και διαχειριστικών οργάνων υπήρξε ανεπαρκής ([62]). Επιπλέον, οι διάφοροι φορείς που συμμετέχουν στη χρηματοδότηση των ερευνητικών δραστηριοτήτων χαρακτηρίζονται από υψηλά επίπεδα γραφειοκρατίας. Αυτό οφείλεται σε συγκεκριμένους νόμους, κανονισμούς και διατάξεις που εμποδίζουν τις δραστηριότητες Ε&Α (π.χ. υπερβολικές διοικητικές απαιτήσεις, αργές διαδικασίες αξιολόγησης, εκλαμβανόμενος γραφειοκρατικός φόρτος κ.λπ.). ([63]). Παρά την αυξημένη χρηματοδότηση, θα ήταν χρήσιμο για τη χώρα να διαχειριστεί και να συντονίσει το οικείο οικοσύστημα Ε&Κ με πιο αποδοτικό και αποτελεσματικό τρόπο, ώστε να βελτιώσει τις επιδόσεις της στον τομέα της καινοτομίας.

Επιχειρηματική καινοτομία

Λόγω των μέτριων επιδόσεων της Ελλάδας στον τομέα της καινοτομίας, απαιτούνται αυξημένες ιδιωτικές επενδύσεις, καλύτερη διάδοση της καινοτομίας στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜΜΕ) και ισχυρότερες πολιτικές Ε&Κ. Οι επιχειρηματικές δαπάνες για την Ε&Α, παρότι αυξάνονται σταθερά από το 2017, ανήλθαν ως ποσοστό του ΑΕΠ στο 0,74 % το 2023 και εξακολουθούν να παραμένουν ελαφρώς κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (1,49 %). Αυτό οφείλεται, μεταξύ άλλων, στον συνολικά χαμηλό δυναμισμό του επιχειρηματικού τομέα, με τη συγκέντρωση πολλών ΜΜΕ σε τομείς χαμηλής τεχνολογίας, όπως ο τουρισμός και τα γεωργικά προϊόντα διατροφής ([64]), και στις αδυναμίες όσον αφορά την προστιθέμενη αξία στη βιομηχανία μέσης-υψηλής τεχνολογίας ([65]). Αντικατοπτρίζεται επίσης στα αποτελέσματα της καινοτομίας, καθώς οι αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας αντιστοιχούν σε ποσοστό μόλις 0,51 % ανά δισεκατομμύριο του ΑΕΠ έναντι 2,8 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ (βλ. πίνακα Α3.1 και τμήμα 2) ([66]). Για την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, η Ελλάδα έχει δημιουργήσει το πρόγραμμα «Ερευνώ — Δημιουργώ — Καινοτομώ» με στόχο τη σύνδεση της Ε&Κ με την επιχειρηματικότητα και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της παραγωγικότητας και της εξωστρέφειας των ελληνικών επιχειρήσεων προς τις διεθνείς αγορές, σε συνδυασμό με το Elevate Greece, ένα μητρώο δεδομένων με στόχο τη χαρτογράφηση ελπιδοφόρων νεοφυών επιχειρήσεων και την υποστήριξη της ανάπτυξής τους. Σκοπός των δράσεων αυτών είναι η διοχέτευση πόρων για την προώθηση των ιδιωτικών ερευνητικών δραστηριοτήτων στις επιχειρήσεις, ιδίως στις ΜΜΕ, οι οποίες θα μπορούσαν να συμβάλουν στο μέλλον στην αύξηση των δαπανών των ΜΜΕ για Ε&Α ([67]). Όσον αφορά τη δραστηριότητα καινοτομίας της χώρας στον ιδιωτικό τομέα, ο οποίος εξακολουθεί να υστερεί συνολικά, έχει πρωταρχική σημασία να διασφαλιστεί η συνέχεια των μέτρων στήριξης. Επιπρόσθετα, η Ελλάδα θα μπορούσε να επωφεληθεί από την προσφορά βασικών πλεονεκτημάτων για την προώθηση της καινοτομίας συμμετέχοντας στο ενιαίο σύστημα διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας, καθώς και ενισχύοντας την ανταγωνιστικότητα ([68]).

Η δημόσια στήριξη για την ιδιωτική Ε&Α έχει αυξηθεί σημαντικά, ωστόσο περαιτέρω βελτιώσεις μπορούν να συμβάλουν στην αύξηση της αποτελεσματικότητάς της. Η άμεση και έμμεση κρατική στήριξη για την επιχειρηματική Ε&Α αυξήθηκε σημαντικά μεταξύ του 2017 και του

([62]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2023: Στήριξη προς την Ελλάδα για την εφαρμογή των συστάσεων ανά χώρα στο πλαίσιο του μηχανισμού υποστήριξης πολιτικής και «OECD Economic Surveys: Greece 2024» (Οικονομικές έρευνες του ΟΟΣΑ: Ελλάδα 2024).

([63]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2023: Στήριξη προς την Ελλάδα για την εφαρμογή των συστάσεων ανά χώρα στο πλαίσιο του μηχανισμού υποστήριξης πολιτικής και ΟΟΣΑ (2024), «OECD Economic Surveys: Greece 2024» (Οικονομικές έρευνες του ΟΟΣΑ: Ελλάδα 2024).

([64]) ΟΟΣΑ (2024), «OECD Economic Surveys: Greece 2024» (Οικονομικές έρευνες του ΟΟΣΑ: Ελλάδα 2024).

([65]) Η προστιθέμενη αξία στον τομέα της βιομηχανίας μέσης-υψηλής τεχνολογίας στην Ελλάδα ως ποσοστό της συνολικής προστιθέμενης αξίας ανέρχεται σε 1,36 % έναντι 5,25 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ.

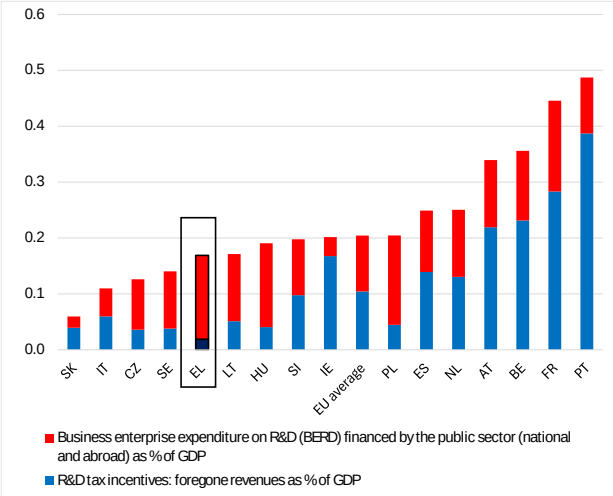
([66]) Μετρούμενες με βάση τις αιτήσεις διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας που έχουν υποβληθεί δυνάμει της συνθήκης συνεργασίας για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας ανά δισεκατομμύριο του ΑΕΠ (σε μονάδες αγοραστικής δύναμης/ΜΑΔ EUR).

([67]) Επιχειρηματικές δαπάνες για Ε&Α που πραγματοποιούνται από ΜΜΕ ως ποσοστό του ΑΕΠ: 0,32 % στην Ελλάδα έναντι 0,40 % στην ΕΕ (2022).

([68]) Η χώρα αναμένεται να προσχωρήσει στο εν λόγω σύστημα με την κύρωση της συμφωνίας για την ίδρυση Ενιαίου Δικαστηρίου Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας, την οποία έχει ήδη υπογράψει.

2022. Οι δαπάνες των επιχειρήσεων για Ε&Α με τη χρηματοδότηση του δημόσιου τομέα (εθνικές και διεθνείς πηγές) ως ποσοστό του ΑΕΠ έφθασαν το 0,150 % (έναντι 0,100 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ). Τα φορολογικά κίνητρα για Ε&Α (διαφυγόντα έσοδα ως % του ΑΕΠ) ανήλθαν σε 0,022 % το 2022, από 0,007 % το 2017, παρότι εξακολουθούν να παρουσιάζουν σημαντική υστέρηση σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ (0,102 %) (βλ. πίνακα Α3.1). Παρότι έχουν ληφθεί μέτρα για την ενίσχυση της συμμετοχής των ΜΜΕ στο καθεστώς φορολογικών κινήτρων ([69]), το επίπεδο χρήσης των εν λόγω διατάξεων ήταν χαμηλό ([70]) (βλ. διάγραμμα Α3.1). Περαιτέρω βελτιώσεις μπορούν να συμβάλουν στη διασφάλιση ευκολότερης πρόσβασης και μεγαλύτερης ευαισθητοποίησης, ιδίως για τις μικρές επιχειρήσεις. Μια εξωτερική αξιολόγηση του συστήματος θα μπορούσε να οδηγήσει σε συστάσεις, προκειμένου να ενισχυθεί το μείγμα πολιτικής για το οικοσύστημα καινοτομίας.

Διάγραμμα Α3.1: **Συνολική δημόσια στήριξη στην επιχειρηματική Ε&Α**

Πηγή: Eurostat και ΟΟΣΑ

Οι ελληνικές ΜΜΕ δυσκολεύονται να υιοθετήσουν ψηφιακές και προηγμένες τεχνολογίες, καταγράφοντας επιδόσεις κάτω του μέσου όρου όσον αφορά την ψηφιοποίηση σε σύγκριση με την ΕΕ. Το 2024 μόνο το 53,4 % των ΜΜΕ είχε τουλάχιστον βασικό επίπεδο ψηφιακής έντασης, ποσοστό κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (72,9 %), παρότι το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι έχει επιτευχθεί πρόοδος από το 2022 (ψηφιακή ένταση των ΜΜΕ: 41,2 %). Χαμηλό είναι και το επίπεδο υιοθέτησης προηγμένων τεχνολογιών, όπως η τεχνητή νοημοσύνη, το υπολογιστικό νέφος και η ανάλυση δεδομένων, από τις επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Παρότι, σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία, έχει επιταχυνθεί η υιοθέτηση της τεχνητής νοημοσύνης από πλευράς των επιχειρήσεων εν γένει τόσο στην ΕΕ όσο και στην Ελλάδα, σημειώνοντας αύξηση από 3,98 % το 2023 σε 9,81 % το 2024, το ποσοστό αυτό εξακολουθεί να είναι χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (13,48 %). Η υιοθέτηση της ανάλυσης δεδομένων και των προηγμένων υπηρεσιών υπολογιστικού νέφους απέχει επίσης πολύ από τον ενωσιακό στόχο της ψηφιακής δεκαετίας για επίτευξη ποσοστού 75 % έως το 2030. Ωστόσο, το δυναμικό οικοσύστημα νεοφυών επιχειρήσεων αποτελεί θετική ένδειξη ενός υπό ανάπτυξη ψηφιακού οικοσυστήματος. Η χώρα, για να στηρίξει την περαιτέρω υιοθέτηση και ανάπτυξη ψηφιακών τεχνολογιών, αξιοποιεί τους πόρους του οικείου σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας. Υλοποιεί διάφορες πρωτοβουλίες, μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις για την αναβάθμιση των ψηφιακών και ερευνητικών υποδομών της και την αύξηση της ψηφιακής ωριμότητας των ΜΜΕ, συμβάλλοντας στον εκσυγχρονισμό των παραγωγικών, εμπορικών και διοικητικών λειτουργιών τους, καθώς και στην αγορά και χρήση ψηφιακών προϊόντων και υπηρεσιών. Παρόλα αυτά, η ενίσχυση της στρατηγικής και η θέσπιση πρόσθετων μέτρων μπορούν να συμβάλουν περαιτέρω στον ψηφιακό μετασχηματισμό των ΜΜΕ.

Η σύνδεση επιστήμης και επιχειρήσεων έχει βελτιωθεί, ωστόσο η συνέχιση των προσπαθειών μπορεί να συμβάλει στην τόνωση της μεταφοράς τεχνολογίας και της εμπορικής αξιοποίησης της έρευνας. Παρά την ισχυρή ερευνητική βάση της Ελλάδας, η βελτίωση της σύνδεσης επιστήμης και επιχειρήσεων ανέκαθεν παρεμποδιζόταν από διαρθρωτικούς παράγοντες, όπως αναποτελεσματικά γραφεία μεταφοράς τεχνολογίας ή ανεπαρκή κίνητρα προς τους ερευνητές για να εργαστούν στον ιδιωτικό τομέα (ή να εργαστούν με αυτόν). Ωστόσο, με την υποστήριξη ειδικών προγραμμάτων στήριξης που προωθούν τη συνεργασία μεταξύ της ακαδημαϊκής κοινότητας και του επιχειρηματικού τομέα ([71]), οι επιδόσεις της

([69]) Ο ελληνικός νόμος 5162 (του Δεκεμβρίου 2024) περιλαμβάνει βελτιώσεις όσον αφορά τα φορολογικά κίνητρα για τις επιχειρήσεις στον τομέα της Ε&Α.

([70]) ΟΟΣΑ (2024), «OECD Economic Surveys: Greece 2024» (Οικονομικές έρευνες του ΟΟΣΑ: Ελλάδα 2024).

([71]) Για παράδειγμα, η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Καινοτομίας υλοποίησε το πρόγραμμα «Ερευνώ-Δημιουργώ-Καινοτομώ» (2014-2020). Την πρωτοβουλία αυτή διαδέχθηκε η πρωτοβουλία «Ερευνώ-Καινοτομώ» 2021-2027.

χώρας έχουν βελτιωθεί, όπως διαπιστώνεται από τον αριθμό των επιστημονικών συνδημοσιεύσεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα ως ποσοστό του συνόλου των δημοσιεύσεων (9,2 % έναντι 7,7 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ το 2023). Σε πρόσφατη έκθεση επισημαίνεται ότι η πρόοδος είναι ορατή στον αριθμό των ενδιάμεσων οργανισμών, με τους επιταχυντές και τα εκκολαπτήρια επιχειρήσεων να αυξάνονται ([72]), αν και υπάρχουν περιθώρια για περαιτέρω στήριξη. Επιπλέον, η Ελλάδα έλαβε στήριξη από τον μηχανισμό υποστήριξης πολιτικής του προγράμματος «Ορίζων Ευρώπη» για την αναθεώρηση του εθνικού οδικού χάρτη ερευνητικών υποδομών για την περίοδο 2021-2027, ώστε να ενισχυθούν η βιωσιμότητα, η επιστημονική αριστεία και η συνεργασία μεταξύ επιστημονικού τομέα και επιχειρήσεων. Εξακολουθεί να έχει καίρια σημασία να υλοποιηθούν πλήρως οι εν λόγω συστάσεις ([73]) και, παράλληλα, να διασφαλιστεί η αξιολόγηση του συστήματος στήριξης της συνεργασίας μεταξύ επιστημονικού τομέα και επιχειρήσεων και, ειδικότερα, της εμπορικής αξιοποίησης της έρευνας, καθώς και η ενίσχυση των ενδιάμεσων δομών, όπως οι συνεργατικοί σχηματισμοί μεταφοράς τεχνολογίας, μέσω συνεχούς στήριξης.

Χρηματοδότηση της καινοτομίας

Τα επιχειρηματικά κεφάλαια στην Ελλάδα έχουν παραμείνει στάσιμα και, παρόλο που έχουν θεσπιστεί μέτρα, η πρόσβαση σε χρηματοδότηση παραμένει περιορισμένη. Τα επιχειρηματικά κεφάλαια ως ποσοστό του ΑΕΠ στην Ελλάδα ανέρχονται σε 0,025, πολύ κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (0,078). Ωστόσο, οι επιχειρήσεις έχουν πρόσβαση σε χρηματοδότηση στα αρχικά στάδια, όπως φαίνεται από το 9,5 % των επιχειρηματικών κεφαλαίων για το προλειτουργικό στάδιο (έναντι 7,3 % για την ΕΕ) και από το 56,2 % για το στάδιο εκκίνησης (έναντι 44,0 % για την ΕΕ) (βλ. πίνακα Α3.1). Παρότι τα τοπικά ιδιωτικά κεφάλαια και η αγορά επιχειρηματικών κεφαλαίων ανάπτυξης δεν έχουν αναπτυχθεί, οι πρωτοβουλίες που χρηματοδοτούνται από το κράτος σημείωσαν κάποια επιτυχία όσον αφορά την κινητοποίηση επενδύσεων. Το EquiFund (και το EquiFund II το 2024), ένα υπερταμείο που δημιουργήθηκε από σύμπραξη δημόσιου και ιδιωτικού τομέα μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων, έχει πραγματοποιήσει επενδύσεις σε ελληνικές νεοφυείς επιχειρήσεις. Επιπροσθέτως, η δανειακή διευκόλυνση ΣΑΑ χρησιμοποιείται για τη χρηματοδότηση προγραμμάτων με σκοπό την επέκταση των μικρών επιχειρήσεων (βλ. παράρτημα 5). Ωστόσο, παρά τα μέτρα αυτά, η Ελλάδα θα μπορούσε να επωφεληθεί τόσο από πρόσθετες πηγές όσο και από τη χάραξη στρατηγικής μετά το ΣΑΑ για τη βελτίωση της πρόσβασης στη χρηματοδότηση της καινοτομίας.

Καινοτόμα ταλέντα

Οι ανθρώπινοι πόροι με καινοτόμα ταλέντα είναι ανεπαρκείς και θα χρειαστεί περισσότερο ειδικευμένο εργατικό δυναμικό για τη στήριξη του ελληνικού οικοσυστήματος καινοτομίας. Το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 25-34 ετών που ολοκλήρωσε επιτυχώς την τριτοβάθμια εκπαίδευση το 2024 ανήλθε στο 44,5 % (έναντι 44,2 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ), παρόλο που οι απόφοιτοι στον τομέα της πληροφορικής ανά χίλια άτομα ηλικίας 25-34 ετών είναι 2,8 % (ο μέσος όρος στην ΕΕ το 2023 είναι 3,6). Επίσης, το περιορισμένο τμήμα του πληθυσμού που διαθέτει τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες (52,4 % για την Ελλάδα έναντι 55,6 % κατά μέσο όρο για την ΕΕ) εμποδίζει την υιοθέτηση ψηφιακών τεχνολογιών (βλ. παράρτημα 12). Το ποσοστό των ειδικών ΤΠΕ επί της συνολικής απασχόλησης είναι το χαμηλότερο στην ΕΕ, στο 2,4 % ([74]). Οι ΜΜΕ στην Ελλάδα έχουν δηλώσει ότι οι ελλείψεις δεξιοτήτων τις εμποδίζουν να υιοθετήσουν και/ή να χρησιμοποιήσουν ψηφιακές τεχνολογίες (67 %) ([75]). Η ανάπτυξη της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο, παρότι στην τριτοβάθμια εκπαίδευση η εκπαίδευση στην επιχειρηματικότητα είναι

([72]) «*Greeking Out 2.0 The Greek tech ecosystem is growing up.*». Εκθέσεις Sifted, Ιούνιος 2024.

([73]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή 2023: ΓΔ Ε&Κ Στήριξη προς την Ελλάδα για την εφαρμογή των συστάσεων ανά χώρα στο πλαίσιο του μηχανισμού υποστήριξης πολιτικής — Τελική έκθεση.

([74]) Βλ. δείκτες DESI 2024.

([75]) Εκθέσεις ανά χώρα για την ψηφιακή δεκαετία 2024. Ελλάδα.

Πίνακας Α3.1: **Βασικοί δείκτες καινοτομίας**

Greece	2012	2017	2020	2021	2022	2023	2024	EU average (1)	USA
Headline indicator									
R&D intensity (gross domestic expenditure on R&D as % of GDP)	0.72	1.15	1.49	1.43	1.48	1.49	:	2.24	3.45
Science and innovative ecosystems									
Public expenditure on R&D as % of GDP	0.47	0.58	0.79	0.75	0.75	0.75	:	0.72	0.64
Scientific publications of the country within the top 10% most cited publications worldwide as % of total publications of the country	8.81	8.93	8.79	8.91	:	:	:	9.64	12.29
Researchers (FTE) employed by public sector (Gov+HEI) per thousand active population	4.2	5.3	7.1	7.1	7.8	8.1	:	4.2	:
International co-publications as % of total number of publications	43.1	51.8	52.4	51.3	51.2	52.0	:	55.9	39.3
R&D investment & researchers employed in businesses									
Business enterprise expenditure on R&D (BERD) as % of GDP	0.25	0.56	0.69	0.67	0.72	0.74	:	1.49	2.70
Business enterprise expenditure on R&D (BERD) performed by SMEs as % of GDP	:	0.23	0.26	0.28	0.32	:	:	0.40	0.30
Researchers employed by business per thousand active population	0.9	2.1	2.7	2.9	3.3	:	:	5.7	:
Innovation outputs									
Patent applications filed under the Patent Cooperation Treaty per billion GDP (in PPS €)	0.6	0.6	0.6	0.7	0.5	:	:	2.8	:
Employment share of high-growth enterprises measured in employment (%)	:	:	:	:	:	:	:	12.51	
Digitalisation of businesses									
SMEs with at least a basic level of digital intensity % SMEs (EU Digital Decade target by 2030: 90%)	:	:	:	:	41.21	:	53.42	72.91	:
Data analytics adoption % enterprises (EU Digital Decade target by 2030: 75%)	:	:	:	:	:	25	:	33.17	:
Cloud adoption % enterprises (EU Digital Decade target by 2030: 75%)	:	:	:	15.22	:	18.07	:	38.86	:
Artificial intelligence adoption % enterprises (EU Digital Decade target by 2030: 75%)	:	:	:	2.61	:	3.98	9.81	13.48	:
Academia-business collaboration									
Public-private scientific co-publications as % of total number of publications	6.1	7.5	8.6	8.5	8.9	9.2	:	7.7	8.9
Public expenditure on R&D financed by business enterprises (national) as % of GDP	0.032	0.041	0.041	0.046	0.043	:	:	0.050	0.020
Public support for business innovation									
Total public sector support for BERD as % of GDP	:	0.064	0.132	0.155	0.169	:	:	0.204	0.251
R&D tax incentives: foregone revenues as % of GDP	0.004	0.007	0.029	0.028	0.019	0.022	:	0.102	0.141
BERD financed by the public sector (national and abroad) as % of GDP	:	0.058	0.103	0.127	0.150	:	:	0.100	0.110
Financing innovation									
Venture capital (market statistics) as % of GDP, total (calculated as a 3-year moving average)	0.002	0.010	0.014	0.021	0.027	0.025	:	0.078	:
Seed capital (market statistics) as % of GDP	50.7	9.5	25.5	14.1	10.0	9.5	:	7.3	:
Start-up stage funding share (% of total venture capital)	47.3	34.0	41.4	79.8	54.7	56.2	:	44.0	:
Later stage funding share (% of total venture capital)	2.0	56.5	33.1	6.2	35.2	34.3	:	48.7	:
Innovative talent									
New graduates in science and engineering per thousand population aged 25-34	12.2	14.6	14.2	17.1	17.6	:	:	17.6	:
Graduates in the field of computing per thousand population aged 25-34	2.2	1.6	2.1	2.5	2.8	:	:	3.6	:

(1) Μέσος όρος της ΕΕ για το τελευταίο διαθέσιμο έτος ή για το έτος με τον μεγαλύτερο αριθμό στοιχείων ανά χώρα.
Πηγή: Eurostat, ΓΔ JRC, ΟΟΣΑ, Science-Metrix (βάση δεδομένων Scopus), Invest Europe, Ευρωπαϊκός πίνακας αποτελεσμάτων για την καινοτομία.

πιο διαδεδομένη λόγω των ειδικών μαθημάτων που προσφέρονται, των προγραμμάτων καινοτομίας και των εκκολαπτηρίων επιχειρήσεων. Ωστόσο, οι περιορισμένοι πόροι και η απουσία παρακολούθησης και αξιολόγησης της εκπαίδευσης στην επιχειρηματικότητα, σε συνδυασμό με την απουσία εθνικής στρατηγικής, αποτελούν σημαντικά εμπόδια για την ανάπτυξη επιχειρηματικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων. Η Ελλάδα έχει θέσει σε εφαρμογή μέτρα στήριξης για διδακτορικούς και μεταδιδακτορικούς φοιτητές με σκοπό την αύξηση των καινοτόμων ταλέντων. Το οικείο ΣΑΑ περιλαμβάνει επίσης πρόγραμμα για την αναβάθμιση των δεξιοτήτων και την επανειδίκευση προς όφελος εταιρειών που προσπαθούν να προσλάβουν ειδικούς ΤΠΕ. Παρόλα αυτά, η περαιτέρω ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων και η προώθηση της ικανότητας για καινοτόμα ταλέντα θα συμβάλουν στην αποτελεσματική στήριξη του οικοσυστήματος καινοτομίας της Ελλάδας.

Παρά τις σημαντικές βελτιώσεις που επιτεύχθηκαν πρόσφατα, η Ελλάδα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σοβαρές προκλήσεις όσον αφορά την ανταγωνιστικότητα. Οι υψηλοί κανονιστικοί φραγμοί, το χαμηλό ποσοστό επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα, η μη αποδοτική κατανομή και η περιορισμένη πρόσβαση σε χρηματοδότηση (ιδίως για τις ΜΜΕ) εξακολουθούν να αποτελούν σημαντικά ζητήματα.

Οικονομικές συνθήκες

Το 2024 το οικονομικό κλίμα ήταν πιο θετικό τόσο μεταξύ των επιχειρήσεων όσο και συνολικά σε σχέση με τον μακροπρόθεσμο μέσο όρο της ΕΕ και της Ελλάδας, με εξαίρεση τους καταναλωτές. Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας του 2024 για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές, η εμπιστοσύνη αυξήθηκε σημαντικά στον τομέα των υπηρεσιών (+ 40,3 μονάδες) καθώς και στους τομείς του λιανικού εμπορίου (+ 12,6), των κατασκευών (+ 7) και, σε μικρότερο βαθμό, της βιομηχανίας (+ 1,8). Οι αυξήσεις αυτές ήταν πολύ υψηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ (+ 6,4 μονάδες για τις υπηρεσίες, - 5 για το λιανικό εμπόριο, - 7,6 για τις κατασκευές και - 10,1 για τη βιομηχανία). Αντίθετα, οι Έλληνες καταναλωτές ήταν πολύ πιο απαισιόδοξοι (- 46) από τον μέσο όρο της ΕΕ (- 13) ([76]).

Ο δείκτης επενδύσεων προς το ΑΕΠ παραμένει ανησυχητικά χαμηλός και παρεμποδίζει την αύξηση της παραγωγικότητας. Το 2023 η Ελλάδα είχε το χαμηλότερο επίπεδο συνολικών επενδύσεων (15,2 % ως ποσοστό του ΑΕΠ) και επιχειρηματικών επενδύσεων (7,7 % του ΑΕΠ) στην ΕΕ. Οι δημόσιες επενδύσεις εξακολουθούν να υποστηρίζονται από τα κονδύλια του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ) και το μερίδιο επενδύσεων της κυβέρνησης στο ΑΕΠ (3,9 %) υπερβαίνει τον μέσο όρο της ΕΕ (3,6 %). Ωστόσο, οι ελληνικές επενδύσεις επικεντρώνονται στην αντικατάσταση κεφαλαίου (56 % των επιχειρήσεων) και όχι στην επέκταση της παραγωγικής ικανότητας (22 % των επιχειρήσεων) ([77]). Το 2023, μετά τις πρόσφατες φυσικές καταστροφές, η Ελλάδα είχε το υψηλότερο ποσοστό επιχειρήσεων που επενδύουν στην ανθεκτικότητα στην κλιματική αλλαγή για την αντιμετώπιση του φυσικού κινδύνου της κλιματικής αλλαγής ([78]).

Μεταξύ των επιχειρήσεων επικρατεί η ισχυρή αντίληψη ότι τα κυριότερα επενδυτικά εμπόδια είναι η αβεβαιότητα, το ενεργειακό κόστος και το νομικό πλαίσιο που τις διέπει. Σύμφωνα με την Έρευνα Επενδύσεων της ΕΤΕπ για το 2024, τα τρία κύρια εμπόδια στις επενδύσεις για πάνω από το 90 % των ελληνικών επιχειρήσεων είναι τα εξής: η αβεβαιότητα σχετικά με το μέλλον, το ενεργειακό κόστος (βλ. παράρτημα 8) και το νομικό πλαίσιο των επιχειρήσεων. Το ποσοστό αυτό είναι πολύ υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ.

Οι περιορισμοί στην προσφορά εργατικού δυναμικού και οι περιορισμοί στην προσφορά υλικών αυξάνονται στην Ελλάδα. Το ποσοστό των ελληνικών επιχειρήσεων που αντιμετωπίζουν περιορισμούς στην προσφορά υλικών αυξήθηκε ελαφρώς από 7,3 % το 2023 σε 8,8 % το 2024, αλλά εξακολουθεί να είναι χαμηλότερο από τον μέσο όρο του συνόλου της ΕΕ το 2024 (10 %) (βλ. πίνακα A2.1). Το ποσοστό των επιχειρήσεων που αντιμετωπίζουν περιορισμούς στην προσφορά εργασίας αυξήθηκε (23,15 % το 2024 έναντι 14,83 % το 2023) και είναι υψηλότερο από ό,τι στην ΕΕ συνολικά (20,16 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ) (βλ. πίνακα A2.1).

Η Ελλάδα έχει το δεύτερο χαμηλότερο ποσοστό απασχόλησης στην ΕΕ και η υποεκπροσώπηση των γυναικών είναι σημαντική. Το ποσοστό απασχόλησης στην Ελλάδα το 2023 ήταν 67,4 %. Το ποσοστό των γυναικών στην αγορά εργασίας ήταν 57,6 % (επίσης το δεύτερο χαμηλότερο στην ΕΕ). Το χάσμα απασχόλησης των γυναικών είναι ένα από τα υψηλότερα στην ΕΕ και η παραγωγικότητα της εργασίας είναι κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Το

([76]) Έρευνες για τις επιχειρήσεις και τους καταναλωτές — Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

([77]) «EIB Investment Survey 2024 — European Union Overview» (Έρευνα Επενδύσεων της ΕΤΕπ για το 2024 — Επισκόπηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση).

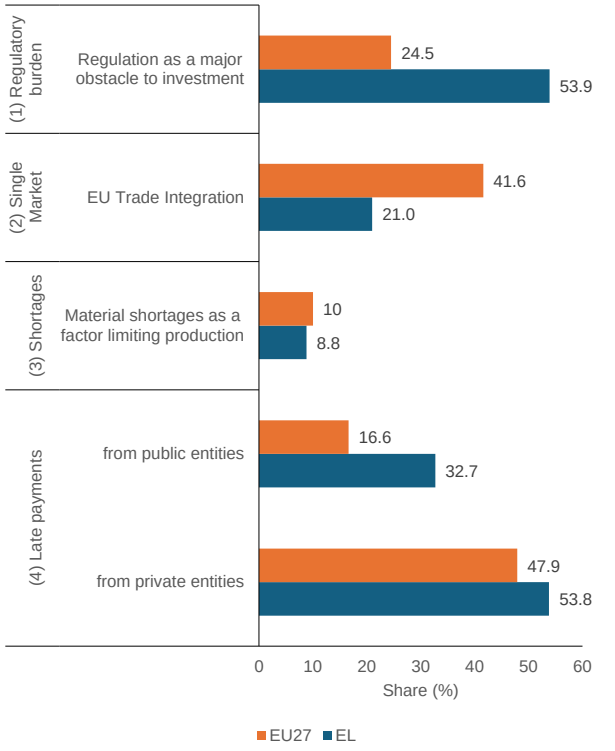
([78]) Ο φυσικός κίνδυνος, όπως ορίζεται στην Έρευνα Επενδύσεων της ΕΤΕπ, είναι ο αντίκτυπος της κλιματικής αλλαγής σε μια εταιρεία, όπως οι ζημίες που οφείλονται σε ακραία κλιματικά φαινόμενα (συμπεριλαμβανομένων ξηρασιών, πλημμυρών, δασικών πυρκαγιών ή καταιγίδων, ή μεταβολών των τυπικών καιρικών συνθηκών λόγω της σταδιακής αύξησης της θερμοκρασίας και των βροχοπτώσεων).

χαμηλό ποσοστό απασχόλησης των γυναικών μπορεί να συνδέεται με το υψηλό μη μισθολογικό κόστος εργασίας για τα δεύτερα εργαζόμενα μέλη της οικογένειας (συνήθως γυναίκες). Λαμβανομένων υπόψη των δυσμενών δημογραφικών προβλέψεων για την Ελλάδα, οι ελληνικές αρχές θα μπορούσαν να ενθαρρύνουν την επιστροφή των γυναικών στην εργασία (π.χ. μέσω φορολογικών κινήτρων).

Οι ελληνικές επιχειρήσεις θεωρούν ότι οι υποδομές μεταφορών αποτελούν εμπόδιο για τις επενδύσεις, παρά τις καλές επιδόσεις της Ελλάδας στον δείκτη παγκόσμιας κατάταξης. Σύμφωνα με την Έρευνα Επενδύσεων της ΕΤΕπ για το 2024 ([79]), το 72 % των επιχειρήσεων της Ελλάδας πιστεύει ότι οι υποδομές μεταφορών αποτελούν εμπόδιο για τις επενδύσεις (έναντι 45 % στην ΕΕ). Ωστόσο, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 24η θέση στην παγκόσμια κατάταξη του δείκτη επιδόσεων εφοδιαστικής (Logistics Performance Index — LPI) για το 2024 και στην 11η θέση μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ.

Το ψηφιακό τοπίο για τις ελληνικές επιχειρήσεις βελτιώνεται (μεταξύ άλλων και για την κυβερνοασφάλεια), αλλά απαιτείται πρόοδος όσον αφορά την κάλυψη δικτύων πολύ υψηλής χωρητικότητας (VHCN). Μόνο το **53,4** % των ΜΜΕ είχε τουλάχιστον βασικό επίπεδο ψηφιακής έντασης το 2024 —πολύ κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (**72,9** %) (βλ. παράρτημα 3). Αντίθετα, η βαθμολογία όσον αφορά τις ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για τις επιχειρήσεις (86,2 %) είναι ελαφρώς υψηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ (85,4 %) (βλ. παράρτημα 6). Οι επιδόσεις της Ελλάδας όσον αφορά τις υποδομές συνδεσιμότητας δείχνουν ότι είναι αναγκαίο να ενταθούν σημαντικά οι προσπάθειες προκειμένου να επιτευχθούν οι επιδιώξεις και οι στόχοι της ΕΕ για το 2030. Οι ψηφιακές υποδομές βελτιώθηκαν πρόσφατα, αλλά παραμένουν κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ όσον αφορά τη συνδεσιμότητα gigabit. Η Ελλάδα υστερεί όσον αφορά την ανάπτυξη δικτύων οπτικών ινών για την παροχή συνδεσιμότητας gigabit σε όλους. Μόνο το 38,4 % των νοικοκυριών καλύπτεται από δίκτυα πολύ υψηλής χωρητικότητας (VHCN) — ποσοστό που εξακολουθεί να είναι πολύ χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (78,8 %). Ωστόσο, το Εθνικό Ευρυζωνικό Σχέδιο 2021-2027 αρχίζει να αποδίδει καρπούς και πέτυχε αύξηση κατά 10 εκατοστιαίες μονάδες στην κάλυψη VHCN κατά το τελευταίο έτος. Το 60,7 % των ελληνικών νοικοκυριών είχε πρόσβαση σε ευρυζωνική ταχύτητα άνω των 100 Mbps το 2023. Το ποσοστό των συνδρομών σταθερής ευρυζωνικής σύνδεσης σε υπηρεσίες τουλάχιστον 100 Mbps (29,5 %) ήταν σημαντικά χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (65,9 %). Κανένα νοικοκυριό δεν διέθετε ευρυζωνική σύνδεση που να παρέχει υπηρεσία τουλάχιστον 1 Gbps.

Διάγραμμα Α4.1: **Διευκόλυνση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων: επιλεγμένοι δείκτες.**

Ποσοστό (1) εταιρειών, (2) μέσων ενδοενωσιακών εξαγωγών και εισαγωγών στο ΑΕΠ, (3) επιχειρήσεων, (4) ΜΜΕ.
Πηγές: (1) Έρευνα Επενδύσεων της ΕΤΕπ, (2) Eurostat, (3) ECFIN BCS, (4) Έρευνα σχετικά με την πρόσβαση των επιχειρήσεων σε χρηματοδότηση (SAFE).

Η συνδεσιμότητα 5G είναι πολύ υψηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ. Η κάλυψη 5G αντιστοιχούσε στο 98,1 % των κατοικημένων περιοχών το 2023 (έναντι 89,3 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ). Το 58,8 % των κατοικημένων περιοχών καλυπτόταν από τη ζώνη των 3,4-3,8 GHz (πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 50,6 %).

Η ευαισθητοποίηση των επιχειρήσεων ως προς την κυβερνοασφάλεια εξακολουθεί να αποτελεί πηγή ανησυχίας. Το ποσοστό των επιχειρήσεων οι οποίες αντιμετώπισαν επίθεση ΤΠΕ που οδήγησε σε μη διαθεσιμότητα υπηρεσιών ΤΠΕ

([79]) «EIB Investment Survey 2024 — European Union Overview» (Έρευνα Επενδύσεων της ΕΤΕπ για το 2024 — Επισκόπηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση).

(π.χ. επίθεση με λυτρισμικό ή επίθεση άρνησης παροχής υπηρεσίας) αυξήθηκε από 5,61 % το 2022 σε 6,23 % το 2024 (σημαντικά πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 3,43 %). Μόνο το 72 % των επιχειρήσεων ανέπτυξε κάποια μέτρα ασφάλειας ΤΠΕ —ένα από τα χαμηλότερα ποσοστά στην ΕΕ και πολύ κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (93 %). Μόνο το 32 % των επιχειρήσεων ενημέρωσε τους εργαζομένους τους για τις υποχρεώσεις τους σε θέματα που σχετίζονται με την ασφάλεια των ΤΠΕ (σημαντικά κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 60 %).

Οι καθυστερήσεις πληρωμών διαταράσσουν τις ταμειακές ροές των ΜΜΕ. Το ποσοστό των ΜΜΕ που αντιμετωπίζουν καθυστερήσεις πληρωμών από δημόσιες οντότητες είναι το υψηλότερο στην ΕΕ (32,2 %) και σχεδόν διπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ για το 2024 (16,6 %) (πίνακας Α2.1). Σύμφωνα με την έρευνα SAFE του 2024, η καθυστέρηση πληρωμών στον δημόσιο τομέα ήταν 18,9 ημέρες (έναντι 15,2 ημερών για την ΕΕ). Οι καθυστερημένες πληρωμές μεταξύ επιχειρήσεων συνέχισαν να αυξάνονται από το 2021. Η μέση καθυστέρηση των πληρωμών από τις επιχειρήσεις είναι σήμερα 15,1 ημέρες (έναντι 15,5 ημερών για την ΕΕ). Ωστόσο, το ποσοστό των ΜΜΕ που αντιμετωπίζουν τέτοιες καθυστερήσεις (53,8 %) είναι υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (47,9 %).

Η διαθεσιμότητα χρηματοδότησης εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό εμπόδιο για τις επενδύσεις. Σύμφωνα με την Έρευνα Επενδύσεων της ΕΤΕπ ([80]), η διαθεσιμότητα χρηματοδότησης αποτελεί εμπόδιο για τις επενδύσεις για το 72 % των ελληνικών επιχειρήσεων (πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 45 %) (βλ. παράρτημα 5). Το 75 % των επενδυτικών αναγκών των ελληνικών επιχειρήσεων καλύπτεται από εσωτερική χρηματοδότηση (ο μέσος όρος της ΕΕ είναι 66 %). Η Ελλάδα έχει τη χαμηλότερη βαθμολογία στην ΕΕ όσον αφορά τον μέσο όρο πενταετίας του δείκτη δανείων του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων (ΕΤαΕ) για την πρόσβαση σε χρηματοδότηση, αλλά η βαθμολογία της είναι καλύτερη όσον αφορά τα ίδια κεφάλαια (η Ελλάδα διαθέτει μικρό αλλά δυναμικό τομέα μετοχικού κεφαλαίου).

Η Ελλάδα θεωρείται όλο και περισσότερο ως ελκυστικός επενδυτικός προορισμός. Η έρευνα της ΕΥ για την ελκυστικότητα της Ελλάδας 2024 ([81]) κατέγραψε 50 έργα άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) το 2023. Πρόκειται για την ισχυρότερη επίδοση της Ελλάδας από το 2000, η οποία τοποθετεί την Ελλάδα στη 19η θέση μεταξύ των 45 χωρών που συμμετείχαν στην έρευνα. Ωστόσο, οι επενδύσεις στην Ελλάδα αντιπροσωπεύουν μόλις το 0,9 % του συνολικού αριθμού επενδύσεων στην ΕΕ. Ο τρέχων ρυθμός ανάπτυξης πρέπει να διατηρηθεί και μάλιστα να ενταθεί. Η ποιοτική σύνθεση των επενδύσεων βελτιώθηκε, καθώς σημαντικό ποσοστό διοχετεύθηκε σε δραστηριότητες που βασίζονται στη γνώση. Το 51 % όσων απάντησαν αντιλαμβάνεται την Ελλάδα ως τόπο όπου η εταιρεία τους θα μπορούσε να εγκατασταθεί ή να αναπτύξει δραστηριότητες. Παρόλα αυτά, το επίπεδο των επενδύσεων παραμένει χαμηλότερο από ό,τι σε άλλες χώρες της ΕΕ.

Κανονιστικοί και διοικητικοί φραγμοί

Το επιχειρηματικό περιβάλλον στην Ελλάδα γίνεται πιο φιλικό. Ωστόσο, οι επιχειρήσεις εξακολουθούν να θεωρούν ότι το νομικό πλαίσιο που τις διέπει είναι ένα από τα κύρια εμπόδια για τις επενδύσεις τους (συμπεριλαμβανομένων των επενδύσεων στην καινοτομία). Οι απαιτήσεις για την είσοδο των επιχειρήσεων είναι από τις χαμηλότερες στην ΕΕ, ενώ απλουστευμένες καταχωρίσεις επιχειρήσεων προσφέρονται στο διεθνές εμπόριο και στις υπηρεσίες κοινής ωφελείας. Η Ελλάδα παρέχει στους εμπόρους εκτεταμένες εγκαταστάσεις και εξοπλισμό στους κύριους θαλάσσιους λιμένες και στα χερσαία σημεία διέλευσης των συνόρων. Η φορολογική νομοθεσία κωδικοποιείται επί του παρόντος στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΣΑΑ) της Ελλάδας. Όμως, το ποσοστό των Ελλήνων εξαγωγέων που ανέφεραν ότι πρέπει να συμμορφώνονται με διάφορα πρότυπα και με τους κανόνες προστασίας των καταναλωτών (88 %) ήταν πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (60 %) το 2024. Οι δικαστικές διαδικασίες εξακολουθούν να είναι εξαιρετικά χρονοβόρες, παρά τις πρόσφατες προσπάθειες για τη μείωσή τους, και η εμπιστοσύνη των επιχειρήσεων στην αποτελεσματικότητα της προστασίας των επενδύσεων από τον νόμο και τα δικαστήρια είναι η χαμηλότερη στην ΕΕ. Η Ελλάδα έχει τη χαμηλότερη βαθμολογία όσον αφορά την

([80]) «EIB Investment Survey 2024 — European Union Overview» (Έρευνα Επενδύσεων της ΕΤΕπ για το 2024 — Επισκόπηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση).

([81]) Έρευνα της ΕΥ για την ελκυστικότητα της Ελλάδας 2024.

αφερεγγυότητα, τη φορολόγηση και τον τόπο επιχειρηματικής εγκατάστασης ([82]).

Το πλαίσιο για τον τόπο επιχειρηματικής εγκατάστασης πληροί τα διεθνή πρότυπα, αλλά η αλληλεπίδραση με τις δημόσιες υπηρεσίες εξακολουθεί να είναι αναποτελεσματική. Είναι σημαντικό για τους επιχειρηματίες να μπορούν να επιλέγουν τον τόπο ίδρυσης της εταιρείας τους. Το κανονιστικό πλαίσιο φαίνεται να συνάδει με τα διεθνή πρότυπα, αλλά η διαθεσιμότητα και η αξιοπιστία των δημόσιων υπηρεσιών (ιδίως των ψηφιακών διεπαφών και της διαλειτουργικότητας) χαρακτηρίζονται από σοβαρές δυσλειτουργίες. Η επιχειρησιακή αποτελεσματικότητα είναι χαμηλή και οι διαδικασίες σχετικά με τη μεταβίβαση ακίνητης περιουσίας είναι πολύ χρονοβόρες ([83]).

Η Ελλάδα έχει καταβάλει σημαντικές προσπάθειες για να ευθυγραμμίσει το οικείο πλαίσιο αφερεγγυότητας με τις βέλτιστες πρακτικές του ΟΟΣΑ, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ ([84]), η Ελλάδα συγκαταλέγεται μεταξύ των χωρών που σημείωσαν τη μεγαλύτερη πρόοδο από το 2016 έως το 2022 όσον αφορά τη μεταρρύθμιση του οικείου πλαισίου αφερεγγυότητας. Η Ελλάδα έχει μεταφέρει στο εθνικό της δίκαιο την οδηγία της ΕΕ για τα πλαίσια προληπτικής αναδιάρθρωσης. Ωστόσο, δεν έχουν τεθεί σε εφαρμογή ηλεκτρονικά συστήματα διαχείρισης υποθέσεων στις διαδικασίες αφερεγγυότητας.

Η αποδοτική κατανομή της ελληνικής οικονομίας είναι ανεπαρκής. Αυτό φαίνεται στην υψηλή διασπορά των οριακών εσόδων από το κεφάλαιο και την εργασία. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται ιδίως στον τομέα του χονδρικού και του λιανικού εμπορίου, αλλά είναι αισθητό και στον τομέα της μεταποίησης. Ο μεγάλος αριθμός πολύ μικρών επιχειρήσεων στην Ελλάδα (σε συνδυασμό με τον κανονιστικό φόρτο και τη δυσκαμψία) εμποδίζει την αποτελεσματική ανακατανομή του εργατικού δυναμικού από τη μία επιχείρηση στην άλλη. Η περαιτέρω βελτίωση του κανονιστικού περιβάλλοντος των επιχειρήσεων (ιδίως των κανόνων που διέπουν την αγορά προϊόντων) και η ενίσχυση της ανάπτυξης των ελληνικών επιχειρήσεων θα μπορούσαν να συμβάλουν στην αύξηση της παραγωγικότητάς τους.

Ενιαία αγορά

Η Ελλάδα κατατάσσεται σε χαμηλή θέση στον πίνακα αποτελεσμάτων της ενιαίας αγοράς 2024 όσον αφορά την ενδοενωσιακή ολοκλήρωση στο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών συνολικά. Ωστόσο, η ολοκλήρωση των ταξιδιωτικών υπηρεσιών υπερβαίνει τον μέσο όρο της ΕΕ. Τα στοιχεία για τις μεταφορές δείχνουν ότι η ολοκλήρωση στην ενιαία αγορά είναι χαμηλότερη. Η Ελλάδα διαθέτει έναν από τους τρεις μεγαλύτερους εμπορικούς στόλους στον κόσμο και, ως εκ τούτου, έχει πολλούς εμπορικούς εταίρους εκτός της ΕΕ.

Η Ελλάδα έχει ικανοποιητική βαθμολογία όσον αφορά τα ελλείμματα μεταφοράς των κανόνων της ενιαίας αγοράς και συμμόρφωσης με αυτούς, όμως το ποσοστό επίλυσης προβλημάτων στο πλαίσιο του SOLVIT είναι το χαμηλότερο στην ΕΕ. Το 2024 η Ελλάδα είχε έλλειμμα μεταφοράς της τάξης του 0,5 % και κατατασσόταν στην 5η θέση μεταξύ των 27 κρατών μελών (ο μέσος όρος της ΕΕ ήταν 0,8 %). Οι συνολικές επιδόσεις της βελτιώθηκαν κατά περισσότερο από 70 % σε τρία έτη. Το 2024 κατατασσόταν στην 6η θέση όσον αφορά τη συμμόρφωση, καθώς το 0,5 % των οδηγιών για την ενιαία αγορά είχε μεταφερθεί πλημμελώς στο εθνικό δίκαιο (ο μέσος όρος της ΕΕ ήταν 0,9 %). Παρόλα αυτά, το 2024 η Ελλάδα αντιμετώπιζε τον δεύτερο μεγαλύτερο αριθμό διαδικασιών επί παραβάσει σε σχέση με την ενιαία αγορά (41 — πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ που ήταν 24). Λόγω συστημικού ζητήματος που σχετίζεται με τις συντάξεις, το 2024 η Ελλάδα επέλυσε μόνο το 26,3 % των υποθέσεων SOLVIT που διεκπεραίωσε ως επικεφαλής κέντρο (ο μέσος όρος της ΕΕ ήταν 84,9 %). Ωστόσο, η Ελλάδα επέλυσε πάνω από το 90 % των υποθέσεών της, εάν δεν ληφθούν υπόψη οι εν λόγω υποθέσεις που σχετίζονται με τις συντάξεις.

Οι μεγάλες καθυστερήσεις στη χορήγηση των ελληνικών συντάξεων προκαλούν σοβαρά προβλήματα σε πολλούς πολίτες της ΕΕ που

([82]) Greece | Economy Profile | Business Ready 2024.

([83]) Greece | Economy Profile | Business Ready 2024.

([84]) ΟΟΣΑ, «Enhancing insolvency frameworks to support economic renewal» (Ενίσχυση των πλαισίων αφερεγγυότητας για τη στήριξη της οικονομικής ανανέωσης), 8/12/2022.

εργάστηκαν στην Ελλάδα. Παρατηρούνται σημαντικές καθυστερήσεις αρκετών ετών κατά μέσο όρο όσον αφορά τις αποφάσεις για τη χορήγηση συντάξεων σε μετακινούμενους εργαζομένους που εργάστηκαν στην Ελλάδα. Ομοίως, οι μεγάλες καθυστερήσεις του ελληνικού φορέα κοινωνικής ασφάλισης e-ΕΦΚΑ όσον αφορά την κοινοποίηση των περιόδων εισφορών των μετακινούμενων πολιτών στην Ελλάδα στους φορείς άλλων κρατών μελών συνεπάγονται ότι πολλοί πολίτες αντιμετωπίζουν προβλήματα πρόσβασης σε οποιαδήποτε σύνταξη γήρατος όταν συμπληρώσουν την ηλικία συνταξιοδότησής τους. Η κατάσταση αυτή συνεχίζεται εδώ και περισσότερο από μία δεκαετία, επηρεάζοντας σοβαρά τα δικαιώματα χιλιάδων εργαζομένων που επωφελήθηκαν από το δικαίωμά τους στην ελεύθερη κυκλοφορία και δημιουργώντας εμπόδιο στην ενιαία αγορά, καθώς λειτουργεί αποτρεπτικά για τους δυνητικούς μετακινούμενους εργαζομένους που επιθυμούν να εργαστούν στην Ελλάδα.

Η Ελλάδα παραμένει μία από τις χώρες του ΟΟΣΑ με τα υψηλότερα εμπόδια στον τομέα των υπηρεσιών. Σύμφωνα με τον πλέον πρόσφατο δείκτη του ΟΟΣΑ για τη ρύθμιση της αγοράς προϊόντων (PMR), η Ελλάδα έχει τους μεγαλύτερους φραγμούς εισόδου και άσκησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στον τομέα των υπηρεσιών στην ΕΕ. Επίσης, έχει κακή βαθμολογία όσον αφορά τα εμπόδια στη διευκόλυνση των εμπορικών συναλλαγών, στην αξιολόγηση των επιπτώσεων στον ανταγωνισμό και στη δημόσια ιδιοκτησία. Σε σχέση με τα δίκτυα, η Ελλάδα προέβη πρόσφατα σε μερική ελευθέρωση, αλλά οι οδικές συνδέσεις και οι σταθερές ηλεκτρονικές επικοινωνίες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν περιορισμούς. Σύμφωνα με τον δείκτη PMR του ΟΟΣΑ, οι εκτιμήσεις επιπτώσεων προτεινόμενων νομοθετικών πράξεων θα μπορούσαν να βελτιωθούν. Διατίθεται γραπτή καθοδήγηση σχετικά με τον τρόπο εκτίμησης των επιπτώσεων πρωτογενών νόμων και/ή δευτερογενών κανονισμών στον ανταγωνισμό, αλλά όχι σχετικά με τον τρόπο εκτίμησης των επιπτώσεων νέων πρωτογενών νόμων. Οι ρυθμιστικές αρχές δεν υποχρεούνται να περιλαμβάνουν την εν λόγω καθοδήγηση στις εκτιμήσεις τους. Προβλέπεται απαίτηση διενέργειας εκτίμησης των επιπτώσεων των κανονιστικών ρυθμίσεων για την τεκμηρίωση της ανάπτυξης νέων δευτερογενών κανονισμών, αλλά η απαίτηση αυτή υπόκειται σε εξαιρέσεις. Υπάρχει παρατηρητήριο για την παρακολούθηση των επιπτώσεων της διοικητικής επιβάρυνσης που επιβάλλεται στις επιχειρήσεις / στους πολίτες. Το παρατηρητήριο αυτό πραγματοποίησε διάφορες μετρήσεις σε συγκεκριμένες διαδικασίες (διαθέσιμες στο κοινό). Ωστόσο, φαίνεται ότι τα εργαλεία που αναπτύχθηκαν από το παρατηρητήριο δεν συνδέονται με το πλαίσιο εκτίμησης των επιπτώσεων.

Ο δείκτης PMR του ΟΟΣΑ για την περίοδο 2023-2024 αξιολογεί την Ελλάδα ως μία από τις πιο περιοριστικές χώρες της ΕΕ όσον αφορά το λιανικό εμπόριο και την πρόσβαση σε επαγγελματικές υπηρεσίες. Οι κανονιστικοί φραγμοί εισόδου εξακολουθούν να είναι σημαντικοί (ιδίως όσον αφορά την ίδρυση επιχείρησης λιανικού εμπορίου). Οι φραγμοί στον ανταγωνισμό περιλαμβάνουν περιορισμούς στις ώρες λειτουργίας των καταστημάτων και διαφορετικούς κανονισμούς στις διάφορες περιφέρειες. Η λιανική πώληση φαρμάκων στα φαρμακεία υπάγεται σε αυστηρή ρύθμιση και το ίδιο ισχύει και για τις διαδικτυακές πωλήσεις. Οι απαιτήσεις εισόδου για τα νομοθετικά κατοχυρωμένα επαγγέλματα εξακολουθούν να είναι υψηλές και όλα τα επαγγέλματα (εκτός από τα λογιστικά) υπόκεινται σε κανονιστικές απαιτήσεις υψηλότερες από τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ. Η πρόσβαση στα επαγγέλματα του νομικού, του αρχιτέκτονα και του μηχανικού επιτρέπεται μόνο μέσω ενιαίας ακαδημαϊκής διαδρομής. Δεν είναι δυνατή η πρόσβαση στη δραστηριότητα μέσω αποδεδειγμένης επαγγελματικής πείρας. Η επιτυχής συμμετοχή σε επαγγελματικές εξετάσεις και η εγγραφή σε επαγγελματικό σύλλογο αποτελούν προϋποθέσεις για την άσκηση των εν λόγω δραστηριοτήτων. Ο αριθμός των αποκλειστικών δραστηριοτήτων είναι υψηλός για αρχιτέκτονες και μηχανικούς. Οι περιορισμοί νομικής μορφής είναι σημαντικοί για τους δικηγόρους.

Δημόσιες συμβάσεις

Έχουν υλοποιηθεί μεταρρυθμίσεις για τη βελτίωση των δημόσιων συμβάσεων, αλλά μπορούν ακόμη να ληφθούν περαιτέρω μέτρα. Παρότι το ποσοστό των συμβάσεων που δεν συνήφθησαν μειώθηκε από 17 % σε 14 % μεταξύ του 2023 και του 2024, το ποσοστό των περιπτώσεων υποβολής μίας μόνο προσφοράς αυξάνεται σταθερά από το 2021 και υπερβαίνει κατά πολύ τον μέσο όρο στην Ευρωπαϊκή Ένωση (55 % στην Ελλάδα έναντι 32 % στην ΕΕ το 2024), αν και λείπουν ορισμένα πρόσθετα στοιχεία για το 2024. Ένας άλλος παράγοντας που παρεμποδίζει

τον ανταγωνισμό είναι η περιορισμένη χρήση ποιοτικών κριτηρίων, δεδομένου ότι το 85 % των συμβάσεων ανατίθεται με βάση τη χαμηλότερη τιμή. Η περίοδος λήψης αποφάσεων για την ανάθεση συμβάσεων μειώθηκε ελαφρά το 2023 σε σχέση με το προηγούμενο έτος, αλλά δεν έχει βελτιωθεί σημαντικά και εξακολουθεί να είναι η μεγαλύτερη στην ΕΕ ([85]). Το ΣΑΑ προτείνει ορισμένα μέτρα για τη βελτίωση και τον εξορθολογισμό των δημόσιων συμβάσεων, αφενός, με την ενίσχυση των ψηφιακών εργαλείων και, αφετέρου, με τη βελτίωση των ικανοτήτων του προσωπικού και του κανονιστικού πλαισίου.

([85]) Πρόσβαση σε δημόσιες συμβάσεις |Πίνακας αποτελεσμάτων για την ενιαία αγορά και την ανταγωνιστικότητα.

Πίνακας Α4.1: **Διευκόλυνση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων: δείκτες.**

Greece							
POLICY AREA	**INDICATOR NAME**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**	**EU-27 average**
Investment climate							
Shortages	Material shortage, firms facing constraints, %[1]	4.8	9.3	12.3	7.3	8.8	10.0
	Labour shortage, firms facing constraints, %[1]	4.3	6.2	8.8	14.8	23.2	20.2
	Vacancy rate, vacant posts as a % of all available ones (vacant + occupied)[2]	0.5	0.7	1.3	2.2	2.4	2.3
Infrastructure	Transport infrastructure as an obstacle to investment, % of firms reporting it as a major obstacle[3]	18.9	22.0	24.0	24.1	24.1	13.4
	VHCN coverage, %[4]	-	19.8	27.8	38.4	-	78.8
	FTTP coverage, %[4]	-	19.8	27.8	38.4	-	64.0
	5G coverage, %[4]	-	66.1	85.7	98.1	-	89.3
Reduction of regulatory and administrative barriers							
Regulatory environment	Impact of regulation on long-term investment, % firms reporting business regulation as a major obstacle[3]	59.2	58.4	51.9	42.9	53.9	24.5
Late payments	Payment gap - corporates B2B, difference in days between offered and actual payment[5]	16.1	12.8	13.0	14.8	15.1	15.6
	Payment gap - public sector, difference in days between offered and actual payment[5]	15.1	11.9	13.0	12.8	18.9	15.1
	Share of SMEs experiencing late payments, %*[6] — from public or private entities in the last 6 months	63.6	54.9	52.3	57.0	-	-
	Share of SMEs experiencing late payments, %*[6] — from private entities in the previous or current quarter	-	-	-	-	53.8	47.9
	Share of SMEs experiencing late payments, %*[6] — from public entities in the previous or current quarter	-	-	-	-	32.7	16.6
Single Market							
Integration	EU trade integration, % (Average intra-EU imports + average intra EU exports)/GDP[2]	16.2	19.9	22.9	21.9	21.0	41.6
	EEA Services Trade Restrictiveness Index[7]	0.047	0.046	0.046	0.045	0.050	0.050
Compliance	Transposition deficit, % of all directives not transposed[8]	1.0	1.8	0.4	0.3	0.5	0.8
	Conformity deficit, % of all directives transposed incorrectly[8]	1.1	1.5	1.3	0.9	0.5	0.9
	SOLVIT, % resolution rate per country[8]	90.4	15.4	44.1	59.0	26.3	84.9
	Number of pending infringement proceedings[8]	49.0	46.0	45.0	44.0	41.0	24.4
Public procurement							
Competition and transparency in public procurement	Single bids, % of total contractors**[8]	42	40	48	49	55	-
	Direct awards, %**[8]	1	1	1	1	1	7.0

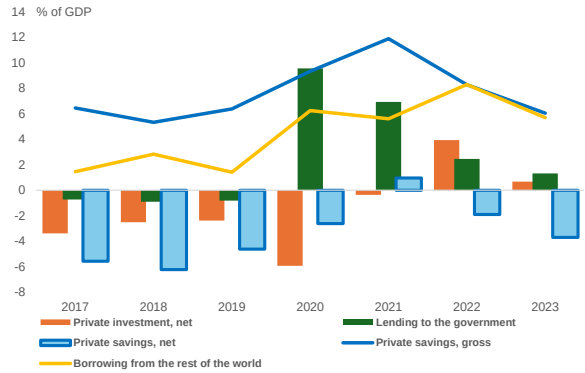
*Αλλαγή μεθοδολογίας το 2024: χωριστή αναφορά καθυστερημένων πληρωμών από δημόσιες και ιδιωτικές οντότητες.
**Τα στοιχεία σχετικά με τις περιπτώσεις υποβολής μίας μόνο προσφοράς για το 2024 είναι προσωρινά και υπόκεινται σε αναθεώρηση. Επισημαίνεται ότι επί του παρόντος λείπει περίπου το 30 % των συνολικών στοιχείων, γεγονός που μπορεί να επηρεάσει την ακρίβεια και την πληρότητα των πληροφοριών. Λόγω έλλειψης στοιχείων, τα στοιχεία που αφορούν τον μέσο όρο της ΕΕ για τις απευθείας αναθέσεις υπολογίζονται χωρίς τη Ρουμανία.
Πηγές: 1) ECFIN BCS, 2) Eurostat, 3) Έρευνα Επενδύσεων της ΕΤΕπ, 4) Εκθέσεις χώρας για την ψηφιακή δεκαετία, 5) Έκθεση πληρωμών της Intrum, 6) Έρευνα SAFE, 7) ΟΟΣΑ, 8) Έως το 2023: πίνακας αποτελεσμάτων για την ενιαία αγορά και την ανταγωνιστικότητα, 2024: χώρος δεδομένων για τις δημόσιες συμβάσεις (PPDS).

Στο πλαίσιο των αρνητικών καθαρών ιδιωτικών αποταμιεύσεων και επενδύσεων κατά την τελευταία δεκαετία, η ελληνική οικονομία εξαρτάται όλο και περισσότερο από τον δανεισμό από το εξωτερικό. Οι κεφαλαιαγορές δεν είναι επαρκώς ανεπτυγμένες και, συνεπώς, δεν διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στη χρηματοδότηση των εταιρειών, οι οποίες βασίζονται κυρίως στην εσωτερική χρηματοδότηση και στον τραπεζικό δανεισμό. Οι τράπεζες, αφού ενίσχυσαν σημαντικά τους ισολογισμούς τους και την ανθεκτικότητά τους στους κινδύνους από την έναρξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2009, βελτίωσαν την ικανότητά τους να χρηματοδοτούν την οικονομία, όπως αντικατοπτρίζεται στην πολύ ισχυρή αύξηση του δανεισμού σε μη χρηματοδοτικές επιχειρήσεις (ΜΧΕ) από το 2020. Η επιδοτούμενη χρηματοδότηση που παρέχεται από το ελληνικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας και από το Ταμείο Συνοχής χρησιμεύει επίσης ως πλούσια πηγή φθηνότερης χρηματοδότησης και θα συνεχίσει να στηρίζει τις ΜΧΕ κατά τη διάρκεια του σχεδίου. Δημόσια στήριξη παρέχεται επίσης στις ΜΜΕ και στις νεοφυείς επιχειρήσεις μέσω του EquiFund. Οι θεσμικοί επενδυτές βρίσκονται σε πολύ πρώιμο στάδιο ανάπτυξης και δεν έχουν ουσιαστική σημασία για τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων. Η άμεση συμμετοχή των ιδιωτών στις κεφαλαιαγορές είναι πολύ χαμηλή, τόσο λόγω των αρνητικών καθαρών ιδιωτικών αποταμιεύσεων όσο και λόγω της ιδιαίτερης προτίμησης για ρευστοποιήσιμα και ασφαλέστερα περιουσιακά στοιχεία. Επίσης, λόγω των ανεπαρκώς ανεπτυγμένων κεφαλαιαγορών της Ελλάδας, περιορίζονται και οι επιλογές εξόδου για τους επενδυτές ιδιωτικών κεφαλαίων και επιχειρηματικών κεφαλαίων. Κατά συνέπεια, η εγχώρια αγορά επιχειρηματικών κεφαλαίων και κεφαλαίων ανάπτυξης είναι λιγότερο ανεπτυγμένη με αποτέλεσμα να επιτείνεται περαιτέρω η έλλειψη πηγών χρηματοδότησης για την καινοτομία, η οποία αποτελεί βασικό στοιχείο για την ανταγωνιστικότητα.

Διαθεσιμότητα και χρήση εγχώριων αποταμιεύσεων

Το αρνητικό ισοζύγιο καθαρών ιδιωτικών αποταμιεύσεων και επενδύσεων στην Ελλάδα κατά την τελευταία δεκαετία και τα δημόσια ελλείμματα μεταξύ 2020-2023 οδήγησαν σε αύξηση του δανεισμού από την αλλοδαπή. Το 2023 ο δείκτης ιδιωτικής αποταμίευσης, χωρίς την ανάλωση παγίου κεφαλαίου, παρέμεινε αρνητικός στο – 3,7 % του ΑΕΠ, πολύ κοντά στον μέσο όρο της δεκαετίας (– 3,3 % του ΑΕΠ) (βλ. διάγραμμα Α5.1). Το 2022 ο δείκτης καθαρών ιδιωτικών επενδύσεων, ο οποίος μετρά την καθαρή συμβολή του ιδιωτικού τομέα στη συσσώρευση κεφαλαίων στη χώρα, απέκτησε για πρώτη φορά από το 2010 θετικό πρόσημο, ωστόσο το 2023 μειώθηκε σημαντικά στο 0,7 % του ΑΕΠ. Κατά την τελευταία δεκαετία, οι καθαρές ιδιωτικές επενδύσεις, οι οποίες ήταν αρνητικές από το 2011 έως το 2021, αντιστοιχούσαν κατά μέσο όρο στο – 2,8 % του ΑΕΠ ετησίως. Η επιστροφή στα κρατικά δημοσιονομικά ελλείμματα μετά την κρίση της νόσου COVID-19 εξηγεί γιατί ο δανεισμός προς την κυβέρνηση αυξήθηκε σημαντικά τα τελευταία χρόνια και ανήλθε κατά μέσο όρο στο 2,7 % του ΑΕΠ κατά την τελευταία δεκαετία. Συνολικά, το αρνητικό ισοζύγιο μεταξύ των καθαρών ιδιωτικών αποταμιεύσεων και των καθαρών επενδύσεων και ο θετικός μέσος δανεισμός προς την κυβέρνηση υποδηλώνουν ότι την τελευταία δεκαετία η ελληνική οικονομία δανειζόταν ετησίως, κατά μέσο όρο, ποσό ισοδύναμο με το 3,3 % του ΑΕΠ από την αλλοδαπή.

Διάγραμμα Α5.1: **Ισοζύγιο καθαρών αποταμιεύσεων και επενδύσεων**

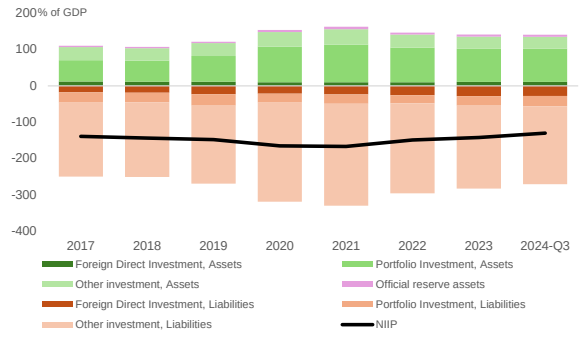

Πηγή: AMECO

Παρά τον διαρθρωτικό καθαρό δανεισμό από το εξωτερικό, η σημαντική αύξηση των ιδιωτικών ξένων επενδύσεων βοήθησε την ελληνική οικονομία να βελτιώσει την (αρνητική) καθαρή διεθνή επενδυτική της θέση. Κατά το τρίτο τρίμηνο του 2024 το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων αλλοδαπών ανήλθε στο 141 % του ΑΕΠ, από 110 % το 2017, ενώ οι υποχρεώσεις προς αλλοδαπούς αντιστοιχούσαν στο 271 % του ΑΕΠ, έναντι 250 % το 2017 (βλ. διάγραμμα Α5.2). Ως εκ τούτου, η αρνητική καθαρή διεθνής επενδυτική θέση (ΚΔΕΘ) μειώθηκε από – 140 % του ΑΕΠ το 2017 στο – 130 % του

ΑΕΠ κατά το τρίτο τρίμηνο του 2024, γεγονός που καταδεικνύει ότι η ελληνική οικονομία παραμένει σημαντικός καθαρός δανειολήπτης από την αλλοδαπή. Ενώ οι άμεσες και άλλες επενδύσεις στο εξωτερικό ήταν εν γένει σταθερές σε σχέση με το ΑΕΠ, οι ακαθάριστες επενδύσεις χαρτοφυλακίου των Ελλήνων στο εξωτερικό αυξήθηκαν σημαντικά κατά 33 εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ μεταξύ του 2017 και του τρίτου τριμήνου του 2024 και έφθασαν το ισοδύναμο του 91 % του ΑΕΠ. Κατά την ίδια περίοδο, το απόθεμα των ακαθάριστων άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ) στην Ελλάδα αυξήθηκε κατά 10 εκατοστιαίες μονάδες στο 28 % του ΑΕΠ, ενώ τα λοιπά οφειλόμενα ποσά προς αλλοδαπούς (κυρίως δάνεια) αυξήθηκαν κατά 11 εκατοστιαίες μονάδες στο 215 % του ΑΕΠ. Συνεπώς, συνολικά, παρά την καθαρή αύξηση των ΑΞΕ στη χώρα, και δεδομένων των αρνητικών καθαρών αποταμιεύσεών της, η ελληνική οικονομία εξακολουθεί να συμμετέχει στις διεθνείς ροές κεφαλαίων κυρίως ως σημαντικός χρηματοοικονομικός δανειολήπτης.

Διάγραμμα Α5.2: **Διεθνής επενδυτική θέση**

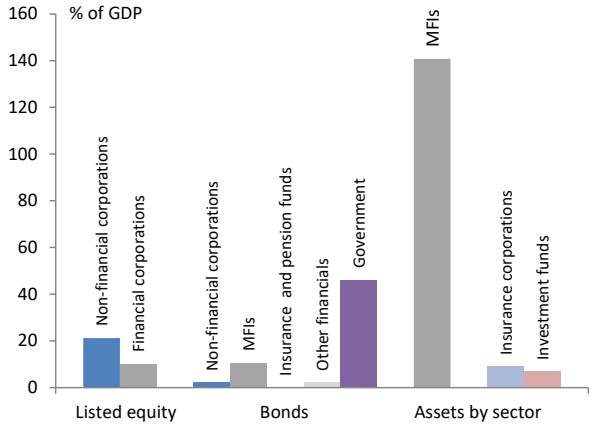
Πηγή: ΕΚΤ

Διάρθρωση των κεφαλαιαγορών και μέγεθος του χρηματοπιστωτικού τομέα

Οι κεφαλαιαγορές παραμένουν σχετικά ανεπαρκώς ανεπτυγμένες στην Ελλάδα. Η χρηματιστηριακή αξία των εισηγμένων μετοχών έφτασε το ισοδύναμο του 31,3 % του ΑΕΠ στα τέλη του 2023, ποσοστό πολύ χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (67 %) (βλ. διάγραμμα Α5.3). Ο όγκος των χρηματικών συναλλαγών στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών είναι χαμηλός και πολύ συγκεντρωμένος, καθώς οι πέντε σημαντικότεροι διαπραγματεύσιμοι τίτλοι αντιπροσωπεύουν το 53,8 % του συνολικού όγκου χρηματικών συναλλαγών το 2023 (33,4 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ). Οι μη χρηματοδοτικές επιχειρήσεις αντιπροσώπευαν τα τρία τέταρτα αυτής της κεφαλαιοποίησης. Ο ανεξόφλητος όγκος χρεωστικών τίτλων έφτασε το ισοδύναμο του 61 % του ΑΕΠ στα τέλη του 2023, ποσοστό επίσης σημαντικά χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (137 % του ΑΕΠ). Τα ομόλογα της γενικής κυβέρνησης αντιπροσώπευαν το 76 % των ανεξόφλητων ποσών. Τα υπόλοιπα κατανέμονταν μεταξύ τραπεζών (17 %), μη χρηματοδοτικών επιχειρήσεων (4 %) και άλλων ενδιάμεσων χρηματοπιστωτικών οργανισμών (3 %). Ως εκ τούτου, η συμβολή των κεφαλαιαγορών στην Ελλάδα στη χρηματοδότηση της εγχώριας οικονομίας φαίνεται να είναι μάλλον περιορισμένη. Τον Απρίλιο του 2025 η Ελλάδα ψήφισε νόμο ο οποίος περιλαμβάνει σύνολο κινήτρων για την ενίσχυση της κεφαλαιαγοράς της, συμπεριλαμβανομένης της διευκόλυνσης της εισαγωγής των ΜΜΕ στο χρηματιστήριο.

Παρότι οι τράπεζες εξακολουθούν να αποτελούν τον κυρίαρχο παράγοντα του χρηματοπιστωτικού τομέα στην Ελλάδα, πρόσφατα το σχετικό μέγεθός τους μειώθηκε σημαντικά. Το μέγεθος του τραπεζικού τομέα μειώθηκε κατά 60 μονάδες βάσης του ΑΕΠ από το 2020 και έφτασε το ισοδύναμο του 141 % του ΑΕΠ το 2023. Οι ξένες τράπεζες ελέγχουν μόνο το 2 % περίπου των περιουσιακών στοιχείων του τομέα. Η συγκέντρωση, η οποία ήταν ήδη υψηλή ακόμη και πριν από τη μεγάλη χρηματοπιστωτική κρίση που ξεκίνησε το 2009, αυξήθηκε σημαντικά από το 2013 ως αποτέλεσμα της ενοποίησης των τραπεζών. Επομένως, οι πέντε μεγαλύτερες τράπεζες στην Ελλάδα έλεγχαν το 96 % των τραπεζικών περιουσιακών στοιχείων στα τέλη του 2023, ποσοστό πολύ υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (54 %). Οι ασφαλιστικές εταιρείες, των οποίων το συνολικό ενεργητικό μειώθηκε από το ισοδύναμο του 12 % του ΑΕΠ στα τέλη του 2020 στο 9 % του ΑΕΠ στα τέλη του 2023, εξακολουθούν να υστερούν σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ (55 %). Τα συνταξιοδοτικά ταμεία είναι σχεδόν ανύπαρκτα. Από όλους τους μη τραπεζικούς ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, μόνο τα επενδυτικά ταμεία αυξήθηκαν οριακά, φθάνοντας στο συγκρατημένο ποσοστό που ισοδυναμεί με το 6,8 % του ΑΕΠ στα τέλη του 2023, έναντι 4,6 % στα τέλη του 2020.

Διάγραμμα Α5.3: **Κεφαλαιαγορές και ενδιάμεσοι χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί**

Πηγή: ΕΚΤ, EIOPA, AMECO

Ανθεκτικότητα του τραπεζικού τομέα

Ο ελληνικός τραπεζικός τομέας, παρά τη σημαντική βελτίωση της ανθεκτικότητάς του στους κινδύνους τα τελευταία χρόνια, εξακολουθεί να έχει περιθώρια για περαιτέρω πρόοδο. Ωστόσο, ο συγκεντρωτικός συνολικός δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας, ο οποίος αυξήθηκε από 17,1 % το 2017 σε 19,4 % το τρίτο τρίμηνο του 2024, παρέμεινε κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (20,1 %) (βλ. πίνακα Α5.1). Η βελτίωση της συνολικής κεφαλαιοποίησης του τομέα κατά 0,6 εκατοστιαίες μονάδες κατά τα τρία πρώτα τρίμηνα του 2024 οφειλόταν στη μηχανική μείωση των προβλέψεων για τις αναμενόμενες ζημίες. Αυτή η λογιστική πράξη είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική μείωση του ποσοστού κάλυψης των μη εξυπηρετούμενων δανείων μέσω προβλέψεων από 45,6 % στα τέλη του 2023 σε 38,1 % το τρίτο τρίμηνο του 2024, ποσοστό χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (42,1 %). Ταυτόχρονα, ο δείκτης κεφαλαίου κοινών μετοχών της κατηγορίας 1 μειώθηκε από 17 % το 2017 σε 15,6 % το τρίτο τρίμηνο του 2024, ποσοστό που υπολείπεται του μέσου όρου της ΕΕ κατά μία εκατοστιαία μονάδα. Στα τέλη του 2023 το συνολικό ποσοστό ελάχιστων απαιτήσεων ιδίων κεφαλαίων και επιλέξιμων υποχρεώσεων (MREL) των ελληνικών τραπεζών ανερχόταν στο 24,2 % των σταθμισμένων ως προς τον κίνδυνο στοιχείων ενεργητικού, γεγονός που σήμαινε έλλειμμα MREL 5,2 εκατοστιαίων μονάδων. Αυτό υποδηλώνει ότι οι επενδυτές εξακολουθούν να ζητούν υψηλή προμήθεια για να αναλάβουν το μακροπρόθεσμο χρέος των ελληνικών τραπεζών.

Τα τελευταία χρόνια οι ελληνικές τράπεζες κατάφεραν να ενισχύσουν σημαντικά την ποιότητα των περιουσιακών τους στοιχείων και να αποκαταστήσουν την κερδοφορία τους. Το συνολικό συγκεντρωτικό ποσοστό μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ), το οποίο ανήλθε στο 45 % το 2017, μειώθηκε σε 3,4 % κατά το τρίτο τρίμηνο του 2024. Παρόλο που το ποσοστό αυτό εξακολουθεί να υπερβαίνει τον μέσο όρο της ΕΕ (1,9 %), η μείωση είναι εντυπωσιακή. Το ποσοστό ΜΕΔ για δάνεια προς μη χρηματοδοτικές επιχειρήσεις (3,8 %) ήταν οριακά μόνο υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (3,5 %). Ο κύριος παράγοντας για τη μείωση ήταν οι τιτλοποιήσεις στο πλαίσιο του ελληνικού καθεστώτος προστασίας περιουσιακών στοιχείων, με κρατικές εγγυήσεις για ομόλογα με εξοφλητική προτεραιότητα. Παρότι η μείωση των ΜΕΔ ήταν εντυπωσιακή, τα πιστοδοτικά κριτήρια πρέπει να παρακολουθούνται στενά στο μέλλον, δεδομένης της σημαντικής επέκτασης των πιστώσεων προς μη χρηματοδοτικές επιχειρήσεις (ΜΧΕ) κατά την τελευταία πενταετία. Πράγματι, ο ετήσιος ρυθμός αύξησης των τραπεζικών πιστώσεων προς ΜΧΕ ήταν κατά μέσο όρο 8,1 % από το 2020 και έφθασε το 9,2 % το τρίτο τρίμηνο του 2024, ποσοστό πολύ υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (0,8 %). Είναι αναγκαίο να επιτευχθεί περαιτέρω πρόοδος όσον αφορά τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια προς τα νοικοκυριά, των οποίων το ποσοστό ανήλθε στο 7,7 % το τρίτο τρίμηνο του 2024, έναντι μόλις 2,2 % σε επίπεδο ΕΕ. Η συνολική βελτίωση της ποιότητας των στοιχείων ενεργητικού συνοδεύτηκε από την επιστροφή σε σταθερή κερδοφορία από το 2022. Κατά το τρίτο τρίμηνο του 2024, η απόδοση των στοιχείων ενεργητικού ανήλθε στο 1,2 %, ποσοστό σημαντικά μεγαλύτερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (0,7 %). Η κερδοφορία αναμένεται να παραμείνει υψηλή στο μέλλον και να στηρίξει τη συνολική κεφαλαιοποίηση των τραπεζών, δεδομένης της μείζονος συμπίεσης του δείκτη κόστους προς τα έσοδα, ο οποίος μειώθηκε από 52,7 % το 2017 σε 35,4 % κατά το τρίτο τρίμηνο του 2024 (μέσος όρος 52,6 % στην ΕΕ).

Οι ελληνικές τράπεζες μείωσαν επιτυχώς τον κίνδυνο ρευστότητάς τους και διατηρούν ισχυρές θέσεις ρευστότητας. Ο τραπεζικός τομέας είναι εκτεθειμένος σε χαμηλό κίνδυνο χρηματοδότησης της ρευστότητας και παρουσιάζει βελτιωμένη και ικανοποιητική επάρκεια μεταξύ περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων σε διάφορους χρονικούς ορίζοντες. Οι ελληνικές τράπεζες κατάφεραν να μειώσουν τον συνολικό τους δείκτη χορηγήσεων προς καταθέσεις από

83,5 % το 2017 σε 63,8 % το τρίτο τρίμηνο του 2024, ενισχύοντας έτσι την κάλυψη των καταθέσεων από εμπορεύσιμα και πιο ρευστοποιήσιμα περιουσιακά στοιχεία. Ως εκ τούτου, ο δείκτης κάλυψης ρευστότητας, ο οποίος αυξάνεται με την πάροδο των ετών, έφθασε το 214 % στα τέλη του 2024, δηλαδή υπερέβη κατά 40 μονάδες βάσης τον μέσο όρο της ΕΕ. Ο δείκτης καθαρής σταθερής χρηματοδότησης αυξάνεται επίσης, από 124 % στα τέλη του 2021 σε 139,8 % το τρίτο τρίμηνο του 2024, ποσοστό και πάλι μεγαλύτερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (128,8 %).

Πηγές χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και ο ρόλος των τραπεζών

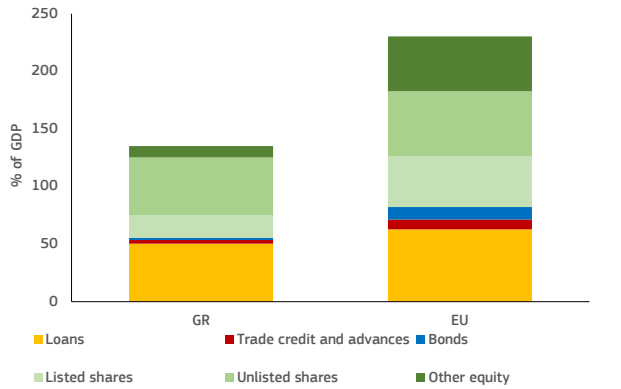
Οι ελληνικές επιχειρήσεις βασίζονται περισσότερο στην τραπεζική χρηματοδότηση και λιγότερο στις κεφαλαιαγορές σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Ειδικότερα, στα τέλη του 2023 η τραπεζική χρηματοδότηση μέσω δανείων αντιπροσώπευε το 37,3 % του συνόλου των πηγών χρηματοδότησης για τις ελληνικές ΜΧΕ, ενώ οι εισηγμένες μετοχές και τα ομόλογα αντιπροσώπευαν μόνο το 16,1 % των πηγών χρηματοδότησης (βλ. διάγραμμα Α5.4). Τα αντίστοιχα ποσοστά για τον μέσο όρο της ΕΕ είναι 27,2 % και 23,8 %. Η εξάρτηση των ελληνικών ΜΧΕ από την τραπεζική χρηματοδότηση, εκφρασμένη ως ποσοστό του ΑΕΠ, είναι επίσης χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ (η τραπεζική χρηματοδότηση μέσω δανείων για ελληνικές ΜΧΕ ισοδυναμεί με το 49 % του ΑΕΠ έναντι μέσου όρου 60 % του ΑΕΠ στην ΕΕ), ενώ η εξάρτησή τους από εισηγμένες μετοχές και ομόλογα είναι και αυτή χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ (οι εισηγμένες μετοχές και τα ομόλογα των ελληνικών ΜΧΕ ισοδυναμούν με το 20 % του ΑΕΠ έναντι μέσου όρου 40 % του ΑΕΠ στην ΕΕ). Ωστόσο, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα συνολικά επίπεδα χρηματοδότησης των ΜΧΕ είναι χαμηλότερα στην Ελλάδα από τον μέσο όρο της ΕΕ (δεδομένου ότι το συνολικό επίπεδο χρηματοδότησης των ΜΧΕ ήταν 135 % στην Ελλάδα και 230,3 % του ΑΕΠ για τον μέσο όρο της ΕΕ). Επιπλέον, σημαντικός αριθμός ΜΧΕ ουσιαστικά αποκλείεται από τις κεφαλαιαγορές, καθώς τα μη εξυπηρετούμενα δάνειά τους μεταβιβάστηκαν από τις τράπεζες σε διαχειριστές πιστώσεων (25,5 δισ. EUR ή 34,1 % των συνολικών ΜΕΔ στους λογαριασμούς διαχειριστών πιστώσεων τον Δεκέμβριο του 2024). Σε πρόσφατη μελέτη ([86]) διαπιστώθηκε ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ των ΜΕΔ και της επικράτησης των εταιρειών-ζόμπι στην ελληνική οικονομία και αποκαλύφθηκε ότι η υψηλή συγκέντρωση κεφαλαίων σε εταιρείες-ζόμπι εμποδίζει τις επενδύσεις από υγιείς επιχειρήσεις και αποτρέπει την ανακατανομή των κεφαλαίων σε πιο παραγωγικές χρήσεις. Όσον αφορά τις ελληνικές ΜΜΕ, η χρήση ιδίων κεφαλαίων από αυτές είναι χαμηλή, παρά το γεγονός ότι το 17 % των ΜΜΕ ανέφεραν στην έρευνα SAFE του 2024 ότι τα ίδια κεφάλαια είναι σημαντικά γι' αυτές, έναντι 11,7 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ ([87]).

Ως εκ τούτου, οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα εξαρτώνται περισσότερο από την εσωτερική χρηματοδότηση σε σχέση με τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις. Σύμφωνα με την Έρευνα Επενδύσεων της ΕΤΕπ του 2024, το 75 % των επενδυτικών αναγκών των ελληνικών επιχειρήσεων καλύπτεται από εσωτερική χρηματοδότηση, έναντι 66 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ. Στην έρευνα αυτή, το 72 % των ελληνικών επιχειρήσεων δήλωσε ότι, κατά την άποψή του, το επίπεδο των οικείων επενδυτικών δραστηριοτήτων κατά την τελευταία τριετία ήταν ως επί το πλείστον επαρκές (μέσος όρος της ΕΕ: 80 %), ενώ το 14 % πίστευε ότι πραγματοποίησε υπερβολικά μεγάλες επενδύσεις (μέσος όρος της ΕΕ: 6 %). Αυτό υποδηλώνει ότι δεν υπάρχει σημαντικό χρηματοδοτικό κενό σε σχέση με τη ζήτηση για επενδύσεις στην Ελλάδα. Ωστόσο, αυτό μπορεί να μην ισχύει για τις επιχειρήσεις με μηδενική ή περιορισμένη ικανότητα εσωτερικής χρηματοδότησης, όπως οι καινοτόμες νεοφυείς επιχειρήσεις (βλ. κατωτέρω τμήμα για τα επιχειρηματικά κεφάλαια και τα κεφάλαια ανάπτυξης).

([86]) Βλ. «Benefits for the Greek economy from resolving bad loans and zombie firms» (Οφέλη για την ελληνική οικονομία από τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων και των εταιρειών-ζόμπι) που δημοσιεύθηκε στο Οικονομικό Δελτίο της Τράπεζας της Ελλάδος, Ιούλιος 2024 (https://www.bankofgreece.gr/Publications/oikodelt202407.pdf).

([87]) «Data and surveys — SAFE» (Δεδομένα και έρευνες — SAFE) — Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024, Αποτελέσματα ανά χώρα, T27.

Διάγραμμα Α5.4: **Σύνθεση του παθητικού των ΜΧΕ ως % του ΑΕΠ**

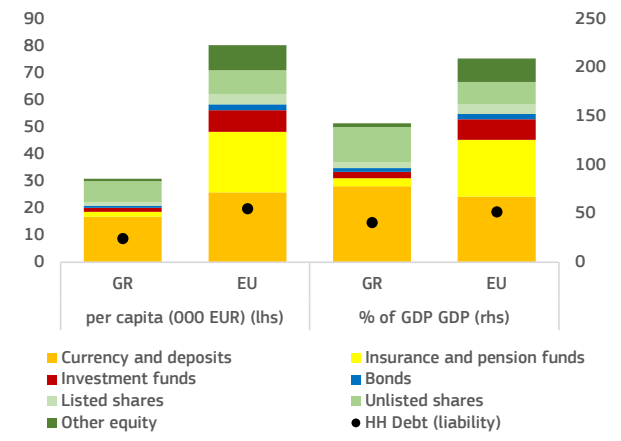
Πηγή: Υπολογισμοί Eurostat και FISMA E2.

Η βελτίωση των ισολογισμών των τραπεζών και η ενίσχυση της ικανότητάς τους να χρηματοδοτούν την οικονομία οδήγησαν σε αξιοσημείωτη επιτάχυνση του δανεισμού προς μη χρηματοδοτικές επιχειρήσεις. Ο ρυθμός αύξησης των τραπεζικών πιστώσεων προς ΜΧΕ, ο οποίος κορυφώθηκε στο 12 % το 2022, ανήλθε σε 9,2 % το τρίτο τρίμηνο του 2024. Ωστόσο, η καθαρή χορήγηση δανείων προς τα νοικοκυριά, η οποία κατά μέσο όρο ανήλθε σε – 2,2 % ετησίως μεταξύ του 2017 και του 2023, παρέμεινε αρνητική, στο – 0,7 %, το τρίτο τρίμηνο του 2024. Ενώ η αύξηση της καταναλωτικής πίστης επιταχύνθηκε, τα καθαρά ενυπόθηκα δάνεια προς τα νοικοκυριά παρέμειναν αρνητικά. Παρότι η μέση μηνιαία ακαθάριστη ροή ενυπόθηκων δανείων αυξήθηκε το 2024, το συνολικό απόθεμα ενυπόθηκων δανείων μειώθηκε λόγω των σημαντικών ποσών κεφαλαιακών επιστροφών από ενυπόθηκα δάνεια με παλαιότερα έτη έκδοσης. Συνολικά, τα ανεξόφλητα ενυπόθηκα δάνεια μειώθηκαν κατά 7,0 % το 2024. Σύμφωνα με τα τελευταία αποτελέσματα της Έρευνας Τραπεζικών Χορηγήσεων που δημοσίευσε η Τράπεζα της Ελλάδος, τα πιστοδοτικά κριτήρια για τα δάνεια προς τα νοικοκυριά και τις ΜΧΕ «παρέμειναν ουσιαστικά αμετάβλητα» το τρίτο τρίμηνο του 2024.

Λιανικές επενδύσεις στις κεφαλαιαγορές

Δεδομένου του βαθμού ανεπαρκούς ανάπτυξης των κεφαλαιαγορών στην Ελλάδα, οι αρχές ενέκριναν, τον Φεβρουάριο του 2023, εθνική στρατηγική για την ενίσχυση της κεφαλαιαγοράς. Η στρατηγική αναπτύχθηκε με την υποστήριξη της ΕΕ και με τεχνική βοήθεια από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης. Σκοπός της είναι: i) να αποκατασταθεί το καθεστώς της Ελλάδας ως ανεπτυγμένης αγοράς· ii) να δημιουργηθούν πιο ανταγωνιστικές και δυναμικές κεφαλαιαγορές· και iii) να στηριχθεί επιτυχώς η ανάπτυξη της εγχώριας οικονομίας. Η εθνική στρατηγική για την ενίσχυση της κεφαλαιαγοράς βασίζεται στους ακόλουθους έξι πυλώνες, καθένας από τους οποίους είναι αφιερωμένος σε συγκεκριμένο τομέα βελτίωσης: i) ενίσχυση του ρυθμιστικού και εποπτικού πλαισίου· ii) επέκταση των επενδυτικών ευκαιριών και ανάπτυξη του οικοσυστήματος για τις εταιρείες χρηματοοικονομικής τεχνολογίας (FinTech) και της έκδοσης τίτλων που πληρούν τα κριτήρια περιβάλλοντος, κοινωνίας και διακυβέρνησης (ΠΚΔ)· iii) θέσπιση ενός δίκαιου και διαφανούς φορολογικού πλαισίου· iv) βελτίωση του πλαισίου λειτουργίας των ελληνικών κεφαλαιαγορών· v) ενθάρρυνση της ζήτησης για επενδύσεις στις κεφαλαιαγορές· και vi) επιτάχυνση και εμβάθυνση των προσπαθειών για την προώθηση του χρηματοοικονομικού αλφαβητισμού. Όσον αφορά τον πρώτο πυλώνα, η Ελλάδα εξέδωσε τον νόμο 5193/2025 για τη θέσπιση κινήτρων, συμπεριλαμβανομένης της διευκόλυνσης της εισαγωγής των ΜΜΕ στο χρηματιστήριο. Ο νέος νόμος ενισχύει επίσης τους ρόλους των εποπτικών αρχών, δηλαδή της ελληνικής Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και της Τράπεζας της Ελλάδος για τη στενή παρακολούθηση της λειτουργίας της ελληνικής κεφαλαιαγοράς.

Διάγραμμα Α5.5: **Σύνθεση των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων των νοικοκυριών κατά κεφαλήν και ως % του ΑΕΠ**

Πηγή: Υπολογισμοί Eurostat και FISMA E2.

Τα ελληνικά νοικοκυριά κατέχουν λιγότερα χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία από

τα νοικοκυριά σε άλλα κράτη μέλη της ΕΕ, τόσο σε απόλυτους όσο και σε σχετικούς όρους. Στα τέλη του 2023 ένα μέσο ελληνικό νοικοκυριό κατείχε χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία ύψους 31 000 EUR (έναντι μέσου όρου 80 000 EUR στην ΕΕ). Το σύνολο των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων που κατέχουν τα νοικοκυριά αντιπροσώπευε το ισοδύναμο του 143 % του ΑΕΠ, έναντι μέσου όρου 210 % στην ΕΕ (βλ. διάγραμμα Α5.5). Επιπλέον, τα ελληνικά νοικοκυριά κατείχαν σημαντικά υψηλότερο μερίδιο των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων τους σε μετρητά και καταθέσεις (55 %) σε σχέση με το μέσο ποσοστό των νοικοκυριών της ΕΕ (32 %). Το αποτέλεσμα αυτό αντικατοπτρίζει μια συντηρητική προσέγγιση ως προς τη διαχείριση του πλούτου, με έντονη προτίμηση για πιο ρευστοποιήσιμα και ασφαλέστερα περιουσιακά στοιχεία.

Υπάρχουν περιθώρια αύξησης του επιπέδου των άμεσων ή έμμεσων λιανικών επενδύσεων στις ελληνικές κεφαλαιαγορές. Τα ελληνικά νοικοκυριά είχαν αρνητικά ποσοστά αποταμίευσης κατά την τελευταία δεκαετία, άμεση συνέπεια της ελληνικής κρίσης του δημόσιου χρέους και της επακόλουθης μείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών. Για πολλούς Έλληνες, το εισόδημα των νοικοκυριών κατά την τελευταία δεκαετία μόλις και επαρκούσε για την κάλυψη βασικών αναγκών και την εξόφληση χρεών. Περισσότερο προηγμένα χρηματοπιστωτικά προϊόντα διατίθενται στην ελληνική αγορά για ιδιώτες επενδυτές. Ωστόσο, μικρό μόνο μέρος του πληθυσμού εκδηλώνει ενδιαφέρον, μεταξύ άλλων λόγω των σοβαρών επιπτώσεων της ελληνικής κρίσης στους ιδιώτες επενδυτές. Ως εκ τούτου, η ανάκτηση της εμπιστοσύνης των πελατών αποτελεί πρόκληση και, επί του παρόντος, το γενικό ενδιαφέρον για τις λιανικές επενδύσεις παραμένει χαμηλό.

Ο ρόλος των εγχώριων θεσμικών επενδυτών

Το μικρό μέγεθος των θεσμικών επενδυτών στην Ελλάδα αποτελεί περιοριστικό παράγοντα όσον αφορά τη στήριξή τους για τη χρηματοδότηση της οικονομίας. Ο χρηματοπιστωτικός τομέας στην Ελλάδα εξακολουθεί να κυριαρχείται σε μεγάλο βαθμό από τις τράπεζες (βλ. συζήτηση ανωτέρω). Στα τέλη του 2023 οι θεσμικοί επενδυτές αντιπροσώπευαν συνολικά, όσον αφορά το σύνολο των περιουσιακών στοιχείων, ελαφρώς πάνω από το 10 % του χρηματοπιστωτικού τομέα. Κατά το τρίτο τρίμηνο του 2024, με βάση τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Αρχής Ασφαλίσεων και Επαγγελματικών Συντάξεων (EIOPA), οι ασφαλιστικές εταιρείες διατηρούσαν το σύνολο των στοιχείων ενεργητικού τους ύψους 19,6 δισ. EUR σε κρατικά ομόλογα (39 %), σε επενδυτικά κεφάλαια (31 %), σε εταιρικά ομόλογα (17 %), σε μετοχικό κεφάλαιο (5 %) και σε άλλα στοιχεία ενεργητικού (8 %). Κατά συνέπεια, η άμεση συμβολή τους στη χρηματοδότηση της ιδιωτικής οικονομίας είναι πολύ περιορισμένη.

Τα επενδυτικά κεφάλαια παρουσιάζουν ταχεία ανάπτυξη στην Ελλάδα, παρότι από πολύ χαμηλή βάση. Η περιορισμένη, μέχρι στιγμής, διείσδυσή τους στην αγορά μπορεί να αποδοθεί σε διάφορους παράγοντες, μεταξύ των οποίων η έντονη προτίμηση των Ελλήνων ιδιωτών επενδυτών στις τραπεζικές καταθέσεις και το χαμηλό ποσοστό αποταμίευσης την τελευταία δεκαετία. Τα συνταξιοδοτικά ταμεία (εθελοντικά συστήματα) είναι σχεδόν ανύπαρκτα, καθώς οι Έλληνες βασίζονται παραδοσιακά στο διανεμητικό συνταξιοδοτικό σύστημα του «πυλώνα 1» για τη συνταξιοδότησή τους. Η ενθάρρυνση της δημιουργίας καθολικών κεφαλαιοποιητικών συστημάτων συμπληρωματικής σύνταξης θα συμβάλει θετικά i) στη βιωσιμότητα και στην επάρκεια των συνταξιοδοτικών παροχών· ii) στις επενδύσεις μετοχικού κεφαλαίου· iii) στην πρόσβαση σε χρηματοδότηση· iv) στην ανάπτυξη· και v) στην καινοτομία.

Το βάθος των επιχειρηματικών κεφαλαίων και των κεφαλαίων ανάπτυξης

Οι τοπικές αγορές ιδιωτικών κεφαλαίων και επιχειρηματικών κεφαλαίων δεν είναι ανεπτυγμένες στην Ελλάδα. Η συνδυασμένη αξία των ετήσιων επενδύσεων ιδιωτικών κεφαλαίων και επιχειρηματικών κεφαλαίων σε σχέση με το ονομαστικό ΑΕΠ στην Ελλάδα ήταν 0,19 % και 0,01 % αντίστοιχα το 2023, πολύ χαμηλότερη από τους αντίστοιχους μέσους όρους της ΕΕ (0,41 % και 0,05 %). Οι επενδύσεις ιδιωτικών κεφαλαίων και επιχειρηματικών κεφαλαίων μειώθηκαν μετά την κορύφωσή τους το 2021, στο 0,41 % και στο 0,04 % του ΑΕΠ. Αυτή η ανεπαρκώς ανεπτυγμένη

αγορά επιχειρηματικών κεφαλαίων και κεφαλαίων ανάπτυξης καταδεικνύει το χρηματοδοτικό κενό για τις καινοτόμες επιχειρήσεις που βρίσκονται σε αρχικό στάδιο λειτουργίας και χρειάζονται κεφάλαια (βλ. παράρτημα 3).

Οι κρατικά χρηματοδοτούμενες πρωτοβουλίες για τη διευκόλυνση της μη τραπεζικής χρηματοδότησης είχαν κάποια επιτυχία στην κινητοποίηση ιδιωτικών επενδύσεων. Οι ελληνικές νεοφυείς επιχειρήσεις δέχθηκαν σημαντική ώθηση με τη σύσταση του EquiFund ([88]), ενός υπερταμείου που δημιουργήθηκε το 2023 από σύμπραξη δημόσιου και ιδιωτικού τομέα μεταξύ της ελληνικής κυβέρνησης και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων (ΕΤαΕ). Το EquiFund προώθησε την έναρξη λειτουργίας ελληνικών εταιρειών επιχειρηματικού κεφαλαίου και οι υποστηριζόμενοι από το EquiFund επενδυτές επιχειρηματικών κεφαλαίων έχουν πραγματοποιήσει 139 επενδύσεις σε ελληνικές νεοφυείς επιχειρήσεις, με συνολικές επενδύσεις ύψους 366 εκατ. EUR από το 2023. Το 2024 χορηγήθηκε σε νέα πρωτοβουλία EquiFund II πρόσθετο ποσό 200 εκατ. EUR, το οποίο συγχρηματοδοτήθηκε από τα ταμεία της πολιτικής συνοχής και από εθνικούς πόρους που διαχειρίζεται το ΕΤαΕ. Επιπροσθέτως, ένας πυλώνας της δανειακής διευκόλυνσης ύψους 17,7 δισ. EUR του ελληνικού σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας θα χρησιμοποιηθεί για να βοηθήσει τις μικρές επιχειρήσεις να επεκταθούν.

Χρηματοδότηση της πράσινης μετάβασης

Οι χρηματοδοτικές ανάγκες για την πράσινη μετάβαση στην Ελλάδα καλύπτονται κυρίως από διάφορα δημόσια προγράμματα. Από τα 35,95 δισ. EUR του ελληνικού σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, το 38,1 % διατίθεται για την πράσινη μετάβαση. Επιπροσθέτως, η Ελλάδα θα επωφεληθεί από επιχορηγήσεις ύψους 1,38 δισ. EUR από το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης, κύριος στόχος του οποίου είναι η άμβλυνση των επιπτώσεων της ενεργειακής και της κλιματικής μετάβασης στην τοπική οικονομία και κοινωνία.

Η έκδοση ομολόγων στην Ελλάδα με στόχους ΠΚΔ παραμένει πολύ κάτω από τα επίπεδα των άλλων χωρών της ΕΕ ([89]). Η ελληνική κυβέρνηση δεν έχει ακόμη εκδώσει κανένα είδος ομολόγων ΠΚΔ, καθώς δίνει προτεραιότητα στις τακτικές εκδόσεις ομολόγων για την ενίσχυση της ρευστότητας και την αύξηση του διαπραγματεύσιμου μεριδίου του χαρτοφυλακίου ομολόγων της. Έως τον Ιανουάριο του 2025 μόνο πέντε ομόλογα ΠΚΔ αποτελούσαν αντικείμενο διαπραγμάτευσης στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών.

Χρηματοοικονομικός γραμματισμός

Τα επίπεδα του χρηματοοικονομικού γραμματισμού στην Ελλάδα είναι χαμηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ, παρόλο που η κυβέρνηση έχει καταρτίσει σχέδια για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος. Παρότι ο συνολικός δείκτης χρηματοοικονομικού γραμματισμού της Ελλάδας (45) προσεγγίζει τον μέσο όρο της ΕΕ (45,5) ([90]), η έρευνα του Ευρωβαρόμετρου ([91]) σχετικά με τις χρηματοοικονομικές γνώσεις δείχνει ότι μόνο το 19 % των Ελλήνων σημείωσε την υψηλότερη βαθμολογία, ενώ το 52 % πέτυχε μέτρια βαθμολογία και το υπόλοιπο 29 % χαμηλή βαθμολογία. Τα αντίστοιχα ποσοστά στην ΕΕ κατά μέσο όρο είναι 26 % για την υψηλότερη βαθμολογία, 50 % για τη μέτρια βαθμολογία και 24 % για τη χαμηλή βαθμολογία. Η Ελλάδα έχει τη χαμηλότερη βαθμολογία όσον αφορά τη χρήση ψηφιακών χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών (όπως η ηλεκτρονική τραπεζική ή οι πληρωμές μέσω κινητών): μόνο το 63 % νιώθει «πολύ άνετα» ή «κάπως άνετα» με τη χρήση τους, έναντι 95 % στη Φινλανδία η οποία έχει την υψηλότερη βαθμολογία και 77 % στην ΕΕ συνολικά. Ο χρηματοοικονομικός γραμματισμός έχει ζωτική σημασία τόσο για την προώθηση της συμμετοχής των ιδιωτών επενδυτών στις κεφαλαιαγορές όσο και για την εξοικείωση των ΜΜΕ με εναλλακτικές λύσεις αντί της τραπεζικής

([88]) Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ. EquiFund.

([89]) Πηγή: Βασικοί δείκτες επιδόσεων στην Ένωση Κεφαλαιαγορών της Ένωσης Χρηματοπιστωτικών Αγορών της Ευρώπης (AFME), έβδομη έκδοση, Νοέμβριος 2024.

([90]) Βλ. δείκτη 27 γ) Μέση βαθμολογία του εγγράφου εργασίας των υπηρεσιών της Επιτροπής με τίτλο Monitoring progress towards a capital markets union: a toolkit of indicators — 2024 (Παρακολούθηση της προόδου προς μια ένωση κεφαλαιαγορών: εργαλειοθήκη δεικτών — 2024).

([91]) Πηγή: Παρακολούθηση του επιπέδου χρηματοοικονομικού γραμματισμού στην ΕΕ — Ιούλιος 2023 — έρευνα του Ευρωβαρόμετρου.

Πίνακας Α5.1: **Δείκτες του χρηματοπιστωτικού τομέα**

		2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024-Q3	EU
Banking sector	Total assets of MFIs (% of GDP)	169.9	162.0	167.2	200.6	177.9	157.6	140.8	134.2	248.4
	Common Equity Tier 1 ratio	17.0	15.3	16.2	15.0	13.6	14.4	15.5	15.6	16.6
	Total capital adequacy ratio	17.1	16.0	17.3	16.7	16.2	17.4	18.8	19.4	20.1
	Overall NPL ratio (% of all loans)	45.0	41.6	35.5	26.5	8.6	6.2	5.0	3.4	1.9
	NPL (% loans to NFC-Non financial corporations)	51.4	46.1	38.2	31.0	15.2	9.3	7.0	3.8	3.5
	NPL (% loans to HH-Households)	47.1	46.5	43.5	37.4	12.0	11.1	8.3	7.7	2.2
	NPL-Non performing loans coverage ratio	46.7	48.0	44.5	44.9	42.7	46.6	45.6	38.1	42.1
	Return on Equity[1]	-1.3	-0.4	0.7	-7.9	-20.1	12.7	12.0	12.5	10.0
	Loans to NFCs (% of GDP)	46.2	42.2	36.3	39.6	31.2	30.4	29.5	29.1	30.0
	Loans to HHs (% of GDP)	53.4	48.3	43.1	40.8	25.6	20.8	18.5	16.8	44.5
	NFC credit annual % growth	0.3	0.3	1.8	10.2	3.2	12.0	6.0	9.2	0.8
	HH credit annual % growth	-2.0	-2.2	-2.7	-2.0	-2.1	-2.3	-1.9	-0.7	0.7
Non-banks sector	Stock market capitalisation (% of GDP)	22.9	17.5	24.5	23.4	26.9	25.0	31.3	32.7	69.3
	Initial public offerings (% of GDP)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.18	0.00	-	0.05
	Market funding ratio	21.5	23.2	25.6	25.9	32.2	30.2	29.6	-	49.6
	Private equity (% of GDP)	0.05	0.04	0.05	0.11	0.41	0.08	0.19	-	0.41
	Venture capital (% of GDP)	0.00	0.02	0.01	0.01	0.04	0.03	0.01	-	0.05
	Financial literacy (composite)	-	-	-	-	-	-	45.0	-	45.5
	Bonds (as % of HH financial assets)	1.2	1.3	1.3	1.2	1.5	1.6	2.8	-	2.7
	Listed shares (as % of HH financial assets)	2.4	2.5	2.9	2.9	3.4	3.3	4.1	-	4.8
	Investment funds (as % of HH financial assets)	3.0	2.7	2.9	2.9	3.7	3.3	4.5	-	10.0
	Insurance/pension funds (as % of HH financial assets)	5.7	6.3	6.4	6.8	6.6	5.9	5.8	-	27.8
	Total assets of all insurers (% of GDP)	9.5	9.4	10.2	11.9	11.2	9.0	9.1	8.8	54.8
	Pension funds assets (% of GDP)	-	-	0.9	1.0	1.0	0.9	1.0	1.0	23.4

1-3 | 4-10 | 11-17 | 18-24 | 25-27 Colours indicate performance ranking among 27 EU Member States.

(1) Στοιχεία υπολογισμένα σε ετήσια βάση. Τα στοιχεία της ΕΕ για την αύξηση του δανεισμού και τα συνταξιοδοτικά ταμεία αναφέρονται στον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ.

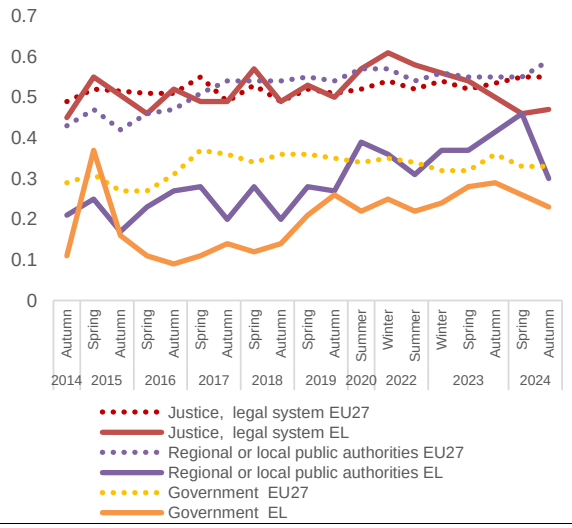
Πηγή: ΕΚΤ, ESTAT, EIOPA, πίνακας δεικτών Ένωσης Κεφαλαιαγορών της ΓΔ FISMA, AMECO.

χρηματοδότησης. Οι αρχές, για να ενισχύσουν τον χρηματοοικονομικό γραμματισμό, ενέκριναν εθνική στρατηγική, με βάση τα πορίσματα της έρευνας του ΟΟΣΑ για τον χρηματοοικονομικό γραμματισμό. Επί του παρόντος υλοποιείται μια σειρά νέων πρωτοβουλιών, οι οποίες στοχεύουν τόσο ομάδες ανηλίκων όσο και ενήλικες.

Το θεσμικό πλαίσιο της Ελλάδας επηρεάζει την ανταγωνιστικότητά της. Τα επίπεδα εμπιστοσύνης στους δημόσιους θεσμούς της Ελλάδας, ιδίως στο οικείο σύστημα απονομής δικαιοσύνης και στην κυβέρνηση, είναι χαμηλά. Η Ελλάδα έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο όσον αφορά την παροχή ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών για τις επιχειρήσεις, αλλά εξακολουθεί να υστερεί όσον αφορά την παροχή των εν λόγω υπηρεσιών στους πολίτες. Η Ελλάδα έχει επίσης σημαντικά περιθώρια να βελτιώσει τη διαφάνεια και τις κανονιστικές πρακτικές, να ελαχιστοποιήσει τη διοικητική επιβάρυνση και να απλουστεύσει τη νομοθεσία. Παρότι η Ελλάδα έχει προβεί σε εκτεταμένες μεταρρυθμίσεις της δημόσιας διοίκησής για την τόνωση της παραγωγικότητας, εξακολουθεί να αντιμετωπίζει βασικές προκλήσεις όσον αφορά την εδραίωση μιας νοοτροπίας διά βίου μάθησης στη δημόσια διοίκηση. Επιπλέον, το σύστημα απονομής δικαιοσύνης εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σοβαρές προκλήσεις που επηρεάζουν τη συνολική αποδοτικότητά του, ιδίως όσον αφορά τη διάρκεια των διαδικασιών.

Εντυπώσεις του κοινού

Διάγραμμα Α6.1: **Εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη, στις περιφερειακές/τοπικές αρχές και στην κυβέρνηση**

ΕΕ-27 από το 2019· ΕΕ-28 πριν

Πηγή: Έρευνες του Τακτικού Ευρωβαρόμετρου

Τα επίπεδα εμπιστοσύνης στους δημόσιους θεσμούς είναι χαμηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ. Το μεγαλύτερο χάσμα εμπιστοσύνης μεταξύ των εθνικών θεσμών της Ελλάδας παρατηρείται μεταξύ της εμπιστοσύνης στο δικαστικό σώμα και της εμπιστοσύνης στην κεντρική κυβέρνηση (διάγραμμα Α6.1). Στην ερώτηση ποιες βελτιώσεις μπορούν να αυξήσουν την εμπιστοσύνη στη δημόσια διοίκηση της Ελλάδας, το 63 % των πολιτών επισήμανε τη μείωση της γραφειοκρατίας (ΕΕ: 52 %), το 44 % την αύξηση της διαφάνειας σχετικά με τις αποφάσεις και τη χρήση του δημόσιου χρήματος (ίδιο ποσοστό με την ΕΕ) και το 44 % την καλύτερη ειδίκευση των δημόσιων υπαλλήλων (ΕΕ: 30 %) ([92]). Η εκλαμβανόμενη ποιότητα της διακυβέρνησης έχει βελτιωθεί στις περισσότερες περιφέρειες, παρότι παραμένει κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ ([93]). Η κυβέρνηση επιδιώκει να απλουστεύσει το νομικό πλαίσιο για την περιφερειακή και τοπική διοίκηση ([94]) και να αυξήσει τη λογοδοσία τους μέσω ανοικτών δεδομένων.

Ποιότητα της νομοθεσίας και απλούστευση του κανονιστικού πλαισίου

Οι επιδόσεις όσον αφορά την ανάπτυξη και την αξιολόγηση της νομοθεσίας παραμένουν κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Είναι γενικά ισχυρότερες όσον αφορά τους πρωτογενείς νόμους σε σχέση με τους δευτερογενείς κανονισμούς και τη δημόσια διαβούλευση. Οι επιδόσεις ως προς την εκ των υστέρων αξιολόγηση της νομοθεσίας δείχνουν ορατό χάσμα σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ, με λιγότερο αποτελεσματική μεθοδολογία, συστηματική υιοθέτηση, διαφάνεια, εποπτεία και ελέγχους ποιότητας τόσο για την πρωτογενή όσο και για την παράγωγη νομοθεσία. Υπάρχουν επίσης περιθώρια βελτίωσης των προαναφερθέντων κανόνων που διέπουν τις εκτιμήσεις των επιπτώσεων των κανονιστικών ρυθμίσεων, ιδίως όσον αφορά τους δευτερογενείς κανονισμούς (διάγραμμα Α6.2).

([92]) Κατανόηση των απόψεων των Ευρωπαίων σχετικά με τις μεταρρυθμιστικές ανάγκες — Απρίλιος 2023 — Έρευνα του Ευρωβαρόμετρου. Ενημερωτικό δελτίο χώρας.

([93]) Inforegio — Ευρωπαϊκός δείκτης ποιότητας της διακυβέρνησης.

([94]) Νόμος 5013/2023. σύνδεσμος.

Πίνακας Α6.1: **Επιλεγμένοι δείκτες για τη μείωση της διοικητικής επιβάρυνσης και την απλούστευση**

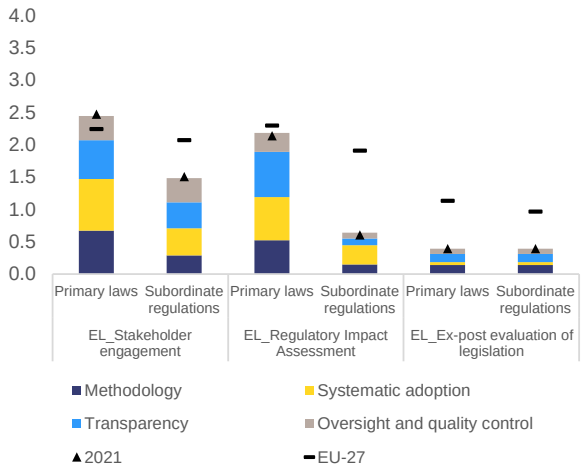
When developing new legislation, regulators are required to …	Ex ante impact assessment of legislation		Ex post evaluation of legislation	
	Identify and assess the impacts of the baseline or 'do nothing' option.	○	Is required to consider the consistency of regulations and address areas of duplication.	◕
	Identify and assess the impacts of alternative non-regulatory options.	○	Is required to contain an assessment of administrative burdens.	○
	Quantify administrative burdens of new regulations.	○	Is required to contain an assessment of substantive compliance costs.	○
	Quantify substantial costs of compliance of new regulations.	○	Compares the impact of the existing regulation to alternative options.	○
	Assess macroeconomic costs of new regulations.	○	Periodic ex post evaluation of existing regulations is mandatory.	○
	Assess the level of compliance.	○	Government uses stock-flow linkage rules when introducing new regulations (e.g., one-in one-out).	○
	Identify and assess potential enforcement mechanisms.	○	A standing body has published an in-depth review of specific regulatory areas in the last 3 years.	●
			In the last 5 years, public stocktakes have invited businesses and citizens to assess the effectiveness, efficiency, and burdens of legislation.	○

● Yes / For all primary laws ◕ For major primary laws ◑ For some primary laws ○ No / Never

(1) Ο πίνακας αυτός παρουσιάζει ένα υποσύνολο δεικτών iREG που επικεντρώνονται στο κανονιστικό κόστος. Οι δείκτες αφορούν το πρωτογενές δίκαιο.

Πηγή: ΟΟΣΑ (2025), Regulatory Policy Outlook 2025 (Προοπτικές για την κανονιστική πολιτική 2025) [https://doi.org/10.1787/56b60e39-en] και Better Regulation across the European Union 2025 (Βελτίωση της νομοθεσίας ανά την Ευρωπαϊκή Ένωση 2025) (υπό έκδοση).

Διάγραμμα Α6.2: **Δείκτες κανονιστικής πολιτικής και διακυβέρνησης (iREG).**

Πηγή: ΟΟΣΑ (2025), Regulatory Policy Outlook 2025 (Προοπτικές για την κανονιστική πολιτική 2025) και Better Regulation across the European Union 2025 (Βελτίωση της νομοθεσίας ανά την Ευρωπαϊκή Ένωση 2025) (υπό έκδοση).

Η ποιότητα της νομοθεσίας επηρεάζεται αρνητικά από το πολύ σύντομο χρονικό διάστημα που μεσολαβεί έως τη θέσπιση των νόμων (διάγραμμα Α6.3), από την ενσωμάτωση τροπολογιών της τελευταίας στιγμής και από την προσθήκη ζητημάτων που δεν σχετίζονται με το αντικείμενο των νομοσχεδίων, όπως αναφέρθηκαν από τα ενδιαφερόμενα μέρη ([95]).

Οι πρόσφατες προσπάθειες απλούστευσης αποσκοπούν στην κωδικοποίηση και στη δημιουργία πυλών καταγγελιών. Το 2024 η Γενική Γραμματεία Νομικών και Κοινοβουλευτικών Θεμάτων, μονάδα της Προεδρίας της Κυβέρνησης, συνέταξε Εγχειρίδιο Μεθοδολογίας για την Κωδικοποίηση της Νομοθεσίας ([96]). Επιπλέον, δημιουργήθηκε Εθνική Πύλη Κωδικοποίησης ([97]). Επιπροσθέτως, η κυβέρνηση έχει θεσπίσει διαδικασία για την υποβολή καταγγελιών σχετικά με τις υπηρεσίες προς τους πολίτες και τους καταναλωτές. Για τον σκοπό αυτόν, έχει δρομολογήσει ψηφιακή πύλη καταγγελιών, ωστόσο δεν καλύπτονται όλες οι δημόσιες υπηρεσίες ([98]). Παρόλα αυτά, εξακολουθούν να υπάρχουν ορατά περιθώρια για να ενισχύσει περαιτέρω η Ελλάδα τους μηχανισμούς της για την απλούστευση των

([95]) Βλ. το κεφάλαιο για την Ελλάδα της έκθεσης του 2024 για το κράτος δικαίου, σ. 25-26.

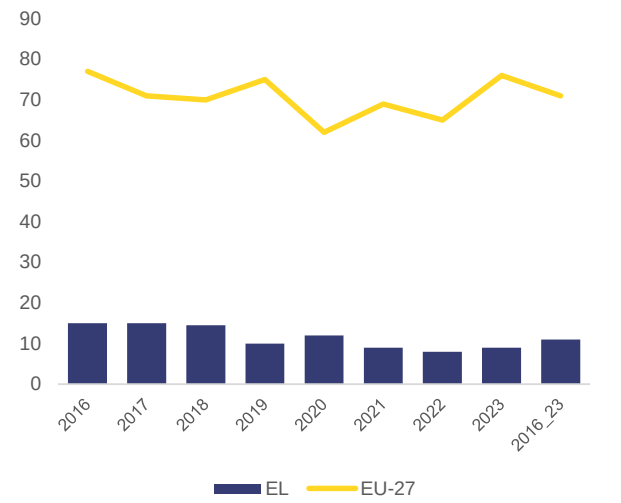
([96]) https://gslegal.gov.gr/egcheiridio-methodologias-gia-tin-kodi/.

([97]) https://gslegal.gov.gr/ethniki-pyli-kodikopoiisis/.

([98]) https://www.gov.gr/ipiresies/polites-kai-kathemerinoteta/kataggelies.

κανονιστικών ρυθμίσεων και τον εντοπισμό των διοικητικών επιβαρύνσεων (πίνακας Α6.1). Οι προσπάθειες για τη συστηματική επικαιροποίηση του Εθνικού Μητρώου Διοικητικών Διαδικασιών «ΜΙΤΟΣ» συνεχίζονται.

Διάγραμμα Α6.3: **Διάμεσος χρόνος για την ψήφιση των νόμων στο κοινοβούλιο (ημέρες)**

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή με βάση τους ιστοτόπους του εθνικού κοινοβουλίου

Κοινωνικός διάλογος

Η έλλειψη θεσμοθετημένου πλαισίου για τον κοινωνικό διάλογο στην Ελλάδα επηρεάζει τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στον σχεδιασμό και στην εφαρμογή των πολιτικών. Οι κοινωνικοί εταίροι βασίζονται στους υφιστάμενους φορείς ή σε ad hoc διαδικασίες διαβούλευσης για τη συμμετοχή τους στη διαμόρφωση των πρωτοβουλιών πολιτικής. Οι κοινωνικοί εταίροι αναφέρουν ότι αυτή η μορφή διαβούλευσης είναι επιφανειακή και μη αποτελεσματική και ότι οι προτάσεις τους σπάνια λαμβάνονται σοβαρά υπόψη κατά τη διαμόρφωση των πολιτικών. Προκλήσεις υπάρχουν επίσης όσον αφορά την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των αρχών και των κοινωνικών εταίρων σχετικά με την εφαρμογή των πολιτικών ([99]).

Η κατάλληλη και συστηματική συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων (συμπεριλαμβανομένων των περιφερειακών και των τομεακών εταίρων) και η ανάπτυξη ικανοτήτων έχουν καίρια σημασία για την επιτυχή εφαρμογή της οικονομικής πολιτικής, της πολιτικής για την αγορά εργασίας και της κοινωνικής πολιτικής. Για την περίοδο 2021-2027, η Ελλάδα διέθεσε πάνω από 44 εκατ. EUR από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ για τη στήριξη της ανάπτυξης ικανοτήτων των κοινωνικών εταίρων.

Αποτελεσματικότητα επιλεγμένων διοικητικών διαδικασιών

Επιλεγμένοι δείκτες δείχνουν ότι η δημόσια διοίκηση της Ελλάδας χρειάζεται περισσότερο χρόνο για την ολοκλήρωση των διοικητικών διαδικασιών σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Παρότι η Ελλάδα έχει σημειώσει πρόοδο όσον αφορά τη μείωση του φόρτου που συνεπάγεται η χορήγηση αδειών και εγκρίσεων (βλ. επίσης παράρτημα 4), ορισμένες διοικητικές διαδικασίες εξακολουθούν να είναι πολύ χρονοβόρες. Για παράδειγμα, ο μέσος χρόνος για τη λήψη αποφάσεων από τους αγοραστές του δημόσιου τομέα, μετρούμενος ως ο χρόνος μεταξύ της προθεσμίας για την παραλαβή των προσφορών και της ημερομηνίας ανάθεσης της σύμβασης, υπερβαίνει κατά πολύ τον μέσο όρο της ΕΕ (212 ημέρες στην Ελλάδα έναντι 99 ημερών κατά μέσο όρο στην ΕΕ), με αποτέλεσμα να αυξάνεται η αβεβαιότητα για τις εταιρείες. Επιπλέον, οι δείκτες B-READY ([100]) δείχνουν ότι υπάρχουν σημαντικές δυνατότητες μείωσης του χρόνου που απαιτείται για τη μεταβίβαση κυριότητας ή την έκδοση οικοδομικής άδειας, για τη λήψη επιστροφής ΦΠΑ ή για την πληρωμή στο πλαίσιο δημόσιας σύμβασης. Τέλος, παρότι οι δείκτες ρύθμισης της αγοράς προϊόντων του ΟΟΣΑ δείχνουν ότι η Ελλάδα έχει υιοθετήσει ορισμένες από τις βέλτιστες πρακτικές για τη μείωση του φόρτου που συνεπάγεται η απόκτηση αδειών και εγκρίσεων, εξακολουθούν να υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω ευθυγράμμισης του ελληνικού συστήματος αδειοδότησης με τις βέλτιστες πρακτικές, π.χ. με την τακτική αξιολόγηση

([99]) Για ανάλυση της συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων της Ελλάδας σε εθνικό επίπεδο στο Ευρωπαϊκό Εξάμηνο και στον μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, βλ. Eurofound (2025), Η κοινωνική διακυβέρνηση σε εθνικό επίπεδο στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και του Μηχανισμού Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας.

([100])Παγκόσμια Τράπεζα. 2024. Business Ready 2024. Ουάσινγκτον: Παγκόσμια τράπεζα. doi:10.1596/978-1-4648-2021-2.

Πίνακας Α6.2: **Βασικοί στόχοι της ψηφιακής δεκαετίας οι οποίοι παρακολουθούνται μέσω του δείκτη ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας**

		Greece			EU-27	Digital Decade target by 2030
		2022	2023	2024	2024	EU-27
Digitalisation of public services						
1	**Digital public services for citizens**	**52**	**65**	**76**	**79**	**100**
	Score (0 to 100)	2021	2022	2023	2023	2030
2	**Digital public services for businesses**	**48**	**74**	**86**	**85**	**100**
	Score (0 to 100)	2021	2022	2023	2023	2030
3	**Access to e-health records**	**na**	**61**	**74**	**79**	**100**
	Score (0 to 100)	2021	2022	2023	2023	2030

Πηγή: Έκθεση για την κατάσταση της ψηφιακής δεκαετίας 2024

του αν εξακολουθούν να απαιτούνται οι εν λόγω άδειες και εγκρίσεις ή αν θα πρέπει να ανακληθούν.

Ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες

Η Ελλάδα έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο όσον αφορά τη μεταφορά των δημόσιων υπηρεσιών στο διαδίκτυο. Οι ψηφιακές δημόσιες υπηρεσίες για τις επιχειρήσεις έλαβαν βαθμολογία 86,2, πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (85,4), παρουσιάζοντας πρόσφατη ετήσια αύξηση της τάξης του 17,0 %, ενώ η μέση αύξηση στην ΕΕ είναι 2,0 %. Οι υπηρεσίες για τους πολίτες βαθμολογήθηκαν με 75,9, ποσοστό χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (79,4) (πίνακας Α6.2), αλλά παρουσιάζουν επίσης πολύ σημαντική πρόοδο, με ετήσια αύξηση 17,5 %, έναντι 3,1 % στην ΕΕ. Η Ελλάδα, στο πλαίσιο του οικείου σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, επεξεργάζεται ένα μεγάλο έργο για να βοηθήσει τους οργανισμούς του δημόσιου τομέα να ανταλλάσσουν ευκολότερα δεδομένα προς χρήση σε υπηρεσίες.

Το ποσοστό χρήσης ψηφιακών υπηρεσιών στην Ελλάδα είναι αρκετά υψηλό. Το 2024 το 76,3 % των ατόμων χρησιμοποίησε υπηρεσίες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (74,7 %), ωστόσο εξακολουθούν να υπάρχουν περιθώρια βελτίωσης. Ο αριθμός των χρηστών ηλεκτρονικής ταυτοποίησης στην Ελλάδα, στο 66,4 %, υπερβαίνει επίσης τον μέσο όρο της ΕΕ (40,7 %) ([101]). Αυτό ενδέχεται να οφείλεται στο γεγονός ότι στους χρήστες ηλεκτρονικής διακυβέρνησης στην Ελλάδα παρέχεται υψηλός βαθμός υποστήριξης και επιλογές φιλικές για φορητές συσκευές. Ένας ψηφιακός βοηθός chatbot που ονομάζεται mAIgov βοηθά επίσης τους πολίτες να αλληλεπιδρούν με τις δημόσιες υπηρεσίες. Ωστόσο, η πρόσβαση στα ηλεκτρονικά μητρώα υγείας θα μπορούσε να βελτιωθεί, παρά τη σημαντική πρόοδο που σημείωσε η Ελλάδα, η οποία πέτυχε επίπεδο της τάξης του 21,6 % έναντι 10,6 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ.

Η Ελλάδα καταβάλλει επίσης προσπάθειες για να καταστεί δυνατή η προσβασιμότητα των ψηφιακών υπηρεσιών της από άλλες χώρες της ΕΕ. Καθιερώνει νέο δελτίο ταυτότητας για τους Έλληνες πολίτες, το οποίο θα συμβάλει στην ανάπτυξη του εθνικού συστήματος ηλεκτρονικής ταυτοποίησης. Επί του παρόντος βρίσκονται σε εξέλιξη δοκιμές με άλλες χώρες της ΕΕ. Ωστόσο, η Ελλάδα δεν έχει ακόμη θεσπίσει και κοινοποιήσει συστήματα ηλεκτρονικής ταυτοποίησης για νομικά πρόσωπα στο πλαίσιο του κανονισμού eIDAS ([102]). Αυτό σημαίνει ότι οι ελληνικές επιχειρήσεις δεν μπορούν να επαληθεύσουν την ταυτότητά τους για να αποκτήσουν πρόσβαση σε δημόσιες υπηρεσίες που παρέχουν άλλα κράτη μέλη, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που παρέχονται από το τεχνικό σύστημα «μόνον άπαξ» ([103]), το οποίο αποτελεί μέρος της ενιαίας ψηφιακής πύλης της ΕΕ.

([101])Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ψηφιακή δεκαετία 2024: Εκθέσεις ανά χώρα.

([102])Ευρωπαϊκή Επιτροπή, πίνακας εργαλείων eIDAS.

([103])Ευρωπαϊκή Επιτροπή, The Once Only Principle System: A breakthrough for the EU's Digital Single Market (Το σύστημα της αρχής «μόνον άπαξ: Βήμα προόδου για την ψηφιακή ενιαία αγορά της ΕΕ).

Η Ελλάδα σημειώνει ικανοποιητική πρόοδο προς την απρόσκοπτη, αυτοματοποιημένη ανταλλαγή αυθεντικών εγγράφων και δεδομένων σε ολόκληρη την ΕΕ. Έχει ήδη ελέγξει επιτυχώς τις πρώτες συναλλαγές της μέσω του τεχνικού συστήματος «μόνον άπαξ» ([104]). Η Ελλάδα βρίσκεται σε διαδικασία σύνδεσης των πρώτων αρχών.

Δημόσιος τομέας

Η Ελλάδα μεταρρύθμισε εκτενώς τον δημόσιο τομέα της για να ενισχύσει την παραγωγικότητα της δημόσιας διοίκησής της. Οι μεταρρυθμίσεις της καλύπτουν τον εξορθολογισμό των προσλήψεων, τα σχέδια επαγγελματικής εξέλιξης των δημόσιων υπαλλήλων και τα νέα προγράμματα αναβάθμισης δεξιοτήτων. Επιπλέον, η Ελλάδα έχει καθιερώσει νέα επαγγελματικά προφίλ, όπως αναλυτής πολιτικής, ειδικός σε θέματα νομοθεσίας, υπεύθυνος ψηφιακής πολιτικής. Με τη στήριξη του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, το Εθνικό Κέντρο Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (ΕΚΔΔΑ) προετοίμασε και χρησιμοποιεί τακτικά ευρύ φάσμα επιμορφωτικών προγραμμάτων για τους δημόσιους υπαλλήλους, συμπεριλαμβανομένης επιμόρφωσης για τις ψηφιακές δεξιότητες ([105]) Ωστόσο, εξακολουθεί να υπάρχει σημαντικό χάσμα με την ΕΕ-27 όσον αφορά το ποσοστό συμμετοχής των υπαλλήλων της δημόσιας διοίκησης στη διά βίου μάθηση (EL: 5 %, ΕΕ-27: 18,9 %) ([106]).

Το 2024, στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, η κυβέρνηση έθεσε σε εφαρμογή νέα συστήματα αποδοχών και διαχείρισης απόδοσης. Στόχος είναι να προωθηθεί η διαχείριση του προσωπικού βάσει ικανοτήτων και βάσει δεδομένων. Για την αντιμετώπιση της ταχείας γήρανσης του εργατικού δυναμικού του δημόσιου τομέα, η κυβέρνηση δρομολόγησε διαγωνισμούς πρόσληψης βάσει της αρχής «ένας έξω, ένας μέσα» ή «ένας προς έναν». Ωστόσο, έχουν σημειωθεί σημαντικές καθυστερήσεις στους εν λόγω διαγωνισμούς προσλήψεων.

Ακεραιότητα

Πολύ υψηλότερο ποσοστό εταιρειών από τον μέσο όρο της ΕΕ θεωρεί ότι η διαφθορά είναι ευρέως διαδεδομένη και ότι αποτελεί πρόβλημα για την επιχειρηματική δραστηριότητα. Στην Ελλάδα, το 97 % των εταιρειών θεωρεί ότι η διαφθορά είναι ευρέως διαδεδομένη (μέσος όρος της ΕΕ: 64 %), ενώ το 70 % πιστεύει ότι η διαφθορά αποτελεί πρόβλημα για την επιχειρηματική δραστηριότητα (μέσος όρος της ΕΕ: 36 %) ([107]). Επιπλέον, μόνο το 13 % των εταιρειών πιστεύει ότι τα άτομα και οι επιχειρήσεις που συλλαμβάνονται για δωροδοκία ανώτερου υπαλλήλου τιμωρούνται δεόντως (μέσος όρος της ΕΕ: 31 %) ([108]). Λίγες υποθέσεις διαφθοράς υψηλού επιπέδου οδηγούν σε διώξεις και τελεσίδικες αποφάσεις ([109]). Επίσης, μέχρι το 2024 δεν είχαν εκδοθεί καταδικαστικές αποφάσεις για δωροδοκία αλλοδαπών δημόσιων λειτουργών ([110]). Σύμφωνα με τις εισαγγελικές αρχές, εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις όσον αφορά τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων μέσω δικαστικής ή διοικητικής συνδρομής, τη διάρκεια των προκαταρκτικών ερευνών σε πολύπλοκες υποθέσεις και τον κίνδυνο διαρροής εμπιστευτικών πληροφοριών στα μαζικά μέσα ενημέρωσης ([111]).

Η κυβέρνηση αναπτύσσει ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης κινδύνων για την αύξηση της διαφάνειας και της ακεραιότητας στις δημόσιες συμβάσεις, τομέας ο οποίος εξακολουθεί να θεωρείται υψηλού κινδύνου στην Ελλάδα. Το 54 % των εταιρειών (μέσος όρος της ΕΕ: 27 %) πιστεύει ότι η διαφθορά τις εμπόδισε, στην πράξη, να κερδίσουν δημόσιο διαγωνισμό ή

([104])Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Εργαλείο Acceleratormeter του τεχνικού συστήματος «μόνον άπαξ».

([105]) https://www.ekdd.gr/images/seminaria/katalogos_programmaton_epimorfosis.pdf)

([106])Eurostat, 2025, Έρευνα εργατικού δυναμικού της ΕΕ.

([107])Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο 543 σχετικά με τη στάση των επιχειρήσεων απέναντι στη διαφθορά στην ΕΕ (2024).

([108])Ό.π.

([109])Βλ. το κεφάλαιο για την Ελλάδα της έκθεσης του 2024 για το κράτος δικαίου, σ. 11-12.

([110])ΟΟΣΑ (2024), Phase 4 Two-Year Written Follow-Up Report (Γραπτή έκθεση παρακολούθησης διετίας 4ης φάσης για την Ελλάδα), (σ. 4-5). Βλ. επίσης το κεφάλαιο για την Ελλάδα της έκθεσης του 2024 για το κράτος δικαίου, σ. 12.

([111])Βλ. το κεφάλαιο για την Ελλάδα της έκθεσης του 2024 για το κράτος δικαίου, σ. 11-12.

δημόσια σύμβαση κατά την τελευταία τριετία ([112]). Άλλοι τομείς υψηλού κινδύνου φαίνεται να είναι η υγειονομική περίθαλψη, η εκπαίδευση και η πολιτική προστασία, σύμφωνα με την ελληνική Ενιαία Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων. Η Ελλάδα αναπτύσσει ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης κινδύνων για την αύξηση της διαφάνειας και της ακεραιότητας στις δημόσιες συμβάσεις ([113]). Επιπλέον, η Ελλάδα έχει προγραμματίσει την εκ των υστέρων αξιολόγηση του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς 2022-2025, συμπεριλαμβανομένου του Εθνικού Συστήματος Ακεραιότητας (ΕΣΑ). Βρίσκεται επίσης υπό ανάπτυξη Πληροφοριακό Σύστημα Διαχείρισης Επιθεωρήσεων και Ελέγχων. Επιπροσθέτως, για την ενίσχυση της ακεραιότητας στον δημόσιο τομέα, η Ελλάδα αναθεωρεί και εκσυγχρονίζει επί του παρόντος το οικείο πειθαρχικό δίκαιο για τους δημόσιους υπαλλήλους με σκοπό την απλούστευση και την επιτάχυνση των πειθαρχικών διαδικασιών. Επίσης, θα αναβαθμιστεί η υφιστάμενη πλατφόρμα «E-Peitharxika», μια ηλεκτρονική βάση δεδομένων για την καταχώριση και την παρακολούθηση των πειθαρχικών υποθέσεων στον δημόσιο τομέα.

Όπως συμβαίνει και στα περισσότερα κράτη μέλη, η Ελλάδα εφαρμόζει κανόνες για την άσκηση πίεσης ή επιρροής από ομάδες συμφερόντων, ωστόσο ο αριθμός των καταχωρίσεων στο μητρώο ομάδων συμφερόντων παραμένει χαμηλός. Το μητρώο ομάδων συμφερόντων της Ελλάδας λειτουργεί από τον Δεκέμβριο του 2022. Κατέστη προσβάσιμο στο κοινό τον Ιούλιο του 2024, ημερομηνία κατά την οποία είχε μόνο 20 καταχωρίσεις, ελαφρά αύξηση σε σχέση με τις 17 καταχωρίσεις τον Δεκέμβριο του 2023 ([114]).

Δικαιοσύνη

Το σύστημα απονομής δικαιοσύνης εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σοβαρές προκλήσεις όσον αφορά τη συνολική αποδοτικότητά του, ιδίως σε σχέση με τη διάρκεια των διαδικασιών. Ο χρόνος εκδίκασης αστικών και εμπορικών υποθέσεων στα πρωτοβάθμια δικαστήρια αυξήθηκε περαιτέρω (771 ημέρες το 2023 έναντι 746 το 2022) και παραμένει μεταξύ των μεγαλύτερων στην ΕΕ. Η διοικητική δικαιοσύνη αντιμετωπίζει επίσης καθυστερήσεις, παρά ορισμένες βελτιώσεις όσον αφορά τα τακτικά διοικητικά δικαστήρια (439 ημέρες το 2023 έναντι 464 το 2022). Έχουν καταβληθεί προσπάθειες για να μειωθεί η διάρκεια των διαδικασιών, μεταξύ άλλων και στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας. Συνεχίζονται οι προσπάθειες για τη βελτίωση της ποιότητας του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, συμπεριλαμβανομένου του επιπέδου ψηφιοποίησης το οποίο αυξάνεται σταδιακά. Τα δικαστήρια εξακολουθούν να κάνουν περιορισμένη μόνο χρήση ψηφιακών εργαλείων και συνεχίζουν να διαθέτουν πολύ λίγα εργαλεία ηλεκτρονικής επικοινωνίας, παρότι οι δικαστές και οι δικαστικοί υπάλληλοι εκπαιδεύονται στις νέες τεχνολογίες. Δεν υπάρχουν δικονομικοί κανόνες για την ενσωμάτωση των ψηφιακών τεχνολογιών στη διοικητική δικαιοσύνη ([115]). Όσον αφορά την ανεξαρτησία της δικαιοσύνης, δεν έχουν αναφερθεί συστημικές αδυναμίες. ([116])

([112]) Έκτακτο Ευρωβαρόμετρο 543 σχετικά με τη στάση των επιχειρήσεων απέναντι στη διαφθορά στην ΕΕ (2024).

([113]) Ό.π., σ. 18-19.

([114]) Ό.π., σ. 16-17.

([115]) Βλ. τον επικείμενο πίνακα αποτελεσμάτων στον τομέα της δικαιοσύνης 2025.

([116]) Για λεπτομερέστερη ανάλυση των επιδόσεων του συστήματος απονομής δικαιοσύνης στην Ελλάδα, βλ. τον επικείμενο πίνακα αποτελεσμάτων της ΕΕ στον τομέα της δικαιοσύνης 2025 και την έκθεση του 2024 για το κράτος δικαίου.

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις όσον αφορά τον μετασχηματισμό της προς μια καθαρή βιομηχανία και τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής: Διαθέτει περιορισμένη παραγωγική ικανότητα στον τομέα των τεχνολογιών μηδενικών καθαρών εκπομπών και αντιμετωπίζει έλλειψη πλαισίου πολιτικής για τη στήριξη της εγχώριας παραγωγής. Μολονότι η Ελλάδα διαθέτει δυνατότητες εξόρυξης κρίσιμων πρώτων υλών, η επίτευξη των στόχων αυτάρκειας της ΕΕ προϋποθέτει σημαντικές επενδύσεις και στήριξη. Όσον αφορά τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής, παρόλο που έχει σημειωθεί πρόοδος ως προς τη μείωση της έντασης των εκπομπών, απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες για την απανθρακοποίηση των ενεργοβόρων βιομηχανιών. Επιπρόσθετα, η μετάβαση της Ελλάδας σε μια κυκλική οικονομία παρουσιάζει υστέρηση, καθώς καταγράφονται χαμηλά ποσοστά ανακύκλωσης αποβλήτων και είναι αναγκαίο να αυξηθούν επειγόντως οι επενδύσεις σε πρωτοβουλίες κυκλικής οικονομίας. Το παρόν παράρτημα εξετάζει τους τομείς στους οποίους θα πρέπει να δοθεί επειγόντως προσοχή όσον αφορά τη μετάβαση σε μια καθαρή βιομηχανία και τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής στην Ελλάδα, παρουσιάζοντας διάφορες διαστάσεις.

Στρατηγική αυτονομία και τεχνολογία για την πράσινη μετάβαση

Βιομηχανία των μηδενικών καθαρών εκπομπών

Η παραγωγική ικανότητα της Ελλάδας σε όλες τις τεχνολογίες μηδενικών καθαρών εκπομπών παραμένει περιορισμένη ([117]). Η παραγωγική ικανότητα της Ελλάδας κυμαίνεται μεταξύ 5,3 και 11 GWh/έτος (2-5 % της συνολικής παραγωγικής ικανότητας της ΕΕ) όσον αφορά τις τεχνολογίες συσσωρευτών και αποθήκευσης και μεταξύ 500 και 550 MW/έτος (1 % της παραγωγικής ικανότητας της ΕΕ) όσον αφορά τους πύργους ανεμογεννητριών. Στον τομέα των τεχνολογιών δικτύου, η παραγωγική ικανότητα της Ελλάδας αναμένεται να αυξηθεί, καθώς η Hellenic Cables, κορυφαία εταιρεία κατασκευής καλωδίων, έχει επενδύσει πάνω από 280 εκατ. EUR κατά την τελευταία δεκαετία για την κατασκευή υπερσύγχρονων εγκαταστάσεων παραγωγής και αποθήκευσης συστημάτων υποβρύχιων καλωδίων. Η βιομηχανία καλωδίων θα μπορούσε επίσης να επωφεληθεί από τις πολλά υποσχόμενες προοπτικές της αγοράς που προβλέπουν υψηλή ζήτηση τόσο για χερσαία όσο και για υπεράκτια έργα. Η Ελλάδα δεν διαθέτει εγκαταστάσεις παραγωγής καθαρής τεχνολογίας και δεν παράγει ηλιακούς συλλέκτες, αντλίες θερμότητας ή ηλεκτρολυτικές κυψέλες.

Η Ελλάδα δεν έχει αναπτύξει ακόμη πλαίσιο πολιτικής ούτε επενδυτικά κίνητρα για να στηρίξει την παραγωγή τεχνολογιών μηδενικών καθαρών εκπομπών. Η Ελλάδα θα μπορούσε να ενισχύσει τον ρόλο της σε ορισμένους τεχνολογικούς τομείς στους οποίους διαθέτει εγκαταστάσεις παραγωγής. Το ελληνικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας περιλαμβάνει επίσης εμβληματικά έργα σύνδεσης με το δίκτυο μέσω υποβρύχιων καλωδίων, ενώ υπάρχουν πολλά υποσχόμενες προοπτικές της αγοράς τις οποίες θα μπορούσε να αξιοποιήσει ο κλάδος των καλωδίων.

Μετασχηματισμός της αυτοκινητοβιομηχανίας

Η Ελλάδα δεν διαθέτει σημαντική αυτοκινητοβιομηχανία και τα βενζινοκίνητα αυτοκίνητα εξακολουθούν να αποτελούν το μεγαλύτερο μέρος των αυτοκινήτων που κυκλοφορούν στη χώρα. Η αυτοκινητοβιομηχανία στην Ελλάδα είναι σχετικά μικρή και δεν συνεισφέρει σημαντικά στην εθνική οικονομία σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Η Ελλάδα συγκαταλέγεται μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ με το υψηλότερο ποσοστό βενζινοκίνητων αυτοκινήτων, γεγονός που σχετίζεται με τη χαμηλή διαθεσιμότητα σημείων φόρτισης ηλεκτροκίνητων οχημάτων. Το 2023 το 77,7 % των ταξινομήσεων καινούριων αυτοκινήτων αφορούσε βενζινοκίνητα αυτοκίνητα (συμπεριλαμβανομένων υβριδικών οχημάτων). Αυτό ήταν, τουλάχιστον εν μέρει, συνέπεια της πολύ χαμηλής διαθεσιμότητας

([117])Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Γενική Διεύθυνση Ενέργειας, The net zero manufacturing industry landscape across the Member States (Το τοπίο της βιομηχανίας παραγωγής μηδενικών καθαρών εκπομπών σε όλα τα μέλη), 2025, https://data.europa.eu/doi/10.2833/2181110.

σημείων φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων στην Ελλάδα ([118]).

Κρίσιμες πρώτες ύλες

Η Ελλάδα είναι μια εξορυκτική χώρα και παρουσιάζει μέτριο βαθμό συγκέντρωσης εισαγωγών. Το 2023 η Ελλάδα κατέγραψε βαθμολογία 0,22 στον δείκτη συγκέντρωσης εισαγωγών, συμβαδίζοντας με τον μέσο όρο της ΕΕ ([119]). Στον δείκτη συνεισφοράς του εξορυκτικού κλάδου στην εθνική οικονομία, η Ελλάδα κατατάσσεται στην 75η θέση μεταξύ 183 χωρών, ενώ είναι κορυφαίος παραγωγός αλουμινίου, νικελίου, περλίτη, ελαφρόπετρας, μπεντονίτη και χρωμίου.

Στο αναθεωρημένο εθνικό σχέδιο για την ενέργεια και το κλίμα του 2024 προτείνεται χάρτης πορείας για τις κρίσιμες πρώτες ύλες. Έχουν εντοπιστεί περισσότερες από 15 πρώτες ύλες που περιλαμβάνονται στον κατάλογο πρώτων υλικών στρατηγικής σημασίας και κρίσιμων πρώτων υλών, και υπάρχουν δυνατότητες μεγαλύτερης εκμετάλλευσης ([120]). Ο χάρτης πορείας που εκπονείται επικεντρώνεται στην αναζήτηση ορυκτών / εξορυκτική έρευνα, καθώς και στην εκμετάλλευση του εξορυκτικού δυναμικού της Ελλάδας.

Οι έρευνες στον εξορυκτικό τομέα είναι τόσο δημόσιες όσο και ιδιωτικές. Η Ελληνική Αρχή Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών σχεδιάζει και υλοποιεί ερευνητικά προγράμματα και δραστηριότητες αναζήτησης ορυκτών. Όσον αφορά την ιδιωτική εξορυκτική έρευνα, οι ελληνικές αρχές εξετάζουν το ενδεχόμενο χορήγησης περισσότερων αδειών αναζήτησης ορυκτών.

Η Ελλάδα σχεδιάζει να αναπτύξει την εξορυκτική της βιομηχανία κατά πάνω από 400 % εντός των επόμενων 6-7 ετών, ώστε να συμβάλλει στην αύξηση της αυτάρκειας της ΕΕ σε κρίσιμες πρώτες ύλες στο 10 % έως το 2030. Το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας θα προκηρύσσει ετήσιους διεθνείς διαγωνισμούς για τη χορήγηση δικαιωμάτων εξερεύνησης και εκμετάλλευσης, με έμφαση σε κρίσιμα ορυκτά μέταλλα. Αξιολογούνται πάνω από 120 δυνητικά εξορυκτικά έργα, ενώ η διαδικασία αξιολόγησης έχει επιταχυνθεί για να επιτευχθεί ο στόχος του 10 %. Η Ελλάδα δηλώνει ότι τα εν λόγω εξορυκτικά έργα χρειάζονται ενωσιακή χρηματοδότηση και εκτιμά ότι απαιτούνται 8 έως 10 έτη για τη μετάβαση ενός εξορυκτικού έργου από το στάδιο εξερεύνησης στο στάδιο παραγωγής.

Ένα από τα 47 στρατηγικά έργα που εγκρίθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο του κανονισμού για τις κρίσιμες πρώτες ύλες (CRMA) είναι ελληνικό. Στις 25 Μαρτίου 2025 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνώρισε επίσημα ως στρατηγικό έργο μια νέα βιομηχανική επένδυση στην Ελλάδα για την ανάπτυξη ολοκληρωμένης γραμμής παραγωγής βωξίτη/αλουμίνας/αλουμινίου και γαλλίου.

Οι ενεργοβόρες βιομηχανίες πλήττονται από τις υψηλές τιμές της ενέργειας, αλλά η παραγωγή μειώθηκε μόνο για τα χημικά προϊόντα και τα προϊόντα χαρτιού. Το 2022 οι ενεργοβόρες βιομηχανίες αντιπροσώπευαν το 3,9 % της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της Ελλάδας, πολύ πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ, και ήταν υπεύθυνες για μεγάλο μέρος της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας. Η παραγωγή στους κλάδους αυτούς έχει αυξηθεί κατά 5 % κατά μέσο όρο από το 2021.

Η μείωση των εκπομπών CO_2 από τις βιομηχανικές διεργασίες θα αποτελέσει πρόκληση, αλλά εφαρμόζονται μέτρα για να διευκολυνθεί η επίτευξη αυτού του στόχου. Οι εκπομπές CO_2 από τις βιομηχανικές διεργασίες (τα 2/3 των οποίων προέρχονται από την παραγωγή οικοδομικών υλικών) θα μειωθούν μεσοπρόθεσμα μέσω της δέσμευσης του εκπεμπόμενου CO_2 και της χρήσης του για την παραγωγή συνθετικών καυσίμων, καθώς και μέσω της αποθήκευσης σε γεωλογικούς σχηματισμούς. Ωστόσο, η πλήρης εξάλειψη των εκπομπών αυτών έως το 2050 φαίνεται δύσκολο να επιτευχθεί. Το ελληνικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας περιλαμβάνει μέτρα

([118]) Διαδραστικός χάρτης — Συσχέτιση μεταξύ των πωλήσεων ηλεκτρικών αυτοκινήτων και της διαθεσιμότητας σημείων φόρτισης (στοιχεία 2023) — ACEA — Ευρωπαϊκή Ένωση Κατασκευαστών Αυτοκινήτων.

([119]) Ο δείκτης συγκέντρωσης μετρά τον βαθμό στον οποίο μια χώρα βασίζεται σε ορισμένες χώρες-εταίρους για ένα σύνολο κρίσιμων πρώτων υλών. Οι υψηλότερες τιμές υποδηλώνουν μεγαλύτερη εξάρτηση από τις εισαγωγές: μια τιμή της τάξης του 0,25 υποδηλώνει υψηλή εξάρτηση· μια τιμή μεταξύ 0,15 και 0,25 υποδηλώνει μέτριο βαθμό εξάρτησης· και οι τιμές κάτω του 0,15 υποδηλώνουν χαμηλή εξάρτηση από τις εισαγωγές.

([120]) Εθνικά σχέδια για την ενέργεια και το κλίμα.

που αποσκοπούν στην ανάπτυξη του δικτύου για τη στήριξη της αυξημένης παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ηλιακή και αιολική ενέργεια, καθώς και ορισμένα πιλοτικά έργα για τη δέσμευση και την αποθήκευση διοξειδίου του άνθρακα. Επί του παρόντος λειτουργούν 80 μονάδες παραγωγής βιοαερίου, αλλά δεν παράγεται βιομεθάνιο στη χώρα.

Μετριασμός της κλιματικής αλλαγής

Απανθρακοποίηση της βιομηχανίας

Ο μεταποιητικός τομέας στην Ελλάδα εκπέμπει σχετικά μεγάλες ποσότητες αερίων θερμοκηπίου ανά παραγόμενη μονάδα. Το 22 % των συνολικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην Ελλάδα προέρχονται από τη μεταποίηση ([121]). Ο μεταποιητικός τομέας της είναι η τέταρτη κατά σειρά βιομηχανία με τη μεγαλύτερη ένταση εκπομπών στην ΕΕ, με 680 g CO2eq αερίων του θερμοκηπίου ανά ευρώ ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας (στο εξής: ΑΠΑ), ποσό 2,5 φορές μεγαλύτερο από τον μέσο όρο της ΕΕ. Μεταξύ του 2017 και του 2022 η ένταση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από την ελληνική βιομηχανία μειώθηκε κατά 44 %, ποσοστό υπερδιπλάσιο σε σύγκριση με την ΕΕ συνολικά. Τα δύο τρίτα των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από τον μεταποιητικό τομέα στην Ελλάδα προέρχονται από βιομηχανικές διεργασίες και χρήση προϊόντων, ενώ οι υπόλοιπες σχετίζονται με την ενέργεια. Τα αντίστοιχα ποσοστά στην ΕΕ είναι 42 % και 58 %.

Η μεταποίηση στην Ελλάδα επωφελείται από βελτιώσεις της ενεργειακής απόδοσης, αλλά δεν έχουν ακόμη προκύψει τα αποτελέσματα του καθαρότερου ενεργειακού εφοδιασμού. Μεταξύ του 2017 και του 2022 η ένταση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από τον μεταποιητικό τομέα της Ελλάδας βελτιώθηκε κατά περίπου 42 % τόσο για τις εκπομπές που σχετίζονται με την ενέργεια όσο και για τις εκπομπές που σχετίζονται με τις βιομηχανικές διεργασίες και τη χρήση προϊόντων, ποσοστό σημαντικά υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (16 % και 23 %, αντίστοιχα) ([122]). Κατά την ίδια περίοδο το μερίδιο της ηλεκτρικής ενέργειας και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην κατανάλωση τελικής ενέργειας κατέγραψε μόνο μικρές βελτιώσεις, αυξανόμενο κατά 3,3 εκατοστιαίες μονάδες στο 45,3 %. Η ενεργειακή ένταση του μεταποιητικού τομέα στην Ελλάδα μειώθηκε κατά 22 %, από 2,1 σε 1,7 GWh ανά ευρώ ΑΠΑ.

Η παραγωγή των ενεργοβόρων βιομηχανιών επεκτάθηκε. Στην Ελλάδα, οι ενεργοβόρες βιομηχανίες αντιπροσώπευαν το 24 % της συνολικής ΑΠΑ του μεταποιητικού τομέα το 2022 ([123]), ποσοστό που ήταν το υψηλότερο στην ΕΕ. Η παραγωγή μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων κατέγραψε σχετικά υψηλή ένταση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, με 6,6 kg CO2eq/ευρώ ΑΠΑ, τιμή τριπλάσια του μέσου όρου της ΕΕ (2,2 kg). Παρόλο που, σε αρκετές χώρες της ΕΕ, η παραγωγή στις ενεργοβόρες βιομηχανίες μειώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 2020, μεταξύ του 2021 και του 2024 η Ελλάδα κατέγραψε

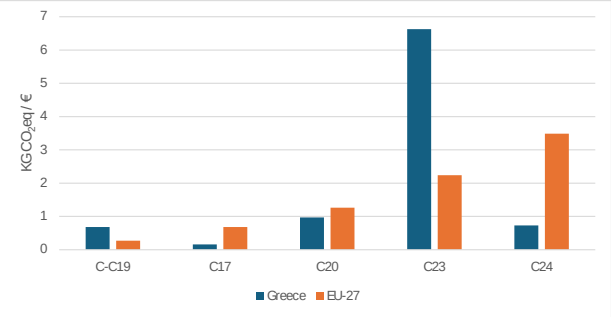
([121])Το 2023. Ο μεταποιητικός τομέας περιλαμβάνει όλους τους κλάδους του τομέα «Γ» της στατιστικής ταξινόμησης των οικονομικών δραστηριοτήτων NACE αναθ. 2. Στο υπόλοιπο τμήμα, εάν δεν ορίζεται διαφορετικά, τα στοιχεία για τη μεταποίηση αφορούν τους κλάδους του τομέα Γ της NACE, εξαιρουμένου του κλάδου Γ19 (παραγωγή οπτάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου), και το έτος 2022. Πηγή όλων των στοιχείων του παρόντος τμήματος είναι η Eurostat· τα στοιχεία που ακολουθούν το κοινό πλαίσιο υποβολής εκθέσεων της Σύμβασης-Πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC) προέρχονται από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος (ΕΟΠ) και έχουν αναδημοσιευτεί από την Eurostat.

([122])Όσον αφορά την ένταση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου με βάση την ΑΠΑ που σχετίζεται με τη χρήση ενέργειας, αφενός, και τις βιομηχανικές διεργασίες και τη χρήση προϊόντων, αφετέρου, αντίστοιχα, τα στοιχεία για τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου προέρχονται από δεδομένα απογραφής σύμφωνα με τον κοινό μορφότυπο υποβολής εκθέσεων (CRF) της UNFCCC, ιδίως όσον αφορά τους τομείς πηγής CRF1.A.2 — καύση καυσίμων στις μεταποιητικές βιομηχανίες και στον κλάδο των κατασκευών και CRF2 — βιομηχανικές διεργασίες και χρήση προϊόντων. Τα στοιχεία του τομέα CRF1.A.2 αντιστοιχούν, κατά γενικό κανόνα, στους τομείς Γ και Ε της NACE, εξαιρουμένου του τομέα Γ-19. Τα στοιχεία της ΑΠΑ (στον παρονομαστή και για τις δύο τιμές έντασης) ευθυγραμμίζονται με την εν λόγω τομεακή κάλυψη. Ως εκ τούτου, δεν συνάδουν πλήρως με τα στοιχεία που αναφέρονται σε άλλο μέρος του παρόντος τμήματος.

([123])Ειδικότερα, η χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων (κλάδος Γ17 της NACE), χημικών ουσιών και προϊόντων (Γ20), «άλλων» μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων (Γ23· ο κλάδος αυτός περιλαμβάνει μεταποιητικές δραστηριότητες που σχετίζονται με μία μόνο ουσία ορυκτής προέλευσης, όπως το γυαλί, τα κεραμικά προϊόντα, τα πλακίδια, το σκυρόδεμα και ο γύψος) και βασικών μετάλλων (Γ24). Μέχρι σήμερα, οι βιομηχανίες αυτές είναι ενεργοβόρες —δηλαδή καταναλώνουν μεγάλη ποσότητα ενέργειας τόσο επιτόπου όσο και/ή με τη μορφή αγορασθείσας ηλεκτρικής ενέργειας— και είναι υψηλής έντασης εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, σε διάφορους συνδυασμούς.

σχετικά σταθερή παραγωγή στους τομείς του χαρτιού και των χημικών προϊόντων και αύξηση της παραγωγής κατά περίπου 15-20 % στην παραγωγή βασικών μετάλλων, μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων και φαρμακευτικών προϊόντων. Ο συνδυασμός των σχετικά χαμηλών τιμών της ενέργειας ([124]), των σημαντικών επενδύσεων στη βιομηχανία και της οικονομικής ανάκαμψης μπορεί να συνέβαλε στην ικανότητα της Ελλάδας να διατηρήσει ή να αυξήσει την παραγωγή σε αυτούς τους τομείς, σε αντίθεση με άλλες χώρες της ΕΕ.

Διάγραμμα Α7.1: **Ένταση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου του μεταποιητικού τομέα και ενεργοβόρων τομέων, 2022**

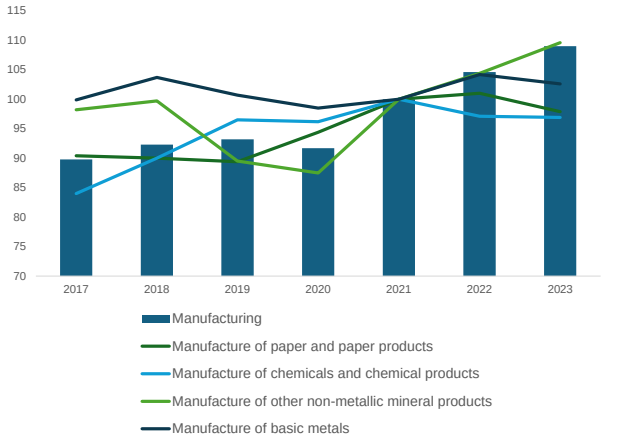

Πηγή: Eurostat

Η Ελλάδα έχει αρχίσει να εφαρμόζει πολιτικές για τη στήριξη της απανθρακοποίησης της βιομηχανίας, αλλά απαιτούνται περισσότερα για να επιτευχθεί η αποφασιστική αποσύνδεση της οικονομικής ανάπτυξης από τις εκπομπές. Η χώρα έχει θεσπίσει πολιτικές για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και την αποθήκευση ενέργειας και έχει λάβει μέτρα για τη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης, ενώ επίσης έχει υλοποιήσει πιλοτικά έργα για το ανανεώσιμο υδρογόνο. Ωστόσο, απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες για τη στήριξη της απανθρακοποίησης της μεταποίησης, ιδίως σε ενεργοβόρους τομείς. Αυτές περιλαμβάνουν τη στήριξη για την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών χαμηλών ανθρακούχων εκπομπών (π.χ. στο πλαίσιο του Ταμείου Καινοτομίας και του Ταμείου Εκσυγχρονισμού)· την επιτάχυνση της ανάπτυξης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας· την επέκταση υφιστάμενων λύσεων, όπως ενεργειακά αποδοτικών τεχνολογιών· και την προώθηση βιώσιμων αλυσίδων εφοδιασμού και πρακτικών κυκλικής οικονομίας.

([124])Για λεπτομερή ανάλυση των τιμών της ενέργειας, βλ. παράρτημα 8 σχετικά με την οικονομικά προσιτή ενεργειακή μετάβαση.

Διάγραμμα Α7.2: **Παραγωγή του μεταποιητικού κλάδου: σύνολο και επιλεγμένοι τομείς, δείκτης (2021 = 100), 2017-2023**

Πηγή: Eurostat

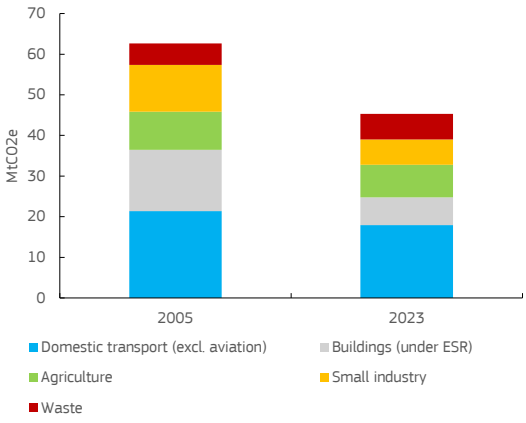
Μείωση των εκπομπών στους τομείς επιμερισμού των προσπαθειών

Η Ελλάδα προβλέπεται να επιτύχει τον στόχο της για το 2030 όσον αφορά τους τομείς επιμερισμού των προσπαθειών με τις πολιτικές μετριασμού της κλιματικής αλλαγής που εφαρμόζονται επί του παρόντος ([125]). Οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου από τους τομείς επιμερισμού των προσπαθειών της Ελλάδας, το 2023, αναμένεται να είναι κατά 28 % χαμηλότερες από το επίπεδο του 2005. Έως το 2030 οι τρέχουσες πολιτικές προβλέπεται να τις μειώσουν κατά 35,5 % σε σχέση με τα επίπεδα του 2005, ενώ οι πρόσθετες πολιτικές που εξετάζονται από την Ελλάδα αναμένεται να επιτύχουν περαιτέρω μείωση κατά 7,7 εκατοστιαίες μονάδες. Κατά συνέπεια, η Ελλάδα προβλέπεται να υπερβεί κατά 20,5 εκατοστιαίες μονάδες τον στόχο της για μείωση των εκπομπών κατά 22,7 % στους τομείς επιμερισμού των προσπαθειών ([126]), ([127]).

([125])Ο εθνικός στόχος μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου καθορίζεται στον κανονισμό (ΕΕ) 2023/857 (κανονισμός για τον επιμερισμό των προσπαθειών). Εφαρμόζεται από κοινού στα κτίρια (θέρμανση και ψύξη), στις οδικές μεταφορές, στη γεωργία, στα απόβλητα και στις μικρές βιομηχανίες (τομείς γνωστοί ως τομείς επιμερισμού των προσπαθειών).

([126])Οι εκπομπές από τους τομείς επιμερισμού των προσπαθειών, το 2022, βασίζονται σε κατά προσέγγιση στοιχεία απογραφής. Τα τελικά στοιχεία θα προσδιοριστούν το 2027 μετά από συνολική επανεξέταση. Οι προβλέψεις σχετικά με τον αντίκτυπο των τρεχουσών πολιτικών («με υφιστάμενα μέτρα», WEM) βασίζονται στο τελικό επικαιροποιημένο εθνικό σχέδιο της Ελλάδας για την ενέργεια και το κλίμα και οι προβλέψεις

Διάγραμμα Α7.3: **Εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου στους τομείς επιμερισμού των προσπαθειών, 2005 και 2023.**

Πηγή: Ευρωπαϊκός Οργανισμός Περιβάλλοντος

Βιώσιμη βιομηχανία

Μετάβαση στην κυκλική οικονομία

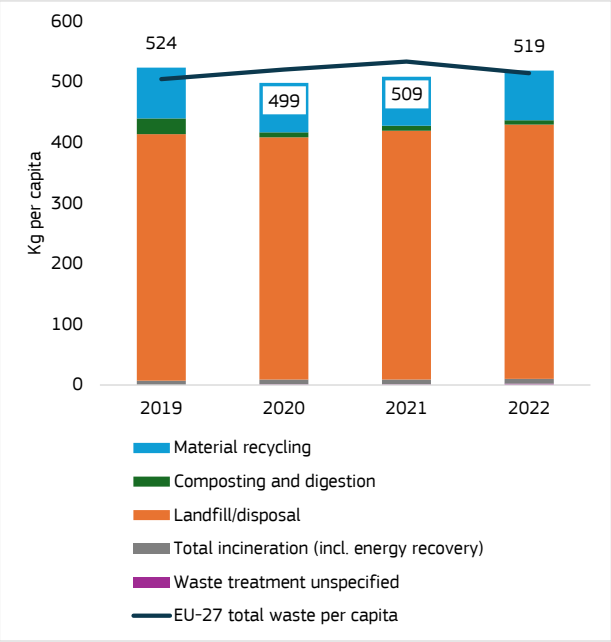
Η μετάβαση της Ελλάδας στην κυκλική οικονομία σημειώνει πρόοδο με αργούς ρυθμούς, αλλά καταγράφονται ορισμένες ενθαρρυντικές ενδείξεις. Η κυκλική χρήση υλικών αυξήθηκε έως το 2020, φθάνοντας στο 6,3 %, και έπειτα μειώθηκε στο 5,2 % το 2023, κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ (11,8 %). Δεδομένου ότι παρήχθησαν 1,71 EUR ανά kg υλικού που καταναλώθηκε το 2022, η παραγωγικότητα των πόρων ήταν ελαφρώς χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ (2,22 EUR ανά kg). Ωστόσο, η σταθερή αύξηση της παραγωγικότητας των πόρων στην Ελλάδα κατά την τελευταία δεκαετία είναι ενθαρρυντική. Το 2022 η Ελλάδα ενέκρινε νέο εθνικό σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία για την περίοδο 2021-2025, μετά τα περιορισμένα αποτελέσματα της στρατηγικής του 2018 για την κυκλική οικονομία. Υλοποιούνται βασικές πρωτοβουλίες, οι οποίες εστιάζουν στα απόβλητα και περιλαμβάνουν αναθεωρημένα τοπικά σχέδια διαχείρισης αποβλήτων· πρόγραμμα πρόληψης της σπατάλης τροφίμων· και δράσεις σε περιοχές που εξαρτώνται από τον λιγνίτη. Πρόκειται να χρηματοδοτηθούν νέες υποδομές για τον διαχωρισμό, την ανακύκλωση και την ανάκτηση αποβλήτων. Παρέχονται επίσης οικονομικά κίνητρα, όπως προγράμματα διευρυμένης ευθύνης του παραγωγού για διάφορες ροές αποβλήτων και σύστημα ανταποδοτικής ανακύκλωσης για τις φιάλες ποτών.

Οι επιδόσεις της Ελλάδας όσον αφορά τη διαχείριση των αποβλήτων εξακολουθούν να υστερούν σημαντικά. Η παραγωγή αστικών αποβλήτων παρέμεινε στάσιμη μεταξύ του 2010 και του 2022. Το 2022 η χώρα παρήγαγε 519 kg κατά κεφαλήν αστικά απόβλητα, προσεγγίζοντας τον κατ' εκτίμηση μέσο όρο της ΕΕ (534 kg κατά κεφαλήν). Το 2022 η Ελλάδα ανακύκλωσε το 17 % των αστικών αποβλήτων, ποσοστό σημαντικά χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (49 %). Το ποσοστό λιπασματοποίησης και αναερόβιας χώνευσης παραμένει επίσης πολύ χαμηλό και στάσιμο στο 2 % το 2021. Η υγειονομική ταφή εξακολουθεί να είναι η κύρια μέθοδος επεξεργασίας των αστικών αποβλήτων, σε πολύ υψηλό επίπεδο της τάξης του 80 %. Το 2021 και το 2022 η Ελλάδα ανακύκλωσε το 54 % και το 43 %, αντίστοιχα, των συνολικών απορριμμάτων συσκευασίας. Η Ελλάδα κινδυνεύει να μην επιτύχει ούτε τους στόχους για τα αστικά απόβλητα ούτε τους στόχους για τα απορρίμματα συσκευασίας και ενδέχεται να μην επιτύχει επίσης τον στόχο για υγειονομική ταφή των αστικών αποβλήτων σε μέγιστο ποσοστό 10 % έως το 2035. Το ποσοστό προετοιμασίας για επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωσης των ορυκτών αποβλήτων κατασκευών και κατεδαφίσεων στην Ελλάδα, το 2022, ήταν 99,6 %, έναντι 79,8 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ.

σχετικά με τον αντίκτυπο των πρόσθετων πολιτικών («με πρόσθετα μέτρα», WAM) βασίζονται στη διετή έκθεση διαφάνειας του 2024 που υπέβαλε η Ελλάδα στην UNFCCC.

([127]) Οι εκπομπές από τους τομείς επιμερισμού των προσπαθειών, το 2023, βασίζονται σε κατά προσέγγιση στοιχεία απογραφής. Τα τελικά στοιχεία θα προσδιοριστούν το 2027 μετά από συνολική επανεξέταση. Προβλέψεις σχετικά με τον αντίκτυπο των τρεχουσών πολιτικών («με υφιστάμενα μέτρα», WEM) και των πρόσθετων πολιτικών («με πρόσθετα μέτρα», WAM) σύμφωνα με το τελικό επικαιροποιημένο εθνικό σχέδιο της Βουλγαρίας για την ενέργεια και το κλίμα.

Διάγραμμα Α7.4: **Επεξεργασία αστικών αποβλήτων**

Πηγή: Eurostat

Για να επιτύχει τους στόχους της για την κυκλική οικονομία και τα απόβλητα, η Ελλάδα πρέπει να αυξήσει τις επενδύσεις στην κυκλική οικονομία κατά περίπου 310 εκατ. EUR ετησίως, δαπανώντας 69 εκατ. EUR επιπλέον για δράσεις διαχείρισης αποβλήτων, εκτός του πλαισίου της κυκλικής οικονομίας ([128]). Το ποσό αυτό ανέρχεται συνολικά σε 379 εκατ. EUR ετησίως, ήτοι στο 0,18 % του ΑΕΠ της Ελλάδας. Για να γεφυρωθεί το επενδυτικό χάσμα, απαιτούνται 81 εκατ. EUR για πρωτοβουλίες που αφορούν, για παράδειγμα, τον οικολογικό σχεδιασμό για την παραγωγή βιώσιμων προϊόντων· τις συσκευασίες και τα απορρίμματα συσκευασίας· την επισήμανση και τα ψηφιακά εργαλεία· την ανακύκλωση κρίσιμων πρώτων υλών· και μέτρα που προτείνονται βάσει της τροποποίησης της οδηγίας-πλαισίου για τα απόβλητα. Απαιτούνται επιπλέον 229 εκατ. EUR για την απελευθέρωση του δυναμικού κυκλικής οικονομίας της Ελλάδας.

Βιομηχανία μηδενικής ρύπανσης

Η ποιότητα του αέρα σε ορισμένες περιοχές της Ελλάδας εξακολουθεί να αποτελεί πηγή ανησυχίας, ιδίως στα αστικά κέντρα της Αττικής και της Θεσσαλονίκης. Οι εκπομπές διαφόρων ατμοσφαιρικών ρύπων έχουν μειωθεί σημαντικά από το 2005, ενώ η αύξηση του ΑΕΠ συνεχίστηκε. Το 2024 η Ελλάδα επέτυχε τις δεσμεύσεις της για μείωση των εκπομπών κατά την περίοδο 2020-2029 για τους εξής αέριους ρύπους: οξείδια του αζώτου (NOx), πτητικές οργανικές ενώσεις εκτός του μεθανίου (NMVOC), διοξείδιο του θείου (SO_2), αμμωνία (NH_3) και τα σωματίδια $PM_{2,5}$. Η Ελλάδα προβλέπεται να τηρήσει τις δεσμεύσεις της για μείωση των εκπομπών κατά την περίοδο από το 2030 και μετά για τα NOx, τις NMVOC, το SO_2, την NH_3 και τα $PM_{2,5}$.

Η βιομηχανία της Ελλάδας εκλύει σχετικά μεγάλες ποσότητες ρύπων στην ατμόσφαιρα και τα ύδατα. Η χώρα έχει υποστεί σχετικά υψηλό επίπεδο ζημίας από την ατμοσφαιρική ρύπανση και η ένταση των εκπομπών της υπερβαίνει τον μέσο όρο της ΕΕ, κυρίως λόγω της συμβολής του ενεργειακού τομέα. Το κόστος της ρύπανσης είναι υψηλότερο από τις επενδύσεις στην πρόληψη και τον έλεγχο, με αποτέλεσμα χιλιάδες θανάτους ετησίως. Για να υλοποιήσει τους περιβαλλοντικούς στόχους της και να επιτύχει πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης, η Ελλάδα πρέπει να διαθέσει 349 εκατ. EUR επιπλέον ετησίως, και το εθνικό σχέδιο για το κλίμα και την ενέργεια διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων.

([128]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ Περιβάλλοντος, Environmental investment needs & gaps assessment programme (Πρόγραμμα αξιολόγησης των αναγκών και των ελλείψεων όσον αφορά τις περιβαλλοντικές επενδύσεις), επικαιροποίηση 2025. Σε τιμές του 2022.

Πίνακας Α7.1: **Βασικοί δείκτες για την καθαρή βιομηχανία και τον μετριασμό της κλιματικής αλλαγής: Ελλάδα**

Strategic autonomy and technology for the green transition				Greece						EU-27	
Net zero industry											
Operational manufacturing capacity 2023											
- Solar PV (c: cell, w: wafer, m: module), MW	-				- Electrolyzer, MW		-				
- Wind (b: blade, t: turbine, n: nacelle), MW	500-550 (t)				- battery, MWh		5300-11000				
Automotive industry transformation	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**			**2018**	**2021**
Motorisation rate (passenger cars per 1000 inhabitants), %	487	493	504	514	536	550	565	↗		539	561
New zero-emission vehicles, electricity motor, %	0.04	0.07	0.16	0.85	2.17	2.69	4.74	↗		1.03	8.96
Critical raw materials	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**			**2018**	**2021**
Material import dependency, %		35.5	36.3	39.2	40.6	40.1	39.4	↘		24.2	22.6
Climate mitigation				Greece				Trend		EU-27	
Industry decarbonisation	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**			**2017**	**2022**
GHG emissions intensity of manufacturing production, kg/€	1.22	1.07	0.97	0.87	0.78	0.68	0.78	↘		0.34	0.27
Share of energy-related emissions in industrial GHG emissions	69.3	68.2	70.1	71.1	69.5	67.4	68.2	↘		44.8	42.5
Energy-related GHG emissions intensity of manufacturing and construction, kg/€	387.3	313.9	275.0	269.9	252.5	225.6	-	↘		158.4	132.9
Share of electricity and renewables in final energy consumption in manufacturing, %	48.6	49.6	50.5	48.6	47.1	45.3	46.2	↘		43.3	44.2
Energy intensity of manufacturing, GWh/€	2.13	1.96	1.85	1.89	1.71	1.66	1.50	↘		1.29	1.09
Share of energy-intensive industries in manufacturing production						23.7					7.3
GHG emissions intensity of production in sector […], kg/€											
- paper and paper products (NACE C-17)	0.19	0.22	0.22	0.21	0.17	0.16	0.19	-		0.73	0.68
- chemicals and chemical products (NACE C20)	1.40	1.75	1.62	1.58	1.23	0.97	0.85	-		1.25	1.26
- other non-metallic mineral products (NACE C23)	10.69	9.41	8.08	7.48	7.32	6.63	9.22	-		2.53	2.24
- basic metals (NACE C24)	1.77	1.18	1.21	0.98	1.00	0.73	1.07	-		2.79	3.49
Reduction of effort sharing emissions		**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**			**2018**	**2023**
GHG emission reductions relative to base year, %					-29.5	-26.6	-28.0				
- domestic road transport		-20.4	-18.6	-29.5	-23.3	-18.0	-16.2	↗		1.4	5.2
- buildings		-63.7	-60.2	-54.9	-60.2	-55.2	-54.7	↗		21.4	32.9
	2005				**2021**	**2022**	**2023**	**Target**		**WEM**	**WAM**
Effort sharing: GHG emissions, Mt; target, gap, %	63.0				44.4	46.3	45.3	-22.7		0	20.5
Sustainable industry				Greece				Trend		EU-27	
Circular economy transition		**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**			**2018**	**2021**
Material footprint, tonnes per person		12.2	12.3	11.1	11.0	11.7	11.7	↗		14.7	15.0
Circular material use rate, %		3.0	3.3	4.2	5.3	6.3	5.2	↗		11.6	11.1
Resource productivity, €/kg		1.4	1.5	1.5	1.6	1.8	1.9	↗		2.1	2.3
Zero pollution industry											
Years of life lost due to PM2.5, per 100,000 inhabitants		1,068	872	796	972	1,258	-	↗		702	571
Air pollution damage cost intensity, per thousand € of GVA					72.6						27.5
Water pollution intensity, kg weighted by human factors per bn € GVA						0.5					0.9

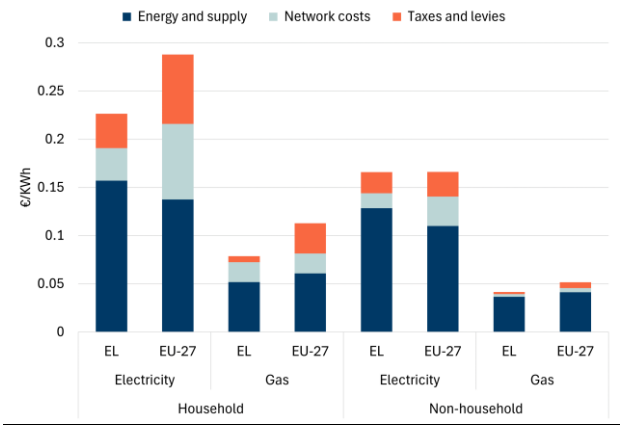
Πηγή: **Βιομηχανία των μηδενικών καθαρών εκπομπών:** Ευρωπαϊκή Επιτροπή: The net-zero manufacturing industry landscape across Member States: final report (Το τοπίο της μεταποιητικής βιομηχανίας μηδενικών καθαρών εκπομπών σε όλα τα κράτη μέλη: τελική έκθεση), 2025. **Μετασχηματισμός της αυτοκινητοβιομηχανίας:** Eurostat. **Κρίσιμες πρώτες ύλες:** Eurostat. **Μετριασμός της κλιματικής αλλαγής:** Βλ. υποσημειώσεις στο τμήμα «Μετριασμός της κλιματικής αλλαγής»· μείωση των εκπομπών στους τομείς επιμερισμού των προσπαθειών: EEA greenhouse gases data viewer (εργαλείο απεικόνισης δεδομένων του ΕΟΠ για τα αέρια του θερμοκηπίου)· Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Climate Action Progress Report (Έκθεση προόδου ως προς τη δράση για το κλίμα), 2024. **Βιώσιμη βιομηχανία:** Απώλεια ετών ζωής λόγω σωματιδίων PM2.5: Eurostat και ΕΟΠ, Harm to human health from air pollution in Europe: burden of disease status (Βλάβη στην ανθρώπινη υγεία λόγω της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στην Ευρώπη: η κατάσταση όσον αφορά την επιβάρυνση από ασθένειες), 2024. Ζημία λόγω της ατμοσφαιρικής ρύπανσης: ΕΟΠ, EU large industry air pollution damage costs intensity (Ένταση του κόστους της ζημίας λόγω της ατμοσφαιρικής ρύπανσης που προκαλούν οι μεγάλες βιομηχανίες της ΕΕ), 2024. Καλυπτόμενες εκπομπές: As, βενζόλιο, Cd, Cr, Hg, NH3, Ni, NMVOC, NOX, Pb, διοξίνες, PM10, PAH, SOX. Ένταση ρύπανσης των υδάτων: ΕΟΠ, EU large industry water pollution intensity (Ένταση της ρύπανσης των υδάτων που προκαλούν οι μεγάλες βιομηχανίες της ΕΕ), 2024. Εκλύσεις στο νερό από κάδμιο, μόλυβδο, υδράργυρο, νικέλιο. Άλλοι δείκτες: Eurostat.

Το παρόν παράρτημα περιγράφει την πρόοδο που έχει σημειωθεί και τις συνεχιζόμενες προκλήσεις που προκύπτουν όσον αφορά τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και της οικονομικής προσιτότητας της ενέργειας, κατά την πορεία προς τη μετάβαση σε μηδενικές καθαρές εκπομπές. Εξετάζει τα μέτρα και τους στόχους που προτείνονται στις τελικές επικαιροποιήσεις (προσχέδια) των εθνικών σχεδίων για την ενέργεια και το κλίμα (στο εξής: ΕΣΕΚ) για το 2030.

Η Ελλάδα έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο ως προς την επιτάχυνση της εγκατάστασης συστημάτων παραγωγής ανανεώσιμης ενέργειας, την εφαρμογή σειράς μέτρων ενεργειακής απόδοσης και την ενίσχυση της δικής της ασφάλειας του εφοδιασμού και αυτής της ευρύτερης περιοχής. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές προκλήσεις, μεταξύ άλλων όσον αφορά την ευελιξία του ενεργειακού συστήματος.

Τιμές και κόστος της ενέργειας

Διάγραμμα Α8.1: **Συνιστώσες της λιανικής τιμής της ενέργειας για οικιακούς και μη οικιακούς καταναλωτές, 2024**

i) Για τους οικιακούς καταναλωτές, η ζώνη κατανάλωσης είναι η DC για την ηλεκτρική ενέργεια και η D2 για το αέριο. Οι φόροι και τα τέλη που παρουσιάζονται περιλαμβάνουν ΦΠΑ.
ii) Για τους μη οικιακούς καταναλωτές, η ζώνη κατανάλωσης είναι η ID για την ηλεκτρική ενέργεια και η I4 για το αέριο. Οι φόροι και τα τέλη που παρουσιάζονται δεν περιλαμβάνουν ΦΠΑ και ανακτήσιμες χρεώσεις, καθώς αυτά συνήθως ανακτώνται από τις επιχειρήσεις.
Πηγή: Eurostat

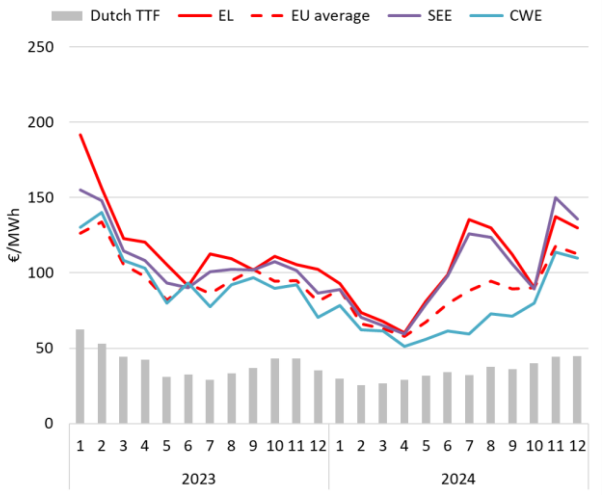
Οι τιμές λιανικής της ενέργειας στην Ελλάδα μειώθηκαν σημαντικά το 2024, παραμένοντας κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ για δεύτερο συνεχόμενο έτος, τόσο για τους οικιακούς όσο και για τους μη οικιακούς καταναλωτές. Η εξέλιξη των τιμών λιανικής επηρεάστηκε επίσης από τις κρατικές παρεμβάσεις και ιδίως από την ευρεία στήριξη των νοικοκυριών. Το μερίδιο των φόρων και των τελών στις τελικές τιμές ηλεκτρικής ενέργειας και αερίου για τα νοικοκυριά ήταν σημαντικά χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (15,8 % και 7,9 % έναντι μέσου όρου της ΕΕ 25 % και 27,8 %, αντίστοιχα). Παρόλο που το κόστος του δικτύου ηλεκτρικής ενέργειας ήταν χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ, το κόστος του δικτύου αερίου για τα νοικοκυριά ευθυγραμμίστηκε με τον μέσο όρο της ΕΕ. Συνολικά, η Ελλάδα κατέλαβε τη δέκατη έβδομη θέση στην ΕΕ όσον αφορά τις τιμές ηλεκτρικής ενέργειας και αερίου για τα νοικοκυριά. Η πτωτική τάση συνεχίστηκε το 2024 και για τους μη οικιακούς καταναλωτές τόσο για την ηλεκτρική ενέργεια όσο και για το αέριο, καθώς οι φόροι και τα τέλη, και το κόστος δικτύου στις τελικές τιμές παρέμειναν κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ.

Με μέσο όρο τιμών χονδρικής πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας ύψους 100,7 EUR/MWh το 2024 ([129]), η Ελλάδα κατατάχθηκε στην έκτη υψηλότερη θέση στην ΕΕ (ο μέσος όρος της ΕΕ ήταν 84,7 EUR/MWh) και, παρόλο που οι τιμές μειώθηκαν στις αρχές του έτους εν μέσω μείωσης του κόστους του φυσικού αερίου, οι τιμές αυξήθηκαν το καλοκαίρι και ήταν επίσης υψηλές τον χειμώνα. Αυτές οι απότομες αυξήσεις των τιμών οφείλονταν σε πολλούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της διαρθρωτικής έλλειψης ευέλικτων λύσεων που είναι απαραίτητες για την κάλυψη της ζήτησης σε περιόδους αιχμής στην περιοχή. Η Ελλάδα βασίστηκε σε ακριβό φυσικό αέριο για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας κατά τις περιόδους κορύφωσης της ζήτησης. Η Ελλάδα έχει το τέταρτο μεγαλύτερο μερίδιο στην ΕΕ, της τάξης του 37,5 % του μείγματος ηλεκτρικής ενέργειας το 2024. Οι παρατεταμένοι και εντονότεροι καύσωνες καθώς και ο ψυχρότερος χειμώνας επέφεραν υψηλότερη κατανάλωση (+ 6 % το 2024). Η μειωμένη υδροηλεκτρική ενέργεια (– 19 % το 2024) λόγω των μετεωρολογικών συνθηκών, η περιορισμένη ευελιξία χωρίς ορυκτά καύσιμα και η δυσχερής καθαρή εισαγωγική θέση επιδείνωσαν περαιτέρω το χάσμα μεταξύ προσφοράς και ζήτησης. Το χάσμα αυτό καλύφθηκε κυρίως μέσω αυξημένης και

([129])Fraunhofer (στοιχεία του ΕΔΔΣΜ-ηλ).

δαπανηρής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από φυσικό αέριο (+ 35 % το 2024), ιδίως κατά τις ώρες αιχμής της ζήτησης το καλοκαίρι και καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας τον χειμώνα. Κατά συνέπεια, και σε μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι το 2023, οι συνθήκες αυτές οδήγησαν σε απότομες αυξήσεις των τιμών κατά τις βραδινές ώρες (18:00-21:00), όταν η παραγωγή ηλιακής ενέργειας μειωνόταν και η ζήτηση παρέμενε υψηλή (ιδίως κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού). Παρά τις τάσεις αυτές, η μέση τιμή ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του έτους εξακολουθούσε να είναι χαμηλότερη (στα 119 EUR/MWh) από ό,τι το 2023, λόγω των χαμηλότερων μέσων ωριαίων τιμών (ιδίως κατά τη διάρκεια της ημέρας) ([130]). Αυτό οφειλόταν πιθανώς στη χρήση της ηλιακής παραγωγής, τόσο στην Ελλάδα (+ 39 % το 2024) όσο και στις γειτονικές αγορές ([131]).

Διάγραμμα Α8.2: **Μηνιαίες μέσες τιμές χονδρικής πώλησης ηλεκτρικής ενέργειας επόμενης ημέρας και ευρωπαϊκές τιμές αναφοράς για το φυσικό αέριο (ολλανδικό TTF)**

i) Το TTF είναι ένα εικονικό σημείο εμπορίας φυσικού αερίου που χρησιμεύει ως βασικός δείκτης αναφοράς για τις ευρωπαϊκές τιμές φυσικού αερίου.
ii) Το CWE και το SEE, αντίστοιχα, παρέχουν μέσες τιμές στις κεντροδυτικές (BE, FR, DE, LU, NL, AT) και στις νοτιοανατολικές (BG, EL, HR) ευρωπαϊκές αγορές.
Πηγή: S&P Platts και ΕΔΔΣΜ-ηλ

([130])Οι μέσες ωριαίες τιμές ήταν χαμηλότερες σε σύγκριση με το 2023, με εξαίρεση το χρονικό διάστημα 19:00-21:00. Ο μεγαλύτερος συντελεστής δέλτα κατά τη διάρκεια της ημέρας καταγράφηκε στο διάστημα 9:00-15:00 (όταν η ηλιακή παραγωγή κορυφώνεται). Η μείωση αυτή ήταν κατά μέσο όρο της τάξης του – 29 %. Τις υπόλοιπες ώρες της ημέρας, ήταν κατά μέσο όρο – 15 %. Οι μέσες ωριαίες τιμές αυξήθηκαν μόνο στις 19:00 και στις 20:00 (+ 9 και + 6 %, αντίστοιχα).

([131])Ετήσια στοιχεία ηλεκτρικής ενέργειας, Ember (στοιχεία κατανάλωσης και παραγωγής σε ολόκληρη την παράγραφο).

Ευελιξία και δίκτυα ηλεκτρικής ενέργειας

Η διεύρυνση της διαφοράς τιμών μεταξύ των περιφερειών υπολογισμού δυναμικότητας (στο εξής: CCM) της Νοτιοανατολικής Ευρώπης ([132]) και αυτών της CORE ([133]) που παρατηρήθηκε κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού ανέδειξε επίσης την ανεπάρκεια της διαθέσιμης διασυνοριακής δυναμικότητας για εμπορικές συναλλαγές. Η Ελλάδα βρίσκεται στις CCM Νοτιοανατολικής Ευρώπης και Ελλάδας–Ιταλίας για σκοπούς διασύνδεσης των αγορών. Σε αυτό το τμήμα της Ευρώπης, οι ροές ηλεκτρικής ενέργειας επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από ανταλλαγές στα πλησιέστερα σύνορα ζωνών προσφοράς, μεταξύ άλλων με τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων ([134]). Τα κράτη μέλη υποχρεούνται να διασφαλίζουν ότι τουλάχιστον το 70 % της τεχνικής διασυνοριακής δυναμικότητας είναι διαθέσιμο για εμπορία. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος στα κράτη μέλη που επηρεάζονται ιδιαίτερα από τις ανταλλαγές στις γειτονικές χώρες, είναι απαραίτητο να πραγματοποιηθούν προσπάθειες σε περιφερειακό επίπεδο (ιδίως με το οικείο περιφερειακό συντονιστικό κέντρο). Όσον αφορά τα σύνορα Ελλάδας–Ιταλίας, τα επίπεδα εμπορίου ήταν σταθερά υψηλά το 2023, ενώ παρατηρήθηκαν ορισμένοι περιορισμοί στα σύνορα Ελλάδας–Βουλγαρίας.

Η ανάληψη περαιτέρω δράσης για την επέκταση της δυναμικότητας διασυνοριακής διασύνδεσης της Ελλάδας και την ενίσχυση του εθνικού της δικτύου θα της δώσει τη δυνατότητα να ανταποκριθεί στην αυξανόμενη ζήτηση ενέργειας, να ενσωματώσει αποτελεσματικότερα την παραγωγή ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές και να βελτιώσει την ευελιξία του δικτύου. Η

([132])Η περιφέρεια υπολογισμού δυναμικότητας (CCM) είναι μια ομάδα χωρών που υπολογίζουν από κοινού τις διασυνοριακές εμπορικές ροές ηλεκτρικής ενέργειας. Η Βουλγαρία, η Ελλάδα και η Ρουμανία είναι οι τρεις χώρες της CCM Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

([133])Η Core είναι η CCR που καλύπτει το Βέλγιο, την Τσεχία, τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Κροατία, την Ουγγαρία, τις Κάτω Χώρες, την Αυστρία, την Πολωνία, τη Ρουμανία, τη Σλοβενία και τη Σλοβακία (και, μόλις συνδεθεί, την Ιρλανδία).

([134])Οι χώρες των Δυτικών Βαλκανίων βρίσκονται, επί του παρόντος, σε διαδικασία ενσωμάτωσης στην ενιαία αγορά της ΕΕ μέσω διασύνδεσης των αγορών.

νέα γραμμή διασύνδεσης μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας άρχισε να λειτουργεί τον Ιούνιο του 2023. Αρκετά από τα προγραμματισμένα έργα περιλαμβάνονται στον πρώτο κατάλογο έργων κοινού ενδιαφέροντος (στο εξής: ΕΚΕ) και έργων αμοιβαίου ενδιαφέροντος (στο εξής: ΕΑΕ) (π.χ. οι γραμμές διασύνδεσης ηλεκτρικής ενέργειας με την Κύπρο και την Αίγυπτο). Με βάση το τελικό επικαιροποιημένο ΕΣΕΚ, η Ελλάδα αναμένεται να επιτύχει τον στόχο διασύνδεσης του 15 % έως το 2030 λόγω της υλοποίησης έργων διασύνδεσης στα σύνορά της. Η Ελλάδα υλοποιεί (μεταξύ άλλων στο πλαίσιο του οικείου ΣΑΑ) ορισμένα έργα για την ενίσχυση του εθνικού δικτύου. Σ' αυτά περιλαμβάνονται ο εκσυγχρονισμός του δικτύου διανομής στις πλέον κορεσμένες περιοχές, καθώς και έργα για τη σύνδεση της ηπειρωτικής Ελλάδας με τα νησιά της. Οι χρονοβόρες διαδικασίες αδειοδότησης για υποδομές δικτύου εξακολουθούν να αποτελούν ένα από τα σημαντικότερα εμπόδια που καθυστερούν την περαιτέρω ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος, η Ελλάδα ζήτησε στήριξη από το TSI προκειμένου να προσδιορίσει τρόπους με τους οποίους θα μπορούσαν να απλουστευτούν και να επιταχυνθούν οι διαδικασίες.

Οι περιορισμοί του συστήματος και των δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας στην Ελλάδα έχουν προκαλέσει σημαντική αύξηση των περικοπών της ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές (δηλαδή μείωση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας) τα τελευταία χρόνια. Καταγράφηκε συνολική μείωση 528 GWh ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές μεταξύ Ιανουαρίου και Ιουλίου 2024 (3,5 % της συνολικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές). Η μείωση της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές το 2024 αναμένεται να είναι τετραπλάσια σε σύγκριση με το 2023, γεγονός που υποδηλώνει ότι αυτή μειώνεται ταχύτατα ([135]).

Η Ελλάδα έχει λάβει μέτρα για να στηρίξει την ευελιξία χωρίς ορυκτά καύσιμα, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές προκλήσεις. Η επιχειρησιακή δυναμικότητα αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας που αναφέρεται στο τελικό επικαιροποιημένο ΕΣΕΚ της Ελλάδας είναι περίπου 699 MW (μόνο αντλησιοταμίευση). Στο οικείο τελικό επικαιροποιημένο ΕΣΕΚ, η Ελλάδα ανέφερε ότι η επιχειρησιακή δυναμικότητα αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας θα ανέλθει σε 1 928 MW αντλησιοταμίευσης και σε 4 325 MW συσσωρευτών έως το 2030 (6,2 GW συνολικά). Η Ελλάδα έχει ήδη λάβει μέτρα για την προώθηση της εγκατάστασης συστημάτων αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας (οι πρώτες δημοπρασίες για μικρές εγκαταστάσεις αποθήκευσης —στο πλαίσιο καθεστώτος κρατικών ενισχύσεων που εγκρίθηκε το 2022— έχουν ήδη πραγματοποιηθεί). Στην Ελλάδα αναπτύσσονται αρκετά μεγάλα έργα αποθήκευσης, εκ των οποίων δύο περιλαμβάνονται στον πρώτο κατάλογο ΕΚΕ/ΕΑΕ που εγκρίθηκε το 2023: σύστημα αποθήκευσης ενέργειας σε συσσωρευτές στην Πτολεμαΐδα και σύστημα αντλησιοταμίευσης στην Αμφιλοχία. Ωστόσο, το κανονιστικό πλαίσιο της Ελλάδας εξακολουθεί να παρεμποδίζει την ευελιξία, διότι δεν επιτρέπει πλήρως την πρόσβαση των συσσωρευτών στις χονδρικές αγορές ενέργειας και δεν καθιστά δυνατή την πρόσβαση της απόκρισης ζήτησης στις αγορές επόμενης ημέρας και στις ενδοημερήσιες αγορές. Για την αντιμετώπιση των προκλήσεων ευελιξίας, η Ελλάδα αναπτύσσει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την αποθήκευση ηλεκτρικής ενέργειας, το οποίο υποστηρίζεται επίσης από το ΣΑΑ ([136]).

Η Ελλάδα σημειώνει πρόοδο λαμβάνοντας μέτρα για την ενίσχυση της θέσης των καταναλωτών στην απόκριση ζήτησης, τις ενεργειακές κοινότητες, τη δυναμική τιμολόγηση και τα έξυπνα δίκτυα. Από το 2025 και μετά θα καθιερωθεί δυναμική τιμολόγηση για τις επιχειρήσεις και τους μεγάλους καταναλωτές με έξυπνους μετρητές. Η διάθεση 7,3 εκατομμυρίων έξυπνων μετρητών ηλεκτρικής ενέργειας σε εθνικό επίπεδο έως το 2030 (με τη στήριξη του ελληνικού ΣΑΑ) είναι καίριας σημασίας για να καταστεί δυνατή η ευρύτερη συμμετοχή των καταναλωτών στη δυναμική κατανάλωση. Θα μπορούσε επίσης να συμβάλει στη σημαντική μείωση των μη τεχνικών ζημιών. Έως τον Οκτώβριο του 2024 είχαν εγκατασταθεί μόνο 660 000 έξυπνοι μετρητές (δηλαδή διείσδυση μόλις πάνω από το 6 %) ([137]),

([135])Ελληνικό Υπουργείο, αίτημα στήριξης από το Μέσο Τεχνικής Υποστήριξης για το 2025.

([136])Επενδύσεις: «Στήριξη της εγκατάστασης συστημάτων αποθήκευσης για την ενίσχυση της διείσδυσης των ΑΠΕ» (αναγνωριστικό μέτρου: 16926) και η επέκτασή του στο κεφάλαιο για το REPowerEU (αναγνωριστικό μέτρου: 16996). Μεταρρύθμιση: «Δυναμικότητα δικτύου και αποθήκευσης — προώθηση επενδύσεων αποθήκευσης» (αναγνωριστικό μέτρου: 16990).

([137])Έκθεση παρακολούθησης της αγοράς του ACER/CEER με τίτλο «Energy retail — Active consumer participation is key to

αλλά οι ετήσιες επενδύσεις για την ψηφιοποίηση του δικτύου διανομής, ύψους άνω των 500 εκατ. EUR, αποσκοπούν στην αύξηση του αριθμού των συμμετεχόντων στη δυναμική τιμολόγηση στο 1,5 εκατομμύριο έως το 2025.

Ο αριθμός των ενεργειακών κοινοτήτων αυξάνεται σταθερά, καθώς τον Σεπτέμβριο του 2024 καταγράφηκαν 1 742 ενεργές ενεργειακές κοινότητες. Σ' αυτές περιλαμβάνονται 40 κοινότητες ανανεώσιμης ενέργειας και 17 ενεργειακές κοινότητες πολιτών που δημιουργήθηκαν βάσει του νέου θεσμικού πλαισίου (νόμος 5037/2023) που εγκρίθηκε τον Μάρτιο του 2023. Το ελληνικό ΣΑΑ στηρίζει επίσης τις ενεργειακές κοινότητες και την αυτοκατανάλωση (ιδίως για τα ευάλωτα νοικοκυριά) μέσω του προγράμματος «Απόλλων» για το 2024. Αυτό προωθεί τη δημιουργία ενεργειακών κοινοτήτων πολιτών, εστιάζοντας στην αυτοπαραγωγή ηλιακής ενέργειας και στον εικονικό συμψηφισμό λογαριασμών για τη μείωση της ενεργειακής φτώχειας.

Η ηλεκτρική ενέργεια αντιπροσώπευε το 26,3 % της κατανάλωσης τελικής ενέργειας της Ελλάδας το 2023 [ελαφρώς πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (22,9 %)], αλλά το ποσοστό αυτό παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό στάσιμο την τελευταία δεκαετία ([138]), εν μέρει λόγω του δυσμενούς λόγου της τιμής της ηλεκτρικής ενέργειας προς το αέριο που αποθαρρύνει τον εξηλεκτρισμό και την οικονομικά αποδοτική απανθρακοποίηση. Όσον αφορά τα νοικοκυριά, η ηλεκτρική ενέργεια αντιπροσώπευε το 34,5 % της κατανάλωσης τελικής ενέργειας, ενώ, στη βιομηχανία, αντιπροσώπευε το 39,9 % (βλ. επίσης παράρτημα 6). Στον τομέα των μεταφορών, το ποσοστό αυτό παρέμεινε αμελητέο, στο 0,3 %. Κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2024 οι τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας για τα νοικοκυριά και τη βιομηχανία στην Ελλάδα ήταν χαμηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ λόγω της κρατικής στήριξης. Ωστόσο, ο λόγος της τιμής της ηλεκτρικής ενέργειας προς το αέριο ήταν υψηλός και στις δύο κατηγορίες. Για τα νοικοκυριά, το κόστος της ηλεκτρικής ενέργειας ήταν 2,2 φορές μεγαλύτερο ανά μονάδα απ' ό,τι το αέριο προ φόρων και 2,4 φορές μεγαλύτερο μετά φόρων. Στις ενεργοβόρες βιομηχανίες, ο λόγος αυτός ήταν 4,1 προ φόρων και 4,4 μετά φόρων, συγκαταλεγόμενος μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ. Οι φόροι και τα τέλη αντιπροσώπευαν ~ 16,8 % των τιμών της ηλεκτρικής ενέργειας για τα νοικοκυριά (έναντι ~ 11,9 % των τιμών του αερίου) και ~ 12 % για τη βιομηχανία (έναντι ~ 5,8 % των τιμών του αερίου) ([139]).

Ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και μακροπρόθεσμες αγορές

Το 2024 το ποσοστό των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (ΑΠΕ) στο μείγμα ηλεκτρικής ενέργειας της Ελλάδας παρέμεινε στο 50 % (έναντι συνολικού μεριδίου ΑΠΕ 47 % στην ΕΕ) ([140]). Η εγκατεστημένη δυναμικότητα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας αυξήθηκε κατά 17,5 %, φθάνοντας τα 18 231 MW. Όσον αφορά την εγκατάσταση συστημάτων ηλιακής ενέργειας, η συνολική εγκατεστημένη δυναμικότητα το 2024 ήταν 9 269 MW (+ 2 580 MW, αύξηση κατά 38,5 % σε σύγκριση με το 2023), ενώ η εγκατεστημένη δυναμικότητα χερσαίων αιολικών συστημάτων αυξήθηκε μόνο κατά 125 MW, φθάνοντας τα 5 357 MW.

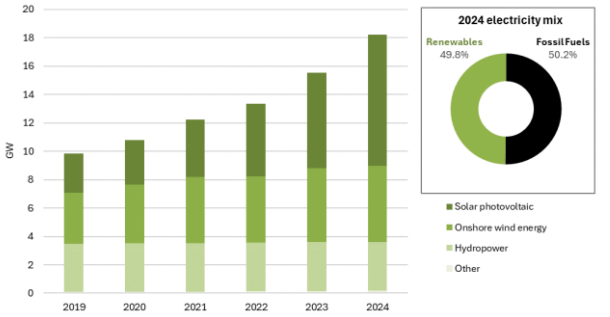
driving the energy transition: how can it happen?» (Διεθνής αγορά ενέργειας — Η ενεργή συμμετοχή των καταναλωτών είναι καίριας σημασίας για την ενεργειακή μετάβαση: πώς μπορεί αυτό να συμβεί;), 30 Σεπτεμβρίου 2024.

([138]) Ο σύνθετος ρυθμός ετήσιας ανάπτυξης (CAGR) ήταν – 0,8 % μεταξύ του 2013 και του 2023. Τα ελάχιστα/μέγιστα μερίδια ήταν 26,3 % και 29,5 %, αντίστοιχα.

([139]) Ανάλυση με βάση τα στοιχεία της Eurostat για το δεύτερο εξάμηνο του 2024. Για τους οικιακούς καταναλωτές, η ζώνη κατανάλωσης είναι η DC για την ηλεκτρική ενέργεια και η D2 για το αέριο, οι οποίες αφορούν μεσαίου μεγέθους καταναλωτές και παρέχουν μια εικόνα της οικονομικής προσιτότητας. Για τους μη οικιακούς καταναλωτές, η ζώνη κατανάλωσης είναι η ID για την ηλεκτρική ενέργεια και η I4 για το αέριο, οι οποίες αφορούν καταναλωτές μεγάλου μεγέθους, παρέχοντας μια εικόνα της διεθνούς ανταγωνιστικότητας (η τιμή που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό δεν περιλαμβάνει ΦΠΑ και άλλους ανακτήσιμους φόρους/εισφορές/τέλη, καθώς οι μη οικιακοί καταναλωτές είναι συνήθως σε θέση να ανακτήσουν τον ΦΠΑ και ορισμένους άλλους φόρους).

([140]) Ετήσια στοιχεία ηλεκτρικής ενέργειας, Ember.

Διάγραμμα Α8.3: **Εγκατεστημένη δυναμικότητα παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές στην Ελλάδα (αριστερά) και μείγμα παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας (δεξιά)**

Στα «Other» (Άλλα) περιλαμβάνονται τα ανανεώσιμα αστικά απόβλητα, τα στερεά βιοκαύσιμα, τα υγρά βιοκαύσιμα και το βιοαέριο.
Πηγή: IRENA, Ember

Η Ελλάδα έχει σημειώσει κάποια πρόοδο όσον αφορά την επιτάχυνση της διαδικασίας αδειοδότησης των ΑΠΕ, αλλά απαιτούνται περαιτέρω βήματα. Στο τελικό επικαιροποιημένο ΕΣΕΚ, η Ελλάδα αναφέρει την πρόθεσή της να εξορθολογίσει περαιτέρω την αδειοδότηση των ΑΠΕ μέσω διαφόρων μέτρων για τον χωροταξικό σχεδιασμό και την ψηφιοποίηση, ενώ αναφέρει ακόμη και σχέδια για τη δημιουργία πλαισίου για τον παροπλισμό εγκαταστάσεων. Με τον νόμο 5037/2023 έχουν ήδη οριστεί περιοχές επιτάχυνσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (στο εξής: ΡΑΑ) στην Ελλάδα. Οι πρώτες ΡΑΑ που καθορίστηκαν προορίζονταν για υπεράκτια παραγωγή αιολικής ενέργειας (έως 600 MW) στη βόρεια Ελλάδα. Στο πλαίσιο του κεφαλαίου του ΣΑΑ για το REPowerEU, η Ελλάδα έχει δεσμευτεί να επικαιροποιήσει τμήματα του χωροταξικού σχεδίου της, το οποίο δεν έχει επικαιροποιηθεί από το 2008. Η έγκριση της νέας έκδοσης του χωροταξικού σχεδίου για τις ΑΠΕ έχει καθυστερήσει πολύ.

Η Ελλάδα έχει θέσει πιο φιλόδοξους στόχους για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στο επικαιροποιημένο ΕΣΕΚ (43 % των ΑΠΕ στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας για το 2030 και 95,8 % για το 2050, και 75,7 % στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας για το 2030). Η Ελλάδα έχει στόχο να διαθέτει συνολική εγκατεστημένη δυναμικότητα 27,5 GW σε όλες τις μορφές ανανεώσιμων πηγών ενέργειας έως το 2030. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα έχει αναλάβει τη δέσμευση (στο πλαίσιο των δεσμεύσεων για την αιολική ενέργεια βάσει του ευρωπαϊκού σχεδίου δράσης για την αιολική ενέργεια) να διαθέτει 7,6 GW εγκατεστημένης χερσαίας αιολικής δυναμικότητας και 1,9 GW εγκατεστημένης υπεράκτιας αιολικής δυναμικότητας έως το 2030, κάτι που επιβεβαιώνεται επίσης στο τελικό επικαιροποιημένο ΕΣΕΚ. Έως το τέλος του 2024 δεν είχε δημοσιευτεί, στην πλατφόρμα της Ένωσης για την ανάπτυξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, νέο χρονοδιάγραμμα για την αναμενόμενη κατανομή της στήριξης για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, δεδομένου ότι οι ελληνικές αρχές εξετάζουν το ενδεχόμενο σταδιακής κατάργησης των καθεστώτων στήριξης για νέα έργα ΑΠΕ.

Το ενδιαφέρον για συμβάσεις αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (στο εξής: ΣΑΗΕ) στην Ελλάδα αυξάνεται σημαντικά ([141]), καθώς συνήφθησαν πολυάριθμες (δημοσιοποιημένες και μη) συμφωνίες το 2023 και πολύ περισσότερες αναμένονται στη συνέχεια (90 % εξ αυτών βασίζονται στην παραγωγή ηλεκτρισμού από ηλιακή ενέργεια). Η πρώτη ΣΑΗΕ υπογράφηκε στην Ελλάδα τον Φεβρουάριο του 2021: μια εταιρική ΣΑΗΕ για δυναμικότητα 200 MW και μία από τις μεγαλύτερες συμφωνίες στην ΕΕ. Έως το 2025 το εν λόγω καθεστώς ΣΑΗΕ αναμένεται να δημοπρατήσει άλλα 4,2 GW εγκατεστημένης δυναμικότητας ([142]). Ήδη από τον Μάρτιο του 2025, ο διαχειριστής συστήματος μεταφοράς έχει εγκρίνει όρους σύνδεσης για έργα ισχύος έως 800 MW για εταιρικές ΣΑΗΕ, τα οποία έχουν προτεραιότητα όσον αφορά τη σύνδεση με το σύστημα. Επίσης, το 2021 η Ελλάδα θέσπισε δυνατότητα σύναψης συμβάσεων επί διαφοράς για την ανανεώσιμη ενέργεια και το 2022 έλαβε έγκριση κρατικής ενίσχυσης για τη στήριξη της αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας με συμβάσεις επί διαφοράς, παράλληλα με επενδυτικές επιχορηγήσεις ([143]). Έως το 2023 είχαν συναφθεί συμβάσεις επί διαφοράς για περισσότερα από 400 MW παραγωγικής ικανότητας στο πλαίσιο του εν λόγω καθεστώτος ([144]). Οι συμβάσεις επί

([141]) European PPA Market Outlook 2024 (Προοπτικές της ευρωπαϊκής αγοράς ΣΑΗΕ για το 2024), Pexapark.

([142]) Contracts-for-Difference to support renewable energy technologies: Considerations for design and implementation (Συμβάσεις επί διαφοράς για τη στήριξη τεχνολογιών ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές: Ζητήματα σχεδιασμού και εφαρμογής), έκθεση έρευνας του EUI, Μάρτιος 2024.

([143]) https://ec.europa.eu/competition/state_aid/cases1/202240/SA_64736_400E7A83-0000-C599-B417-2392BF680950_60_1.pdf

([144]) Contracts-for-Difference to support renewable energy technologies: Considerations for design and implementation (Συμβάσεις επί διαφοράς για τη στήριξη τεχνολογιών

διαφοράς θα εξακολουθήσουν να διαδραματίζουν καίριο ρόλο στη στήριξη των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην Ελλάδα.

Ενεργειακή απόδοση

Η αύξηση της ενεργειακής απόδοσης επιβραδύνθηκε στην Ελλάδα, αλλά εξακολουθεί να υπάρχει αναξιοποίητο δυναμικό στον τομέα αυτόν. Η κατανάλωση πρωτογενούς ενέργειας (στο εξής: PEC) μειώθηκε κατά 5,1 %, σε 19,88 εκατ. ΤΙΠ το 2023. Η κατανάλωση τελικής ενέργειας (στο εξής: FEC) μειώθηκε κατά 2,4 %, σε 15,73 εκατ. ΤΙΠ. Σε σύγκριση με το 2022, η FEC μειώθηκε σε όλους τους κύριους τομείς (κατά 13,1 % στον τομέα των κατοικιών, κατά 4,1 % στη βιομηχανία και κατά 0,4 % στον τομέα των υπηρεσιών), εκτός των μεταφορών (αύξηση κατά 4,4 %). Σύμφωνα με την αναδιατυπωμένη οδηγία για την ενεργειακή απόδοση, η Ελλάδα θα πρέπει να προσπαθήσει να επιτύχει PEC ύψους 17,55 εκατ. ΤΙΠ και FEC ύψους 14,68 εκατ. ΤΙΠ έως το 2030.

Στον τομέα των κατοικιών, η Ελλάδα πρέπει να εντείνει τη δράση της για την επίτευξη του στόχου μείωσης της κατανάλωσης ενέργειας από τα κτίρια έως το 2030. Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη μακροπρόθεσμη στρατηγική ανακαίνισης, η Ελλάδα προτίθεται να μειώσει την κατανάλωση ενέργειας των κτιρίων κατά 8 % το 2030 (σε σύγκριση με το 2015). Ωστόσο, η FEC στον τομέα των κατοικιών μειώθηκε μόνο κατά 1 % μεταξύ του 2015 και του 2022.

Πραγματοποιούνται προσπάθειες για τον εξηλεκτρισμό και τον οικολογικό προσανατολισμό της θέρμανσης και της ψύξης των κτιρίων μέσω της προώθησης της εγκατάστασης ενεργειακά αποδοτικότερων αντλιών θερμότητας, συχνά σε συνδυασμό με επιτόπια συστήματα ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Μεταξύ του 2010 και του 2021 η θέρμανση και η ψύξη από ανανεώσιμες πηγές αυξήθηκαν από 50 PJ σε 67,5 PJ και από το 19 % στο 31,1 % της συνολικής ζήτησης θέρμανσης και ψύξης. Η αύξηση αυτή οφειλόταν κυρίως στην αυξημένη χρήση αντλιών θερμότητας. Το 2022 πωλήθηκαν περίπου 208 000 αντλίες θερμότητας (αύξηση κατά 112 % σε σύγκριση με το 2021), με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί συνολικό απόθεμα περίπου 577 000 εγκατεστημένων αντλιών στον τομέα των κατοικιών. Αυξήθηκε επίσης η ηλιακή θερμική ενέργεια και το βιοαέριο (από 10 PJ σε 12,7 PJ· και από 0,1 PJ σε 1,4 PJ, αντίστοιχα). Η ηλεκτρική ενέργεια αναμένεται να καλύπτει το 47 % της ζήτησης ενέργειας στον τομέα των κατοικιών το 2030, διότι η χρήση αντλιών θερμότητας αναμένεται να αυξηθεί σημαντικά και λόγω της ανακαίνισης κτιρίων.

Το εθνικό χρηματοδοτικό πλαίσιο της Ελλάδας για την κινητοποίηση επενδύσεων στον τομέα της ενεργειακής απόδοσης αποτελείται κυρίως από επιχορηγήσεις και επιδοτήσεις. Το 2024 η Ελλάδα συνέχισε να υλοποιεί τα προγραμματισμένα προγράμματα χρηματοδότησης της ενεργειακής απόδοσης (ιδίως στο πλαίσιο του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας και στο πλαίσιο των προγραμμάτων ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΩ για την εξοικονόμηση ενέργειας στο σπίτι, τα οποία αφορούν τον τομέα των κατοικιών). Ωστόσο, πρέπει να αξιοποιηθεί πρόσθετη ιδιωτική χρηματοδότηση, ιδίως με την ανάπτυξη ειδικών χρηματοδοτικών μέσων για την ενεργειακή απόδοση και με τη στήριξη της ανάπτυξης του τομέα των ενεργειακών υπηρεσιών ως βασικού παράγοντα διευκόλυνσης της αγοράς για βελτιώσεις της ενεργειακής απόδοσης. Όσον αφορά τους τομείς, οι ενεργειακά αποδοτικές συσκευές και ο εξοπλισμός κτιρίων και επιχειρήσεων καλύπτονται από διάφορα χρηματοδοτικά προγράμματα και η Ελλάδα έχει επισημάνει ότι βρίσκονται σε εξέλιξη οι αναγκαίες μεταρρυθμίσεις.

Ασφάλεια του εφοδιασμού και διαφοροποίηση

Η Ελλάδα δεν έχει ακόμη καταργήσει τη χρήση ρωσικού αερίου, αλλά έχει πραγματοποιήσει σημαντικές προσπάθειες για να ενισχύσει την ασφάλεια του εφοδιασμού της και να διαφοροποιήσει τις πηγές φυσικού αερίου μέσω σημαντικών επενδύσεων σε υποδομές για την αύξηση της οικείας δυναμικότητας εισαγωγής υγροποιημένου φυσικού αερίου. Επιπρόσθετα στην πρόσφατη ολοκλήρωση έργων όπως ο αγωγός διασύνδεσης αερίου Ελλάδας–

ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές: Ζητήματα σχεδιασμού και εφαρμογής), έκθεση έρευνας του EUI, Μάρτιος 2024.

Βουλγαρίας (IGB), η θέση σε λειτουργία του τερματικού σταθμού υγροποιημένου φυσικού αερίου στην Αλεξανδρούπολη το 2024 ενίσχυσε περαιτέρω τον καίριο ρόλο της Ελλάδας στη διαφοροποίηση του εφοδιασμού της ευρύτερης περιοχής στο πλαίσιο του τερματισμού της μεταφοράς ρωσικού αερίου μέσω της Ουκρανίας το 2025. Η Ελλάδα μείωσε την οικεία ζήτηση αερίου μόνο κατά 8 % μεταξύ του Αυγούστου 2022 και του Σεπτεμβρίου 2024, ποσοστό κάτω από τον εθελοντικό στόχο μείωσης της ζήτησης κατά 15 % που συνέστησε το Συμβούλιο.

Επιδοτήσεις ορυκτών καυσίμων

Το 2023 οι περιβαλλοντικά επιζήμιες ([145]) επιδοτήσεις των ορυκτών καυσίμων για τις οποίες δεν έχει προγραμματιστεί σταδιακή κατάργηση πριν από το 2030 αντιπροσώπευαν το 0,79 % ([146]) του ΑΕΠ της Ελλάδας ([147]), υπερβαίνοντας τον σταθμισμένο μέσο όρο της ΕΕ (0,49 %). Τα φορολογικά μέτρα αντιπροσώπευαν το 53 % αυτών των επιδοτήσεων, ενώ η στήριξη εισοδήματος/τιμών και οι άμεσες επιχορηγήσεις αντιπροσώπευαν το 32 % και το 15 %, αντίστοιχα. Οι επιδοτήσεις ορυκτών καυσίμων για τις οποίες δεν έχει προγραμματιστεί σταδιακή κατάργηση πριν από το 2030 και οι οποίες δεν αντιμετωπίζουν ειδικά, με στοχευμένο τρόπο, την ενεργειακή φτώχεια ούτε πραγματικά ζητήματα ενεργειακής ασφάλειας περιλάμβαναν απαλλαγές από τον ειδικό φόρο κατανάλωσης για τα πετρελαιοειδή που καταναλώνονται στη ναυσιπλοΐα εσωτερικών υδάτων, για την κηροζίνη που καταναλώνεται στην εγχώρια εναέρια κυκλοφορία και για τον γαιάνθρακα και οπτάνθρακα για βιομηχανικές χρήσεις (π.χ. χημική αναγωγή, ηλεκτρολυτικές μεταλλουργικές διεργασίες). Ο πραγματικός συντελεστής άνθρακα της Ελλάδας για το 2023 ([148]) ανήλθε κατά μέσο όρο σε 86,7 EUR ανά τόνο CO_2, ελαφρώς πάνω από τον σταθμισμένο μέσο όρο της ΕΕ (84,80 EUR) ([149]).

([145]) Άμεσες επιδοτήσεις ορυκτών καυσίμων που παρέχουν κίνητρα για διατήρηση ή αύξηση της διαθεσιμότητας ορυκτών καυσίμων και/ή της χρήσης ορυκτών καυσίμων.

([146]) Ο αριθμητής βασίζεται σε ποσότητες που διασταυρώθηκαν με τις ελληνικές αρχές. Για όλα τα κράτη μέλη, περιλαμβάνει τις δημόσιες δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης για ορυκτά καύσιμα, όπως δηλώνονται από τον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας (προϋπολογισμοί για έρευνα, ανάπτυξη και επίδειξη στον τομέα των ενεργειακών τεχνολογιών) και εξαιρεί, για λόγους μεθοδολογικής συνέπειας, την απαλλαγή από τον ειδικό φόρο κατανάλωσης για την κηροζίνη που καταναλώνεται στην εναέρια κυκλοφορία εντός της ΕΕ-27.

([147]) Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν του 2023 σε τιμές της αγοράς, Eurostat.

([148]) Ο πραγματικός συντελεστής άνθρακα είναι το άθροισμα των φόρων άνθρακα, των τιμών των αδειών ΣΕΔΕ και των ειδικών φόρων κατανάλωσης καυσίμων, και αντιπροσωπεύει τον συνολικό πραγματικό συντελεστή άνθρακα που καταβάλλεται για τις εκπομπές.

([149]) ΟΟΣΑ (2024), Pricing Greenhouse Gas Emissions 2024 (Τιμολόγηση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου το 2024).

Πίνακας Α8.1: **Βασικοί ενεργειακοί δείκτες**

	Greece				EU			
	2021	**2022**	**2023**	**2024**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Household consumer - Electricity retail price (EUR/KWh)	**0.1830**	**0.2427**	**0.2320**	**0.2265**	**0.2314**	**0.2649**	**0.2877**	**0.2879**
Energy & supply [%]	64.6%	140.0%	107.9%	69.4%	36.6%	54.3%	55.6%	47.8%
Network costs	14.5%	11.1%	14.4%	14.9%	26.7%	25.3%	24.8%	27.2%
Taxes and levies including VAT	20.9%	-51.1%	-22.4%	15.8%	36.7%	20.3%	19.6%	25.0%
VAT	5.6%	5.6%	5.6%	5.7%	14.5%	13.4%	13.8%	14.6%
Household consumer - Gas retail price	**0.0723**	**0.1059**	**0.1114**	**0.0787**	**0.0684**	**0.0948**	**0.1121**	**0.1128**
Energy & supply	61.3%	79.3%	75.2%	65.8%	43.7%	61.0%	64.5%	53.9%
Network costs	32.4%	14.4%	17.1%	26.3%	22.5%	17.3%	17.1%	18.3%
Taxes and levies including VAT	6.4%	6.2%	7.7%	7.9%	33.8%	21.7%	18.4%	27.8%
VAT	4.3%	4.3%	5.2%	5.3%	15.5%	11.6%	10.2%	13.6%
Non-household consumer - Electricity retail price	**0.1498**	**0.2235**	**0.1726**	**0.1658**	**0.1242**	**0.1895**	**0.1971**	**0.1661**
Energy & supply	77.6%	137.5%	81.0%	73.2%	43.0%	66.5%	63.0%	55.8%
Network costs	5.0%	3.9%	8.0%	8.8%	15.8%	10.7%	11.9%	15.5%
Taxes and levies excluding VAT	12.5%	-49.8%	5.7%	13.1%	30.4%	9.9%	11.2%	15.4%
Non-household consumer - Gas retail price	**0.0331**	**0.1161**	**0.0552**	**0.0415**	**0.0328**	**0.0722**	**0.0672**	**0.0517**
Energy & supply	83.7%	85.5%	85.9%	83.3%	66.2%	77.3%	77.3%	68.7%
Network costs	6.3%	8.1%	5.0%	6.6%	7.7%	3.8%	5.3%	7.1%
Taxes and levies excluding VAT	5.1%	2.3%	4.3%	5.1%	12.5%	6.1%	7.3%	11.6%
Wholesale electricity price (EUR/MWh)	116.0	279.4	119.3	100.7	111.0	233.2	99.1	84.7
Dutch TTF (EUR/MWh)	*n/a*	*n/a*	*n/a*	*n/a*	46.9	123.1	40.5	34.4

	2017	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Gross Electricity Production (GWh)	**55,266**	**53,263**	**48,626**	**48,252**	**54,715**	**52,670**	**49,917**	-
Combustible Fuels	41,698	37,412	32,880	31,055	33,020	30,647	25,957	-
Nuclear	-	-	-	-	-	-	-	-
Hydro	4,040	5,760	4,051	3,440	5,961	4,000	4,044	-
Wind	5,537	6,300	7,266	9,310	10,483	10,883	11,022	-
Solar	3,991	3,791	4,429	4,447	5,251	7,140	8,894	-
Geothermal	-	-	-	-	-	-	-	-
Other Sources	-	-	-	-	-	-	-	
Gross Electricity Production [%]								
Combustible Fuels	75.4%	70.2%	67.6%	64.4%	60.3%	58.2%	52.0%	-
Nuclear	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	-
Hydro	7.3%	10.8%	8.3%	7.1%	10.9%	7.6%	8.1%	-
Wind	10.0%	11.8%	14.9%	19.3%	19.2%	20.7%	22.1%	-
Solar	7.2%	7.1%	9.1%	9.2%	9.6%	13.6%	17.8%	-
Geothermal	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	-
Other Sources	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	-
Net Imports of Electricity (GWh)	**6,237**	**6,278**	**9,944**	**8,864**	**3,684**	**3,447**	**4,913**	-
As a % of electricity available for final consumption	11.2%	12.3%	19.2%	18.1%	7.2%	7.0%	10.2%	-
Electricity Interconnection [%]	**10.6%**	**9.7%**	**9.8%**	**9.9%**	**6.3%**	**6.3%**	**5.6%**	**4.8%**
Share of renewable energy consumption - by sector [%]								
Electricity	24.5%	26.0%	31.3%	35.9%	35.9%	42.4%	48.2%	-
Heating and cooling	28.2%	30.1%	30.0%	31.9%	31.1%	30.6%	35.5%	-
Transport	4.0%	4.1%	4.0%	5.3%	4.4%	4.1%	3.9%	-
Overall	17.3%	18.0%	19.6%	21.7%	22.0%	22.7%	25.3%	-

	2020	**2021**	**2022**	**2023**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Import Dependency [%]	**81.4%**	**73.8%**	**79.6%**	**75.6%**	**57.5%**	**55.5%**	**62.5%**	**58.3%**
of Solid fossil fuels	10.2%	9.6%	-0.7%	-9.5%	35.8%	37.2%	45.9%	40.8%
of Oil and petroleum products	106.4%	93.1%	101.8%	97.6%	96.8%	91.7%	97.8%	94.5%
of Natural Gas	100.7%	99.4%	101.6%	97.6%	83.6%	83.6%	97.6%	90.0%
Dependency from Russian Fossil Fuels [%]								
of Natural Gas	39.0%	40.5%	17.5%	43.8%	41.0%	40.9%	20.7%	9.3%
of Crude Oil	17.7%	13.1%	2.8%	0.0%	25.7%	25.2%	18.4%	3.0%
of Hard Coal	87.0%	95.9%	11.6%	0.0%	49.1%	47.4%	21.5%	1.0%

	2017	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**
Gas Consumption (in bcm)	**4.9**	**4.8**	**5.2**	**5.8**	**6.4**	**5.2**	**4.7**
Gas Consumption year-on-year change [%]	21.3%	-1.9%	8.3%	11.5%	10.4%	-19.6%	-10.1%
Gas Imports - by type (in bcm)	**5.0**	**4.9**	**5.2**	**5.9**	**6.4**	**5.7**	**4.8**
Gas imports - pipeline	3.5	3.9	2.4	2.9	4.2	2.2	2.2
Gas imports - LNG	1.5	1.0	2.8	3.0	2.2	3.6	2.6
Gas Imports - by main source supplier [%]							
Russia	58.2%	65.9%	32.3%	39.0%	40.5%	17.5%	43.8%
United States	0.0%	2.1%	4.4%	25.0%	17.7%	32.5%	20.7%
Azerbaijan	0.0%	0.0%	0.0%	0.2%	19.0%	19.8%	13.9%
Egypt	0.0%	0.0%	4.9%	1.3%	1.6%	7.8%	6.5%

Πηγή: Eurostat, ΕΔΔΣΜ-ηλ, S&P Platts

Η Ελλάδα έχει βελτιώσει την ετοιμότητά της για τη διαχείριση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, αλλά απαιτούνται πρόσθετες δράσεις, μεταξύ άλλων όσον αφορά την ασφαλιστική κάλυψη έναντι ακραίων φαινομένων. Η Ελλάδα είναι ιδιαίτερα ευάλωτη σε κλιματικούς κινδύνους και ακραία καιρικά φαινόμενα. Λαμβάνει μέτρα για την οικοδόμηση ανθεκτικότητας, μεταξύ άλλων σε περιφερειακό επίπεδο, αλλά εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά την εφαρμογή των οικείων στρατηγικών προσαρμογής. Η βιώσιμη διαχείριση των υδάτων εξακολουθεί να αποτελεί μείζον περιβαλλοντικό ζήτημα, ιδίως όσον αφορά την αποδοτική χρήση των υδάτων. Η κατάσταση της φύσης και των οικοσυστημάτων εξακολουθεί επίσης να προκαλεί ανησυχία, εγείροντας σημαντικούς κινδύνους για την οικονομία και την ανταγωνιστικότητα. Οι επιδόσεις της Ελλάδας υπερβαίνουν τον μέσο όρο της ΕΕ όσον αφορά τις πρακτικές βιολογικής γεωργίας. Ωστόσο, οι απορροφήσεις άνθρακα υπολείπονται του επιπέδου που απαιτείται για την επίτευξη του στόχου της Ελλάδας για τη χρήση γης, την αλλαγή χρήσης γης και τη δασοκομία (στο εξής: LULUCF) έως το 2030.

Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και ετοιμότητα

Η Ελλάδα είναι ιδιαίτερα ευάλωτη σε πολλά ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως πλημμύρες, καύσωνες, δασικές πυρκαγιές και ξηρασίες. Η λειψυδρία έχει ήδη σημαντικό αντίκτυπο στην κοινωνία και συνιστά σοβαρό κίνδυνο για την Ελλάδα και άλλες μεσογειακές χώρες ([150]). Μεταξύ του 2019 και του 2023, κατά μέσο όρο πάνω από 4 000 km² των οικοσυστημάτων της χώρας πλήττονταν από ξηρασία κάθε έτος. Το 2023 η καταιγίδα Daniel έφερε 80 cm βροχόπτωσης σε μία ημέρα, προκαλώντας πλημμύρες μεγάλης κλίμακας στην κεντρική Ελλάδα και αυξάνοντας τον κίνδυνο υδατογενών νόσων, όπως η λεπτοσπείρωση ([151]). Η χώρα αντιμετωπίζει επίσης σημαντικές επιπτώσεις στην υγεία των πολιτών οι οποίες σχετίζονται με τη ζέστη και έχει το υψηλότερο ποσοστό θνησιμότητας στην Ευρώπη. Εάν δεν αντιμετωπιστεί το πρόβλημα, οι θάνατοι λόγω καύσωνα θα μπορούσαν να αυξηθούν κατά 40 φορές ([152]). Επίσης, η Ελλάδα είναι επιρρεπής σε καταστροφικές δασικές πυρκαγιές. Μεταξύ του 2006 και του 2024 κάθε χρόνο καιγόταν το 0,38 % της χώρας κατά μέσο όρο, ποσοστό που είναι το δεύτερο υψηλότερο στην ΕΕ, και η πυρκαγιά στην Αλεξανδρούπολη το 2023 ήταν η μεγαλύτερη στην ιστορία της ΕΕ. Η αυξανόμενη συχνότητα και σοβαρότητα των δασικών πυρκαγιών μπορεί να καταβάλει τις επιχειρήσεις διάσωσης και να εξαντλήσει τους πόρους έκτακτης ανάγκης.

Οι κλιματικοί κίνδυνοι έχουν άμεσο αντίκτυπο στην οικονομία και την κοινωνία της Ελλάδας. Μεταξύ του 1980 και του 2023 η Ελλάδα κατέγραψε οικονομικές ζημίες άνω των 16 δισ. EUR λόγω ακραίων καιρικών και κλιματικών φαινομένων ([153]). Μόνο το 5 % των οικονομικών ζημιών κατά την ίδια περίοδο καλύπτονταν από ασφάλιση, με αποτέλεσμα η Ελλάδα να έχει ένα από τα χαμηλότερα επίπεδα ασφαλιστικής κάλυψης έναντι ακραίων φαινομένων στην ΕΕ, ιδίως έναντι δασικών πυρκαγιών και θυελλών. Η συνολική βαθμολογία 3 όσον αφορά το χάσμα ασφαλιστικής προστασίας έναντι δασικών πυρκαγιών υποδηλώνει σημαντικό εκτιμώμενο κενό ασφαλιστικής προστασίας ([154]). Ωστόσο, πρόσφατα, η Ελλάδα έλαβε μέτρα για την προώθηση της ευαισθητοποίησης για την ασφάλιση και της σύναψης ασφάλισης κάλυψης κατά των κινδύνων από καταστροφές, κυρίως μέσω της θέσπισης του νόμου 5116/2024 σχετικά με την υποχρεωτική ασφαλιστική κάλυψη κατά φυσικών καταστροφών και άλλες διατάξεις, ο οποίος απαιτεί από τις μεγάλες εταιρείες να ασφαλίζονται υποχρεωτικά κατά των κινδύνων από δασικές πυρκαγιές, πλημμύρες και σεισμούς από την 1η Ιανουαρίου 2025. Επιπρόσθετα, η κυβέρνηση θέσπισε καθεστώς φορολογικών κινήτρων για να

([150])ΕΟΠ, 2024, *European climate risk assessment* (Ευρωπαϊκή εκτίμηση κλιματικών κινδύνων).

([151])ΕΟΠ, 2024, *European climate risk assessment*, σ. 51.

([152])ΕΟΠ, 2024, *European climate risk assessment*, σ. 343.

([153])ΕΟΠ, 2024, Economic losses from weather- and climate-related extremes in Europe (Οικονομικές ζημίες λόγω ακραίων καιρικών και κλιματικών φαινομένων στην Ευρώπη)..

([154])Κλίμακα: 0 (κανένα χάσμα προστασίας) – 4 (πολύ υψηλό χάσμα). EIOPA, 2024, Dashboard on insurance protection gap for natural catastrophes (Πίνακας εργαλείων σχετικά με το κενό ασφαλιστικής προστασίας έναντι φυσικών καταστροφών).

ενθαρρύνει τους πολίτες να ασφαλίζουν τις ιδιοκτησίες τους έναντι φυσικών καταστροφών ([155]).

Κατά τα τελευταία έτη η Ελλάδα έχει λάβει μέτρα για να ενισχύσει την ετοιμότητά της να διαχειρίζεται τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής. Σημείωσε πρόοδο όσον αφορά τη δημιουργία ισχυρών εθνικών δομών διακυβέρνησης που ενσωματώνουν την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή στις τομεακές πολιτικές και ενισχύουν τους μηχανισμούς παρακολούθησης. Η Ελλάδα προσδιόρισε τομείς που είναι ευπαθείς, όπως η υγεία, ο τουρισμός, η γεωργία και οι υποδομές, και δημιούργησε το Εθνικό Παρατηρητήριο για την Προσαρμογή στην Κλιματική Αλλαγή για την παρακολούθηση των κινδύνων που σχετίζονται με το κλίμα. Η εθνική στρατηγική προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή περιγράφει τους στόχους προσαρμογής της χώρας, ενώ η εθνική νομοθεσία για το κλίμα αναθέτει στις κυβερνητικές υπηρεσίες να ενσωματώνουν την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή στα σχέδιά τους. Ωστόσο, παρά τις προσπάθειες αυτές, η Ελλάδα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προκλήσεις όσον αφορά την εφαρμογή των οικείων στρατηγικών προσαρμογής λόγω ανεπαρκών ανθρώπινων και οικονομικών πόρων. Η δημιουργία ενός υπουργείου αντιμετώπισης της κλιματικής κρίσης και πολιτικής προστασίας αποτελεί ένα βήμα προς την κατεύθυνση αυτή. Το ελληνικό ΣΑΑ στήριξε την ετοιμότητα μέσω μέτρων αναδάσωσης και πρόληψης των πυρκαγιών (προγράμματα AntiNERO), καθώς και έργων αντιδιαβρωτικής και αντιπλημμυρικής προστασίας σε περιοχές που επλήγησαν από μεγάλες πυρκαγιές ([156]).

Η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή εφαρμόζεται επίσης σε περιφερειακό επίπεδο. Η χώρα διαθέτει καλά δομημένο σύστημα για τη στήριξη της προσαρμογής και οι περιφερειακές αρχές διαδραματίζουν καίριο ρόλο. Επίσης, έχει διευρύνει τη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών στις δράσεις προσαρμογής στην κλιματική αλλαγή. Οι ελληνικές περιφέρειες και οι τοπικές αρχές συγκαταλέγονται μεταξύ των πιο δραστήριων στην ΕΕ όσον αφορά την εκπόνηση τοπικών σχεδίων δράσης για το κλίμα. Το 73,5 % του ελληνικού πληθυσμού ζει σε δήμους που έχουν υπογράψει το Σύμφωνο των Δημάρχων της ΕΕ.

([155])Εφαρμόζεται έκπτωση στον ενιαίο φόρο ιδιοκτησίας ακινήτων (ΕΝ.Φ.Ι.Α.) έως 20 % για ακίνητα αντικειμενικής αξίας έως 500 000 EUR και έως 10 % για ακίνητα αξίας άνω των 500 000 EUR από το 2024 και μετά. Ο φόρος αυτός είναι ετήσιος φόρος που επιβάλλεται στην ακίνητη περιουσία και θεσπίστηκε το 2013 με τον νόμο 4223/2013.

([156])Εθνικό σχέδιο αναδάσωσης, αποκατάσταση και πρόληψη («antiNERO»), αντιδιαβρωτικά και αντιπλημμυρικά μέτρα, σύνδεσμος.

Ανθεκτικότητα των υδάτων

Περιοχές της Ελλάδας υφίστανται καταπόνηση των υδάτινων πόρων, ιδίως λόγω της ζήτησης από τη γεωργία, τομέα που εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την υδροδότηση, καθώς η άρδευση είναι ζωτικής σημασίας σε πολλές αγροτικές περιοχές. Η παραγωγικότητα του νερού στην Ελλάδα ανήλθε σε 21 EUR ανά m^3 αντλούμενου νερού το 2022, παρουσιάζοντας ελαφρά αυξητική τάση κατά τη διάρκεια μιας πενταετούς περιόδου. Ο βελτιωμένος δείκτης αξιοποίησης νερού (WEI+) ([157]) ανήλθε στο 13,8 το 2022 για ολόκληρο το έτος, πολύ υψηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ (5,8). Ωστόσο, όσον αφορά τα εποχικά στοιχεία, η τιμή του δείκτη WEI+ κορυφώθηκε (στο 45) κατά το τρίτο τρίμηνο του 2021, μετά το ανώτατο επίπεδο του 36 που κατέγραψε το 2019. Ο κύριος τομέας κατανάλωσης νερού είναι η γεωργία. Μεταξύ του 2018 και του 2022 η υδροληψία στον γεωργικό τομέα μειώθηκε ελαφρά κατά 1,8 %, αλλά ο τομέας εξακολουθεί να καταναλώνει τους μεγαλύτερους όγκους νερού (5 230 εκατομμύρια m^3, δηλαδή το 93 % της συνολικής κατανάλωσης το 2022), ασκώντας σημαντική πίεση στους υδάτινους πόρους της χώρας. Οι προκλήσεις εξακολουθούν να είναι σημαντικές, ιδίως σε περιοχές με υψηλή καταπόνηση των υδάτινων πόρων.

Η οικολογική και χημική κατάσταση των συστημάτων επιφανειακών και υπόγειων υδάτων δεν μπορεί να αξιολογηθεί λόγω καθυστερημένης και ελλιπούς υποβολής στοιχείων. Η Ελλάδα δεν υπέβαλε το τρίτο σχέδιο διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού (στο εξής: ΣΔΛΑΠ) ή το δεύτερο σχέδιο διαχείρισης των κινδύνων πλημμύρας (στο εξής: ΣΔΚΠ) έως τον Μάρτιο του 2022, όπως απαιτείται βάσει της οδηγίας-πλαισίου για τα ύδατα και της οδηγίας για

([157])Ο δείκτης WEI+ μετρά τη συνολική κατανάλωση νερού ως ποσοστό των ανανεώσιμων πόρων γλυκών υδάτων που είναι διαθέσιμοι για μια δεδομένη περιοχή και περίοδο. Τιμές άνω του 20 % θεωρούνται γενικά ένδειξη λειψυδρίας, ενώ τιμές ίσες με ή μεγαλύτερες από 40 % υποδηλώνουν καταστάσεις σοβαρής λειψυδρίας.

τις πλημμύρες. Η Ελλάδα υπέβαλε τελικά όλα τα τρίτα ΣΔΛΑΠ έως τον Ιούνιο του 2024. Η εκπόνηση των δεύτερων ΣΔΚΠ βρίσκεται σε εξέλιξη και τα σχέδια αναμένεται να υποβληθούν σύντομα. Ως αποτέλεσμα αυτής της καθυστερημένης και ελλιπούς υποβολής στοιχείων (στις αρχές του 2025), η Επιτροπή δεν ήταν σε θέση να αξιολογήσει τα σχέδια και να συμπεριλάβει αξιολόγηση στην έκθεσή της προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο. Σύμφωνα με τα στοιχεία από το δεύτερο ΣΔΛΑΠ που δημοσιεύθηκαν το 2020, το 63,8 % όλων των συστημάτων επιφανειακών υδάτων στην Ελλάδα βρίσκεται σε καλή οικολογική κατάσταση (και ποσοστό 8,0 % είναι άγνωστης κατάστασης), ενώ το 88,6 % βρίσκεται σε καλή χημική κατάσταση (και ποσοστό 9,8 % είναι άγνωστης κατάστασης). Το 84,6 % των υπόγειων υδάτων είναι σε καλή χημική κατάσταση, ενώ ποσοστό 15,7 % βρίσκεται σε ελλιπή ποσοτική κατάσταση.

Η επεξεργασία των λυμάτων στην Ελλάδα εξακολουθεί να αποτελεί πηγή ανησυχίας. Παρά τις βελτιώσεις όσον αφορά τη συμμόρφωση με την πάροδο των ετών, ιδίως χάρη στη χρηματοδότηση της ΕΕ, η Ελλάδα αντιμετώπισε σοβαρές δυσκολίες στην εφαρμογή της οδηγίας για την επεξεργασία των αστικών λυμάτων. Αυτή η μερική εφαρμογή ανάγκασε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να κινήσει νομική διαδικασία που οδήγησε στην έκδοση αποφάσεων του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (μεταξύ άλλων, σε πολύ προχωρημένο στάδιο, δηλαδή βάσει των οποίων έχουν επιβληθεί πρόστιμα). Συνολικά, το ποσοστό συμμόρφωσης στην Ελλάδα ήταν 98 % το 2020. Ωστόσο, 31 οικισμοί δεν πληρούσαν τις απαιτήσεις της οδηγίας. Ως εκ τούτου, η χώρα έχει περιθώριο να λάβει πρόσθετα μέτρα και να υλοποιήσει τα έργα που απαιτούνται για την πλήρη συμμόρφωση με τις απαιτήσεις της οδηγίας, αξιοποιώντας τη διαθέσιμη χρηματοδότηση από την ΕΕ, δηλαδή από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και τον μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας. Η Ελλάδα έχει σημαντική ανάγκη για επενδύσεις στην προστασία και τη διαχείριση των υδάτων, όπως φαίνεται στο διάγραμμα Α9.2. Για την επίτευξη των διαφόρων περιβαλλοντικών στόχων βάσει της οδηγίας-πλαισίου για τα ύδατα και της οδηγίας για τις πλημμύρες, η Ελλάδα παρουσιάζει επενδυτικό κενό στον τομέα των υδάτων ύψους 212 εκατ. EUR ετησίως (0,1 % του ΑΕΠ), ενώ πάνω από το ήμισυ σχετίζεται με τα λύματα (122 εκατ. EUR ετησίως). Για τα μέτρα που αφορούν το πόσιμο νερό απαιτούνται επιπλέον 72 εκατ. EUR ετησίως, ενώ για τις άλλες πτυχές της οδηγίας-πλαισίου για τα ύδατα απαιτούνται περίπου 10 εκατ. EUR ετησίως επιπλέον των υφιστάμενων επιπέδων χρηματοδότησης.

Βιοποικιλότητα και οικοσυστήματα

Η κατάσταση της φύσης και των οικοσυστημάτων εξακολουθεί να αποτελεί πηγή ανησυχίας στην Ελλάδα. Η Ελλάδα φιλοξενεί 89 τύπους οικοτόπων και 296 είδη που καλύπτονται από την οδηγία για τους οικοτόπους ([158]). Το 48,3 % των οικοτόπων ταξινομήθηκαν ως οικότοποι σε καλή κατάσταση διατήρησης το 2018. Το 35 % των προστατευόμενων ειδών αναφέρθηκαν ως είδη σε καλή κατάσταση διατήρησης το 2018. Και τα δύο αριθμητικά στοιχεία υπερβαίνουν τον μέσο όρο της ΕΕ. Στο πλαίσιο του έργου LIFE-IP 4 NATURA ([159]), καταρτίστηκαν 12 σχέδια δράσης για οικοτόπους και είδη κοινοτικού ενδιαφέροντος των οποίων η κατάσταση διατήρησης θεωρείται μη ικανοποιητική και χρήζει ταχείας βελτίωσης. Οι κύριες μορφές πίεσης και απειλών για τους οικοτόπους στην Ελλάδα σχετίζονται με τη γεωργία, την ανάπτυξη υποδομών, την ανάπτυξη και λειτουργία συστημάτων μεταφορών, τα ξένα και προβληματικά είδη και τις φυσικές διεργασίες ([160]). Αυτές είναι επίσης οι κύριες μορφές πίεσης που επηρεάζουν τα είδη, σε συνδυασμό με ανθρωπογενείς αλλαγές στα συστήματα υδάτινων πόρων, άγνωστες πιέσεις και πιέσεις προερχόμενες από το εξωτερικό της χώρας. Φαίνεται ότι υπάρχει γενική έλλειψη προόδου όσον αφορά τη διατήρηση ή την αποκατάσταση της ικανοποιητικής κατάστασης διατήρησης των ειδών και των οικοτόπων που προστατεύονται βάσει των οδηγιών για τη φύση.

Η υποβάθμιση της φύσης δημιουργεί σημαντικούς κινδύνους για την οικονομία και την ανταγωνιστικότητα. Η Ελλάδα παρουσιάζει ιδιαίτερα υψηλό βαθμό άμεσης εξάρτησης από οικοσυστημικές υπηρεσίες, της τάξης του 58 % της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας. Πρόκειται για το δεύτερο υψηλότερο επίπεδο στην ΕΕ, το οποίο είναι αποτέλεσμα κυρίως των μεταφορών και των δημόσιων υπηρεσιών. Αρκετοί τομείς, όπως η γεωργία, η δασοκομία, η αλιεία, οι κατασκευές και οι υπηρεσίες ύδρευσης, η εξόρυξη και τα

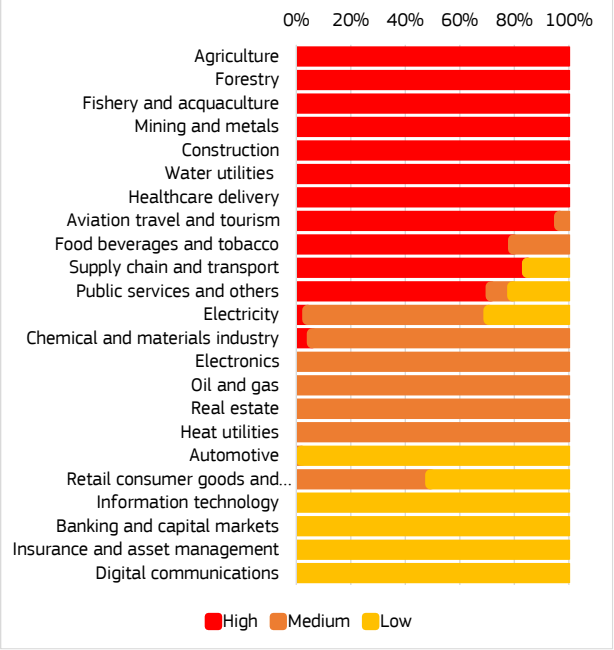
([158])ΕΟΠ, 2019, Αριθμός οικοτόπων και ειδών ανά κράτος μέλος.

([159])LIFE-IP 4 NATURA.

([160])ΕΟΠ, 2019, Κύριες πιέσεις και απειλές.

μεταλλεύματα, και η παροχή υγειονομικής περίθαλψης (βλ. διάγραμμα Α9.1) εξαρτώνται ιδιαίτερα από τις οικοσυστημικές υπηρεσίες. Το 100 % της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας που παράγεται από τους εν λόγω τομείς εξαρτάται άμεσα από τις οικοσυστημικές υπηρεσίες. Αυτό σημαίνει ότι η μη διατήρηση της ικανότητας των οικοσυστημάτων να παρέχουν υπηρεσίες θα μπορούσε να συνεπάγεται σημαντικό κόστος ή ακόμη και τη διακοπή της παραγωγής σε αυτούς τους τομείς. Η προστασία και η αποκατάσταση βασικών οικοσυστημάτων θα συμβάλουν στη διατήρηση της μακροπρόθεσμης ανταγωνιστικότητας των εν λόγω τομέων. Η εξάρτηση της αλυσίδας εφοδιασμού της Ελλάδας από τις οικοσυστημικές υπηρεσίες υπερβαίνει ελαφρώς τον μέσο όρο της ΕΕ, στο 23 % της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας έναντι 22 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ-27.

Διάγραμμα Α9.1: **Άμεση εξάρτηση (1) από τις οικοσυστημικές υπηρεσίες (2) της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας που παρήχθη ανά οικονομικό τομέα το 2022**

(1) Εξάρτηση με βάση τις δραστηριότητες του ίδιου του τομέα, εξαιρουμένων των δραστηριοτήτων της αξιακής αλυσίδας εντός των χωρών και σε όλες τις διεθνείς αξιακές αλυσίδες. Η υψηλή εξάρτηση υποδηλώνει υψηλή δυνητική έκθεση σε κλυδωνισμούς ή επιδεινούμενες τάσεις που σχετίζονται με τη φύση, κάτι που σημαίνει ότι η διαταραχή μιας οικοσυστημικής υπηρεσίας θα μπορούσε να προκαλέσει αποτυχία παραγωγής και σοβαρή οικονομική ζημία.

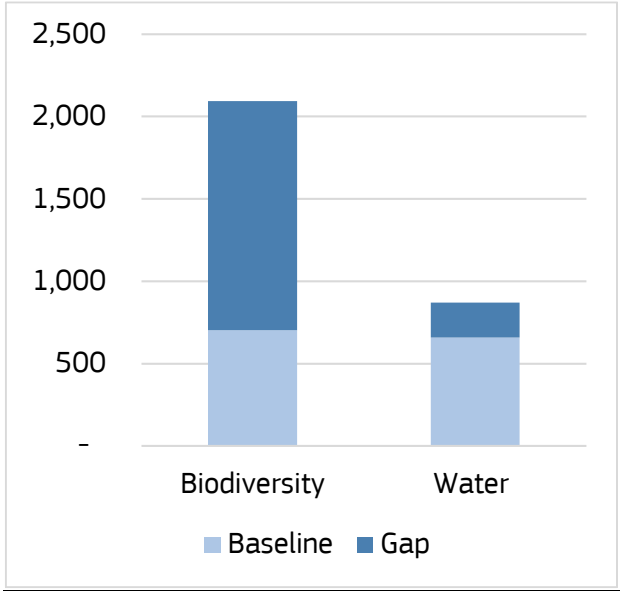
(2) Οι οικοσυστημικές υπηρεσίες είναι η συμβολή των οικοσυστημάτων στα οφέλη που χρησιμοποιούνται στην οικονομική και άλλη ανθρώπινη δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένων των υπηρεσιών παροχής (π.χ. παροχή βιομάζας ή υδροδότηση), των υπηρεσιών ρύθμισης και διατήρησης (π.χ. ρύθμιση της ποιότητας του εδάφους ή επικονίαση) και των πολιτιστικών υπηρεσιών (π.χ. ψυχαγωγικές δραστηριότητες).

Πηγή: Hirschbuehl et al., 2025, *The EU economy's dependency on nature* (Η εξάρτηση της οικονομίας της ΕΕ από τη φύση), σύνδεσμος.

Απαιτείται στοχευμένη δράση για την προστασία και την αποκατάσταση της φύσης. Το 2022 το 35 % των εκτάσεων στην Ελλάδα βρίσκονταν σε προστατευόμενες περιοχές, ποσοστό που παρέμεινε σταθερό τα τελευταία χρόνια. Η εξαετής προθεσμία που καθορίζεται στην οδηγία για τους οικοτόπους για τον καθορισμό κατάλληλων στόχων και μέτρων διατήρησης έχει λήξει για 239 τόπους και τα ανεπαρκή στοιχεία έχουν καθυστερήσει την επίτευξη προόδου ως προς τον καθορισμό ειδικών ανά τόπο στόχων διατήρησης και μέτρων διατήρησης. Η Ελλάδα έχει θεσπίσει ειδικούς ανά τόπο στόχους διατήρησης για ορισμένους οικοτόπους και είδη, αλλά όχι για όλα. Η έλλειψη στοιχείων καταδεικνύει την ανάγκη για

ετήσια μόνιμη παρακολούθηση της κατάστασης διατήρησης των ειδών και των οικοτόπων. Η Ελλάδα πρέπει επίσης να θεσπίσει μέτρα διατήρησης για τους τόπους που έχουν ήδη χαρακτηριστεί. Το Υπουργείο Περιβάλλοντος έχει αναθέσει την εκπόνηση 23 περιβαλλοντικών μελετών και αντίστοιχων σχεδίων διαχείρισης για το δίκτυο Natura 2000, αλλά μόνο 3 από τα 23 περιφερειακά σχέδια διαχείρισης έχουν εγκριθεί μέχρι στιγμής. Οι ανάγκες επενδύσεων για τη βιοποικιλότητα και τα οικοσυστήματα εκτιμώνται σε 2,1 δισ. EUR ετησίως (σε τιμές 2022) στην Ελλάδα για την περίοδο 2021-2027. Το τρέχον επίπεδο χρηματοδότησης για τη βιοποικιλότητα εκτιμάται σε 704 εκατ. EUR ετησίως (σε τιμές 2022) κατά την περίοδο 2021-2027 (βλ. διάγραμμα Α9.2). Για την επίτευξη των περιβαλλοντικών στόχων για την προστασία και την αποκατάσταση της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων και την υλοποίηση άλλων συναφών μέτρων, το επενδυτικό κενό της Ελλάδας εκτιμάται σε περίπου 1,4 δισ. EUR ετησίως, ποσό που αντιστοιχεί στο 0,67 % του ΑΕΠ της.

Διάγραμμα Α9.2: **Επενδυτικές ανάγκες και επενδυτικά κενά σε εκατ. EUR, σε σταθερές τιμές 2022**

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ΓΔ Περιβάλλοντος, Environmental investment needs & gaps assessment programme (Πρόγραμμα αξιολόγησης των αναγκών και των ελλείψεων όσον αφορά τις περιβαλλοντικές επενδύσεις), επικαιροποίηση 2025.

Βιώσιμη γεωργία και χρήση της γης

Οι απορροφήσεις άνθρακα της Ελλάδας συνάδουν με τον στόχο για το 2030 όσον αφορά τη χρήση γης, την αλλαγή χρήσης γης και τη δασοκομία (LULUCF). Οι απορροφήσεις άνθρακα στον τομέα LULUCF της Ελλάδας έχουν καταγράψει αξιοσημείωτη μείωση από το 2013. Για την επίτευξη του στόχου που έχει τεθεί για το 2030, απαιτείται πρόσθετη μείωση των απορροφήσεων άνθρακα κατά – 1,2 εκατομμύρια τόνους ισοδυνάμου CO_2 (CO_2eq) ([161]). Οι τελευταίες διαθέσιμες προβολές δείχνουν πλεόνασμα σε σύγκριση με τον στόχο των – 1,2 εκατομμυρίων τόνων CO_2eq για το 2030 ([162]). Αυτό δείχνει ότι η Ελλάδα βρίσκεται σε καλή πορεία για την επίτευξη του στόχου της για το 2030.

Η ελληνική γεωργία, ιδίως η κτηνοτροφία, εξακολουθεί να αποτελεί σημαντική πηγή εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Το 2022 ο γεωργικός τομέας παρήγαγε 7,98 εκατομμύρια τόνους CO_2eq. Σε αυτούς περιλαμβάνονται 5,09 εκατομμύρια τόνοι CO_2eq από την κτηνοτροφία. Η χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση στην Ελλάδα παρέμεινε σχετικά σταθερή μεταξύ του 2018 και του 2023, στα 5,28 εκατομμύρια εκτάρια. Ο δείκτης πυκνότητας ζωικού κεφαλαίου ήταν 0,7 το 2020, ελαφρώς χαμηλότερος από τον μέσο όρο της ΕΕ (0,75). Οι εκπομπές αμμωνίας κατέγραψαν πτωτική τάση και μειώθηκαν κατά 4 % μεταξύ του 2018 και του 2022. Κατά την περίοδο 2017-2022 εντοπίστηκαν φυτοφάρμακα σε επίπεδα που υπερέβαιναν τα κατώτατα όρια στο 7 % των συστημάτων επιφανειακών υδάτων της Ελλάδας.

Οι επιδόσεις της Ελλάδας υπερβαίνουν τον μέσο όρο της ΕΕ όσον αφορά τις πρακτικές βιολογικής γεωργίας. Το 2022 το 7 % της γεωργικής γης είχε μη παραγωγικά χαρακτηριστικά τοπίου, ποσοστό πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (5,6 %). Η βιολογική γεωργία, η οποία μειώνει τη χρήση συνθετικών λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων, αντιπροσώπευε το 17,2 % της γεωργικής γης της Ελλάδας. Πρόκειται για ένα από τα υψηλότερα επίπεδα στην ΕΕ, το οποίο υπερβαίνει κατά πολύ τον μέσο όρο της ΕΕ (10,50 %). Η συμβολή της Ελλάδας

([161]) Εθνικοί στόχοι LULUCF των κρατών μελών σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΕ) 2023/839.

([162]) Έκθεση προόδου σχετικά με τη δράση για το κλίμα 2024 [COM(2024) 498].

στην επίτευξη του στόχου για βιολογική γεωργία στο 25 % της γεωργικής γης της ΕΕ έως το 2030 υπερβαίνει τον μέσο όρο. Η βιοοικονομία, η οποία περιλαμβάνει την παραγωγή και τη μεταποίηση βιολογικών προϊόντων, συνεισέφερε προστιθέμενη αξία ύψους 11,7 δισ. EUR στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της χώρας το 2021. Η γεωργία παρήγαγε 5,9 δισ. EUR, ενώ η βιομηχανία τροφίμων συνεισέφερε 2,9 δισ. EUR. Μια σημαντική πρόκληση για τη βιομηχανία τροφίμων είναι ο μεγάλος όγκος αποβλήτων τροφίμων, ο οποίος ανήλθε σε 193 kg κατά κεφαλήν το 2021 (μέσος όρος της ΕΕ: 134 kg κατά κεφαλήν). Το υψηλότερο ποσοστό σπατάλης τροφίμων παρατηρήθηκε στα νοικοκυριά (45 %) και ακολούθησαν η πρωτογενής παραγωγή και μεταποίηση (38 %) ([163]). Το εθνικό πρόγραμμα πρόληψης της δημιουργίας αποβλήτων για την περίοδο 2021-2030 έχει θέσει ως ποσοτικό στόχο τη μείωση της κατά κεφαλήν σπατάλης τροφίμων κατά 30 % από το 2022 έως το 2030, τόσο σε επίπεδο λιανικής όσο και σε επίπεδο καταναλωτών ([164]).

([163])Eurostat, 2024, Απόβλητα τροφίμων και πρόληψη της σπατάλης τροφίμων — εκτιμήσεις.

([164])ΕΟΠ, 2023, *Waste prevention country profile — Greece* (Προφίλ χώρας για την πρόληψη της δημιουργίας αποβλήτων — Ελλάδα), σύνδεσμος.

Πίνακας Α9.1: **Βασικοί δείκτες παρακολούθησης της προόδου ως προς την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, την ανθεκτικότητα και το περιβάλλον**

Climate adaptation and preparedness:	Greece						EU-27	
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2018	2021
Drought impact on ecosystems *[area impacted by drought as % of total]*	2.63	0.54	1.29	6.67	5.64	1.53	6.77	2.76
Forest-fire burnt area (1) *[ha, annual average 2006-2023]*	50 783	50 783	50 783	50 783	50 783	50 783		
Economic losses from extreme events *[EUR million at constant 2022 prices]*	74	293	1 131	650	21	3 872	24 142	62 981
Insurance protection gap (2) *[composite score between 0 and 4]*	-	-	-	-	2.00	2.00		
Heat-related mortality (3) *[number of deaths per 100 000 inhabitants in 2013-2022]*	280	280	280	280	280			
Sub-national climate adaptation action *[% of population covered by the EU Covenant of Mayors for Climate & Energy]*	68	66	67	72	74	74	41	44

Water resilience:	Greece						EU-27	
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2018	2021
Water Exploitation Index Plus, WEI+ (4) *[total water consumption as % of renewable freshwater resources]*	10.8	12.0	13.5	9.1	13.8	-	4.5	4.6
Water consumption *[million m^3]*	5 754	5 723	5 691	5 660	5 660	-		
Ecological/quantitative status of water bodies (5) *[% of water bodies failing to achieve good status]*								
Surface water bodies	-	-	-	34%	-	-	-	59%
Groundwater bodies	-	-	-	14%	-	-	-	93%

Biodiversity and ecosystems:	Greece						EU-27	
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2018	2021
Conservation status of habitats (6) *[% of habitats having a good conservation status]*	48.3	-	-	-	-	-	14.7	-
Common farmland bird index *2000=100*	79.2	76.0	-	110.1	80.1	-	72.2	74.4
Protected areas *[% of protected land areas]*	-	-	-	35	35	-	-	26

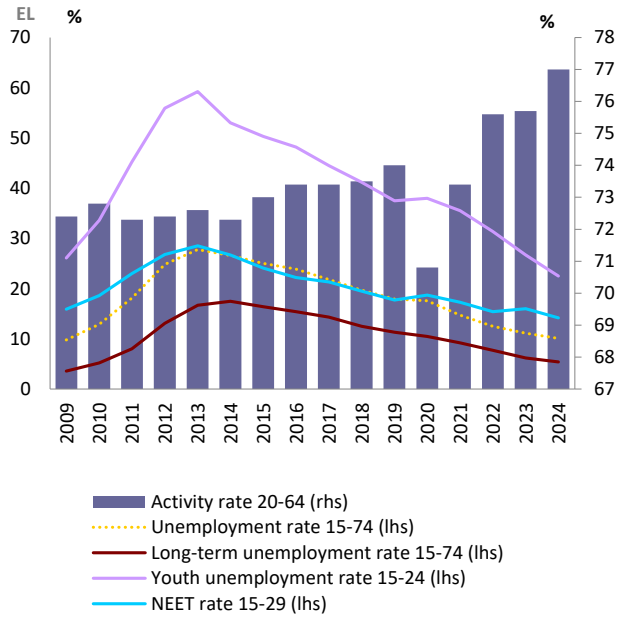
Sustainable agriculture and land use:	Greece						EU-27	
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2018	2021
Bioeconomy's added value (7) *[EUR million]*	11 160	11 741	11 475	11 762			634 378	716 124
Landscape features *[% of agricultural land covered with landscape features]*	-	-	-	-	7	-		
Food waste *[kg per capita]*	-	-	191	193	-	-		
Area under organic farming *[% of total UAA]*	9.3	10.3	10.2	-	17.2		7.99	-
Nitrogen balance *[kg of nitrogen per ha of UAA]*	-	-	-	-	-	-		
Nitrates in groundwater (8) *[mgNO_3/l]*	-	-	-	-	-	-		
Net greenhouse gas removals from LULUCF (9) *[Kt CO_2-eq]*	- 4 684	- 5 140	- 5 203	- 5 013	- 5 391	-	- 256 077	- 240 984

(1) Τα στοιχεία δείχνουν τον μέσο όρο για το χρονικό διάστημα 2006-2023 με βάση το ευρωπαϊκό σύστημα πληροφόρησης για τις δασικές πυρκαγιές (EFFIS).
(2) Κλίμακα: 0 (κανένα χάσμα προστασίας) – 4 (πολύ υψηλό χάσμα). EIOPA, 2024, Dashboard on insurance protection gap for natural catastrophes (Πίνακας εργαλείων σχετικά με το κενό ασφαλιστικής προστασίας έναντι φυσικών καταστροφών).
(3) van Daalen, K. R. et al., 2024, The 2024 Europe report of the Lancet Countdown on health and climate change: unprecedented warming demands unprecedented action, The Lancet Public Health.
(4) Αυτός ο δείκτης μετρά τη συνολική κατανάλωση νερού ως ποσοστό των ανανεώσιμων πόρων γλυκών υδάτων που είναι διαθέσιμοι για μια δεδομένη περιοχή και περίοδο. Τιμές άνω του 20 % θεωρούνται γενικά ένδειξη λειψυδρίας, ενώ τιμές ίσες με ή μεγαλύτερες από 40 % υποδηλώνουν καταστάσεις σοβαρής λειψυδρίας.
(5) Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2024, 7η έκθεση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με την εφαρμογή της οδηγίας-πλαισίου για τα ύδατα (2000/60/ΕΚ) και της οδηγίας για τις πλημμύρες (2007/60/ΕΚ) (Τρίτα σχέδια διαχείρισης λεκάνης απορροής ποταμού και δεύτερα σχέδια διαχείρισης κινδύνων πλημμύρας).
(6) Για τον συγκεκριμένο δείκτη, ο μέσος όρος της ΕΕ περιλαμβάνει αριθμητικά στοιχεία για το Ηνωμένο Βασίλειο με βάση την προηγούμενη σύνθεση, της ΕΕ-28.
(7) Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2023, EU Bioeconomy Monitoring System dashboards (Πίνακες εργαλείων του συστήματος παρακολούθησης της βιοοικονομίας της ΕΕ).
(8) Τα νιτρικά άλατα μπορούν να παραμείνουν στα υπόγεια ύδατα για μεγάλο χρονικό διάστημα και να συσσωρευτούν σε υψηλό επίπεδο μέσω εισροών από ανθρωπογενείς πηγές (κυρίως από τη γεωργία). Το πρότυπο της ΕΕ για το πόσιμο νερό θέτει όριο 50 mg NO_3/L ώστε να αποφεύγονται απειλές για την ανθρώπινη υγεία.
(9) Οι καθαρές απορροφήσεις εκφράζονται με αρνητικό πρόσημο και οι καθαρές εκπομπές με θετικό. Τα δεδομένα που αναφέρονται προέρχονται από την απογραφή αερίων του θερμοκηπίου για το 2024. Τιμή των καθαρών απορροφήσεων αερίων του θερμοκηπίου για το 2030, όπως προβλέπεται στον κανονισμό (ΕΕ) 2023/839 — παράρτημα IIα.
Πηγή: Eurostat, ΕΟΠ.

Η αγορά εργασίας στην Ελλάδα έχει επιδείξει ανθεκτικότητα και τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί σταδιακή πρόοδος, η οποία χαρακτηρίζεται από τη βελτίωση των αποτελεσμάτων στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, η χώρα εξακολουθεί να αντιμετωπίζει διαρθρωτικές προκλήσεις που επηρεάζουν αρνητικά την ανταγωνιστικότητά της και τις δυνατότητές της για οικονομική ανάπτυξη, όπως η σταθερά χαμηλή παραγωγικότητα, οι έντονες περιφερειακές ανισότητες, η δημογραφική αλλαγή σε συνδυασμό με τη μετανάστευση ταλέντων και η χαμηλή συμμετοχή στην αγορά εργασίας ορισμένων ομάδων, ιδίως των γυναικών και των νέων. Καθώς η Ελλάδα εργάζεται για την επίτευξη του στόχου της σχετικά με το ποσοστό απασχόλησης έως το 2030, οι βασικοί στόχοι που πρέπει να επιτευχθούν προκειμένου να διαμορφωθεί μια πιο ισχυρή και συμπεριληπτική αγορά εργασίας και μια ακμάζουσα οικονομία είναι i) να αυξηθεί η συμμετοχή υποεκπροσωπούμενων ομάδων στην αγορά εργασίας, ii) να αντιμετωπιστούν οι αναντιστοιχίες δεξιοτήτων και οι ελλείψεις εργατικού δυναμικού στον τομέα των υπηρεσιών και iii) να βελτιωθεί η ποιότητα των θέσεων εργασίας.

Η αγορά εργασίας της Ελλάδας συνέχισε να βελτιώνεται, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν διαρθρωτικές προκλήσεις. Τα ποσοστό απασχόλησης και το ποσοστό του ενεργού πληθυσμού αυξήθηκαν σε ιστορικά υψηλά επίπεδα, φθάνοντας το 69,3 % και το 77 %, αντίστοιχα, το 2024. Ωστόσο, και τα δύο ποσοστά παραμένουν πολύ χαμηλότερα από τους μέσους όρους της ΕΕ (75,8 % και 80,4 %). Ο στόχος της χώρας για το ποσοστό απασχόλησης το 2030 (71,1 %) απέχει μόλις 1,8 εκατοστιαίες μονάδες από τα σημερινά επίπεδα, γεγονός που υποδηλώνει ότι, με τον τρέχοντα ρυθμό, η Ελλάδα θα μπορούσε να επιτύχει αυτόν τον στόχο πριν από το 2030 (**βλ. παράρτημα 13 «Πίνακας κοινωνικών αποτελεσμάτων»**). Το ποσοστό ανεργίας ανήλθε στο 10,1 % το 2024, σημειώνοντας σημαντική πρόοδο σε σύγκριση με την κορύφωσή του (27,8 %) το 2013, αλλά παραμένει πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (5,9 %). Το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας ανήλθε στο 5,4 %, παραμένοντας σημαντικά υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (1,9 %), ενώ το ποσοστό της μακροχρόνιας ανεργίας στη συνολική ανεργία είναι από τα υψηλότερα στην ΕΕ. Οι περιφερειακές ανισότητες είναι ιδιαίτερα έντονες και καταγράφεται σημαντική διαφορά στις επιδόσεις της αγοράς εργασίας μεταξύ της Αττικής και των άλλων περιφερειών. Παρόμοια μοτίβα παρατηρούνται και για τα ποσοστά ανεργίας, συμπεριλαμβανομένων των ποσοστών που αφορούν τις γυναίκες και τους νέους (βλ. παράρτημα 17). Οι αποκλίσεις αυτές μπορούν να αποδοθούν σε περιφερειακές διαφορές (συνδυασμένες επιπτώσεις γεωγραφικών, δημογραφικών και οικονομικών παραγόντων). Μολονότι οι πτυχές αυτές λαμβάνονται υπόψη κατά τον σχεδιασμό των στρατηγικών για την αγορά εργασίας, η αποτελεσματικότητα της εφαρμογής διαφέρει σημαντικά λόγω της ποικιλομορφίας και της πολυπλοκότητας των τοπικών προκλήσεων. Όσον αφορά το μέλλον, η αύξηση της συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό και της απασχόλησης αναμένεται να συνεχιστεί, μολονότι με αργούς ρυθμούς.

Διάγραμμα A10.1:**Βασικοί δείκτες της αγοράς εργασίας**

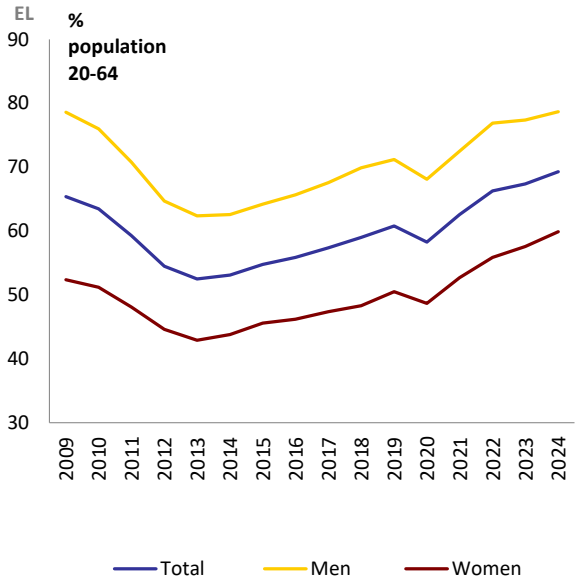

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ [lfsi_emp_a, une_rt_a, edat_lfse_20, une_ltu_a]

Οι γυναίκες στην Ελλάδα εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν εμπόδια στην ένταξή τους στην αγορά εργασίας σε σύγκριση με τους άνδρες. Το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών στην Ελλάδα, μολονότι βελτιώνεται, είναι από τα χαμηλότερα στην ΕΕ (59,9 % έναντι ΕΕ: 70,8 % το 2024). Η κατάσταση είναι πιο εντυπωσιακή για τις γυναίκες μεγαλύτερης ηλικίας (55-64 ετών), καθώς μόνο το 46,7 % αυτών απασχολούνταν το 2024 (έναντι 69,2 % των ανδρών της ίδιας ηλικιακής ομάδας) λόγω των σύνθετων επιπτώσεων των

εμποδίων που αντιμετωπίζουν κατά την είσοδό τους και την επανένταξή τους στην αγορά εργασίας. Το χάσμα απασχόλησης μεταξύ των φύλων είναι σχεδόν διπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ (18,8 εκατοστιαίες μονάδες έναντι 10,0 εκατοστιαίων μονάδων) και δεν έχει παρουσιάσει σημαντική βελτίωση από το 2013. Το 2024 το ποσοστό ανεργίας των γυναικών ήταν επίσης σημαντικά υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (12,8 % έναντι 6,2 %) και από το αντίστοιχο ποσοστό των ανδρών στην Ελλάδα (8,0 %). Επιπρόσθετα, οι γυναίκες είναι πιθανότερο από τους άνδρες να παραμείνουν άνεργες, καθώς το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας για τις γυναίκες (8,3 %) είναι υπερδιπλάσιο σε σύγκριση με το αντίστοιχο ποσοστό για τους άνδρες (4,0 %). Επίσης, οι γυναίκες αναλαμβάνουν εργασία μερικής απασχόλησης περισσότερο από ό,τι οι άνδρες (10,3 % και 3,1 %, αντίστοιχα). Η χαμηλή συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας αποτελεί τροχοπέδη για την οικονομική ανάπτυξη και αναδεικνύει σημαντικές προκλήσεις που προκαλούνται λόγω ανεπαρκούς πρόσβασης σε υπηρεσίες παιδικής φροντίδας και μακροχρόνιας φροντίδας, θεσμικών φραγμών και περιορισμένων ευκαιριών ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής. Η υιοθέτηση της εξ αποστάσεως εργασίας, μολονότι σήμερα βρίσκεται σε υψηλότερο επίπεδο απ' ό,τι πριν από την πανδημία, παραμένει ανεπαρκώς αναπτυγμένη. Η δηλούμενη συχνότητα εργασίας από το σπίτι μεταξύ των εργαζομένων σε θέσεις εργασίας για τις οποίες είναι δυνατή η εξ αποστάσεως εργασία είναι μεταξύ των χαμηλότερων στην ΕΕ ([165]). Στο πλαίσιο αυτό, θα μπορούσαν να διερευνηθούν περαιτέρω δράσεις για τη στήριξη των γυναικών και των φροντιστών, συμπεριλαμβανομένων της αύξησης της διαθεσιμότητας παιδικής φροντίδας και μακροχρόνιας φροντίδας, της αύξησης του αριθμού των ολοήμερων σχολείων και της προώθησης ευέλικτων εργασιακών ρυθμίσεων. Η εκσυγχρονισμένη εργατική νομοθεσία που παρέχει ενισχυμένη προστασία στους εργαζόμενους γονείς και ισορροπημένες πολιτικές γονικής άδειας θα μπορούσε να ανακατανείμει τις ευθύνες φροντίδας και να μειώσει το χάσμα απασχόλησης μεταξύ των φύλων.

Διάγραμμα A10.2:**Ποσοστό απασχόλησης ανά φύλο (ετησίως)**

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ [lfsi_emp_a]

Εξακολουθεί να υπάρχει περιθώριο ενίσχυσης των ποσοστών απασχόλησης των νέων, μολονότι αυτά βελτιώνονται. Το 2024 μόνο το 44,6 % των νέων στην Ελλάδα (ηλικίας 15-29 ετών) συμμετείχε στην αγορά εργασίας, ποσοστό που δείχνει σημαντική υστέρηση σε σχέση με τους συνομηλίκους τους σ' ολόκληρη την ΕΕ (55,9 %). Μεταξύ των συμμετεχόντων στην αγορά εργασίας, το 19,1 % ήταν άνεργοι, ποσοστό σχεδόν κατά τρία τέταρτα υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (11,3 %), παρόλο που καταγράφει πτωτική τάση. Επιπλέον, τα ποσοστά απασχόλησης παρουσίασαν υστέρηση, καθώς μόνο το 36,1 % των ατόμων αυτής της ηλικιακής ομάδας απασχολούνταν έναντι περίπου των μισών στην ΕΕ. Οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι νέοι όσον αφορά τη μετάβαση σε ποιοτική απασχόληση αναδεικνύονται περαιτέρω από το σταθερά υψηλό ποσοστό νέων εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης και κατάρτισης το 2024 (14,2 % έναντι 11,0 % στην ΕΕ), το οποίο έχει αυξηθεί ελαφρώς σε σύγκριση με το 2023. Η απασχόληση των νέων καταγράφει επίσης σημαντικές ανισότητες μεταξύ των περιφερειών (βλ. παράρτημα 17). Οι τάσεις αυτές αντικατοπτρίζουν διαρθρωτικές προκλήσεις, όπως οι περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης, η ανεπαρκής στήριξη για τη μετάβαση από την εκπαίδευση στην εργασία, η ανεπαρκής αξιοποίηση του δυναμικού των νέων και οι χαμηλές επενδύσεις σε στοχευμένες ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ στηρίζει την πρόσβαση των νέων στην απασχόληση στην Ελλάδα, κυρίως μέσω του εθνικού

([165])Eurofound, Quality of life in the EU in 2024: Results from the Living and Working in the EU e-survey (Ποιότητα ζωής στην ΕΕ το 2024: Αποτελέσματα της ηλεκτρονικής έρευνας για τις συνθήκες διαβίωσης και εργασίας στην ΕΕ).

προγράμματος «Ανθρώπινο δυναμικό και κοινωνική συνοχή», με κονδύλια ύψους 750 εκατ. EUR για μέτρα προώθησης της ενεργοποίησης των νέων.

Ορισμένες υποεκπροσωπούμενες ομάδες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν εμπόδια στην ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας στην Ελλάδα είναι πιθανότερο να παραμείνουν άνεργα, καθώς δυσκολεύονται να επανενταχθούν στην αγορά εργασίας, και ποσοστό της τάξης του 61,7 % των ανέργων ηλικίας άνω των 55 ετών είναι μακροχρόνια άνεργοι (τέταρτο τρίμηνο του 2024). Μέχρι σήμερα η Ελλάδα δεν έχει θέσει στόχο απασχόλησης για τα άτομα με αναπηρία. Το χάσμα απασχόλησης των ατόμων με αναπηρία ανήλθε σε 28,5 εκατοστιαίες μονάδες το 2024, 4,5 εκατοστιαίες μονάδες πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Περίπου το 52 % των ατόμων με αναπηρία συμμετείχαν ενεργά στην αγορά εργασίας, έναντι 64 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ ([166]). Το 40 % των νέων με αναπηρία στην Ελλάδα βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης ([167]). Εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις και για τους υπηκόους τρίτων χωρών (από χώρες εκτός της ΕΕ), των οποίων το ποσοστό απασχόλησης ήταν 63,8 % το 2024, 5,5 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερο από τον εθνικό μέσο όρο. Απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή ώστε να υποστηριχθεί η είσοδος και η παραμονή στην απασχόληση περιθωριοποιημένων πληθυσμιακών ομάδων, όπως της κοινότητας των Ρομά και των αστέγων. Οι δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης εγκαινίασαν ένα νέο πρότυπο γραφείο για την εξυπηρέτηση ειδικών κοινωνικών ομάδων στην Αθήνα, το οποίο προσφέρει εξατομικευμένες υπηρεσίες για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Πρόκειται για ένα πολλά υποσχόμενο παράδειγμα, αλλά απαιτούνται περαιτέρω προσπάθειες για την ενεργοποίηση ομάδων που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εύρεση εργασίας, ιδίως μέσω καλύτερα στοχευμένων δράσεων που υλοποιούνται σε συνδυασμό με μέτρα κατάρτισης και κοινωνικής στήριξης.

Οι επίμονες αναντιστοιχίες δεξιοτήτων και ελλείψεις εργατικού δυναμικού παρεμποδίζουν τη δυνητική βελτίωση της παραγωγικότητας. Τα ποσοστά κενών θέσεων εργασίας εξακολουθούν να είναι υψηλά σε όλους τους τομείς, φθάνοντας το 1,2 % κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2024 (ΕΕ: 2,3 %), σημαντικά πάνω από το προ της πανδημίας επίπεδο (0,7 %). Περίπου τα δύο τρίτα των εργοδοτών στον κατασκευαστικό τομέα και το 23,1 % των εργοδοτών στη βιομηχανία ανέφεραν τη μη διαθεσιμότητα εργατικού δυναμικού ως παράγοντα που περιόριζε την παραγωγή κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2024. Καθώς το ποσοστό ανεργίας συνέχισε την πτωτική του τάση, η συνολική υποτονικότητα της αγοράς εργασίας, η οποία αντικατόπτριζε τη μη καλυπτόμενη ζήτηση εργασίας, μειώθηκε στο 13,1 % κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2024 από 15,8 % κατά το τέταρτο τρίμηνο του 2023. Παρέμεινε πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (10,8 %), γεγονός που υποδηλώνει σημαντικό αναξιοποίητο εργατικό δυναμικό, ιδίως για τις γυναίκες και τους νέους. Ελλείψεις αναφέρονται στις δραστηριότητες παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης, στις επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, στις διοικητικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες, καθώς και στην εκπαίδευση ([168]). Ταυτόχρονα, οι αναντιστοιχίες δεξιοτήτων ([169]) στην Ελλάδα εξακολουθούν να αποτελούν πιεστική πρόκληση, ανερχόμενες στο 20,9 % το 2024, πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (19,2 %). Η υπερειδίκευση εξακολουθεί να αποτελεί διαρθρωτικό ζήτημα, καθώς το 33 % των εργαζομένων που διαθέτουν τίτλους σπουδών μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης απασχολούνταν σε θέσεις που δεν απαιτούσαν το συγκεκριμένο επίπεδο εκπαίδευσης το 2024 (ΕΕ: 21,5 %). Τα υψηλά ποσοστά υπερειδίκευσης μπορεί να αντικατοπτρίζουν την αργή ανταπόκριση του συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης στις εξελισσόμενες ανάγκες της αγοράς εργασίας και την περιορισμένη ικανότητα των επιχειρήσεων να αξιοποιήσουν αποτελεσματικά το ειδικευμένο εργατικό δυναμικό.

Η γήρανση του πληθυσμού της Ελλάδας και η μείωση των ποσοστών γεννήσεων θέτουν μακροπρόθεσμες προκλήσεις. Παρόλο που ο ρυθμός μείωσης του πληθυσμού επιβραδύνθηκε πρόσφατα, η Ελλάδα έχει υποστεί καθαρή απώλεια σχεδόν μισού εκατομμυρίου κατοίκων από το 2014. Τα ποσοστά γεννήσεων μειώθηκαν σε ιστορικά

([166]) European comparative data on persons with disabilities (Ευρωπαϊκά συγκριτικά στοιχεία για τα άτομα με αναπηρία) — Υπηρεσία Εκδόσεων της ΕΕ.

([167]) Ό.π.

([168]) Στατιστικά στοιχεία | Eurostat.

([169]) Ο δείκτης μακροοικονομικής αναντιστοιχίας δεξιοτήτων μετρά τη διασπορά των ποσοστών απασχόλησης μεταξύ των ομάδων δεξιοτήτων (όπως αντιπροσωπεύονται από τα επίπεδα προσόντων, όπου ISCED 0-2 είναι τα χαμηλά επίπεδα· 3-4 τα μεσαία και 5-7 τα υψηλά επίπεδα προσόντων).

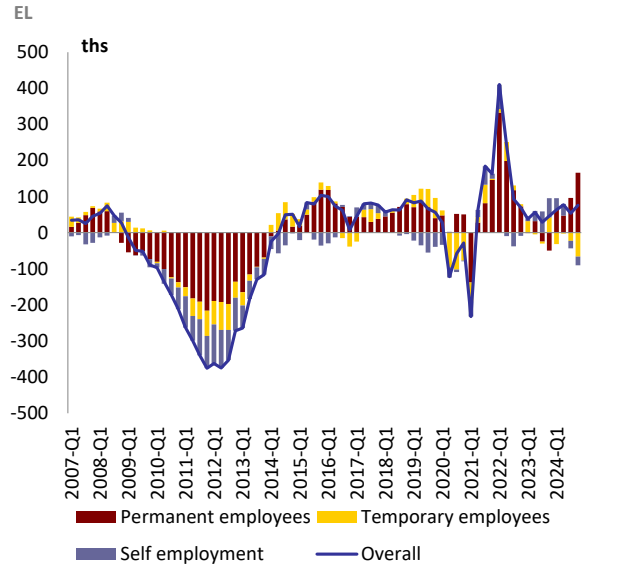
χαμηλά επίπεδα, με μόλις 71 000 γεννήσεις το 2023 (έναντι άνω των 100 000 το 2012) και ποσοστό γονιμότητας 1,26 το 2023. Με βάση αυτές τις τάσεις, ο συνολικός πληθυσμός της Ελλάδας προβλέπεται να συρρικνωθεί κατά 25 % μεταξύ του 2023 και του 2070, καταγράφοντας μία από τις σοβαρότερες μειώσεις στην ΕΕ. Η προβλεπόμενη μείωση του ενεργού πληθυσμού (– 7,2 % έως το 2030) ενέχει τον κίνδυνο επιδείνωσης των ελλείψεων εργατικού δυναμικού και υπονόμευσης του αναπτυξιακού δυναμικού. Λόγω της αυξανόμενης γήρανσης του πληθυσμού, ο δείκτης εξάρτησης ηλικιωμένων προβλέπεται να αυξηθεί από 39 % το 2022 σε 66 % περίπου το 2070. Αυτές οι δημογραφικές αλλαγές θα επιδεινώσουν τη στενότητα της αγοράς εργασίας, αναδεικνύοντας την επείγουσα ανάγκη ενεργοποίησης όσων βρίσκονται εκτός της αγοράς εργασίας και καλύτερης ένταξής τους στην αγορά εργασίας. Η Ελλάδα καταρτίζει 10ετές σχέδιο δράσης για το δημογραφικό ζήτημα, με μέτρα για τον μετριασμό των επιπτώσεων των δυσμενών δημογραφικών αλλαγών στη δημοσιονομική βιωσιμότητα, τη μακροπρόθεσμη ανταγωνιστικότητα, την ευημερία και την κοινωνική συνοχή. Επιπρόσθετα στις στοχευμένες ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας σε συνδυασμό με την κατάρτιση, ενδέχεται να χρειαστούν περαιτέρω κίνητρα για την προσέλκυση ταλέντων, ώστε να διατηρηθεί επαρκές ανθρώπινο κεφάλαιο σε βασικούς τομείς και να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας. Επίσης, η γήρανση του πληθυσμού θα αυξήσει την ανάγκη παροχής υπηρεσιών μακροχρόνιας φροντίδας, έναν τομέα που ήδη αντιμετωπίζει επίμονες προκλήσεις (βλ. παράρτημα 11).

Πολλοί άνθρωποι, ιδίως νέοι και άτομα υψηλής ειδίκευσης, αναζητούν καλύτερες προοπτικές απασχόλησης στο εξωτερικό, γεγονός που μεγεθύνει αυτές τις εξελίξεις. Μεταξύ του 2008 και του 2022 πάνω από 1,3 εκατομμύρια Έλληνες μετανάστευσαν στο εξωτερικό, οι μισοί από τους οποίους ήταν κάτω των 35 ετών. Η εκροή ταλέντων έχει ενταθεί μεταξύ των πρόσφατων αποφοίτων, με αποτέλεσμα την απώλεια αποθέματος πτυχιούχων χωρίς αυτό να αναπληρώνεται. Η ελληνική κυβέρνηση έχει δημιουργήσει μια πλατφόρμα για τη σύνδεση Ελλήνων υψηλής ειδίκευσης που εργάζονται στο εξωτερικό με επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα. Στα μέτρα που θα μπορούσαν να συμβάλουν στη διατήρηση ταλέντων στην ελληνική αγορά εργασίας περιλαμβάνονται τα εξής: i) η βελτίωση της ποιότητας των προσφορών και των δραστηριοτήτων προβολής, συμπεριλαμβανομένων αυτών που αφορούν ευάλωτους νέους στο πλαίσιο της ενισχυμένης Ευρωπαϊκής Εγγύησης για τη Νεολαία· ii) η ενίσχυση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης σύμφωνα με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας· και iii) η ανάπτυξη στοχευμένων μέτρων για την απασχόληση.

Οι πρόσφατες αυξήσεις των πραγματικών μισθών αντιστάθμισαν μόνο εν μέρει τις προηγούμενες απώλειες, ενώ η διαρθρωτικά χαμηλή αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας περιορίζει την αύξηση των μισθών στο μέλλον. Η αύξηση των ονομαστικών μισθών αναμένεται να ανέλθει στο 6,0 % το 2024 και στο 3,2 % το 2025, μετά το ποσοστό του 3,7 % το 2023 ([170]). Με τη σειρά τους, οι πραγματικοί μισθοί, μετά από σημαντική πτώση, το 2022, κατά 6,3 % και ελαφρά αύξηση, το 2023, κατά 0,3 %, αναμένεται να αυξηθούν κατά 2,9 % το 2024 και κατά 1,1 % το 2025. Αυτή η ανάκαμψη των πραγματικών μισθών αντικατοπτρίζει τόσο τον χαμηλότερο πληθωρισμό όσο και την υψηλότερη αύξηση των ονομαστικών μισθών, αλλά εξακολουθεί να μην είναι επαρκής για να αποκατασταθούν πλήρως οι απώλειες αγοραστικής δύναμης που σημειώθηκαν το 2022 και το 2023. Στο μεταξύ, οι νόμιμοι κατώτατοι μισθοί αυξήθηκαν σε μεγαλύτερο βαθμό, κατά 25 % περίπου μεταξύ του Ιανουαρίου 2022 και του Ιανουαρίου 2025, ποσοστό που αντιστοιχεί σε αύξηση κατά περίπου 9,5 % σε πραγματικούς όρους. Η συγκρατημένη αύξηση των μισθών κατά την τελευταία δεκαετία έδωσε τη δυνατότητα να βελτιωθεί κάπως η ανταγωνιστικότητα κόστους, ιδίως εντός της ζώνης του ευρώ, όπως καταδεικνύεται από την αύξηση των μεριδίων εξαγωγικών αγορών και τη μείωση των μακροοικονομικών ανισορροπιών. Η αύξηση των μισθών ήταν επίσης πολύ χαμηλότερη από την αναμενόμενη με βάση τις υποκείμενες μακροοικονομικές εξελίξεις. Κατά τα τελευταία έτη, το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (στο εξής: ΚΕΑΜΠ) στην Ελλάδα αυξήθηκε λιγότερο απ' ό,τι στα περισσότερα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ. Η αύξηση του ΚΕΑΜΠ προβλέπεται να ανέλθει από το 2,5 % το 2023 στο 4,9 % το 2024, προτού μειωθεί εκ νέου το 2025 (1,7 %). Ταυτόχρονα, η διαρθρωτικά χαμηλή αύξηση της παραγωγικότητας στην Ελλάδα αποτελεί πρόκληση, καθώς περιορίζει τα περιθώρια για περαιτέρω αύξηση των μισθών και έχει αντίκτυπο στην ανταγωνιστικότητα με την πάροδο του χρόνου.

([170]) Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Φθινοπωρινές οικονομικές προβλέψεις 2024.

Διάγραμμα Α10.3:**Αύξηση της απασχόλησης ανά είδος σύμβασης**

Πηγή: Eurostat, ΕΕΔ [lfsq_egaps, lfsq_etgaed]

Η υψηλή συχνότητα αδήλωτης και άτυπης εργασίας επηρεάζει αρνητικά την ποιότητα των θέσεων εργασίας. Η επικράτηση της αδήλωτης εργασίας στον ιδιωτικό τομέα της Ελλάδας είναι υψηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ ([171]), γεγονός που μπορεί να οφείλεται στο σχετικά υψηλό επίπεδο αυτοαπασχόλησης και στο μεγάλο ποσοστό πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων. Η κλίμακα της αδήλωτης εργασίας εκτιμάται ότι μειώνεται, χάρη στα πρόσφατα φορολογικά μέτρα, αλλά εξακολουθεί να είναι υψηλή. Για την καταπολέμηση της αδήλωτης και ελλιπώς δηλωμένης εργασίας, της μη αμειβόμενης υπερωριακής εργασίας, καθώς και της φοροδιαφυγής, η Ελλάδα εφαρμόζει σταδιακά ψηφιακή κάρτα εργασίας ([172]) για την επακριβή καταγραφή του ωραρίου εργασίας των εργαζομένων σε πραγματικό χρόνο. Μολονότι η μερική απασχόληση (6,2 %) είναι χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ, η αναγκαστική μερική απασχόληση ήταν δυσανάλογα υψηλή (41,2 %) το 2024, έναντι μόλις 18,8 % στην ΕΕ, ιδίως μεταξύ των νέων. Η μεγάλη επικράτηση άτυπων μορφών εργασίας, συμπεριλαμβανομένης της εποχικής εργασίας, συμβάλλει στη χαμηλή ένταση εργασίας. Οι εργασιακές μεταβάσεις είναι επίσης ορατό φαινόμενο, καθώς το ποσοστό του πληθυσμού που μεταβαίνει σε σύμβαση με μικρότερη εργασιακή ασφάλεια σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, το οποίο μειώθηκε στο 16,2 % το 2023, εξακολουθεί να υπερβαίνει τον μέσο όρο της ΕΕ (11,7 %). Οι αδυναμίες αυτές επιτείνουν τους κινδύνους φτώχειας και επιβαρύνουν τη μακροπρόθεσμη παραγωγικότητα, την ανταγωνιστικότητα και την κοινωνική συνοχή.

Το εργατικό δυναμικό της Ελλάδας προσαρμόζεται στην πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση. Το 2024 η απασχόληση στις ενεργοβόρες βιομηχανίες της χώρας αντιπροσώπευε το 1,4 % της συνολικής απασχόλησης, ενώ οι θέσεις εργασίας στην πράσινη οικονομία επεκτείνονται. Μεταξύ του 2016 και του 2021 η απασχόληση στον τομέα των περιβαλλοντικών αγαθών και υπηρεσιών αυξήθηκε κατά 42,2 %, φθάνοντας στο 2,1 % της συνολικής απασχόλησης, μολονότι παραμένει κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ: 2,7 %. Το ποσοστό κενών θέσεων εργασίας στον κατασκευαστικό τομέα, βασικό τομέα για την πράσινη μετάβαση, είναι περίπου στον μέσο όρο της ΕΕ (3,0 % έναντι 3,1 % το 2024). Η ένταση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου του εργατικού δυναμικού της Ελλάδας έχει βελτιωθεί, καθώς μειώθηκε από 21,1 τόνους ανά εργαζόμενο το 2015 σε 13,3 τόνους το 2023 (ΕΕ: 12,3 τόνοι). Αυτό αντικατοπτρίζει την πρόοδο που έχει σημειωθεί ως προς την απανθρακοποίηση της οικονομίας. Αντιθέτως, ο τομέας των ΤΠΕ είναι σημαντικά υποαναπτυγμένος, καθώς οι ειδικοί σε θέματα ΤΠΕ αντιπροσώπευαν μόλις το 2,5 % της συνολικής απασχόλησης το 2024, έναντι 5,0 % στην ΕΕ. Οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν το 16,0 % των ειδικών σε θέματα ΤΠΕ (ΕΕ: 19,5 %). Παρόλο που το ποσοστό του ενεργού πληθυσμού (ηλικίας 25-64 ετών) που διαθέτει τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες ανέρχεται στο 66,5 % (ΕΕ: 64,7 %), οι ευρύτερες ψηφιακές δεξιότητες στον πληθυσμό σημειώνουν υστέρηση, καθώς μόλις το 52,4 % του γενικού πληθυσμού (ηλικίας 16-74 ετών) πληρούσε αυτό το όριο το 2023, ποσοστό χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (55,6 %). Για να καλυφθούν οι εκτεταμένες αλλαγές και ανάγκες της αγοράς εργασίας, είναι αναγκαίο να δοθεί περαιτέρω στοχευμένη στήριξη για την αναβάθμιση των δεξιοτήτων και την επανειδίκευση, σύμφωνα με τη σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με τη διασφάλιση δίκαιης μετάβασης προς την κλιματική ουδετερότητα ([173]) (βλ. παράρτημα 8).

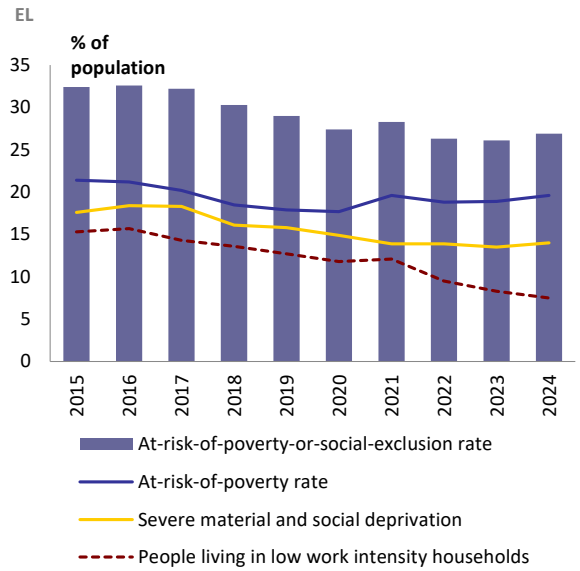
([171])Ευρωπαϊκή Αρχή Εργασίας, Factsheet on undeclared work – Greece (Ενημερωτικό δελτίο για την αδήλωτη εργασία — Ελλάδα), Μάρτιος 2023.

([172])Νόμος 4808/2021 για την προστασία της εργασίας.

([173])Σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με τη διασφάλιση δίκαιης μετάβασης προς την κλιματική ουδετερότητα.

Οι κοινωνικές συνθήκες στην Ελλάδα βελτιώνονται, ακολουθώντας τη συνολική πτωτική τάση των κύριων δεικτών. Ωστόσο, η τάση αυτή επιβραδύνθηκε πρόσφατα. Εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές προκλήσεις που συνδέονται με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό, ιδίως μεταξύ των νοικοκυριών με παιδιά και των ευάλωτων ομάδων. Στους βασικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην κατάσταση αυτή περιλαμβάνονται οι περιορισμένες οικονομικές ευκαιρίες, ιδίως σε περιοχές εκτός της περιφέρειας της πρωτεύουσας. Εισοδηματικές ανισότητες εξακολουθούν να υφίστανται, λόγω των κενών κάλυψης και της χαμηλής επάρκειας του συστήματος κοινωνικών παροχών για τη μείωση της φτώχειας και την κατανομή των οφελών της οικονομικής ανάπτυξης με πιο ομοιόμορφο τρόπο. Η περιορισμένη ικανότητα του συστήματος κοινωνικής προστασίας ενέχει επίσης κινδύνους για τη βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη στην Ελλάδα. Η αντιμετώπιση των προκλήσεων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού θα συμβάλει στην ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς και στην ανταγωνιστικότητα.

Διάγραμμα A11.1:**Ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (AROPE) και οι συνιστώσες του**

Πηγή: Eurostat, EU-SILC [ilc_peps01n, ilc_li02, ilc_mdsd11, ilc_lvhl11n]

Τα επίπεδα φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού στην Ελλάδα μπορεί να μειώνονται, αλλά παραμένουν υψηλά. Το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (στο εξής: AROPE) ανήλθε στο 26,9 % το 2024, 5,7 εκατοστιαίες μονάδες χαμηλότερο απ' ό,τι το 2016, αλλά εξακολουθεί να είναι κατά 5,9 εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (21 %). Η μείωση του ποσοστού AROPE που παρατηρείται από το 2016 οφείλεται στη μείωση του αριθμού των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας (κατά 8,2 εκατοστιαίες μονάδες) και που υποφέρουν από σοβαρή υλική και κοινωνική στέρηση (κατά 4,9 εκατοστιαίες μονάδες). Το χάσμα φτώχειας έχει μειωθεί τα τελευταία χρόνια και είναι πλέον περίπου στον μέσο όρο της ΕΕ (23,3 % το 2024 έναντι ΕΕ: 22,8 %). Οι εξελίξεις αυτές μπορούν να αποδοθούν στην οικονομική ανάπτυξη που υπερέβη τον μέσο όρο της ΕΕ το 2022 και το 2023, συνοδευόμενη από ισχυρή αύξηση της απασχόλησης, καθώς και σε μια πιο μακροπρόθεσμη διαδικασία σύγκλισης μέσω διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων για τη στήριξη της βιώσιμης ανάπτυξης και την αντιμετώπιση των ανισοτήτων. Ο αριθμός των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού αυξήθηκε το 2024, αλλά έχει μειωθεί κατά 315 000 άτομα από το 2019 (φθάνοντας τα 2,7 εκατομμύρια το 2024). Φαίνεται ότι είναι δυνατόν να επιτευχθεί ο στόχος για μείωση του αριθμού των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού το 2030 κατά τουλάχιστον 860 000 άτομα σε σύγκριση με το 2019. Ωστόσο, τα ποσοστά φτώχειας παρέμειναν υψηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ το 2024, καθώς το ποσοστό όσων αντιμετωπίζουν σοβαρή υλική και κοινωνική στέρηση ανήλθε στο 14 % (ΕΕ: 6,4 %) και το ποσοστό κινδύνου φτώχειας ανήλθε στο 26,9 % (ΕΕ: 21 %). Επιπρόσθετα, το 2023 το 67 % του πληθυσμού ανέφερε ότι αντιμετώπιζε δυσκολίες να αντεπεξέλθει στις οικονομικές υποχρεώσεις του (έναντι 24,1 % στην ΕΕ) ([174]). Μεταξύ του 2010 και του 2023, η συνολική εξέλιξη της αγοραστικής δύναμης ήταν πολύ χαμηλή στην Ελλάδα (– 28,4 %) ([175]), γεγονός που αντικατοπτρίζει τον αντίκτυπο της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Υπάρχουν επίσης περιφερειακές ανισότητες όσον αφορά τα επίπεδα φτώχειας της Ελλάδας (βλ. παράρτημα 17). Στο πλαίσιο αυτό, απαιτούνται συνεχείς προσπάθειες για την επίτευξη του εθνικού στόχου μείωσης της φτώχειας έως το 2030.

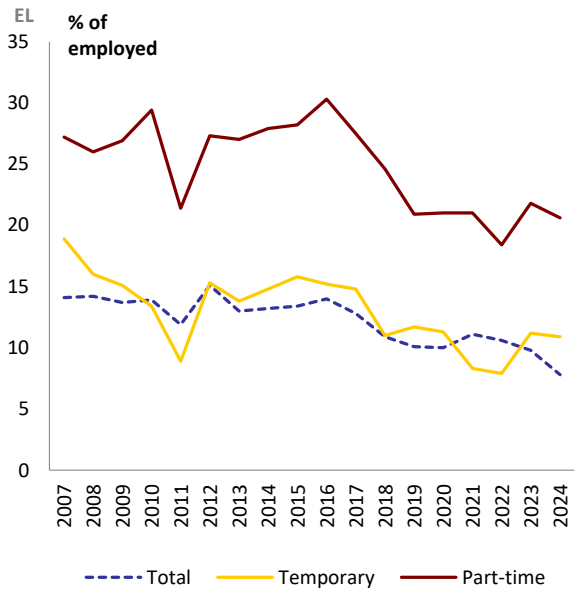
([174])Subjective poverty statistics (Στατιστικά στοιχεία για την υποκειμενική φτώχεια), Eurostat [σύνδεσμος].

([175])Economic inequalities in the EU — Key trends and policies (Οικονομικές ανισότητες στην ΕΕ — Βασικές τάσεις και πολιτικές), σ. 11 Κατάλογος εκδόσεων — Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις και ένταξη — Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Το καθεστώς απασχόλησης διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον προσδιορισμό των κινδύνων φτώχειας και η φτώχεια των εργαζομένων καταγράφει υψηλά επίπεδα. Το 2024 τα νοικοκυριά οιονεί ανέργων κατέγραψαν πολύ υψηλό ποσοστό φτώχειας (67,2 % έναντι ΕΕ: 64,8 %), αυξημένο σε σύγκριση με το 66,5 % κατά το προηγούμενο έτος. Οι εργαζόμενοι μερικής απασχόλησης και οι αυτοαπασχολούμενοι, ιδίως σε αγροτικές περιοχές όπου οι ευκαιρίες απασχόλησης είναι περιορισμένες και η γεωργία συντήρησης κυριαρχεί περισσότερο, αντιμετώπιζαν μεγαλύτερους κινδύνους φτώχειας σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό, ενώ τα τελευταία χρόνια σημειώθηκαν περιορισμένες βελτιώσεις. Το ποσοστό AROPE για τα άτομα με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο αυξήθηκε κατά 1,1 εκατοστιαίες μονάδες το 2024, φθάνοντας στο 39,3 % (έναντι ΕΕ: 33,9 %). Το επίπεδο φτώχειας των εργαζομένων είναι ελαφρώς υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (10,7 % έναντι ΕΕ: 8,2 % το 2024).

Ορισμένες ομάδες πλήττονται ιδιαίτερα από τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Το 2024 το ποσοστό AROPE για τα άτομα που γεννήθηκαν σε τρίτες χώρες, μολονότι μειώθηκε, ήταν ένα από τα υψηλότερα στην ΕΕ (47,1 % έναντι ΕΕ: 38,2 %) και η διαφορά σε σχέση με τους αυτόχθονες ήταν 21,8 εκατοστιαίες μονάδες (ΕΕ: (20,2 εκατοστιαίες μονάδες). Το ποσοστό AROPE για τα άτομα με αναπηρία αυξήθηκε κατά 2,4 εκατοστιαίες μονάδες, ανερχόμενο στο 33 % το 2024 και παραμένοντας υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (28,8 %). Το ποσοστό σοβαρής υλικής και κοινωνικής στέρησης για τα άτομα με αναπηρία αυξήθηκε επίσης κατά 1,8 εκατοστιαίες μονάδες το 2024, ανερχόμενο στο 18,5 %. Τα ταμεία της πολιτικής συνοχής της ΕΕ και ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας (ΜΑΑ) στηρίζουν ενεργητικές πολιτικές για την αγορά εργασίας για ευάλωτες ομάδες και μέτρα για την προώθηση της ένταξης των υπηκόων τρίτων χωρών και των Ρομά στην αγορά εργασίας. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+) διαθέτει 360 εκατ. EUR για υλική και επισιτιστική βοήθεια στους πλέον ευάλωτους. Συμπληρωματικές πρωτοβουλίες θα μπορούσαν να συμβάλουν περαιτέρω στην αποτελεσματική αντιμετώπιση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι ευάλωτες ομάδες.

Διάγραμμα A11.2:**Ποσοστό φτώχειας των εργαζομένων**

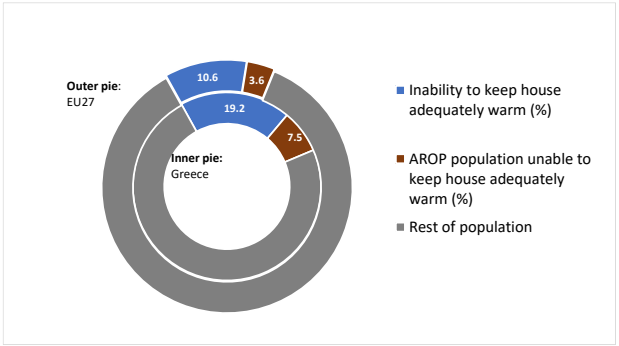
Πηγή: Eurostat, EU-SILC [ilc_iw01, ilc_iw05, ilc_iw07]

Ο κίνδυνος φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού που αντιμετωπίζουν τα παιδιά εξακολουθεί να είναι υψηλός. Το ποσοστό AROPE για τα παιδιά παρέμεινε σταθερό στο 27,9 % το 2024, σημαντικά πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (24,2 %). Το ποσοστό των παιδιών που αντιμετωπίζουν σοβαρή υλική και κοινωνική στέρηση ανέρχεται στο 13,9 % (υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 7,9 %), γεγονός που μπορεί να παρεμποδίσει την πρόσβαση των παιδιών στην εκπαίδευση, τις κοινωνικές υπηρεσίες και τις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης. Η Ελλάδα αποσκοπεί να μειώσει, έως το 2030, το ποσοστό των παιδιών που αντιμετωπίζουν κινδύνους φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού κατά 6,6 εκατοστιαίες μονάδες σε σύγκριση με το επίπεδο του 2019 (31,2 %). Για τον μετριασμό των επιπτώσεων της φτώχειας στα παιδιά, η Ελλάδα εφαρμόζει την ευρωπαϊκή εγγύηση για τα παιδιά σύμφωνα με το σχέδιο δράσης της για το 2022. Η έκθεση εφαρμογής του 2024 παρουσιάζει σχετική πρόοδο σε ορισμένους τομείς, όπως η προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα. Ταυτόχρονα, εξακολουθούν να υπάρχουν ελλείψεις σε τομείς όπως η πρόσβαση σε σχολικά γεύματα. Η υλοποίηση της ευρωπαϊκής εγγύησης για τα παιδιά υποστηρίζεται από τα ταμεία της πολιτικής συνοχής της ΕΕ και τον ΜΑΑ, μεταξύ άλλων μέσω της επέκτασης των υπηρεσιών προσχολικής εκπαίδευσης και της δημιουργίας νέων εγκαταστάσεων παιδικής φροντίδας, της προώθησης της αποϊδρυματοποίησης, της παροχής υλικής βοήθειας στις άπορες οικογένειες και στα

παιδιά τους και της υλοποίησης τοπικών σχεδίων δράσης για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας.

Οι εισοδηματικές ανισότητες παραμένουν σχετικά υψηλές. Το 2024 το εισόδημα του πλουσιότερου 20 % του πληθυσμού ήταν 5,3 φορές υψηλότερο από το εισόδημα του φτωχότερου 20 % (λόγος πεμπτημορίων εισοδήματος S80/S20), αναλογία υψηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ (4,7). Ορισμένοι από τους βασικούς παράγοντες που επηρεάζουν τις ανισότητες είναι το υψηλό ποσοστό χαμηλόμισθων και η χαμηλή συμμετοχή στην αγορά εργασίας, ιδίως των γυναικών, των νέων και των ευάλωτων ομάδων (βλ. παράρτημα 10). Επιπρόσθετα, υπάρχει περιθώριο βελτίωσης των επιπτώσεων των φόρων και των κοινωνικών μεταβιβάσεων στη μείωση των ανισοτήτων. Το 2024 οι κοινωνικές μεταβιβάσεις (εξαιρουμένων των συντάξεων) μείωσαν τη φτώχεια κατά 16,6 %, ποσοστό χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (34,4 %) κατά 17,8 εκατοστιαίες μονάδες. Στο μεταξύ, οι επιπτώσεις των φόρων και των μεταβιβάσεων στη μείωση των ανισοτήτων (στον λόγο S80/S20) καταγράφουν το χαμηλότερο επίπεδο στην ΕΕ (21 % έναντι ΕΕ: 48 %). Ένας άλλος παράγοντας που επηρεάζει τις εισοδηματικές ανισότητες είναι το υψηλό ποσοστό χαμηλόμισθων (εισοδηματική ανισότητα στην αγορά εργασίας), ενώ ο βαθμός κάλυψης από συλλογικές διαπραγματεύσεις είναι χαμηλός ([176]).

Διάγραμμα A11.3:**Ποσοστό ατόμων που δεν είναι σε θέση να διατηρήσουν την κατοικία τους επαρκώς ζεστή (2023)**

Πηγή: Eurostat, EU-SILC [ilc_mdes01]

Η φτώχεια στον τομέα των μεταφορών έχει αναδειχθεί ως πρόκληση στην Ελλάδα. Το 2024 το 8,4 % του πληθυσμού δεν είχε την οικονομική δυνατότητα να κατέχει αυτοκίνητο, ποσοστό πολύ υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (5,6 %). Το ποσοστό αυτό ανέρχεται στο 20,7 % όσον αφορά τα άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας (ΕΕ: 15,9 %). Το 24,8 % των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας επιβαρύνονται επίσης με υψηλές δαπάνες για ιδιωτικές μεταφορές (που ορίζονται ως το διπλάσιο της εθνικής διαμέσου), έναντι 18,3 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ. Η εξάρτηση από αυτοκίνητα ιδιωτικής χρήσης για τις χερσαίες μεταφορές αυξήθηκε από 81,6 % το 2011 σε 84,6 % το 2022, ενώ παράλληλα μειώθηκε η χρήση τρένων, πούλμαν και τρόλεϊ (από 18,4 % σε 15,4 %). Αυτή η αυξανόμενη εξάρτηση από ιδιωτικά αυτοκίνητα αναδεικνύει την ανάγκη για δημόσια μέσα μεταφοράς προκειμένου να καλύπτονται αποτελεσματικότερα οι ατομικές ανάγκες.

Οι τιμές των κατοικιών έχουν αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια και εκτιμάται ότι είναι υπερτιμημένες. Οι τιμές των κατοικιών έχουν αυξηθεί κατά περίπου 50 % από το 2015 σε ονομαστικούς όρους. Πρόσφατα αυξήθηκαν σημαντικά (+ 7,6 % το 2021, + 11,9 % το 2022, + +13,9 % το 2023) και το 2024 (+8,7 % το 2024). Οι τιμές των κατοικιών εκτιμάται ότι είναι υπερτιμημένες κατά περίπου 20 %. Η άνοδος των τιμών των κατοικιών οφείλεται τόσο στην αναθέρμανση της εγχώριας και της εξωτερικής ζήτησης όσο και στην περιορισμένη προσφορά λόγω των υποτονικών επενδύσεων στον κατασκευαστικό τομέα εδώ και πολλά έτη. Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης του παρελθόντος, η μείωση των εισοδημάτων και τα υψηλά επιτόκια των ενυπόθηκων δανείων παρεμπόδισαν σημαντικά την πρόσβαση σε επαρκή στέγαση, με αποτέλεσμα σχεδόν το ήμισυ του πληθυσμού να έχει επιβαρυνθεί υπερβολικά με δαπάνες στέγασης, ενώ ο τομέας της κατασκευής κατοικιών παράπαιε. Η εξομάλυνση της αύξησης των μισθών και των επιτοκίων των ενυπόθηκων δανείων κατά την περίοδο 2015-2024 αντισταθμίστηκε σε μεγάλο βαθμό από την αύξηση των τιμών των κατοικιών κατά 64 %, εν μέσω της αναζωογόνησης της εξωτερικής ζήτησης για παραθεριστικές κατοικίες. Παρόλο που η έκδοση οικοδομικών αδειών για νέες κατοικίες έχει ανακάμψει κάπως από το ναδίρ της περιόδου 2013-2017, ο αριθμός των νέων κατοικιών που ολοκληρώνονται παραμένει μεταξύ των χαμηλότερων κατά κεφαλήν επιπέδων στην ΕΕ και καταγράφεται καθυστερημένη ανταπόκριση στην αναζωογονημένη δυναμική των τιμών. Ταυτόχρονα, η επιτάχυνση της κατασκευαστικής δραστηριότητας (οι οικοδομικές άδειες αυξήθηκαν κατά 31,5 % το

([176])Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Economic inequalities in the EU (Οικονομικές ανισότητες στην ΕΕ), 2024.

2024) μπορεί να μετριάσει την αύξηση των τιμών των κατοικιών κατά τα επόμενα έτη.

Η συνολική οικονομική προσιτότητα της στέγασης έχει επιδεινωθεί την τελευταία δεκαετία. Οι τιμές των κατοικιών μειώθηκαν σημαντικά σε σύγκριση με το εισόδημα των νοικοκυριών και ο τυποποιημένος δείκτης της τιμής των κατοικιών προς το εισόδημα έχει αυξηθεί κατά 13 % από το 2015. Τα επίπεδα των τιμών των κατοικιών σε σύγκριση με τα εισοδήματα παραμένουν μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ. Λαμβανομένου υπόψη του κόστους των ενυπόθηκων δανείων, η δανειοληπτική ικανότητα των νοικοκυριών παρέμεινε σταθερή κατά την περασμένη δεκαετία, αλλά παραμένει μεταξύ των χαμηλότερων επιπέδων στην ΕΕ. Ενώ η αγορά ενοικίασης ακινήτων είναι μάλλον μικρή, η αναλογία των νέων μισθωμάτων προς τα εισοδήματα αυξήθηκε επίσης σημαντικά κατά την τελευταία δεκαετία.

Το υψηλό κόστος στέγασης επηρεάζει αρνητικά το βιοτικό επίπεδο, ιδίως για τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος και τα νοικοκυριά ενός ατόμου. Το 2023 το μερίδιο των δαπανών στέγασης στο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών ανήλθε στο 35,5 %, ήτοι 16,3 εκατοστιαίες μονάδες υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (19,2 %). Το 28,9 % του πληθυσμού στην Ελλάδα επιβαρυνόταν με υψηλές δαπάνες στέγασης που υπερέβαιναν το 40 % του συνολικού διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, ποσοστό υπερτριπλάσιο του μέσου όρου της ΕΕ (8,2 %). Το ποσοστό υπερβολικής επιβάρυνσης με δαπάνες στέγασης επηρεάζει δυσανάλογα τα άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας (88,9 % έναντι ΕΕ: 31,1 %), καθώς και τα νοικοκυριά ενός ατόμου (65,1 %). Το ποσοστό των νοικοκυριών με ληξιπρόθεσμες βασικές οφειλές (ενυπόθηκο δάνειο ή ενοίκιο, λογαριασμοί υπηρεσιών κοινής ωφελείας ή αγορά με δόσεις) ανήλθε στο 42,8 % το 2023, σχεδόν πενταπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ (9,2 %). Επίσης, το 27 % των ατόμων ζούσαν σε υπερπλήρες νοικοκυριό στην Ελλάδα το 2024, ποσοστό σημαντικά υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (16,9 %). Για να βελτιωθεί η οικονομική προσιτότητα και η διαθεσιμότητα της στέγασης, δημιουργήθηκε το 2023 νέα Γενική Γραμματεία στο Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογένειας, η οποία είναι αποκλειστικά υπεύθυνη για την εφαρμογή της δημογραφικής και στεγαστικής πολιτικής. Η Ελλάδα επενδύει σε στεγαστικά προγράμματα για τη στήριξη των νέων και των ευάλωτων ομάδων, αξιοποιώντας το αδρανές απόθεμα κατοικιών. Στο πλαίσιο του οικείου ΣΑΑ, το πρόγραμμα «Σπίτι μου ΙΙ» ([177]) χορηγεί χαμηλότοκα ή άτοκα δάνεια για την απόκτηση πρώτης κατοικίας από 20 000 νέους και ζευγάρια.

Το σύστημα κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις που σχετίζονται με την κάλυψη και την αποδοτικότητα. Η βελτίωση της πρόσβασης στην κοινωνική προστασία για τα άτομα που εργάζονται με άτυπες μορφές απασχόλησης και τους αυτοαπασχολούμενους χωρίς υπαλλήλους είναι ιδιαίτερα σημαντική για την Ελλάδα, ιδίως δεδομένου ότι οι τελευταίοι αποτελούν έως και το ένα πέμπτο του συνολικού απασχολούμενου πληθυσμού (ΕΕ: 9,0 %). Πολλοί αυτοαπασχολούμενοι δεν καλύπτονται από παροχές ανεργίας ή ασθένειας, ενώ ορισμένες κατηγορίες αυτοαπασχολουμένων πρέπει να κάνουν χρήση της προαιρετικής συνέχισης της ασφάλισης για να έχουν πρόσβαση σε συνταξιοδοτικές παροχές και τα επίπεδα χρήσης αυτής της επιλογής είναι χαμηλά. Υπάρχουν ζητήματα όσον αφορά τόσο την αποτελεσματική πρόσβαση όσο και την επάρκεια. Το 2023 το ποσοστό των ατόμων που αντιμετώπιζαν κίνδυνο φτώχειας (προ κοινωνικών μεταβιβάσεων) τα οποία λάμβαναν παροχές ήταν χαμηλό για τους αυτοαπασχολουμένους (0,2 % έναντι 12,7 % στην ΕΕ) και για τους εργαζομένους με σύμβαση ορισμένου χρόνου (13,7 % έναντι ΕΕ: 39,2 %). Ταυτόχρονα, υψηλό ποσοστό υλικής και κοινωνικής στέρησης καταγράφηκε για τους αυτοαπασχολούμενους (21,9 % έναντι ΕΕ: 8,0 %), τους εργαζομένους με σύμβαση ορισμένου χρόνου (28,7 % έναντι ΕΕ: 15,5 %) και τους ανέργους (55,3 % έναντι ΕΕ: 38,3 %). Επιπλέον, οι μεγάλες καθυστερήσεις στη λήψη αποφάσεων σχετικά με τη χορήγηση συντάξεων στην Ελλάδα επηρεάζουν τους εργαζομένους σε ηλικία συνταξιοδότησης. Το ζήτημα αυτό επηρεάζει επίσης τους μετακινούμενους εργαζομένους της ΕΕ και έχει σημαντικές επιπτώσεις στην ελεύθερη κυκλοφορία εντός της ενιαίας αγοράς (βλ. παράρτημα 4). Υπάρχει περιθώριο ανάληψης περαιτέρω δράσεων για την ενίσχυση της πρόσβασης στην κοινωνική προστασία, σύμφωνα με τη σχετική σύσταση του Συμβουλίου του 2019.

Η επάρκεια του συστήματος ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος στην Ελλάδα είναι χαμηλή. Το 2022 το εισόδημα ενός δικαιούχου παροχών ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος

([177]) Υπουργείο Κοινωνικής Συνοχής και Οικογενείας.

ανήλθε μόλις στο 53,9 % του ορίου φτώχειας (ΕΕ: 55,6 %) και στο 25,6 % του εισοδήματος των χαμηλόμισθων (ΕΕ: 46,1 %). Το ποσοστό των δικαιούχων παροχών όσον αφορά τα άτομα που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας και, επίσης, ζουν σε νοικοκυριά οιονεί ανέργων είναι επίσης χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (64,6 % έναντι ΕΕ: 83,5) ([178]). Το ΣΑΑ θεσπίζει μια νέα μέθοδο πληρωμής επιδομάτων και παροχών κοινωνικής πρόνοιας μέσω μιας ενιαίας προπληρωμένης κάρτας πληρωμής, με στόχο την απλούστευση της πληρωμής όλων των ειδών παροχών. Περαιτέρω μέτρα για την αύξηση της επάρκειας των συστημάτων ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος θα συμβάλουν στην εξασφάλιση επαρκούς ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος και στη διασφάλιση της ενεργητικής ένταξης, όπως ορίζεται στη σχετική σύσταση του Συμβουλίου ([179]).

Η κάλυψη των αναγκών υγειονομικής περίθαλψης και μακροχρόνιας φροντίδας εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση. Το ποσοστό των ατόμων των οποίων οι ανάγκες υγειονομικής περίθαλψης δεν ικανοποιούνται κατά δήλωση των ιδίων αυξήθηκε από 11,6 % το 2023 σε 12,1 % το 2024, σημαντικά πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (2,5 %) (βλ. παράρτημα 14). Το σύστημα μακροχρόνιας φροντίδας δεν είναι αναπτυγμένο επαρκώς και δεν υπάρχουν ολοκληρωμένες επίσημες υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας για τη διασφάλιση επαρκούς κάλυψης με συντονισμένο τρόπο. Το σύστημα υποχρηματοδοτείται σοβαρά, καθώς καταγράφεται ένα από τα χαμηλότερα επίπεδα δημόσιων δαπανών στην ΕΕ (0,1 % του ΑΕΠ έναντι 1,7 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ το 2022). Η Ελλάδα έχει υψηλές ανάγκες μακροχρόνιας περίθαλψης κατά δήλωση των ίδιων των ατόμων. Μόνο το 20,14 % των ατόμων ηλικίας 65 ετών και άνω, που αντιμετωπίζουν σοβαρό επίπεδο δυσκολίας όσον αφορά την προσωπική φροντίδα ή τις οικιακές δραστηριότητες, χρησιμοποίησε υπηρεσίες κατ' οίκον φροντίδας κατά τους τελευταίους δώδεκα μήνες το 2019 (έναντι 28,6 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ). Οι αγροτικές και απομακρυσμένες κοινότητες συχνά βασίζονται σε περιορισμένες, ανεπαρκείς και χαμηλής ποιότητας υπηρεσίες ([180]), ενώ καταγράφονται μεγάλες περιφερειακές ανισότητες. Η έλλειψη ειδικευμένου προσωπικού αποτελεί επίσης περιοριστικό παράγοντα για την επαρκή πρόσβαση στη μακροχρόνια φροντίδα (στη χώρα αντιστοιχούν 0,2 εργαζόμενοι ανά 100 άτομα ηλικίας 65 ετών και άνω έναντι ΕΕ: 3,2 το 2023) ([181]). Δεν υπάρχει νομικός ορισμός των άτυπων φροντιστών, στους οποίους βασίζεται το σύστημα, και η στήριξη που τους παρέχεται δεν επαρκεί για την κάλυψη των αναγκών τους. Η χαμηλή διαθεσιμότητα και οικονομική προσιτότητα ποιοτικής φροντίδας που δεν παρέχεται κατ' οίκον και βασίζεται στην κοινότητα καθυστερεί τη διαδικασία αποϊδρυματοποίησης και τη μετάβαση των ατόμων με αναπηρία στην ανεξάρτητη διαβίωση. Η Ελλάδα εκπονεί, επί του παρόντος, στρατηγικό πλαίσιο για τις υπηρεσίες μακροχρόνιας περίθαλψης με τη στήριξη του TSI. Το 2024 η Ελλάδα ενέκρινε νέα στρατηγική για την περίοδο 2024-2030 όσον αφορά τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία ([182]), με στόχο τον συντονισμό των προσπαθειών για τη βελτίωση της κοινωνικής ένταξης και προστασίας τους. Το συνοδευτικό σχέδιο δράσης περιλαμβάνει μέτρα της πολιτικής συνοχής της ΕΕ και του ΣΑΑ, όπως το σύστημα προσωπικής βοήθειας, την επέκταση των κατοικιών υποστηριζόμενης διαβίωσης και τη βελτίωση της προσβασιμότητας σε δημόσια κτίρια.

Η Ελλάδα έχει θεσπίσει ένα φιλόδοξο στρατηγικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση των οικείων κοινωνικών προκλήσεων. Η Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και τη Μείωση της Φτώχειας (ΕΣΚΕ) ([183]), η οποία εγκρίθηκε το 2022, αναπτύσσει μια ολοκληρωμένη πολιτική για την πρόληψη και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Η εν λόγω στρατηγική και το οικείο συνοδευτικό σχέδιο δράσης, εάν υλοποιηθούν ικανοποιητικά, θα μπορούσαν να συμβάλουν στην αύξηση της αποτελεσματικότητας και της αποδοτικότητας των μέτρων κοινωνικής προστασίας και της συνολικής κοινωνικής πολιτικής της χώρας. Για την αποδοτική εφαρμογή αυτού του στρατηγικού πλαισίου, ο συντονισμός μεταξύ των δημόσιων

([178]) Πλαίσιο συγκριτικής αξιολόγησης της Επιτροπής Κοινωνικής Προστασίας σχετικά με το ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα.

([179]) Το Συμβούλιο εκδίδει σύσταση για επαρκές ελάχιστο εισόδημα — Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

([180]) Country Report on the implementation of the Council Recommendation on access to high quality and affordable long-term care: Greece (Έκθεση χώρας σχετικά με την εφαρμογή της σύστασης του Συμβουλίου σχετικά με την πρόσβαση σε υψηλής ποιότητας και οικονομικά προσιτή μακροχρόνια περίθαλψη: Ελλάδα).

([181]) Περισσότερο από 20 ώρες την εβδομάδα.

([182]) Εθνική Στρατηγική για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία 2024-2030.

([183]) Εθνική Στρατηγική για την Κοινωνική Ένταξη και Μείωση της Φτώχειας (ΕΣΚΕ) .

αρχών θα είναι καθοριστικής σημασίας, ιδίως όσον αφορά τη βιωσιμότητα των υπηρεσιών. Στο πλαίσιο της συνεργασίας με περιθωριοποιημένες ομάδες, όπως οι άστεγοι και οι Ρομά, θα ήταν επωφελής για τις δημόσιες υπηρεσίες η βελτίωση των μεθόδων ταυτοποίησης και αποτελεσματικής προσέγγισης, σε συνεργασία με την κοινωνία των πολιτών.

Οι ελλείψεις δεξιοτήτων, το χαμηλό επίπεδο βασικών δεξιοτήτων και τα χαμηλά επίπεδα εκπαίδευσης ενηλίκων περιορίζουν την ανταγωνιστικότητα, την ικανότητα καινοτομίας και τη βελτίωση της ένταξης στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα. Οι ταχέως μεταβαλλόμενες ανάγκες της αγοράς εργασίας, συμπεριλαμβανομένων όσων απορρέουν από την πράσινη και την ψηφιακή μετάβαση και άλλες τεχνολογικές αλλαγές, σε συνδυασμό με τη συρρίκνωση του εργατικού δυναμικού της Ελλάδας, ασκούν πίεση στα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης για τον καλύτερο εφοδιασμό των νέων και των ενηλίκων με δεξιότητες σχετικές με την αγορά εργασίας. Οι αδυναμίες στην ανάπτυξη δεξιοτήτων ξεκινούν σε νεαρή ηλικία, καθώς το επίπεδο συμμετοχής των μειονεκτούντων παιδιών σε ποιοτική προσχολική εκπαίδευση και φροντίδα (στο εξής: ΠΕΦ) είναι χαμηλό. Επίσης, πάνω από το ήμισυ των ατόμων ηλικίας 15 ετών δεν πληρούν τα ελάχιστα πρότυπα όσον αφορά τις βασικές δεξιότητες. Επιπρόσθετα, λόγω των έντονων ανισοτήτων στην εκπαίδευση, 6 στους 10 μειονεκτούντες μαθητές μένουν χωρίς βασικές δεξιότητες, γεγονός που εμποδίζει τις ευκαιρίες αναβάθμισης των δεξιοτήτων τους και τις προοπτικές απασχόλησής τους αργότερα στη ζωή τους. Το ποσοστό των ενηλίκων που συμμετέχουν σε μαθησιακές δραστηριότητες εξακολουθεί να είναι χαμηλό και η απόκτηση βασικών ψηφιακών δεξιοτήτων παραμένει στάσιμη.

Το επίπεδο συμμετοχής στην ΠΕΦ εξακολουθεί να είναι χαμηλό παρά τις προσπάθειες βελτίωσής του. Για την αντιμετώπιση του συνολικά χαμηλού ποσοστού συμμετοχής ([184]) από την ηλικία των τριών ετών έως την ηλικία έναρξης της υποχρεωτικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, η Ελλάδα έχει λάβει μέτρα για τη βελτίωση της πρόσβασης σε ποιοτική ΠΕΦ ([185]). Η υποχρεωτική προσχολική αγωγή από την ηλικία των τεσσάρων ετών εφαρμόζεται πλήρως από το σχολικό έτος 2021/2022. Το 2019 το ποσοστό συμμετοχής στην εκπαίδευση από την ηλικία των τριών ετών ανήλθε στο 68,8 % έναντι 92,9 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ και του στόχου 96 % που έχει θέσει η ΕΕ για το 2030 ([186]). Η παρακολούθηση της προόδου εξακολουθεί να είναι δύσκολη λόγω της έλλειψης πρόσφατων στοιχείων για την Ελλάδα. Η χώρα καλείται να αυξήσει το ποσοστό συμμετοχής των παιδιών ηλικίας κάτω των τριών ετών στην εκπαίδευση κατά 13,3 εκατοστιαίες μονάδες από τον μέσο όρο του 29,5 % μεταξύ του 2017 και του 2021 (με βάση τον στόχο της Βαρκελώνης). Το 2023 το 29,5 % των παιδιών ηλικίας 0-2 ετών στην Ελλάδα συμμετείχαν στην ΠΕΦ (37,4 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ), ενώ χαμηλότερο ήταν το ποσοστό συμμετοχής των παιδιών που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού (19,8 %). Η συμμετοχή υποστηρίζεται από τα ταμεία της πολιτικής συνοχής της ΕΕ (ιδίως το ΕΚΤ+) και τον μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας.

Μεγάλο ποσοστό Ελλήνων μαθητών δεν επιτυγχάνει το ελάχιστο επίπεδο επάρκειας σε βασικές δεξιότητες. Στο πρόγραμμα του ΟΟΣΑ του 2022 για τη διεθνή αξιολόγηση μαθητών (PISA), το 47,2 % των ατόμων ηλικίας 15 ετών είχαν χαμηλές επιδόσεις στα μαθηματικά, το 37,6 % στην ανάγνωση και το 37,3 % στις φυσικές επιστήμες. Τα ποσοστά αυτά είναι από τα υψηλότερα στην ΕΕ (μέσοι όροι της ΕΕ: 29,5 % στα μαθηματικά, 26,2 % στην ανάγνωση, 24,2 % στις θετικές επιστήμες). Δεδομένης της συρρίκνωσης του πληθυσμού των μαθητών και των σημαντικών αναντιστοιχιών δεξιοτήτων, τα στοιχεία αυτά εγείρουν ανησυχίες σχετικά με την επάρκεια της μελλοντικής προσφοράς εργατικού δυναμικού και δεξιοτήτων στην Ελλάδα.

Το χαμηλό ποσοστό μαθητών με υψηλές επιδόσεις όσον αφορά τις βασικές δεξιότητες και τη δημιουργική σκέψη περιορίζει τη δεξαμενή καινοτόμων ταλέντων. Το ποσοστό των μαθητών με υψηλές επιδόσεις και στα τρία εκπαιδευτικά αντικείμενα που εξετάζονται από το PISA είναι μεταξύ των χαμηλότερων στην ΕΕ. Μόνο το 2 % των νεαρών Ελλήνων επέδειξαν προηγμένες δεξιότητες στα μαθηματικά (ΕΕ: (7,9 %), 2 % στην ανάγνωση (ΕΕ: 6,5 %) και 1,5 % στις θετικές επιστήμες (ΕΕ: 6,9 %). Επιπλέον, το ποσοστό των μαθητών με υψηλές επιδόσεις στη δημιουργική σκέψη ανήλθε στο 9,5 %, ποσοστό που ήταν το δεύτερο χειρότερο στην ΕΕ (έναντι ΕΕ-23: 25,1 %). Αυτές οι σημαντικές αδυναμίες στην ανάπτυξη δεξιοτήτων και στον σχηματισμό ανθρώπινου

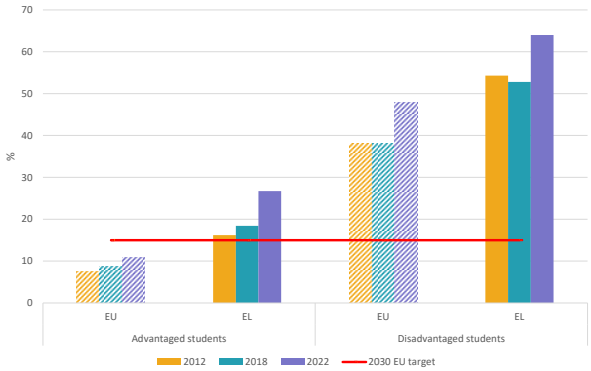
([184])Τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Eurostat για την Ελλάδα είναι αυτά του 2019.

([185])Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Γενική Διεύθυνση Εκπαίδευσης, Νεολαίας, Αθλητισμού και Πολιτισμού, Έκθεση παρακολούθησης της εκπαίδευσης και κατάρτισης 2024 — Ελλάδα, Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2024, https://data.europa.eu/doi/10.2766/516530.

([186])Τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Eurostat για την Ελλάδα είναι αυτά του 2019.

κεφαλαίου αποτελούν εμπόδιο για το δυναμικό έρευνας και καινοτομίας, την αύξηση της παραγωγικότητας και την ανταγωνιστικότητα της Ελλάδας (βλ. παράρτημα 3 «Καινοτομία στις επιχειρήσεις») ([187]).

Διάγραμμα A12.1:**Χαμηλές επιδόσεις στα μαθηματικά βάσει της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης των μαθητών, PISA 2012, 2018 και 2022 (%)**

Πηγή: ΟΟΣΑ (2023)

Η μείωση των βασικών δεξιοτήτων έκτοτε αντικατοπτρίζει σημαντικές προκλήσεις όσον αφορά την ισότητα και την ποιότητα του συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης. Παρόλο που οι χαμηλές επιδόσεις στα μαθηματικά έχουν αυξηθεί σ' όλα τα κοινωνικοοικονομικά επίπεδα από το 2018, τα σχετικά επίπεδα για τους μειονεκτούντες μαθητές είναι πολύ υψηλά. Το 2022 6 στους 10 μαθητές από μειονεκτούντα περιβάλλοντα (64 %) δεν πέτυχαν το ελάχιστο επίπεδο επάρκειας στα μαθηματικά (έναντι 52,8 % το 2018 και 48 % στην ΕΕ). Το ποσοστό έχει επίσης αυξηθεί σημαντικά στο ανώτερο τεταρτημόριο της κοινωνικοοικονομικής κατανομής, πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ (8,2 εκατοστιαίες μονάδες έναντι 2,2 εκατοστιαίων μονάδων στην ΕΕ), φτάνοντας στο 26,7 %. Το ποσοστό αυτό είναι περίπου τριπλάσιο από το μέσο ποσοστό σε άλλες χώρες της ΕΕ (10,9 %). Το υψηλό ποσοστό μαθητών με χαμηλές επιδόσεις μεταξύ των προνομιούχων μαθητών, σε συνδυασμό με το χαμηλό ποσοστό μαθητών με υψηλές επιδόσεις, καταδεικνύει διαρθρωτικές προκλήσεις για την ποιότητα και την ισότητα της εκπαίδευσης. Οι προκλήσεις αυτές μπορεί να οφείλονται σε παράγοντες όπως οι υποχρηματοδοτούμενες εκπαιδευτικές πολιτικές, η περιορισμένη αυτονομία των σχολείων, οι δυσκολίες στην εφαρμογή μεθόδων διδασκαλίας με βάση τις ικανότητες και η έλλειψη νοοτροπίας αξιολόγησης. Επίσης, τα υφιστάμενα δημόσια στοιχεία για τους εκπαιδευτικούς εμποδίζουν την αξιολόγηση των ελλείψεων σε συγκεκριμένα εκπαιδευτικά αντικείμενα και οι προοπτικές σταδιοδρομίας των εκπαιδευτικών παραμένουν περιορισμένες, με αποτέλεσμα να περιορίζεται περαιτέρω η ποιότητα της εκπαίδευσης.

Οι προκλήσεις που σχετίζονται με τη συνάφεια της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης (στο εξής: ΕΕΚ) με την αγορά εργασίας και τη χαμηλή ελκυστικότητα της διττής ΕΕΚ επηρεάζουν αρνητικά την απασχολησιμότητα, την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα. Οι χαμηλές επιδόσεις της ΕΕΚ στην Ελλάδα οφείλονται σε διάφορες προκλήσεις, όπως ο κατακερματισμός και η έλλειψη συντονισμού μεταξύ των παρόχων ΕΕΚ, καθώς και η περιορισμένη συνάφεια με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας. Για παράδειγμα, το 2023 μόνο το 15,0 % των πρόσφατων αποφοίτων ΕΕΚ στην Ελλάδα είχε παρακολουθήσει επιμόρφωση στον χώρο εργασίας, ποσοστό χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (65,3 %). Οι παράγοντες αυτοί συμβάλλουν στη χαμηλή ελκυστικότητα της ΕΕΚ και οδηγούν σε χαμηλότερα ποσοστά απασχόλησης για τους πρόσφατους αποφοίτους ΕΕΚ ηλικίας 20-34 ετών (65,7 % το 2024), σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ (79,6 % το 2024), και σε συνολικά χαμηλότερο ποσοστό απασχόλησης των πρόσφατων αποφοίτων στην Ελλάδα (73,2 %). Επιπλέον, το ποσοστό εγγραφής στην ΕΕΚ μεσαίου επιπέδου στους τομείς των θετικών επιστημών, της τεχνολογίας, της μηχανικής και των μαθηματικών (STEM), το οποίο ανήλθε στο 30,9 %, ήταν χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (36,3 %) το 2023. Εν τω μεταξύ, οι εργοδότες δυσκολεύονται να βρουν ειδικευμένους εργαζομένους μεταξύ των σπουδαστών ΕΕΚ, καθώς το επίπεδο συμμετοχής στην ΕΕΚ παραμένει χαμηλό και τα παρωχημένα προγράμματα σπουδών, σε συνδυασμό με ανεπαρκείς μηχανισμούς πρόβλεψης των δεξιοτήτων που είναι αναγκαίες στην αγορά εργασίας, επιδεινώνουν τις αναντιστοιχίες δεξιοτήτων. Οι προκλήσεις αυτές επιβαρύνουν τελικά την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Η ενίσχυση των δεσμών μεταξύ του συστήματος ΕΕΚ και της αγοράς εργασίας, παράλληλα με την ενίσχυση του ρόλου των κοινωνικών εταίρων και άλλων σχετικών τοπικών παραγόντων (π.χ. εργοδοτών, συνδικαλιστικών οργανώσεων, δήμων και ΜΚΟ), θα μπορούσε να ενισχύσει τη

([187])Σύμφωνα με την ανά χώρα έκθεση για τον Ευρωπαϊκό Χώρο Έρευνας του 2023 που αφορά την Ελλάδα, η προσέλκυση και η διατήρηση ταλέντων αποτελεί μείζονα πρόκληση για την Ελλάδα και έχει αρνητικό αντίκτυπο στην ανταγωνιστικότητα της χώρας.

συνάφεια με την αγορά εργασίας και να βελτιώσει τα αποτελέσματα.

Η Ελλάδα έδωσε προτεραιότητα στην ΕΕΚ στο στρατηγικό της πλαίσιο για την εκπαίδευση και την κατάρτιση για την περίοδο 2021-2030. Το ΣΑΑ στηρίζει την ανακαίνιση και τον εξοπλισμό των σχολείων ΕΕΚ. Επίσης, εφαρμόστηκε μηχανισμός παρακολούθησης των αποφοίτων ΕΕΚ υπό την εποπτεία της Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης (ΔΥΠΑ) για την αξιολόγηση της ποιότητας των ενοτήτων κατάρτισης και των σχολείων. Ως μέρος της διαδικασίας εκσυγχρονισμού του στρατηγικού πλαισίου, θα ανακαινιστούν 376 εργαστήρια και 19 πρότυπα επαγγελματικά λύκεια. Εκτός από το ΣΑΑ, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+) στηρίζει την ΕΕΚ στην Ελλάδα στο πλαίσιο του προγράμματος «Ανθρώπινο δυναμικό και κοινωνική συνοχή» για την περίοδο 2021-2027. Το πρόγραμμα βοηθά: i) να ενισχυθεί η ποιότητα και η συνάφεια των παρεχόμενων εκπαιδευτικών υπηρεσιών με την αγορά εργασίας· ii) να οργανωθεί καλύτερα η διαχείριση των οικοσυστημάτων ΕΕΚ, διά βίου μάθησης και απασχόλησης των νέων· και iii) να υποστηριχθεί η ανάπτυξη συστήματος πιστοποίησης για συμβούλους επαγγελματικής σταδιοδρομίας και επαγγελματικού προσανατολισμού. Η επιτυχία αυτών των πρωτοβουλιών θα εξαρτηθεί επίσης από την ενεργή συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων μερών τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Υπάρχει περιθώριο ενίσχυσης των γνώσεων των μαθητών όσον αφορά τη βιωσιμότητα. Παρά τη μακρά παράδοση της Ελλάδας στη συμπερίληψη περιβαλλοντικών θεμάτων στην εκπαίδευση, υπάρχει έλλειψη βασικών γνώσεων. Από τη δεκαετία του 1990 η Ελλάδα έχει ενσωματώσει τη μάθηση για τη βιωσιμότητα στα προγράμματα σπουδών μέσω διεπιστημονικής προσέγγισης, με τη θεσμοθέτηση περιβαλλοντικών κέντρων([188]) για τη στήριξη των σχολείων. Οι εγκάρσιες δεξιότητες και οι ικανότητες στους τομείς των βιοεπιστημών —δημιουργική σκέψη, κλιματική αλλαγή, περιβαλλοντική συνείδηση, κυκλική οικονομία, βιώσιμη ανάπτυξη— αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της καινοτόμου δράσης στα σχολεία με την ονομασία «εργαστήρια δεξιοτήτων». Ωστόσο, εξακολουθεί να υπάρχει κρίσιμη ανάγκη να αυξηθεί το ποσοστό των μαθητών με υψηλές επιδόσεις στη δημιουργική σκέψη και να αντιμετωπιστεί η πρόκληση της μετάβασης από την εκπαίδευση με βάση τη γνώση στην εκπαίδευση με βάση τις ικανότητες. Η μετάβαση αυτή θα μπορούσε επίσης να επικεντρωθεί στην ενσωμάτωση επιχειρηματικών, πράσινων, ήπιων και εγκάρσιων δεξιοτήτων για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και την τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης για μια ισχυρή ανάκαμψη μετά τη χρηματοπιστωτική κρίση.

Η ανάπτυξη δεξιοτήτων είναι απαραίτητη για την ανταγωνιστικότητα, την ανθεκτικότητα και τη δικαιοσύνη ενόψει της συρρίκνωσης του εργατικού δυναμικού και των ελλείψεων δεξιοτήτων. Το 74 % των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα αναφέρουν ότι οι ελλείψεις δεξιοτήτων παρεμποδίζουν τις επιχειρηματικές δραστηριότητες. Επίσης, το 86 % των εργοδοτών αναφέρουν ότι οι αιτούντες δεν πληρούν τις απαιτήσεις δεξιοτήτων για τις διαφημιζόμενες θέσεις. Οι πληροφορίες για τις δεξιότητες στην Ελλάδα περιλαμβάνουν δραστηριότητες όπως τακτικές προβλέψεις της Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης, αξιολογήσεις δεξιοτήτων, έρευνες εργοδοτών και ιδιωτικά χρηματοδοτούμενες τομεακές μελέτες. Ωστόσο, η μετατροπή των πληροφοριών για τις δεξιότητες σε ανάπτυξη δεξιοτήτων είναι κατακερματισμένη. Μια πιο αξιόπιστη αξιολόγηση των υφιστάμενων μέτρων θα μπορούσε να συμβάλει στη διάθεση χρηματοδότησης στις δραστηριότητες που επιτυγχάνουν μεγαλύτερη απόδοση των επενδύσεων. Επιπρόσθετα, η βελτίωση της διακυβέρνησης και του συντονισμού των πολιτικών για τις δεξιότητες θα βελτιώσουν την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων και θα επωφεληθούν από τη μεγαλύτερη συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών και την τεκμηριωμένη χάραξη πολιτικής. Με τη βοήθεια του TSI, η Ελλάδα έχει ξεκινήσει την εφαρμογή εθνικού πλαισίου προσόντων για τις μαθησιακές διαδρομές, όπως ορίζεται στη νομοθεσία της. Προβλέπεται περαιτέρω στήριξη από το TSI για την υλοποίηση ψηφιακών μεταρρυθμίσεων στο σχολικό σύστημα.

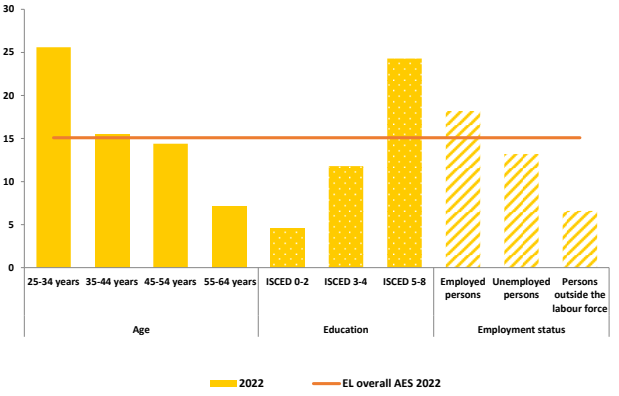
Στο πλαίσιο της ευρύτερης ανάγκης για αναβάθμιση των δεξιοτήτων και επανειδίκευση του υφιστάμενου εργατικού δυναμικού, η ανάπτυξη πράσινων δεξιοτήτων είναι ιδιαίτερα ζωτικής σημασίας για την πράσινη μετάβαση. Το εθνικό σχέδιο της Ελλάδας για την ενέργεια και το κλίμα τονίζει την ανάγκη να αναπτυχθούν πράσινες δεξιότητες για τη στήριξη της μετάβασης της χώρας σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και σε νέες τεχνολογίες. Η οικονομία της χώρας χαρακτηρίζεται από μέτρια ένταση ενέργειας και βρίσκεται σε

([188])Νόμος 1892/1990.

διαδικασία αναδιάρθρωσης για τη μείωση της χρήσης ορυκτών καυσίμων. Η ανάγκη επανειδίκευσης του εργατικού δυναμικού, ιδίως σε πρώην περιοχές εξόρυξης λιγνίτη, έχει προσδιοριστεί ως προτεραιότητα και απαιτούνται συνεχείς προσπάθειες για τη μείωση της ανεργίας στις περιοχές αυτές, οι οποίες επηρεάζονται σημαντικά από την πράσινη μετάβαση. Το 2024 αναφέρθηκαν ελλείψεις σε διάφορα επαγγέλματα που απαιτούν πράσινες δεξιότητες, συμπεριλαμβανομένων των διαχειριστών γεωργικής και δασοκομικής παραγωγής, των εποπτών κατασκευών και των επαγγελματιών στους τομείς του περιβάλλοντος και της υγείας και υγιεινής στην εργασία ([189]). Ωστόσο, μόνο το 35 % του ελληνικού πληθυσμού πιστεύει ότι διαθέτει τις απαραίτητες δεξιότητες για να συμβάλει στην πράσινη μετάβαση, ποσοστό σημαντικά χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ (54 %), το οποίο είναι μάλιστα το χαμηλότερο ποσοστό μεταξύ των κρατών μελών.

Οι ελλείψεις δεξιοτήτων και εργατικού δυναμικού επιδεινώνονται από την έλλειψη προόδου ως προς την απόκτηση ψηφιακών δεξιοτήτων. Το 2023 το 52,4 % του πληθυσμού διέθετε τουλάχιστον βασικό επίπεδο ψηφιακών δεξιοτήτων, ποσοστό σχεδόν αμετάβλητο σε σύγκριση με το 2021, ενώ ο μέσος όρος της ΕΕ αυξήθηκε κατά 1,6 εκατοστιαίες μονάδες, στο 55,6 %. Το ΣΑΑ χρηματοδοτεί υποδομές ψηφιακής εκπαίδευσης στη συντριπτική πλειονότητα των σχολείων και αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των ελλείψεων ψηφιακών δεξιοτήτων επενδύοντας σε μια πλατφόρμα εκπαίδευσης ενηλίκων και σε κατάρτιση για την απόκτηση ψηφιακών δεξιοτήτων. Μαζί με τα μέτρα που χρηματοδοτούνται από το ΕΚΤ+, οι πρωτοβουλίες αυτές αναμένεται να βοηθήσουν πάνω από 150 000 άτομα να βελτιώσουν τις ψηφιακές τους δεξιότητες.

Διάγραμμα A12.2:**Συμμετοχή ενηλίκων στη μάθηση (εξαιρουμένης της καθοδηγούμενης κατάρτισης στη θέση εργασίας,%)**

Πηγή: Eurostat, Έρευνα για την εκπαίδευση ενηλίκων (AES) 2022.

Το χαμηλό επίπεδο συμμετοχής στην εκπαίδευση ενηλίκων εμποδίζει την προσαρμοστικότητα του εργατικού δυναμικού, συμβάλλει στην έλλειψη δεξιοτήτων και παρεμποδίζει την ανταγωνιστικότητα. Η συμμετοχή ενηλίκων σε μαθησιακές δραστηριότητες στην Ελλάδα είναι περιορισμένη. Το 2022 μόνο το 15,1 % των ενηλίκων ηλικίας 25-64 ετών συμμετείχε σε εκπαίδευση και κατάρτιση κατά τους προηγούμενους 12 μήνες, ποσοστό σημαντικά χαμηλότερο από τον στόχο της χώρας για το 2030 (40 %) και τον μέσο όρο της ΕΕ (39,5 %) ([190]). Η συμμετοχή στην εκπαίδευση ενηλίκων επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από παράγοντες όπως η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο και το καθεστώς απασχόλησης. Οι νεότεροι είναι πιθανότερο να συμμετάσχουν σε μαθησιακές δραστηριότητες, ενώ τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και τα άτομα με χαμηλότερο εκπαιδευτικό υπόβαθρο (ISCED 0-2) συμμετέχουν λιγότερο. Οι άνεργοι είναι επίσης λιγότερο πιθανό να εγγραφούν σε προγράμματα μάθησης από ό,τι οι απασχολούμενοι. Το 2024 το ποσοστό απασχόλησης ατόμων με τριτοβάθμια εκπαίδευση (ISCED 5-8) ανήλθε στο 80,3 %, έναντι μόλις 58,7 % για τα άτομα με πρωτοβάθμια και κατώτερη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (ISCED 0-2). Το χαμηλό ποσοστό συμμετοχής υποδηλώνει ότι η εκπαίδευση ενηλίκων δεν είναι ούτε προσβάσιμη ούτε ελκυστική, ιδίως για τα άτομα με χαμηλότερο επίπεδο δεξιοτήτων και τα άτομα μεγαλύτερης ηλικίας.

([189])Ευρωπαϊκή Αρχή Εργασίας, *EURES Report on labour shortages and surpluses 2024* (Έκθεση EURES για τις ελλείψεις και τα πλεονάσματα εργατικού δυναμικού 2024), 2025.

([190])Eurostat, ειδική εξαγωγή, Έρευνα για την εκπαίδευση ενηλίκων (AES) 2022 (εξαιρουμένης της καθοδηγούμενης κατάρτισης στη θέση εργασίας).

Για την κάλυψη της ανάγκης για εκπαίδευση και ανάπτυξη δεξιοτήτων χωρίς αποκλεισμούς, το πρόγραμμα ««Ανθρώπινο δυναμικό και κοινωνική συνοχή», το οποίο υποστηρίζεται από δράσεις του ΕΚΤ+, εισήγαγε νέες πρωτοβουλίες το 2024. Αυτές εστιάζουν στην επέκταση των σχολικών προγραμμάτων δεύτερης ευκαιρίας, στην προώθηση της μάθησης στον χώρο εργασίας και στην παροχή, στους εργαζομένους σε διάφορους τομείς, πρόσβασης σε ευκαιρίες κατάρτισης και πιστοποίησης. Συνολικά 13 περιφερειακά προγράμματα αποσκοπούν παράλληλα στην αντιμετώπιση της μακροχρόνιας ανεργίας μέσω της ενίσχυσης των δεξιοτήτων και της προσαρμοστικότητας των ανέργων, ιδίως των γυναικών και των ευάλωτων ομάδων. Παρά τις προσπάθειες αυτές, ενδέχεται να χρειαστούν περαιτέρω μέτρα λόγω της χαμηλής συμμετοχής στην εκπαίδευση ενηλίκων, συμπεριλαμβανομένων της διευκόλυνσης της κατάρτισης, της αύξησης της συμμετοχής των κοινωνικών εταίρων και της ευαισθητοποίησης σχετικά με τα οφέλη της διά βίου μάθησης. Μια προτεινόμενη λύση είναι η καθιέρωση ατομικών λογαριασμών μάθησης σε εθνικό επίπεδο. Η πρωτοβουλία αυτή έχει ήδη προγραμματιστεί να ξεκινήσει με πιλοτικό χαρακτήρα με τη στήριξη του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας και θα δώσει τη δυνατότητα στους πολίτες να πάρουν τον έλεγχο της μαθησιακής και αναπτυξιακής διαδρομής τους.

Πίνακας A13.1: **Κοινωνικός πίνακας αποτελεσμάτων για την Ελλάδα**

Social Scoreboard for Greece		
Equal opportunities and access to the labour market	Adult participation in learning (during the last 12 months, excl. guided on the job training, % of the population aged 25-64, 2022)	15,1
	Early leavers from education and training (% of the population aged 18-24, 2024)	3,0
	Share of individuals who have basic or above basic overall digital skills (% of the population aged 16-74, 2023)	52,4
	Young people not in employment, education or training (% of the population aged 15-29, 2024)	14,2
	Gender employment gap (percentage points, population aged 20-64, 2024)	18,8
	Income quintile ratio (S80/S20, 2024)	5,27
Dynamic labour markets and fair working conditions	Employment rate (% of the population aged 20-64, 2024)	69,3
	Unemployment rate (% of the active population aged 15-74, 2024)	10,1
	Long term unemployment (% of the active population aged 15-74, 2024)	5,4
	Gross disposable household income (GDHI) per capita growth (index, 2008=100, 2023)	81,6
Social protection and inclusion	At risk of poverty or social exclusion (AROPE) rate (% of the total population, 2024)	26,9
	At risk of poverty or social exclusion (AROPE) rate for children (% of the population aged 0-17, 2024)	27,9
	Impact of social transfers (other than pensions) on poverty reduction (% reduction of AROP, 2024)	16,6
	Disability employment gap (percentage points, population aged 20-64, 2024)	28,5
	Housing cost overburden (% of the total population, 2024)	28,9
	Children aged less than 3 years in formal childcare (% of the under 3-years-old population, 2024)	28,9
	Self-reported unmet need for medical care (% of the population aged 16+, 2024)	12,1

Critical situation | To watch | Weak but improving | Good but to monitor | On average | Better than average | Best performers

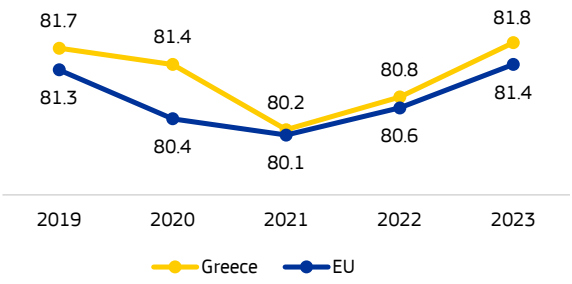
(1) Επικαιροποίηση της 5ης Μαΐου 2025. Τα κράτη μέλη κατατάσσονται σε κατηγορίες βάσει του κοινωνικού πίνακα αποτελεσμάτων σύμφωνα με μεθοδολογία που έχει συμφωνηθεί με την Επιτροπή Απασχόλησης (EMCO) και με την Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας (SPC). Για λεπτομέρειες σχετικά με τη μεθοδολογία, ανατρέξτε στο παράρτημα της κοινής έκθεσης για την απασχόληση του 2025 (https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/joint-employment-report-2025-0).

Πηγή: Eurostat

Το σύστημα υγείας της Ελλάδας αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις. Αυτές πρέπει να αντιμετωπιστούν προκειμένου η χώρα να βελτιώσει την υγεία του πληθυσμού της και την κοινωνική δικαιοσύνη, ενισχύοντας παράλληλα την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας της. Οι προκλήσεις περιλαμβάνουν: i) την περιορισμένη και άνιση πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη· ii) τη μη βέλτιστη χρηματοδότηση και οικονομική αποδοτικότητα του συστήματος υγείας, το οποίο δεν εστιάζει επαρκώς στην πρόληψη των νόσων και την εξωνοσοκομειακή περίθαλψη· και iii) ελλείψεις γενικών ιατρών και νοσηλευτών.

Το προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση στην Ελλάδα ανέκαμψε στα προ της COVID-19 επίπεδα το 2023, φθάνοντας τον μέσο όρο της ΕΕ. Το 2022 οι γυναίκες αναμενόταν ότι θα ζήσουν περίπου πέντε χρόνια περισσότερο από τους άνδρες, αλλά αναμενόταν ότι θα ζήσουν μόνο 1,6 έτη περισσότερο από ό,τι οι υγιείς άνδρες. Το επίπεδο θεραπεύσιμης θνησιμότητας ήταν ελαφρώς χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ, μετά από ελάχιστη μείωση που κατέγραψε τα τελευταία 10 έτη. Αυτό υποδηλώνει ότι υπάρχει περιθώριο βελτίωσης όσον αφορά την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας του συστήματος υγείας. Οι νόσοι του κυκλοφορικού συστήματος (στο εξής: καρδιαγγειακές παθήσεις) και ο καρκίνος παραμένουν οι κύριες αιτίες θανάτου, ενώ τα ποσοστά θνησιμότητας λόγω των πρώτων είναι ελαφρώς χαμηλότερα από τον μέσο όρο της ΕΕ. Ο προτυπωμένος κατά ηλικία δείκτης θνησιμότητας από καρκίνο ήταν επίσης κοντά στον μέσο όρο της ΕΕ, αλλά έχει βελτιωθεί ελάχιστα από το 2018.

Διάγραμμα A14.1:**Προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση, σε έτη**

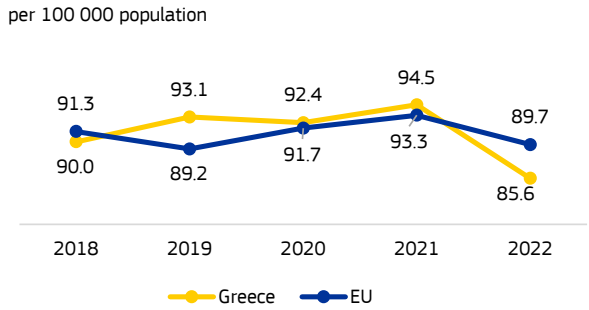
Πηγή: Eurostat (demo_mlexpec)

Οι δαπάνες για την υγεία στην Ελλάδα είναι χαμηλές, όπως και το ποσοστό των δαπανών για την υγεία που καλύπτονται από δημόσιους πόρους. Το 2022 οι δαπάνες για την υγεία ανά κάτοικο της Ελλάδας (προσαρμοσμένες με βάση τις διαφορές στην αγοραστική δύναμη) ανέρχονταν στο ήμισυ του μέσου όρου της ΕΕ. Το μεγαλύτερο ποσοστό των δαπανών για την υγεία (περίπου 42 %) διατέθηκε για ενδονοσοκομειακή περίθαλψη και ημερήσια φροντίδα σε νοσοκομεία, και, αμέσως μετά, για ιατρικά είδη (λιανικό εμπόριο φαρμακευτικών προϊόντων και θεραπευτικών συσκευών, 29,5 %), ενώ το ποσοστό για εξωνοσοκομειακή περίθαλψη ήταν μεταξύ των χαμηλότερων στην ΕΕ (21 %), γεγονός που υποδηλώνει ότι ο ρόλος της πρωτοβάθμιας περίθαλψης είναι περιορισμένος στην Ελλάδα. Ωστόσο, ο αριθμός των διαθέσιμων νοσοκομειακών κλινών στην Ελλάδα ήταν επίσης χαμηλότερος από τον μέσο όρο της ΕΕ και η Ελλάδα παρουσιάζει τάση πολύ χαμηλών επενδύσεων στον τομέα της υγείας ([191]), γεγονός που εγείρει ανησυχίες σχετικά με τη συνέχεια και την ποιότητα της παροχής υπηρεσιών. Οι δημόσιες δαπάνες ως ποσοστό των συνολικών δαπανών για την υγεία ήταν από τις χαμηλότερες στην ΕΕ το 2022. Αυτό μετουσιώθηκε σ' ένα από τα υψηλότερα ποσοστά άμεσων πληρωμών από τους ασθενείς για υγειονομική περίθαλψη στην ΕΕ (33,5 % το 2022, υπερδιπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ). Το 2022 τα ιατρικά είδη λιανικής πώλησης αντιστοιχούσαν στο 40,3 % και η ενδονοσοκομειακή περίθαλψη στο 32 % του συνόλου των άμεσων πληρωμών από τους ασθενείς ([192]). Στο τέλος του 2024 η Βουλή των Ελλήνων ενέκρινε μέτρο για την παροχή δωρεάν φαρμάκων σε συνταξιούχους χαμηλού εισοδήματος από τον Μάρτιο του 2025.

([191])Σχετικά με τον σχηματισμό κεφαλαίου, βλ. την έκθεση «Health at a Glance» (Η υγεία με μια ματιά) για την Ευρώπη, για τα έτη 2018, 2020, 2022 και 2024.

([192])ΟΟΣΑ/Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2024), Health at a Glance: Europe 2024 — State of Health in the EU Cycle (Η υγεία με μια ματιά: Ευρώπη 2024 — Κύκλος για την κατάσταση της υγείας στην ΕΕ), σ. 186-187.

Διάγραμμα A14.2:**Θεραπεύσιμη θνησιμότητα**

Προτυπωμένος κατά ηλικία δείκτης θνησιμότητας **(θνησιμότητα που θα μπορούσε να αποφευχθεί μέσω υγειονομικής περίθαλψης βέλτιστης ποιότητας)**

Πηγή: Eurostat (hlth_cd_apr)

Το ελληνικό ΣΑΑ προβλέπει τη διάθεση περίπου 1,5 δισ. EUR σε μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης, ενώ σημαντικό μερίδιο διατίθεται για την ανακαίνιση και την αναβάθμιση δημόσιων νοσοκομείων. Το ΣΑΑ αποσκοπεί επίσης στον εκσυγχρονισμό των υποδομών πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης και στον εξορθολογισμό των φαρμακευτικών δαπανών. Η εφαρμογή πολιτικών για τη διατήρηση του ελέγχου των δημόσιων δαπανών για φάρμακα αποδεικνύεται πρακτικά δύσκολη. Το σχετικό μέτρο του ΣΑΑ αποσκοπεί στην αξιοποίηση της επιβολής μέτρων διαρθρωτικής αποδοτικότητας, όπως τα υποχρεωτικά πρωτόκολλα συνταγογράφησης και οι ορθολογικές πρακτικές συνταγογράφησης, ώστε να καταστεί δυνατή η μείωση των αυτόματων επιστροφών, δηλαδή των διαταγών επιστροφής που εκδίδονται προς τον κλάδο όταν οι δαπάνες υπερβαίνουν τον προϋπολογισμό. Μόνο το πρώτο βήμα αυτής της μείωσης έχει πραγματοποιηθεί μέχρι στιγμής (για τις αυτόματες επιστροφές του 2022).

Όσον αφορά τη δημόσια υγεία, οι επενδύσεις στην πρόληψη των ασθενειών θα μπορούσαν να αυξηθούν. Το 2022 το μερίδιο των δαπανών για την πρόληψη στην Ελλάδα ήταν χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ και το μεγαλύτερο μέρος αυτών δαπανούνταν για την ανοσοποίηση, πιθανώς ως αποτέλεσμα εφάπαξ δαπανών στο πλαίσιο της νόσου COVID-19. Η προλαμβανόμενη θνησιμότητα στην Ελλάδα το 2022 ήταν ελαφρώς χαμηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ, αλλά είχε αυξηθεί κατά 11 % από το 2013. Η αύξηση εξακολουθεί να οφείλεται στον αντίκτυπο της πανδημίας COVID-19, αλλά και στον επίμονο αντίκτυπο του καρκίνου, ιδίως του καρκίνου του πνεύμονα. Τον Απρίλιο του 2024 το Υπουργείο Υγείας παρουσίασε το εθνικό πρόγραμμα προσυμπτωματικού ελέγχου «Προλαμβάνω», στο πλαίσιο του εθνικού προγράμματος πρόληψης. Το πρόγραμμα διευρύνει την πρόσβαση και/ή αυξάνει την οικονομική προσιτότητα του προσυμπτωματικού ελέγχου για τον καρκίνο του μαστού, τον καρκίνο του τραχήλου της μήτρας και τον καρκίνο του παχέος εντέρου, καθώς και των προληπτικών εξετάσεων για καρδιαγγειακές παθήσεις. Η Ελλάδα συμμετέχει επίσης σε διάφορες κοινές δράσεις του προγράμματος «Η ΕΕ για την υγεία» για τα μη μεταδοτικά νοσήματα, ιδίως για τη θεραπεία και την πρόληψη του καρκίνου, όπως το EUnetCCC (Ευρωπαϊκό δίκτυο ολοκληρωμένου κέντρου καρκίνου), το JANE-2 ([193]) και το JA PreventNCD ([194]). Η προλαμβανόμενη θνησιμότητα στην Ελλάδα συνδέεται, εν μέρει, με περιβαλλοντικούς παράγοντες (όπως η ατμοσφαιρική ρύπανση, βλ. παράρτημα 7) και με το μανιώδες κάπνισμα. Η Ελλάδα εξακολουθεί να καταγράφει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά καπνίσματος από ενήλικες σε καθημερινή βάση στην ΕΕ, μολονότι το ποσοστό έχει μειωθεί τις τελευταίες δύο δεκαετίες ([195]).

([193]) JANE-2: Shaping the EU Networks of Expertise on cancer! (Διαμόρφωση των δικτύων εμπειρογνωσίας της ΕΕ για τον καρκίνο!).

([194]) JA PreventNCD — Reducing Europe's cancer and NCD burden through coordinated strategies on health determinants (Μείωση της επιβάρυνσης του καρκίνου και των μη μεταδιδόμενων νοσημάτων στην Ευρώπη μέσω συντονισμένων στρατηγικών για τους καθοριστικούς για την υγεία παράγοντες).

([195]) Βλ. την έκθεση «Η υγεία με μια ματιά: Ευρώπη 2024», κεφάλαιο 4.

Πίνακας A14.1: **Βασικοί δείκτες υγείας**

	2019	2020	2021	2022	2023	EU average* (latest year)
Cancer mortality per 100 000 population	241.0	240.8	238.9	230.0	n.a.	234.7 (2022)
Mortality due to circulatory diseases per 100 000 population	327.6	335.1	339.5	324.6	n.a.	336.4 (2022)
Current expenditure on health, purchasing power standards, per capita	1 652	1 726	1 866	1 986	n.a.	3 684.6 (2022)
Public share of health expenditure, % of current health expenditure	61.5	61.8	62.1	62.0	n.a.	81.3 (2022)
Spending on prevention, % of current health expenditure	1.3	1.8	4.0	4.5	n.a.	5.5 (2022)
Available hospital beds per 100 000 population**	346	352	356	359	n.a.	444 (2022)
Doctors per 1 000 population*	6.2	6.2	6.4	6.6	n.a.	4.2 (2022)*
Nurses per 1 000 population*	2.0	2.1	2.2	2.2	n.a.	7.6 (2022)*
Mortality at working age (20-64 years), % of total mortality	12.5	12.2	12.9	11.6	11.8	14.3 (2023)
Number of patents (pharma / biotech / medical technology)	12	25	12	10	14	29 (2023)***
Total consumption of antibacterials for systemic use, daily defined dose per 1 000 inhabitants****	34.1	28.1	23.5	32.9	28.5	20.0 (2023)

* Ο μέσος όρος της ΕΕ είναι σταθμισμένος για όλους τους δείκτες εκτός από τους δείκτες για τους γιατρούς και τους νοσηλευτές ανά 1 000 άτομα, για τους οποίους χρησιμοποιείται ο απλός μέσος όρος της ΕΕ με βάση τα στοιχεία του 2022 (ή τα τελευταία στοιχεία του 2021), με εξαίρεση το Λουξεμβούργο (2017). Τα στοιχεία για την πυκνότητα των ιατρών αφορούν τους εν ενεργεία ιατρούς σε όλες τις χώρες εκτός από την Ελλάδα, την Πορτογαλία (κάτοχοι άδειας άσκησης επαγγέλματος) και τη Σλοβακία (επαγγελματικά ενεργοί). Πυκνότητα νοσηλευτών: τα στοιχεία αφορούν τους εν ενεργεία νοσηλευτές (τίτλος προσόντων αναγνωρισμένος στην ΕΕ) στις περισσότερες χώρες, εκτός από τη Γαλλία και τη Σλοβακία (επαγγελματικά ενεργοί) και την Ελλάδα (μόνο σε νοσοκομεία). ** Οι «διαθέσιμες νοσοκομειακές κλίνες» καλύπτουν τη σωματική περίθαλψη και όχι την ψυχιατρική περίθαλψη. *** Η διάμεση τιμή της ΕΕ χρησιμοποιείται για τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας.

Πηγή: Βάση δεδομένων της Eurostat· Ευρωπαϊκό Γραφείο Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας· ****Ευρωπαϊκό Κέντρο Πρόληψης και Ελέγχου Νόσων (ECDC) για το 2023.

Επίσης, το 2023 η κατανάλωση αντιβιοτικών εξακολουθούσε να υπερβαίνει κατά πολύ τον μέσο όρο της ΕΕ, μολονότι έχει μειωθεί σημαντικά από το 2019 [κατά 16 %, ποσοστό που εξακολουθεί να είναι πολύ χαμηλότερο από τον συνιστώμενο εθνικό στόχο μείωσης κατά 27 % έως το 2030 ([196])]. Αυτό εγείρει ανησυχίες σχετικά με τη μικροβιακή αντοχή, ιδίως μεταξύ των ενδονοσοκομειακών ασθενών που πάσχουν από βακτηριαιμία στην Ελλάδα, μια ομάδα που καταγράφει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά ανθεκτικών στα αντιβιοτικά βακτηρίων στην ΕΕ ([197]).

Υπάρχουν σημαντικές προκλήσεις όσον αφορά την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη και καταγράφονται γεωγραφικές ανισότητες και ανισότητες που σχετίζονται με το φύλο και το εισόδημα. Εκτός από το χαμηλό μερίδιο της δημόσιας χρηματοδότησης για την εξωνοσοκομειακή περίθαλψη και τις υψηλές άμεσες πληρωμές από τους ασθενείς, η πρόσβαση στην περίθαλψη περιορίζεται επίσης από την άνιση κατανομή των πόρων υγειονομικής περίθαλψης. Παρά την ευρεία δέσμη παροχών το 2024, το ποσοστό του ελληνικού πληθυσμού που ανέφερε μη ικανοποιούμενες ανάγκες ιατρικής περίθαλψης ήταν από τα υψηλότερα στην ΕΕ, έχοντας αυξηθεί περαιτέρω από το 2023 (βλ. παραρτήματα 11 και 15).

Οι εν λόγω μη ικανοποιούμενες ανάγκες οφείλονται κυρίως σε οικονομικούς λόγους και, σε μικρότερο βαθμό, στους χρόνους αναμονής. Η απόσταση από τις εγκαταστάσεις υγειονομικής περίθαλψης είναι ο τρίτος συχνότερα αναφερόμενος λόγος, ωστόσο αφορά υψηλότερο ποσοστό ατόμων από ό,τι στις άλλες χώρες της ΕΕ. Οι ομάδες χαμηλότερου εισοδήματος επηρεάζονται περισσότερο και το μέγεθος των διαφορών μεταξύ των εισοδηματικών ομάδων στην Ελλάδα είναι το υψηλότερο στην ΕΕ. Επίσης, μεταξύ των ατόμων που έχουν ιατρικές ανάγκες κατά δήλωση των ιδίων, πάνω από 1 στους 5 αναφέρουν ότι οι ανάγκες τους δεν ικανοποιούνται. Το χάσμα μεταξύ των φύλων στον τομέα αυτό είναι από τα υψηλότερα στην ΕΕ, καθώς το 23 % των γυναικών και το 20 % των ανδρών ανέφεραν ότι δεν ήταν σε θέση να λάβουν περίθαλψη. Υψηλότερο ποσοστό μη ικανοποιούμενων αναγκών για ιατρικές εξετάσεις αναφέρονται επίσης στις αγροτικές περιοχές. Αυτό μπορεί να συνδέεται με το γεγονός ότι οι πολίτες πρέπει να διανύσουν μεγαλύτερες αποστάσεις για να φτάσουν σε εγκαταστάσεις υγειονομικής περίθαλψης σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ σε όλες τις περιοχές (ιδίως στις αγροτικές) (βλ. παράρτημα 17).

Σειρά μέτρων στο πλαίσιο του ΣΑΑ και της πολιτικής συνοχής αποσκοπούν στη βελτίωση της πρόσβασης σε υγειονομική περίθαλψη στην Ελλάδα. Τα προγράμματα στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής της ΕΕ για την περίοδο 2021-

([196])Εθνικός στόχος που καθορίστηκε στη σύσταση του Συμβουλίου σχετικά με την ενίσχυση των δράσεων της ΕΕ για την καταπολέμηση της μικροβιακής αντοχής στο πλαίσιο της προσέγγισης «Μία υγεία» (2023/C 220/01).

([197])ECDC και Περιφερειακό Γραφείο του ΠΟΥ για την Ευρώπη, 2023.

2027 διαθέτουν 739 εκατ. EUR για το σύστημα υγείας της Ελλάδας. Δίνεται επίσης ιδιαίτερη έμφαση στην πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και στη βελτίωση της προσβασιμότητας, ιδίως για τις ευάλωτες ομάδες, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου+ (ΕΚΤ+) (βλ. παράρτημα 16). Το ΣΑΑ περιλαμβάνει μεταρρύθμιση για την ενίσχυση του συστήματος πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης, η οποία συνεπάγεται την ανακαίνιση των εγκαταστάσεων πρωτοβάθμιας ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και την εγγραφή όλων των επιλέξιμων πολιτών σε ένα σύστημα προσωπικού ιατρού, ο οποίος θα λειτουργεί ως ρυθμιστής της πρόσβασης σε άλλες υπηρεσίες υγείας. Η Ελλάδα διέθεσε επίσης επιχορηγήσεις του ΜΑΑ για να χρηματοδοτήσει το λειτουργικό κόστος 37 500 απογευματινών χειρουργικών επεμβάσεων για ασθενείς που περιμένουν περισσότερο από 4 μήνες για τις εκλεκτικές χειρουργικές επεμβάσεις τους. Η λειτουργία αυτών των απογευματινών χειρουργείων πέραν του κανονικού ωραρίου εργασίας (τα οποία πληρώνονται από τους ασθενείς) θεσπίστηκε το 2024 στην Ελλάδα με σκοπό τη μείωση των μεγάλων λιστών αναμονής για εκλεκτικές χειρουργικές επεμβάσεις, εν μέρει ως συνέπεια της πανδημίας COVID-19.

Οι συνεχιζόμενες ελλείψεις νοσηλευτών και γενικών ιατρών περιορίζουν τη διαθεσιμότητα περίθαλψης στην Ελλάδα. Το 2022 ο αριθμός των εν ενεργεία νοσηλευτών ανά 1 000 κατοίκους ήταν μεταξύ των χαμηλότερων στην ΕΕ, πολύ κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ, γεγονός που αποτελεί σημαντική πρόκληση για το σύστημα υγείας και γενικότερα για το σύστημα περίθαλψης (βλ. παράρτημα 11) ([198]). Όσον αφορά το μέλλον, η Ελλάδα διαθέτει μικρό αριθμό αποφοίτων νοσηλευτικής σε σχέση με τον πληθυσμό της. Μολονότι η Ελλάδα διαθέτει μεγάλο αριθμό ιατρών με άδεια άσκησης επαγγέλματος, ο αριθμός των νέων πτυχιούχων είναι χαμηλότερος από τον μέσο όρο της ΕΕ τα τελευταία έτη και υπάρχει έλλειψη ιατρών στο δημόσιο σύστημα. Επίσης, η αναλογία των γενικών ιατρών προς τους ιατρούς ειδικοτήτων ήταν η χαμηλότερη στην ΕΕ το 2022. Η μεταρρύθμιση του συστήματος πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης στο πλαίσιο του ελληνικού ΣΑΑ περιλαμβάνει ένα μέτρο που αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των ελλείψεων ιατρών, ιδίως γενικών ιατρών. Μια ενότητα οικογενειακής ιατρικής προστέθηκε στο βασικό πρόγραμμα σπουδών όλων των ιατρικών σχολών.

Οι δυνατότητες του συστήματος υγείας της Ελλάδας να προωθεί την καινοτομία και να ενθαρρύνει τη βιομηχανική ανάπτυξη στον ιατρικό τομέα της ΕΕ δεν αξιοποιούνται πλήρως. Η Ελλάδα αναφέρει μέτριο επίπεδο δημόσιων δαπανών για έρευνα και ανάπτυξη στον τομέα της υγείας και πολύ περιορισμένες ιδιωτικές επενδύσεις στην έρευνα και ανάπτυξη στον φαρμακευτικό τομέα, όπως ανέφεραν μέλη της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Φαρμακευτικών Βιομηχανιών και Ενώσεων ([199]). Μόνο 14 ευρωπαϊκά διπλώματα ευρεσιτεχνίας χορηγήθηκαν σε ελληνικές καινοτομίες το 2023: ένα για τεχνολογίες και 13 για φαρμακευτικά προϊόντα. Η Ελλάδα υστερεί επίσης σε σχέση με άλλες χώρες της ΕΕ όσον αφορά τις κλινικές δοκιμές ([200]). Στο πλαίσιο της προσπάθειας εξορθολογισμού των δαπανών υγειονομικής περίθαλψης, το ελληνικό ΣΑΑ περιλαμβάνει επίσης επενδύσεις σε έρευνα και ανάπτυξη στον φαρμακευτικό τομέα μέσω του συμψηφισμού προηγούμενων αυτόματων επιστροφών.

Η υιοθέτηση της ηλεκτρονικής υγείας και η συνολική ψηφιοποίηση του συστήματος υγείας έχουν βελτιωθεί, αλλά σε ανομοιόμορφα επίπεδα εντός του πληθυσμού. Τα ποσοστά των ατόμων που έχουν πρόσβαση στους προσωπικούς τους ιατρικούς φακέλους στο διαδίκτυο και των ατόμων που χρησιμοποιούν διαδικτυακές υπηρεσίες υγείας (εξαιρουμένου του τηλεφώνου) αντί της προσωπικής επίσκεψης αυξήθηκαν σημαντικά στην Ελλάδα το 2024 σε σύγκριση με το 2020, υπερβαίνοντας τον μέσο όρο της ΕΕ. Αυτό συμβαίνει παρά το γεγονός ότι ο γενικός ψηφιακός γραμματισμός ήταν ελαφρώς χαμηλότερος από τον μέσο όρο της ΕΕ το 2023 (52,4 % των ατόμων που διαθέτουν τουλάχιστον βασικές ψηφιακές δεξιότητες έναντι 55,6 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ)

([198])Επισημαίνεται ότι, με βάση τον πρόσφατα εγκριθέντα ορισμό της Eurostat για τους νοσηλευτές (σύμφωνα με την οδηγία 2005/36/ΕΚ σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων), ο αριθμός της πυκνότητας νοσηλευτών είναι σημαντικά χαμηλότερος από εκείνους που προκύπτουν όταν χρησιμοποιείται ευρύτερος ορισμός, για παράδειγμα αυτός που χρησιμοποιείται για τις στατιστικές υγείας του ΟΟΣΑ. Ωστόσο, με βάση και τους δύο ορισμούς, η Ελλάδα καταγράφει έναν από τους χαμηλότερους αριθμούς.

([199])Βλ. EFPIA.

([200])EMA (2024), Monitoring the European clinical trials environment (Παρακολούθηση του ευρωπαϊκού περιβάλλοντος κλινικών δοκιμών), σ. 9.

(βλ. παράρτημα 12) και παρά τις καθυστερήσεις στην τεχνική ανάπτυξη ηλεκτρονικών ιατρικών φακέλων (βλ. παράρτημα 6). Ωστόσο, η χρήση των δυνατοτήτων αυτών ποικίλλει σημαντικά ανάλογα με το κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο του ασθενούς, ιδίως όσον αφορά τη χρήση διαδικτυακών υπηρεσιών από τον ασθενή αντί της προσωπικής επίσκεψης.

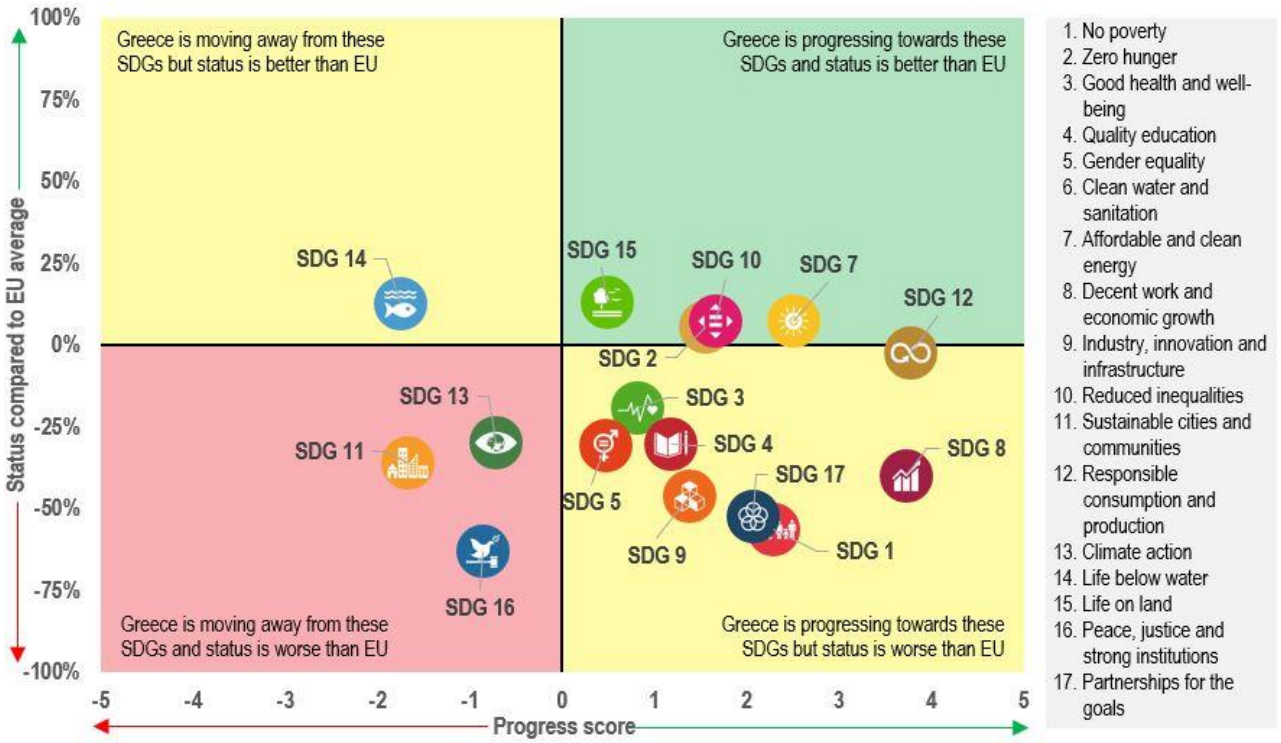
Στο πλαίσιο της τρέχουσας πολιτικής συνοχής (2021-2027) και του ΣΑΑ **έχουν προγραμματιστεί σημαντικές επενδύσεις για την τόνωση του ψηφιακού μετασχηματισμού της υγειονομικής περίθαλψης στην Ελλάδα**. Το ΣΑΑ περιλαμβάνει μέτρα όπως ο ψηφιακός μετασχηματισμός του ΕΟΠΥΥ (του Εθνικού Οργανισμού Παροχής Υπηρεσιών Υγείας), η ανάπτυξη του Εθνικού Ηλεκτρονικού Φακέλου Υγείας και η δημιουργία εθνικής ψηφιακής υποδομής για την υποστήριξη καρκινοπαθών. Το ΣΑΑ στηρίζει επίσης υπηρεσίες κατ' οίκον περίθαλψης και νοσηλείας, οι οποίες παρέχουν στους ασθενείς εργαλεία τηλεϊατρικής για την παρακολούθησή τους στο σπίτι. Η Ελλάδα λαμβάνει επίσης διάφορες άμεσες επιχορηγήσεις στο πλαίσιο του προγράμματος «Η ΕΕ για την υγεία», για παράδειγμα για την επέκταση των διασυνοριακών υπηρεσιών υγείας MyHealth@EU ([201]).

([201]) Ηλεκτρονικές διασυνοριακές υπηρεσίες υγείας — Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Στο παρόν παράρτημα αξιολογείται η πρόοδος της Ελλάδας όσον αφορά τους Στόχους Βιώσιμης Ανάπτυξης (στο εξής: ΣΒΑ) ως προς τις παραμέτρους της ανταγωνιστικότητας, της βιωσιμότητας, της κοινωνικής δικαιοσύνης και της μακροοικονομικής σταθερότητας. Οι 17 ΣΒΑ και οι σχετικοί δείκτες τους παρέχουν ένα πλαίσιο πολιτικής με βάση την Ατζέντα 2030 των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Στόχος είναι να εξαλειφθούν όλες οι μορφές φτώχειας, να καταπολεμηθούν οι ανισότητες και να αντιμετωπιστεί η κλιματική αλλαγή και η περιβαλλοντική κρίση και, παράλληλα, να διασφαλιστεί ότι κανείς δεν μένει στο περιθώριο. Η ΕΕ και τα κράτη μέλη της έχουν δεσμευτεί να τηρήσουν αυτή την ιστορική παγκόσμια συμφωνία-πλαίσιο και να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο στη μεγιστοποίηση της προόδου όσον αφορά τους ΣΒΑ. Το διάγραμμα που ακολουθεί βασίζεται στο σύνολο δεικτών της ΕΕ για τους ΣΒΑ που αναπτύχθηκε με σκοπό την παρακολούθηση της προόδου όσον αφορά τους ΣΒΑ στην ΕΕ.

Η Ελλάδα βελτιώνεται όσον αφορά τους δείκτες ΣΒΑ που σχετίζονται με την *ανταγωνιστικότητα* (ΣΒΑ 4, 8, 9), παρότι πρέπει να προσεγγίσει τον μέσο όρο της ΕΕ. Οι επιδόσεις της Ελλάδας στον τομέα της εκπαίδευσης και της καινοτομίας (ΣΒΑ 4 και 9) είναι ανομοιογενείς, με καλύτερα αποτελέσματα από τον μέσο όρο της ΕΕ το 2024 όσον αφορά την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου (3 % έναντι 9,3 %) και την ολοκλήρωση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (44,5 % έναντι 44,2 %), αλλά σημαντικές προκλήσεις όσον αφορά τις χαμηλές επιδόσεις των ατόμων ηλικίας 15 ετών σε βασικές δεξιότητες (βλ. παράρτημα 12), τη συμμετοχή στην εκπαίδευση ενηλίκων (4,4 % έναντι 13,3 %) και τις δαπάνες για έρευνα και ανάπτυξη (1,49 % του ΑΕΠ έναντι 2,24 % το 2023). Επίσης, σύμφωνα με τα στοιχεία του 2023, εξακολουθεί να υπάρχει χάσμα όσον αφορά τις βασικές ψηφιακές δεξιότητες των

Διάγραμμα Α15.1:**Πρόοδος ως προς την επίτευξη των ΣΒΑ στην Ελλάδα**

Για αναλυτικά σύνολα δεδομένων σχετικά με τους διάφορους ΣΒΑ, βλ. την ετήσια έκθεση της Eurostat με τίτλο «Sustainable development in the European Union» (Βιώσιμη ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση)· για λεπτομέρειες σχετικά με τα εκτενή στοιχεία ανά χώρα που αφορούν τη βραχυπρόθεσμη πρόοδο των κρατών μελών: Key findings — Sustainable development indicators (Βασικά πορίσματα — Δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης) — Eurostat (europa.eu). Η άριστη κατάσταση δεν σημαίνει ότι μια χώρα πλησιάζει στην επίτευξη συγκεκριμένου ΣΒΑ, αλλά υποδηλώνει ότι επιτυγχάνει καλύτερα αποτελέσματα σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ. Η βαθμολογία προόδου αποτελεί απόλυτο μέσο μέτρησης με βάση τις τάσεις των δεικτών την τελευταία πενταετία. Ο υπολογισμός δεν λαμβάνει υπόψη τιμές-στόχους, δεδομένου ότι οι περισσότεροι στόχοι πολιτικής της ΕΕ ισχύουν μόνο για το συνολικό επίπεδο της ΕΕ. Ανάλογα με τα διαθέσιμα δεδομένα για κάθε στόχο, δεν παρουσιάζονται και οι 17 ΣΒΑ για κάθε χώρα.

Πηγή: Eurostat, τελευταία επικαιροποίηση της 28ης Απριλίου 2025. Τα στοιχεία αφορούν κυρίως την περίοδο 2018-2023 ή την περίοδο 2019-2024. Τα στοιχεία για τους ΣΒΑ ενδέχεται να διαφέρουν μεταξύ της έκθεσης και των παραρτημάτων της λόγω διαφορετικών καταληκτικών ημερομηνιών.

ενηλίκων (52,4 % έναντι 55,6 % στην ΕΕ κατά μέσο όρο). Οι δείκτες αξιοπρεπούς εργασίας και οικονομικής ανάπτυξης (ΣΒΑ 8) συνεχίζουν να βελτιώνονται, αλλά εξακολούθησαν να είναι λιγότερο θετικοί απ' ό,τι σε άλλα κράτη μέλη το 2024, όπως υποδηλώνουν το χαμηλό ποσοστό απασχόλησης (69,3 % έναντι μέσου όρου της ΕΕ 75,8 %) και το μειούμενο αλλά ωστόσο υψηλό ποσοστό των μακροχρόνια ανέργων (5,4 % έναντι μέσου όρου της ΕΕ 1,9 %) και το υψηλό ποσοστό των νέων που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (14,2 % έναντι μέσου όρου της ΕΕ 11 %). Με τη στήριξη του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της ΕΕ, η Ελλάδα αναμένεται να αναβαθμίσει τις δεξιότητες μεγάλου μέρους του ενεργού πληθυσμού της, να εκσυγχρονίσει τις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης και να αναβαθμίσει το σύστημα πανεπιστημιακής εκπαίδευσης και έρευνας.

Παρότι η Ελλάδα βελτιώνεται όσον αφορά ορισμένους ΣΒΑ που σχετίζονται με τη *βιωσιμότητα* (ΣΒΑ 2, 7, 9, 12, 15), απομακρύνεται από την επίτευξη άλλων (ΣΒΑ 11, 13, 14) και πρέπει να προσεγγίσει τον μέσο όρο της ΕΕ στους περισσότερους από αυτούς. Η Ελλάδα σημειώνει διαφοροποιημένη πρόοδο όσον αφορά τους ΣΒΑ 12 (Υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή) και 13 (Δράση για το κλίμα) μεταξύ του 2018 και του 2023. Ειδικότερα, οι καθαρές εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου της Ελλάδας μειώθηκαν κατά 20,7 %, υπερβαίνοντας τον μέσο όρο της ΕΕ, ενώ η παραγωγικότητα της ενέργειας αυξήθηκε κατά 23,6 %. Επίσης, έως το 2023 το μερίδιο της ανανεώσιμης ενέργειας στην ακαθάριστη τελική κατανάλωση ενέργειας στην Ελλάδα υπερέβη τον μέσο όρο της ΕΕ (25,3 % έναντι 24,6 %). Ωστόσο, όσον αφορά την παραγωγή και τη διαχείριση αποβλήτων, μόνο το 5,2 % των υλικών ανακυκλώθηκαν και ανατροφοδοτήθηκαν στην οικονομία για εγχώρια χρήση το 2023 (έναντι 11,8 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ). Εν τω μεταξύ, παρά τη σημαντική βελτίωση, η πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή και καθαρή ενέργεια (ΣΒΑ 7) εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση από ορισμένες απόψεις. Ειδικότερα, το 2023 το 19,2 % του πληθυσμού της Ελλάδας δεν ήταν σε θέση να διατηρήσει την κατοικία του επαρκώς ζεστή (έναντι 10,6 % στην ΕΕ κατά μέσο όρο), ενώ η χώρα υστερούσε σημαντικά έναντι άλλων χωρών της ΕΕ όσον αφορά την εξάρτηση από τις εισαγωγές ενέργειας, με ποσοστό εισαγωγών επί της ακαθάριστης διαθέσιμης ενέργειας της τάξης του 75,6 % (μέσος όρος της ΕΕ: 58,3 %). Επιπρόσθετα, η Ελλάδα απομακρύνεται από την επίτευξη του ΣΒΑ 11 (Βιώσιμες πόλεις και κοινότητες), καθώς το 6,9 % του πληθυσμού της Ελλάδας αντιμετώπιζε σοβαρή στέρηση στέγασης το 2023 (έναντι 4 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ). Ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της ΕΕ θα στηρίξει σειρά μέτρων για την προώθηση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και την καταπολέμηση της ενεργειακής φτώχειας, μεταξύ άλλων μέσω επενδύσεων σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, βιώσιμα μέσα μεταφοράς και υποδομές που ευνοούν την ενεργειακή απόδοση.

Παρότι η Ελλάδα βελτιώνεται όσον αφορά τους ΣΒΑ που σχετίζονται με την *κοινωνική δικαιοσύνη* (ΣΒΑ 1, 3, 4, 5, 7, 8, 10), πρέπει να προσεγγίσει τον μέσο όρο της ΕΕ στους περισσότερους από αυτούς. Όσον αφορά τους ΣΒΑ 1 (Μηδενική φτώχεια) και 3 (Καλή υγεία και ευημερία), παρά τις κάποιες βελτιώσεις που σημείωσε η Ελλάδα, κατέγραψε χειρότερες επιδόσεις σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ το 2023 σε διάφορους τομείς: το 26,1 % του πληθυσμού αντιμετώπιζε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (έναντι 21,3 %)· το 13,5 % του πληθυσμού αντιμετώπιζε υλική και κοινωνική στέρηση (έναντι 6,8 %)· το 11,6 % του πληθυσμού ηλικίας 16 ετών και άνω ανέφερε ανάγκες ιατρικής περίθαλψης που δεν ικανοποιούνταν (έναντι 2,4 %). Επίσης, το 28,5 % του πληθυσμού της Ελλάδας υφίστατο υπερβολική επιβάρυνση με δαπάνες στέγασης (έναντι 8,8 % σε άλλες χώρες της ΕΕ). Η Ελλάδα εξακολουθεί να βελτιώνεται σε ορισμένες πτυχές της ισότητας (ΣΒΑ 5 και 10), αλλά αυτές παραμένουν γενικά λιγότερο θετικές από ό,τι στην ΕΕ στο σύνολό της. Το 2024 το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών ήταν κατά 18,8 % χαμηλότερο από εκείνο των ανδρών (η διαφορά αυτή ήταν μόνο 10 % στην ΕΕ), ενώ οι γυναίκες κατείχαν μόλις το 27,2 % των ανώτερων διοικητικών θέσεων και το 23,3 % των πολιτικών θέσεων (έναντι 32,6 % και 33,4 % αντίστοιχα στην ΕΕ). Επίσης, οι κάτοικοι αγροτικών περιοχών στην Ελλάδα εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν δυσανάλογα υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού σε σύγκριση με τους κατοίκους των πόλεων έναντι του μέσου όρου στην ΕΕ (διαφορά 6,3 εκατοστιαίων μονάδων, έναντι 0,2 % το 2023). Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα, προσαρμοσμένο βάσει της αγοραστικής δύναμης, ήταν μόλις το 70 % του μέσου όρου της ΕΕ το 2024. Όσον αφορά την υγεία (ΣΒΑ 3), παρόλο που περισσότεροι άνθρωποι ανέφεραν ότι ήταν υγιείς το 2023 σε σύγκριση με τον μέσο όρο της ΕΕ (78,3 % έναντι 67,9 %), η συνολική κατανάλωση αντιβιοτικών στην Ελλάδα ήταν κατά 42,5 %

υψηλότερη από τον μέσο όρο της ΕΕ. Επιπρόσθετα, το 36 % του πληθυσμού της Ελλάδας ηλικίας 15 ετών και άνω είναι καπνιστές, έναντι 24 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ. Έως το 2026 ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της ΕΕ θα στηρίξει ευρύ φάσμα μέτρων για την προώθηση της απασχόλησης, μεταξύ άλλων μεταξύ των γυναικών, των μακροχρόνια ανέργων και των ατόμων με αναπηρία, καθώς και για την αναβάθμιση του εθνικού συστήματος υγειονομικής περίθαλψης.

Με την εξαίρεση του ΣΒΑ 16, η Ελλάδα βελτιώνεται όσον αφορά τους ΣΒΑ που σχετίζονται με τη *μακροοικονομική σταθερότητα* (ΣΒΑ 8 και 17), παρότι πρέπει να προσεγγίσει τον μέσο όρο της ΕΕ σ' όλους αυτούς τους δείκτες. Η Ελλάδα εξακολουθεί να παρουσιάζει χαμηλές επιδόσεις όσον αφορά το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ το 2024 (ΣΒΑ 8), το οποίο αντιστοιχούσε στο 57,01 % του μέσου όρου της ΕΕ. Επίσης, παρά τις βελτιώσεις, το επενδυτικό κενό επιμένει: 15,2 % του ΑΕΠ το 2023 έναντι 21,7 % στην ΕΕ το 2024, ενώ περίπου το 9,9 % του ενεργού πληθυσμού της Ελλάδας αντιμετώπιζε κίνδυνο φτώχειας το 2023, έναντι 8,3 % στην ΕΕ. Όσον αφορά τον ΣΒΑ 16 (Ειρήνη, δικαιοσύνη και ισχυροί θεσμοί), η Ελλάδα απομακρύνεται από τον στόχο και εξακολουθεί να καταγράφει χειρότερες επιδόσεις από τις άλλες χώρες της ΕΕ. Αυτό αποδεικνύεται από τη χαμηλότερη βαθμολογία του δείκτη αντίληψης της διαφθοράς το 2024 (49 έναντι 62 κατά μέσο όρο στην ΕΕ) και το υψηλότερο ποσοστό του πληθυσμού που ανέφερε εγκλήματα, βία ή βανδαλισμούς στην περιοχή του το 2023 (20,9 % έναντι 10 % κατά μέσο όρο στην ΕΕ). Ο μηχανισμός ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της ΕΕ αναμένεται να συμβάλει στη γεφύρωση μεγάλου μέρους του επενδυτικού κενού της Ελλάδας και να στηρίξει ευρείες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, μεταξύ άλλων στους τομείς της δικαιοσύνης, της δημόσιας διοίκησης και του επιχειρηματικού περιβάλλοντος, οι οποίες αναμένεται να βελτιώσουν τη λειτουργία της οικονομίας γενικότερα.

Δεδομένου ότι οι ΣΒΑ αποτελούν ένα γενικό πλαίσιο, τυχόν σύνδεσμοι με τους σχετικούς ΣΒΑ είτε επεξηγούνται είτε απεικονίζονται με εικονίδια στα άλλα παραρτήματα.

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει διαρθρωτικές προκλήσεις σε ευρύ φάσμα τομέων πολιτικής, όπως αυτοί προσδιορίζονται στις ειδικές ανά χώρα συστάσεις (στο εξής: ΣΑΧ) που απευθύνονται στη χώρα στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου. Αφορούν, μεταξύ άλλων, τη φορολογική πολιτική και τη φορολογική διοίκηση, τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες και τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα, το επιχειρηματικό περιβάλλον, τις δεξιότητες και την εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη, την κοινωνική προστασία, τη δημόσια διοίκηση, συμπεριλαμβανομένης της ικανότητας διαχείρισης των κονδυλίων της ΕΕ, την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, τις μεταφορές και την ενέργεια.

Η Επιτροπή αξιολόγησε τις ΣΑΧ για την περίοδο 2019-2024, λαμβάνοντας υπόψη τα μέτρα πολιτικής που έχουν ληφθεί έως σήμερα από την Ελλάδα και τις δεσμεύσεις που περιλαμβάνονται στο οικείο ΣΑΑ. Στο παρόν στάδιο, η Ελλάδα έχει σημειώσει τουλάχιστον «κάποια πρόοδο» όσον αφορά το 78 % των ΣΑΧ ([202]) και «περιορισμένη πρόοδο» όσον αφορά το 19 % (πίνακας Α16.2).

Τα χρηματοδοτικά μέσα της ΕΕ παρέχουν σημαντικούς πόρους στην Ελλάδα στηρίζοντας επενδύσεις και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας, της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και της κοινωνικής δικαιοσύνης, συμβάλλοντας παράλληλα στην αντιμετώπιση των προκλήσεων που προσδιορίζονται στις ΣΑΧ. Επιπρόσθετα στη χρηματοδότηση ύψους 35,9 δισ. EUR από τον μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας την περίοδο 2021-2026, τα ταμεία της πολιτικής συνοχής της ΕΕ ([203]) παρέχουν 20,5 δισ. EUR στην Ελλάδα (που ανέρχονται στα 25,7 δισ. EUR με την εθνική συγχρηματοδότηση) για την περίοδο 2021-2027 ([204]) με σκοπό την τόνωση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας και ανάπτυξης. Η συνδυασμένη στήριξη από τα μέσα αυτά αντιπροσωπεύει περίπου το 25,1 % του ΑΕΠ του 2024 ([205]). Η συμβολή των μέσων αυτών σε διάφορους στόχους πολιτικής περιγράφεται στα διαγράμματα Α16.1 και Α16.2. Αυτή η σημαντική στήριξη από την ΕΕ προστίθεται στη χρηματοδότηση που έλαβε η Ελλάδα βάσει του πολυετούς δημοσιονομικού πλαισίου 2014-2020, το οποίο χρηματοδότησε έργα έως το 2023 και είχε σημαντικά οφέλη για την ελληνική οικονομία και κοινωνία. Η επιλογή έργων στο πλαίσιο των προγραμμάτων της πολιτικής συνοχής για την περίοδο 2021-2027 έχει προχωρήσει, ενώ η υλοποίηση επιλεγμένων έργων έχει επίσης αποκτήσει δυναμική, γεγονός που κατέστησε δυνατή την πραγματοποίηση σημαντικών επενδύσεων.

Το ελληνικό ΣΑΑ περιλαμβάνει 103 επενδύσεις και 75 μεταρρυθμίσεις για την τόνωση της βιώσιμης ανάπτυξης και τη διευκόλυνση της μετάβασης προς μια ψηφιακή και πιο συμπεριληπτική οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα. Ένα έτος πριν από τη λήξη της περιόδου εφαρμογής του ΜΑΑ, η υλοποίηση βρίσκεται σε εξέλιξη και έχει εκταμιευθεί το 59 % των κονδυλίων. Επί του παρόντος η Ελλάδα έχει υλοποιήσει το 35 % των οροσήμων και των στόχων του οικείου ΣΑΑ ([206]). Απαιτούνται αυξημένες προσπάθειες για να διασφαλιστεί η ολοκλήρωση όλων των μέτρων του ΣΑΑ έως τις 31 Αυγούστου 2026. Μεταξύ άλλων προκλήσεων, η εφαρμογή παρεμποδίζεται από τον ανεπαρκή συντονισμό, τις χρονοβόρες δικαστικές διαδικασίες για την αντιμετώπιση νομικών αξιώσεων κατά των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων και τους αργούς ρυθμούς μεταβίβασης των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας.

Η Ελλάδα λαμβάνει επίσης χρηματοδότηση από διάφορα άλλα μέσα της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αναφέρονται στον πίνακα Α 16.1. Ειδικότερα, η κοινή γεωργική πολιτική (ΚΓΠ) παρέχει στην Ελλάδα

([202])9 % των ΣΑΧ της περιόδου 2019-2024 έχουν υλοποιηθεί πλήρως, 18 % υλοποιήθηκαν ουσιαστικά και 51 % έχουν σημειώσει κάποια πρόοδο.

([203])Κατά την περίοδο 2021-2027, στα ταμεία της πολιτικής συνοχής περιλαμβάνονται το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ταμείο Συνοχής, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ και το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης. Οι πληροφορίες σχετικά με την πολιτική συνοχής που περιλαμβάνονται στο παρόν παράρτημα βασίζονται σε εγκριθέντα προγράμματα με καταληκτική ημερομηνία την 5η Μαΐου 2025.

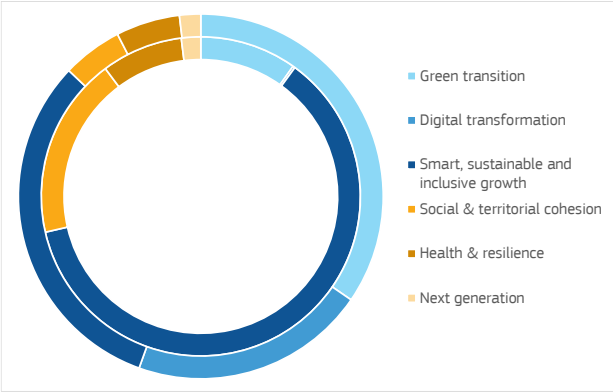
([204])Τα προγράμματα ευρωπαϊκής εδαφικής συνεργασίας (ΕΕΣ) δεν περιλαμβάνονται στο ποσό αυτό.

([205])Η χρηματοδότηση του ΜΑΑ περιλαμβάνει τόσο επιχορηγήσεις όσο και δάνεια, κατά περίπτωση. Τα στοιχεία για το ΑΕΠ βασίζονται σε στοιχεία της Eurostat για το 2024.

([206])Έως τα μέσα Μαΐου 2025, η Ελλάδα έχει υποβάλει 5 αιτήματα πληρωμής.

ενωσιακή συνεισφορά ύψους 13,5 δισ. EUR στο πλαίσιο του στρατηγικού σχεδίου της ΚΓΠ για την περίοδο 2023-2027 ([207]). Επιπλέον 1,6 δισ. EUR διατίθενται στο πλαίσιο του Ταμείου Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης (TAME), μαζί με το μέσο για τη διαχείριση των συνόρων και τις θεωρήσεις (ΜΔΣΘ) και τα ταμεία εσωτερικής ασφάλειας. Επιπρόσθετα, έχουν υπογραφεί πράξεις ύψους 769 εκατ. EUR ([208]) στο πλαίσιο του μέσου InvestEU που υποστηρίζεται από την εγγύηση της ΕΕ, βελτιώνοντας την πρόσβαση σε χρηματοδότηση για πράξεις υψηλότερου κινδύνου στην Ελλάδα.

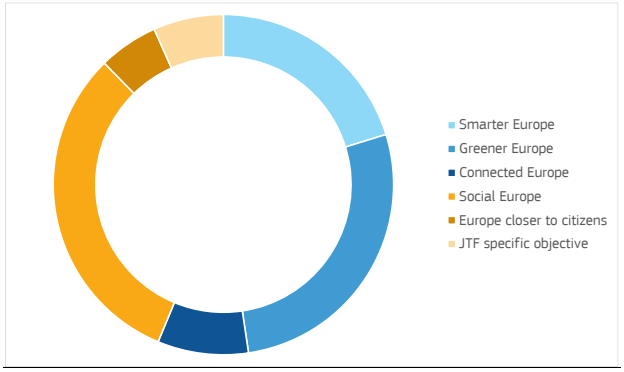
Διάγραμμα A16.1:**Κατανομή της χρηματοδότησης από τον ΜΑΑ στην Ελλάδα ανά τομέα πολιτικής**

(1) Κάθε μέτρο του ΣΑΑ συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων δύο από τους έξι πυλώνες πολιτικής του ΜΑΑ. Η κύρια συνεισφορά απεικονίζεται στον εξωτερικό κύκλο, ενώ η δευτερεύουσα συνεισφορά απεικονίζεται στον εσωτερικό κύκλο. Κάθε κύκλος αντιπροσωπεύει το 100 % των κονδυλίων του ΜΑΑ. Ως εκ τούτου, η συνολική συνεισφορά στην υλοποίηση όλων των πυλώνων που παρουσιάζεται στο παρόν διάγραμμα ανέρχεται στο 200 % των κονδυλίων του ΜΑΑ που διατίθενται.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Διάγραμμα A16.2:**Κατανομή της χρηματοδότησης της πολιτικής συνοχής μεταξύ των στόχων πολιτικής στην Ελλάδα**

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Τα ταμεία της πολιτικής συνοχής αποσκοπούν στην αύξηση της παραγωγικότητας και της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών επιχειρήσεων και στη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Οι ελληνικές επιχειρήσεις, τα ερευνητικά ιδρύματα και τα βιομηχανικά οικοσυστήματα λαμβάνουν στήριξη για την ενίσχυση της περιφερειακής ανταγωνιστικότητας. Το πρόγραμμα ανταγωνιστικότητας που υποστηρίζεται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) θα ωφελήσει πάνω από 28 000 επιχειρήσεις συνολικά, ενώ θα δώσει τη δυνατότητα σε 4 023 μικρομεσαίες επιχειρήσεις να εισαγάγουν στην αγορά καινοτόμα προϊόντα και/ή καινοτόμες διεργασίες. Επιπλέον, το ΕΤΠΑ θα στηρίξει 114 ερευνητικούς οργανισμούς που συμμετέχουν σε κοινά ερευνητικά έργα, ενώ 954 εκατ. EUR επιπλέον αναμένεται να τονώσουν την ανταγωνιστικότητα μέσω των 13 περιφερειακών προγραμμάτων. Το ΕΤΠΑ στηρίζει την ανάπτυξη υπερταχέων ευρυζωνικών συνδέσεων, η οποία αποτελεί προϋπόθεση για την περιφερειακή ανταγωνιστικότητα. Ως εκ τούτου, 116 000 επιπλέον κατοικίες και σχεδόν 17 000 επιχειρήσεις θα επωφεληθούν από διαδίκτυο υψηλής ταχύτητας. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+ (ΕΚΤ+) στηρίζει πρωτοβουλίες για τις δεξιότητες σε όλους τους τομείς στην Ελλάδα, διαθέτοντας περίπου 1,6 δισ. EUR (περίπου το 29 % των συνολικών κονδυλίων του ΕΚΤ+) για τον σκοπό αυτό. Δίνεται έμφαση στη βελτίωση της ποιότητας και της συνάφειας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης με την αγορά εργασίας, συμπεριλαμβανομένων της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης και της διά βίου μάθησης. Περίπου 345 εκατ. EUR προορίζονται για την ανάπτυξη πράσινων δεξιοτήτων και θέσεων εργασίας, ενώ περισσότερα από 93 εκατ. EUR

([207])Παρουσίαση της επίσημα εγκεκριμένης στρατηγικής της Ελλάδας για την εφαρμογή της κοινής γεωργικής πολιτικής της ΕΕ σε εθνικό επίπεδο διατίθεται στη διεύθυνση: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/cap-strategic-plans/greece_el.

([208])Τα στοιχεία αντικατοπτρίζουν την κατάσταση στις 31.12.2024.

προορίζονται για την ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων.

Άλλα κονδύλια συμβάλλουν στην ανταγωνιστικότητα στην Ελλάδα, για παράδειγμα μέσω ανοικτών προσκλήσεων υποβολής προτάσεων. Ο μηχανισμός «Συνδέοντας την Ευρώπη» έχει χρηματοδοτήσει στρατηγικές επενδύσεις σε σιδηροδρομικές και θαλάσσιες υποδομές, καθώς και σε υποδομές εναλλακτικών καυσίμων. Υποστηρίζει επίσης βασικές υποδομές για την ενοποίηση της αγοράς ενέργειας, την απανθρακοποίηση του ενεργειακού συστήματος και την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού, καθώς και την εγκατάσταση υποβρύχιων καλωδίων μεταξύ των νησιών του Αιγαίου και την εφαρμογή της τεχνολογίας 5G σε έξυπνες κοινότητες. Το πρόγραμμα «Ορίζων Ευρώπη» έχει στηρίξει την έρευνα και την καινοτομία, από επιστημονικά επιτεύγματα έως την επέκταση καινοτομιών, έχοντας ως πρώτες προτεραιότητες τις ψηφιακές τεχνολογίες, τη βιομηχανία και το διάστημα, καθώς και το κλίμα, την ενέργεια και την κινητικότητα. Στην Ελλάδα, το Μέσο Τεχνικής Υποστήριξης (TSI) επικεντρώνεται, το 2024, στην ενίσχυση του συντονιστικού μηχανισμού για τη στήριξη των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, στην προώθηση της ενσωμάτωσης της τεχνητής νοημοσύνης στη δημόσια διοίκηση και στην ενίσχυση της μεταρρύθμισης των «πράσινων» προϋπολογισμών. Βοηθά επίσης την Ελλάδα να ενισχύσει τη συνολική ικανότητά της να υλοποιεί συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις που περιλαμβάνονται στο οικείο ΣΑΑ.

Το ΣΑΑ της Ελλάδας περιλαμβάνει επίσης φιλόδοξα μέτρα για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και της ανταγωνιστικότητας. Στο πλαίσιο των μέτρων που καλύπτονται από αιτήματα πληρωμής τα οποία υποβλήθηκαν κατά το προηγούμενο έτος, χορηγήθηκαν δάνεια ύψους 7,1 δισ. EUR για τη στήριξη ιδιωτικών επενδύσεων στην έρευνα, την ανάπτυξη και την καινοτομία, στην αύξηση της εξαγωγικής ικανότητας και στην πράσινη και ψηφιακή μετάβαση. Ο Κώδικας Φορολογίας Εισοδήματος και ο Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας απλουστεύθηκαν και επικαιροποιήθηκαν βάσει των βέλτιστων πρακτικών της ΕΕ. Οι ικανότητες τεχνολογίας πληροφοριών του συστήματος απονομής δικαιοσύνης έχουν ενισχυθεί· 14 επιπλέον δικαστικοί λειτουργοί εγγράφηκαν στην Εθνική Σχολή Δικαστών και τέθηκε σε ισχύ νομοθεσία για το εργαλείο επιδόσεων των δικαστικών υπαλλήλων. Ανατέθηκαν συμβάσεις για την ανάπτυξη μικρών δορυφόρων για τη στήριξη της συνδεσιμότητας και εφαρμογών γεωσκόπησης για σκοπούς χαρτογράφησης, ναυτιλίας, γεωργίας ακριβείας και χωροταξικού σχεδιασμού, ενώ ολοκληρώθηκε μεταρρύθμιση για την ενθάρρυνση της μετάβασης σε συνδέσεις Gigabit. Για τη βελτίωση της οδικής ασφάλειας έχουν ανατεθεί συμβάσεις για παρεμβάσεις σε 2 411 επικίνδυνες τοποθεσίες και για την κατασκευή του Βόρειου Οδικού Άξονα Κρήτης.

Τα κονδύλια της ΕΕ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας και της πράσινης μετάβασης στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του τρέχοντος επταετούς προϋπολογισμού της ΕΕ (πολυετές δημοσιονομικό πλαίσιο). Η πολιτική συνοχής επενδύει σημαντικά στον ελληνικό τομέα των υδάτων και των λυμάτων: περισσότερα από 1,17 δισ. EUR διατίθενται σε σχετικές δράσεις, συμπεριλαμβανομένης της ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτων και των λυμάτων, της βιώσιμης αφαλάτωσης σε απομακρυσμένα νησιά και βασικών υποδομών για τη διασφάλιση της συμμόρφωσης με τη νομοθεσία της ΕΕ για τα λύματα. Όσον αφορά την κυκλική οικονομία, το ΕΤΠΑ χρησιμοποιείται για υποδομές με σκοπό την αύξηση της δυναμικότητας ανακύκλωσης αποβλήτων κατά περισσότερο από 3 225 000 τόνους ετησίως. Επίσης, 1,1 εκατομμύρια άτομα επιπλέον θα προστατεύονται από κινδύνους που σχετίζονται με πλημμύρες. Η Ελλάδα διαθέτει επίσης 3,5 δισ. EUR στο πλαίσιο του στρατηγικού σχεδίου της ΚΓΠ για την επίτευξη περιβαλλοντικών και κλιματικών στόχων, όπως η βιολογική γεωργία, οι εναλλακτικές μέθοδοι φυτοπροστασίας με σκοπό τη μείωση των φυτοφαρμάκων, η προστασία της φύσης, η εξοικονόμηση νερού και η βελτίωση των υποδομών.

Το ΣΑΑ της Ελλάδας διαθέτει ολοκληρωμένο σύνολο μεταρρυθμίσεων και επενδύσεων για την πράσινη μετάβαση. Τα μέτρα που καλύπτονται από τα αιτήματα πληρωμής που υποβλήθηκαν κατά το τελευταίο έτος περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, την ανάθεση συμβάσεων για τη διασύνδεση ηλεκτρικής ενέργειας στα νησιά των Κυκλάδων και στην Πελοπόννησο, καθώς και για την αναβάθμιση του δικτύου διανομής ηλεκτρικής ενέργειας· την αύξηση της δυναμικότητας παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές κατά 2,5 GW· και συμβάσεις για συστήματα αποθήκευσης ηλεκτρικής ενέργειας με δυναμικότητα άνω των 700 MW. Επιπλέον, έχουν ολοκληρωθεί ανακαινίσεις

ενεργειακής απόδοσης σε 8 000 οικιστικές μονάδες που επέφεραν εξοικονόμηση πρωτογενούς ενέργειας άνω του 30 %. Έχουν ληφθεί τα πρώτα μέτρα για την αναβάθμιση 37 703 εκταρίων υποβαθμισμένων δασικών οικοσυστημάτων και για τη βελτίωση των υποδομών υδροδότησης, ώστε να αυξηθεί η διαθεσιμότητα και η ποιότητα του πόσιμου νερού και να μειωθούν οι διαρροές.

Η προώθηση της δικαιοσύνης και της κοινωνικής συνοχής και η βελτίωση της πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες συγκαταλέγονται μεταξύ των βασικών προτεραιοτήτων της ενωσιακής χρηματοδότησης στην Ελλάδα. Οι κοινωνικές επενδύσεις στο πλαίσιο του ΕΤΠΑ περιλαμβάνουν πάνω από 400 εκατ. EUR για τη στήριξη συμπεριληπτικών και βιώσιμων υποδομών και εξοπλισμού εκπαίδευσης σε όλα τα επίπεδα (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια και τριτοβάθμια εκπαίδευση) και 50 εκατ. EUR επιπλέον για εργασιακές και κοινωνικές υποδομές προς όφελος ευάλωτων ελληνικών νοικοκυριών. Άλλα 360 εκατ. EUR που επενδύθηκαν σε υποδομές και εξοπλισμό ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, συμπεριλαμβανομένων αναβαθμίσεων του δικτύου πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης, αναμένεται να βελτιώσουν τα αποτελέσματα υγειονομικής περίθαλψης στις ελληνικές περιφέρειες. Το ΕΚΤ+ παρέχει περίπου 1,5 δισ. EUR για την προώθηση της κοινωνικής συνοχής στην Ελλάδα, ενώ πάνω από 670 εκατ. EUR διατίθενται σε μέτρα για την καταπολέμηση της παιδικής φτώχειας. Τα 13 περιφερειακά προγράμματα περιλαμβάνουν δράσεις για τη βελτίωση της πρόσβασης σε συμπεριληπτική εκπαίδευση, την ενίσχυση της προσβασιμότητας σε κοινωνικές υπηρεσίες και υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και την προώθηση της ενσωμάτωσης και της ενεργητικής ένταξης, ιδίως για τα άτομα που διατρέχουν κίνδυνο φτώχειας και τις μειονεκτούσες ομάδες, όπως οι υπήκοοι τρίτων χωρών και οι Ρομά. Τα προγράμματα του ΕΚΤ+ θα στηρίξουν, μεταξύ άλλων παρεμβάσεων, τουλάχιστον 176 000 ανέργους, περισσότερα από 11 000 παιδιά και σπουδαστές με αναπηρία, καθώς και τη λειτουργία περίπου 1 250 δομών κοινωνικής πρόνοιας και πρωτοβάθμιας υγειονομικής περίθαλψης σε τοπικό επίπεδο. Επιπλέον, το ΤΑΜΕ στηρίζει την ικανότητα της υπηρεσίας ασύλου να διαχειρίζεται τις διαδικασίες. Στηρίζει επίσης τη νόμιμη μετανάστευση, την ενσωμάτωση υπηκόων τρίτων χωρών στην ελληνική κοινωνία και την αντιμετώπιση της αντικανονικής μετανάστευσης μέσω επιστροφών.

Το ελληνικό ΣΑΑ περιλαμβάνει διάφορες μεταρρυθμίσεις και επενδύσεις που σχετίζονται με τη δικαιοσύνη και τις κοινωνικές πολιτικές. Έχουν ανατεθεί συμβάσεις για την ενίσχυση i) του συστήματος ποιοτικού ελέγχου της επαγγελματικής εκπαίδευσης και ii) των μονάδων κατάρτισης της Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης. Η αυτόματη επιστροφή δαπανών για φαρμακευτικά προϊόντα το 2022 μειώθηκε κατά 74,7 εκατ. EUR σε σύγκριση με το 2020.

Πίνακας A16.1: **Επιλεγμένα ταμεία της ΕΕ με εγκεκριμένα κονδύλια — συνοπτικά στοιχεία (σε εκατ. EUR)**

Instrument/policy	**Allocation 2021-2026**		**Disbursed since 2021 (1)**
RRF grants (including the RepowerEU allocation)	18 220.4		9 936.3
RRF loans	17 728		11 401.8
Instrument/policy	**Allocation 2014-2020 (2)**	**Allocation 2021-2027**	**Disbursed since 2021 (3)** (covering total payments to the Member State on commitments originating from both 2014-2020 and 2021-2027 programming periods)
Cohesion policy (total)	18 267.2	20 540.3	10 415.9
European Regional Development Fund (ERDF)	10 980.8	10 672.0	5 917.2
Cohesion Fund (CF)	2 775.4	2 932.7	1 791.8
European Social Fund (ESF, ESF+) and the Youth Employment Initiative (YEI)	4 511.0	5 560.4	2 247.4
Just Transition Fund (JTF)		1 375.1	459.5
Fisheries			
European Maritime, Fisheries and Aquaculture Fund (EMFAF) and the European Maritime and Fisheries Fund (EMFF)	379.7	363.7	309.5
Migration and home affairs			
Migration, border management and internal security - AMIF, BMVI and ISF (4)	648.2	1 584.5	765.3
The common agricultural policy under the CAP strategic plan (5)	**Allocation 2023-2027**		**Disbursements under the CAP Strategic Plan (6)**
Total under the CAP strategic plan	13 480.9		3 767.8
European Agricultural Guarantee Fund (EAGF)	9 844.9		3 343.2
European Fund for Agricultural Development (EAFRD)	3 636.0		424.6

(1) Η καταληκτική ημερομηνία για τα στοιχεία που αφορούν εκταμιεύσεις στο πλαίσιο του ΜΑΑ είναι η 31η Μαΐου 2025.
(2) Τα κονδύλια της πολιτικής συνοχής για την περίοδο 2014-2020 περιλαμβάνουν πιστώσεις του REACT-EU που δεσμεύτηκαν την περίοδο 2021-2022.
(3) Τα ποσά αυτά αφορούν μόνο εκταμιεύσεις που πραγματοποιήθηκαν από το 2021 και μετά και δεν περιλαμβάνουν πληρωμές προς το κράτος μέλος πριν από το 2021. Ως εκ τούτου, τα αριθμητικά στοιχεία δεν περιλαμβάνουν το σύνολο των πληρωμών που αντιστοιχούν στα κονδύλια της περιόδου 2014-2020. Η καταληκτική ημερομηνία για τα στοιχεία που αφορούν εκταμιεύσεις στο πλαίσιο του ΕΤΘΑΥ και του ΕΤΘΑ είναι η 29η Απριλίου 2025. Η καταληκτική ημερομηνία για τα στοιχεία που αφορούν εκταμιεύσεις στο πλαίσιο των ταμείων της πολιτικής συνοχής, του ΤΑΜΕ, του ΜΔΣΘ και του ΤΕΑ είναι η 5η Μαΐου 2025.
(4) ΤΑΜΕ — Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης· ΜΔΣΘ — Μέσο για τη διαχείριση των συνόρων και τις θεωρήσεις· ΤΕΑ — Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας.
(5) Δεν περιλαμβάνονται δαπάνες εκτός του στρατηγικού σχεδίου της ΚΓΠ.
(6) Η καταληκτική ημερομηνία για τα στοιχεία που αφορούν εκταμιεύσεις στο πλαίσιο του ΕΓΤΑΑ είναι η 5η Μαΐου 2025. Οι πληροφορίες σχετικά με τις εκταμιεύσεις του ΕΓΤΕ βασίζονται στις δηλώσεις των κρατών μελών έως τον Μάρτιο του 2025. Οι εκταμιεύσεις για τις άμεσες ενισχύσεις (ΕΓΤΕ) ξεκίνησαν το 2024.
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Πίνακας A16.2: **Συνοπτικός πίνακας των ειδικών ανά χώρα συστάσεων για την περίοδο 2019-2024**

Greece	Assessment in May 2025	Relevant SDGs
2019 CSR 1	**Substantial progress**	
Achieve a sustainable economic recovery and tackle the excessive macroeconomic imbalances by continuing and completing reforms in line with the post-programme commitments given at the Eurogroup of 22 June 2018.	Substantial progress	SDGs 1, 2, 8, 9, 10, 16
2019 CSR 2	**Some progress**	
Focus investment-related economic policy on sustainable transport and logistics,	Limited progress	SDGs 10, 11
environmental protection, energy efficiency, renewable energy and interconnection projects,	Some progress	SDGs 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13
digital technologies,	Some progress	SDGs 9, 10, 11
R&D,	Some progress	SDGs 9, 10, 11
education,	Some progress	SDGs 4, 10, 11
skills,	Some progress	SDGs 4, 10, 11
employability,	Some progress	SDGs 8, 10, 11
health,	Limited progress	SDGs 3, 10, 11
and the renewal of urban areas, taking into account regional disparities and the need to ensure social inclusion.	Some progress	SDGs 1, 2, 10, 11
2020 CSR 1	**Limited progress**	
In line with the general escape clause, take all necessary measures to effectively address the pandemic, sustain the economy and support the ensuing recovery. When economic conditions allow, pursue fiscal policies aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions and ensuring debt sustainability, while enhancing investment.	No longer relevant	SDGs 8, 16
Strengthen the resilience of the health system and	Limited progress	SDG 3
ensure adequate and equal access to healthcare.	Limited progress	SDGs 1, 2, 3, 10
2020 CSR 2	**Substantial progress**	
Mitigate the employment and social impacts of the crisis, including by implementing measures such as short-time work schemes and	Full implementation	SDGs 1, 2, 8, 10
ensuring effective activation support.	Some progress	SDG 8
2020 CSR 3	**Some progress**	
Swiftly deploy measures to provide liquidity and continued flow of credit and other financing to the economy, focusing in particular on small and medium-sized enterprises most affected by crisis.	Substantial progress	SDGs 8, 9
Front-load mature public investment projects and	Substantial progress	SDGs 8, 16
promote private investment to foster the economic recovery.	Some progress	SDGs 8, 9
Focus investment on the green and digital transition, in particular on safe and sustainable transport and logistics,	Limited progress	SDG 11
clean and efficient production and use of energy,	Some progress	SDGs 7, 9, 13
environmental infrastructure and	Limited progress	SDGs 6, 12, 15
very-high capacity digital infrastructure and	Some progress	SDG 9
skills.	Some progress	SDG 4
Improve the effectiveness and digitalisation of the public administration and	Some progress	SDGs 9, 16
promote digital transformation of businesses.	Some progress	SDG 9
2020 CSR 4	**Substantial progress**	
Continue and complete reforms in line with the post-programme commitments given at the Eurogroup of 22 June 2018 to restart a sustainable economic recovery, following the gradual easing up of constraints imposed due to the COVID-19 outbreak.	Substantial progress	SDGs 1, 2, 8, 9, 10, 16
2021 CSR 1	**No longer relevant**	
In 2022, use the Recovery and Resilience Facility to finance additional investment in support of the recovery while pursuing a prudent fiscal policy. Preserve nationally financed investment.	No longer relevant	SDGs 8, 16
When economic conditions allow, pursue a fiscal policy aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions and ensuring fiscal sustainability in the medium term.	No longer relevant	SDGs 8, 16
At the same time, enhance investment to boost growth potential. Pay particular attention to the composition of public finances, on both the revenue and expenditure sides of the budget, and to the quality of budgetary measures in order to ensure a sustainable and inclusive recovery. Prioritise sustainable and growth-enhancing investment, in particular investment supporting the green and digital transition.	No longer relevant	SDGs 8, 16
Give priority to fiscal structural reforms that will help provide financing for public policy priorities and contribute to the long-term sustainability of public finances, including, where relevant, by strengthening the coverage, adequacy and sustainability of health and social protection systems for all.	No longer relevant	SDGs 8, 16

(Συνεχίζεται στην επόμενη σελίδα)

Πίνακας (συνέχεια)

2022 CSR 1	**Some progress**	
In 2023, ensure prudent fiscal policy, in particular by limiting the growth of nationally financed primary current expenditure below medium-term potential output growth, taking into account continued temporary and targeted support to households and firms most vulnerable to energy price hikes and to people fleeing Ukraine. Stand ready to adjust current spending to the evolving situation.	No longer relevant	SDGs 8, 16
Expand public investment for the green and digital transitions, and for energy security taking into account the REPowerEU initiative, including by making use of the Recovery and Resilience Facility and other Union funds.	No longer relevant	SDGs 8, 16
For the period beyond 2023, pursue a fiscal policy aimed at achieving prudent medium-term fiscal positions and ensuring credible and gradual debt reduction and fiscal sustainability in the medium term through gradual consolidation, investment and reforms.	No longer relevant	SDGs 8, 16
Building on reforms undertaken as part of the recovery and resilience plan, improve the investment-friendliness of the taxation system by introducing a wider advance tax-ruling system	No progress	SDGs 8, 10, 12
and review the structure of the tax burden on the self-employed.	Substantial progress	SDGs 8, 10, 12
Safeguard the efficiency of the public administration while ensuring it can attract the right skills and preserving consistency with the unified wage grid.	Some progress	SDG 16
2022 CSR 2	**Substantial progress**	
Proceed with the implementation of its recovery and resilience plan, in line with the milestones and targets included in the Council Implementing Decision of 13 July 2021.	RRP implementation is monitored by assessing RRP payment requests and analysing reports published twice a year on the achievement of the milestones and targets. These are to be reflected in the country reports.	
Swiftly finalise the negotiations with the Commission on the 2021–2027 cohesion policy programming documents with a view to starting their implementation.	Progress on the cohesion policy programming documents is monitored under the EU cohesion policy.	
Complete outstanding reforms that have been pursued under enhanced surveillance, including the cadastre reform.	Substantial progress	SDGs 3, 8, 9
2022 CSR 3	**Some progress**	
With a view to ensuring adequate and equal access to healthcare, complete the rollout of the primary healthcare reform in line with the framework amended under enhanced surveillance, including staffing of all primary healthcare units, implementing population registration and introducing effective gatekeeping by general practitioners.	Some progress	SDG 3
2022 CSR 4	**Some progress**	
Reduce overall reliance on fossil fuels, and diversify imports of fossil fuels	Some progress	SDGs 7, 9, 13
by accelerating deployment of renewable energy and the development of infrastructure that would enable renewable hydrogen.	Some progress	SDGs 7, 9, 13
Also address dependency through ensuring sufficient capacity of electricity networks and interconnections as well as gas interconnections and diversifying gas supply routes.	Substantial progress	SDGs 7, 9, 13
Strengthen the energy services market framework	Some progress	SDGs 7, 9, 13
and step up energy efficiency-enhancing measures through reforms and market incentives to support the decarbonisation of the building sector	Some progress	SDG 7
and the transport sector, particularly by promoting electric mobility.	Limited progress	SDG 11
2023 CSR1	**Some progress**	
Wind down the emergency energy support measures in force, using the related savings to reduce the government deficit, as soon as possible in 2023 and 2024. Should renewed energy price increases necessitate new or continued support measures, ensure that these are targeted at protecting vulnerable households and firms, fiscally affordable, and preserve incentives for energy savings.	Full implementation	SDGs 8, 16
Ensure prudent fiscal policy, in particular by limiting the nominal increase in nationally financed net primary expenditure in 2024 to not more than 2,6 %.	Full implementation	SDGs 8, 16
Preserve nationally financed public investment and ensure the effective absorption of grants under the Facility and of other Union funds, in particular to foster the green and digital transitions.	Limited progress	SDGs 8, 16
For the period beyond 2024, continue to pursue a medium-term fiscal strategy of gradual and sustainable consolidation, combined with investments and reforms conducive to higher sustainable growth, in order to achieve a prudent medium-term fiscal position.	Full implementation	SDGs 8, 16
Building on reforms undertaken as part of the recovery and resilience plan, improve the investment friendliness of the taxation system by introducing a wider advance tax-ruling system,	No progress	SDGs 8, 10, 12, 16
enlarge the tax base, including by reviewing the current taxation structure for the self-employed,	Substantial progress	SDGs 8, 10, 12
and strengthen tax compliance by extending the use of electronic payments.	Substantial progress	SDGs 8, 10, 12, 16
Preserve and increase the operational autonomy of the tax authority.	Some progress	SDGs 8, 16
Safeguard the efficiency of public administration while ensuring that it can attract the right skills and preserving consistency with the unified wage grid.	Some progress	SDG 16
Pursue the ongoing reduction of non-performing loans and further improve the functioning of the secondary non-performing loans market.	Substantial progress	SDG 8

(Συνεχίζεται στην επόμενη σελίδα)

Πίνακας (συνέχεια)

2023 CSR2		
Maintain the momentum in the steady implementation of its recovery and resilience plan and swiftly finalise the REPowerEU chapter with a view to rapidly starting the implementation thereof. Ensure continued sufficient administrative capacity in view of the size of the plan. Proceed with the speedy implementation of cohesion policy programmes, in close complementarity and synergy with the recovery and resilience plan.	RRP implementation is monitored through the assessment of RRP payment requests and analysis of the bi-annual reporting on the achievement of the milestones and targets, to be reflected in the country reports. Progress with the cohesion policy programming is monitored in the context of the Cohesion Policy of the European Union.	
2023 CSR 3	**Some progress**	
To ensure adequate and equal access to healthcare, complete the roll-out of the primary healthcare framework and adopt stronger incentives for the enrolment of an adequate number of family doctors in order to achieve full population coverage and population registration.	Some progress	SDG 3
Finalise cadastral reform by completing cadastral mapping and through the establishment and operation of the Hellenic Cadastre Agency.	Substantial progress	SDGs 8, 9
2023 CSR 4	**Some progress**	
Reduce reliance on fossil fuels and	Some progress	SDGs 7, 9, 13
further accelerate the diversification of energy supply routes.	Some progress	SDGs 7, 9, 13
Further expand the deployment of renewable energy by completing and enforcing the new legal frameworks for the licensing process and for offshore wind farms, increasing electricity network and storage capacity, promoting the decentralised production of renewable energy and putting in place legislative frameworks for the production of renewable hydrogen and biomethane.	Some progress	SDGs 7, 8, 9, 13
Step up the delivery of measures that improve energy efficiency, including targeted measures for energy-poor households and the installation of smart meters, and	Some progress	SDGs 1, 2, 7, 10
policy efforts aimed at the provision and acquisition of skills and competences needed for the green transition.	Limited progress	SDG 4
Support the decarbonisation of the transport sector, in particular by promoting electric vehicles.	Limited progress	SDG 11
2024 CSR 1	**Some progress**	
Submit the medium-term fiscal-structural plan in a timely manner.	Full implementation	SDGs 8, 16
In line with the requirements of the reformed Stability and Growth Pact, limit the growth in net expenditure in 2025 to a rate consistent with, inter alia, putting the general government debt on a plausibly downward trajectory over the medium term and maintaining the general government deficit below the 3% of GDP Treaty reference value.	Full implementation	SDGs 8, 16
Continue improving the investment friendliness of the taxation system by reinforcing its legal certainty	Some progress	SDGs 8, 9, 10, 12
and continue increasing the operational autonomy of the tax authority.	Some progress	SDGs 8, 16
Safeguard the efficiency of public administration while ensuring that it can attract the right skills and preserving consistency with the unified wage grid,	Some progress	SDG 16
and operationalising the multi-level governance framework.	Limited progress	SDG 16
Ensure that external balances continue on a steadily improving path by promoting balanced growth and supporting productive domestic investment.	Some progress	SDGs 8, 9
Pursue the ongoing reduction of the stock of non-performing loans held by banks and credit servicers, including by further improving the e-auction processes to reduce the ratio of unsuccessful auctions.	Substantial progress	SDG 8
2024 CSR 2		
Strengthen administrative capacity to manage EU funds, accelerate investments and maintain momentum in the implementation of reforms. Address relevant challenges to allow for continued, swift and effective implementation of the recovery and resilience plan, including the REPowerEU chapter, ensuring completion of reforms and investments by August 2026. Accelerate the implementation of cohesion policy programmes. In the context of their mid-term review, continue focusing on the agreed priorities, taking action to better address the needs in the area of prevention and preparedness against climate change-related risks, while considering the opportunities provided by the Strategic Technologies for Europe Platform initiative to improve competitiveness.	RRP implementation is monitored through the assessment of RRP payment requests and analysis of the bi-annual reporting on the achievement of the milestones and targets. Progress with the cohesion policy programming is monitored in the context of the Cohesion Policy of the European Union.	
2024 CSR 3	**Some progress**	
Boost competitiveness through tackling underachievement in basic skills,	Limited progress	SDG 4
reinforcing the management of state assets	Some progress	SDG 9
and completing the regulatory framework for environmental licensing.	Some progress	SDGs 8, 9
2024 CSR 4	**Some progress**	
Reduce reliance on fossil fuels by accelerating the decarbonisation of the transport sector.	Limited progress	SDG 11
Strengthen management of natural disasters by putting in place an effective early warning and risk prevention system.	Some progress	SDGs 1, 7, 8, 11, 13

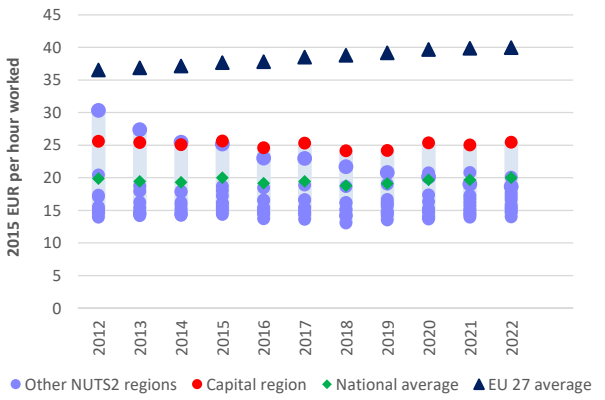
Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Οι ευνοϊκές οικονομικές συνθήκες προσφέρουν την ευκαιρία για περιφερειακή σύγκλιση στην Ελλάδα. Με βάση τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα των περιφερειών σε βασικούς τομείς της οικονομίας, η βελτίωση της ψηφιακής συνδεσιμότητας της χώρας και της προσαρμογής της στην κλιματική αλλαγή είναι καίριας σημασίας για τη διασφάλιση κοινωνικής και οικονομικής σύγκλισης.

Παρά τη μακρόχρονη απόκλιση της ελληνικής οικονομίας από τον μέσο όρο της ΕΕ όσον αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ [μονάδες αγοραστικής δύναμης (ΜΑΔ)], μεταξύ του 2014 και του 2023 όλες οι περιφέρειες σημείωσαν ανάπτυξη, η οποία υπερβαίνει, ως επί το πλείστον, τον μέσο όρο της ΕΕ από το 2021. Η τάση αυτή αναμένεται να συνεχιστεί καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου 2024-2026 και προσφέρει την ευκαιρία να μειωθούν οι περιφερειακές οικονομικές ανισότητες, οι οποίες παρέμειναν, κατά γενικό κανόνα, αμετάβλητες, καθώς το 47 % της οικονομικής δραστηριότητας της χώρας λαμβάνει χώρα στην περιφέρεια της πρωτεύουσας (Αττική). Η αύξηση του πραγματικού κατά κεφαλήν ΑΕΠ κατά την περίοδο 2014-2023, ελαφρώς πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ, υπερέβη το 2 % στην Αττική, την Κεντρική Μακεδονία και τη Στερεά Ελλάδα, ενώ κατέγραψε αρνητικό πρόσημο στη Δυτική Μακεδονία (– 2,5 %).

Η δημιουργία νέων ευκαιριών περιφερειακής ανάπτυξης θα ήταν επωφελής για τη σταθεροποίηση του ενεργού πληθυσμού και τη διατήρηση της αύξησης του ΑΕΠ μακροπρόθεσμα. Οι περισσότερες περιφέρειες καταγράφουν μείωση του πληθυσμού, γεγονός που εγείρει δημοσιονομικές, οικονομικές και κοινωνικές προκλήσεις. Η Δυτική Μακεδονία έχει πληγεί ιδιαίτερα, καταγράφοντας ετήσια μείωση πληθυσμού κατά 12 άτομα ανά 1 000 κατοίκους το 2023, και ακολουθούν η Στερεά Ελλάδα και η Πελοπόννησος, οι οποίες καταγράφουν μείωση κατά 10 άτομα ανά 1 000 κατοίκους. Η μείωση του πληθυσμού προκλήθηκε από την κοινή επίδραση της καθαρής αποδημίας και μιας αρνητικής φυσικής αλλαγής. Το ποσοστό των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας (65 ετών και άνω) είναι υψηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ, ενώ το ποσοστό του ενεργού πληθυσμού (ηλικίας 15 έως 64 ετών) είναι χαμηλότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ σε όλες σχεδόν τις ελληνικές περιφέρειες, γεγονός που επιβαρύνει τη δημοσιονομική βιωσιμότητα.

Διάγραμμα A17.1: **Παραγωγικότητα της εργασίας ανά ώρα**

Πίνακας A17.1: **Επιλογή δεικτών σε περιφερειακό επίπεδο στην Ελλάδα**

	GDP per head (PPS)	Real GDP per head growth	Productivity - GDP per person employed (PPS)	Real productivity growth (per person employed)	Productivity - GDP per hour worked (PPS)	Real productivity growth (per hour worked)	R&D expenditure in business enterprise sector (BERD)	Human resources in science and technology (core)	Employment in knowledge-intensive services	Population growth	Population with high educational attainment	Population aged 30-34 with high educational attainment	Early leavers from education and training (1)	At-risk-of-poverty or social exclusion	Unmet needs for medical examination (2)
	Index EU-27 = 100	Average annual % change	Index EU-27 = 100	Average annual % change	Index EU-27 = 100	Average annual % change	% of GDP	% of total employment	% of total employment	Average annual change per 1000 residents	% of population aged 25-64	% of population aged 30-34	% of population aged 18-24	% of total population	% of total population
	2023	2014-2023	2023	2014-2023	2022	2013-2022	2022	2024	2024	2014-2023	2024	2024	2024	2024	2024
European Union (27 MS)	100	1.6	100	0.6	100	0.9	1.5	49.2	41.5	1.70	36.1	44.8	9.3	21.0	2.5
Greece	69	1.8	68	-0.3	57	0.1	0.7	41.8	37.7	-4.80	35.2	44.4	3.0	26.9	12.1
Attiki	96	2.2	85	-0.2	71	-0.1	1.1	52.8	49.4	-2.10	44.6	51.3	2.8	22.7	13.4
Voreio Aigaio	42	0.5	55	-0.6	40	-0.7	0.1	31.7	37.2	1.20	26.5	24.8		33.2	10.6
Notio Aigaio	70	0.2	63	-2.1	51	-0.4	0.0	29.4	27.7	-2.30	22.2	27.9	8.2	20.3	11.0
Kriti	59	1.3	58	-0.3	44	0.2	0.3	32.8	27.4	-1.30	28.5	38.1	3.9	20.7	9.0
Anatoliki Makedonia, Thraki	45	1.3	50	-0.3	46	0.4	0.4	30.3	30.2	-7.90	23.7	37.9	6.4	33.8	10.9
Kentriki Makedonia	55	2.2	58	-0.2	50	0.3	0.5	43.1	35.0	-6.80	37.1	48.5	1.2	31.0	11.2
Dytiki Makedonia	55	-2.5	65	-4.5	61	-4.8	0.2	34.3	31.1	-12.00	28.3	43.5		36.3	11.2
Ipeiros	45	1.4	50	0.0	43	0.9	0.6	42.1	40.1	-6.00	38.4	51.6		19.6	12.3
Thessalia	52	2.0	53	0.1	48	1.5	0.3	40.9	32.3	-8.30	34.3	49.6		25.8	11.0
Ionia Nisia	61	0.8	56	-1.0	45	-0.1	0.1	24.3	20.5	-3.40	19.6	36.4		41.4	14.2
Dytiki Elláda	50	1.2	54	-0.5	42	-0.2	0.4	31.4	29.9	-5.70	25.6	37.7	6.9	35.2	14.5
Sterea Elláda	63	2.2	68	-0.1	65	-0.2	0.6	26.2	22.6	-10.20	21.1	25.9	13.6	25.7	11.1
Peloponnisos	59	1.9	62	0.0	49	0.0	0.7	31.1	25.6	-9.60	26.1	48.8	12.0	32.3	10.0

(1) Άτομα που εγκαταλείπουν πρόωρα το σχολείο: τελευταίο αξιόπιστο έτος (μεταξύ 2020-2024), δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία για τις υπόλοιπες περιφέρειες.
(2) Μη ικανοποιούμενες ανάγκες, λόγω υπερβολικού κόστους, υπερβολικά μεγάλης απόστασης μετακίνησης ή λίστας αναμονής.
Πηγή: Eurostat και JRC

Μονάδα: Πραγματικό ΑΕΠ ανά δεδουλευμένη ώρα (EUR, σε τιμές 2015)
Πηγή: Eurostat

Οι διαφορές στα επίπεδα παραγωγικότητας μεταξύ της Αττικής και άλλων περιφερειών παρέμειναν σταθερές τα τελευταία εννέα χρόνια. **Η Ελλάδα καλύπτει με αργούς ρυθμούς τη διαφορά της από άλλα κράτη μέλη της νότιας Ευρώπης, όπως η Ισπανία και η Πορτογαλία**. Ωστόσο, η σύγκλιση της παραγωγικότητας ανά ώρα με τον μέσο όρο της ΕΕ αντιμετωπίζει εμπόδια, καθώς η μέση ετήσια ανάπτυξη παρέμεινε στάσιμη. (Διάγραμμα A17.1) Επιπρόσθετα στον τουρισμό, τομείς της οικονομίας με υψηλότερη παραγωγικότητα έχουν συμβάλει σε μια μέτρια αύξηση από το 2020. Η απασχόληση σε υπηρεσίες έντασης γνώσης και οι ανθρώπινοι πόροι στους τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας, καθώς και οι δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης στον επιχειρηματικό τομέα (βλ. επίσης παράρτημα 3) κατέγραψαν αύξηση, μολονότι όλοι οι δείκτες παρουσιάζουν υψηλή συγκέντρωση στην περιφέρεια της πρωτεύουσας.

Ανταγωνιστικότητα

Υπάρχει σημαντικό περιθώριο ενίσχυσης της καινοτομίας μέσω της συμβολής στην επέκταση καινοτόμων επιχειρήσεων, όχι μόνο στην Αττική αλλά και στην υπόλοιπη χώρα, π.χ. στην Κεντρική Μακεδονία και την Κρήτη, όπου βρίσκονται μεγάλα πανεπιστήμια. Σύμφωνα με τον πίνακα αποτελεσμάτων για την περιφερειακή καινοτομία 2023 ([209]), οι περιφέρειες με τις υψηλότερες επιδόσεις είναι η Αττική, και ακολουθούν πολύ κοντά η Κρήτη και η Κεντρική Μακεδονία, οι οποίες χαρακτηρίζονται όλες ως «μέτριοι παράγοντες καινοτομίας». Οι δαπάνες για την έρευνα και την ανάπτυξη αυξήθηκαν σταθερά σε όλες τις περιφέρειες κατά την τελευταία δεκαετία, αλλά το επίπεδο των αιτήσεων για διπλώματα ευρεσιτεχνίας είναι σταθερά χαμηλό σε όλες τις περιφέρειες. Αυτό δείχνει ότι περαιτέρω προσπάθειες θα συμβάλουν στην ενθάρρυνση της μεταφοράς τεχνολογίας (βλ. παράρτημα 3 — Καινοτομία στις επιχειρήσεις).

Η Ελλάδα έχει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στον αγροδιατροφικό τομέα και στον τομέα των βιοεπιστημών, καθώς και στη ναυτιλία στο πλαίσιο της ωκεάνιας/παράκτιας οικονομίας, τομείς που έχουν τη δυνατότητα να αναπτυχθούν περαιτέρω σε περιφερειακό επίπεδο. Ο αγροδιατροφικός τομέας διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις περισσότερες ελληνικές περιφέρειες. Η ανάπτυξη καινοτόμων μεθόδων, όπως η γεωργία ακριβείας, μπορεί να αυξήσει την παραγωγικότητα και τη βιωσιμότητα της γεωργίας σε περιοχές όπου ο τομέας είναι ιδιαίτερα διαδεδομένος (όπως στην Κεντρική Μακεδονία και στη Θεσσαλία). Δεδομένου του ηγετικού ρόλου της Ελλάδας στον παγκόσμιο ναυτιλιακό κλάδο, η χώρα βρίσκεται επίσης σε στρατηγική θέση για να διαδραματίσει κεντρικό ρόλο στην απανθρακοποίηση του κλάδου: από την υιοθέτηση των πράσινων καυσίμων παγκοσμίως έως τον καθαρισμό των πορθμείων εσωτερικού (βλ. παράρτημα 7). Επίσης, το πρόσφατο άνοιγμα των ναυπηγείων του Σκαραμαγκά (Αττική) και της Σύρου (Νότιο Αιγαίο) αποτελεί ένδειξη της αναζωογόνησης της ναυπηγικής βιομηχανίας στη χώρα. Η καινοτομία που σχετίζεται με τις βιοεπιστήμες (ιατροτεχνολογία, φαρμακευτικά προϊόντα, βιοτεχνολογία) σε ερευνητικά ιδρύματα, όχι μόνο στην Αττική αλλά και στην Ήπειρο, την Πελοπόννησο και την Κρήτη, έχει τη δυνατότητα να αυξήσει τις ευκαιρίες ανάπτυξης και να διαφοροποιήσει τις οικονομίες των περιφερειών αυτών.

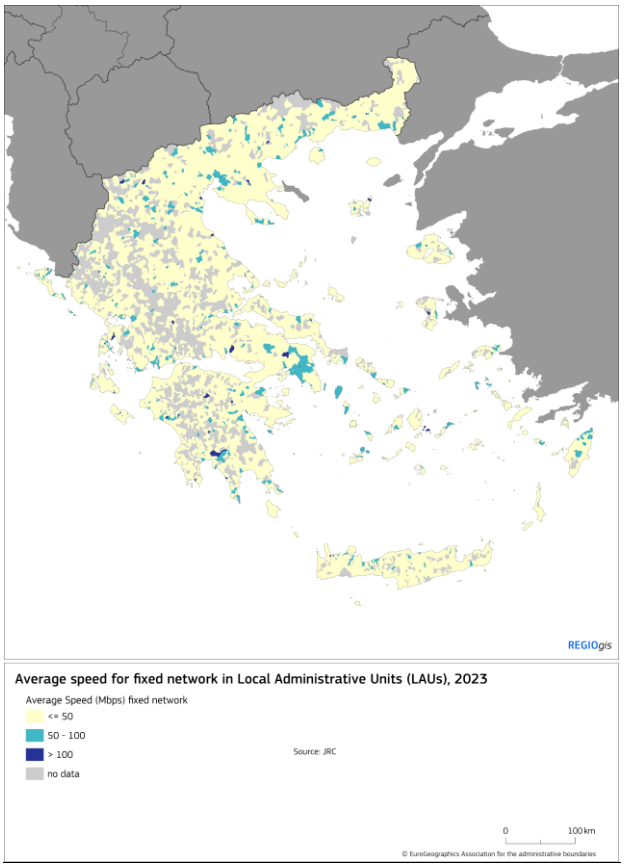
Στη φιλόδοξη πορεία της να επιτύχει ταχύ ψηφιακό μετασχηματισμό, η Ελλάδα αντιμετωπίζει προκλήσεις, αλλά και ευκαιρίες για επίτευξη αυξημένης περιφερειακής συνδεσιμότητας. Στην έκδοση του δείκτη ψηφιακής οικονομίας και κοινωνίας (DESI) για το 2024, η Ελλάδα κατατάσσεται μεταξύ των τελευταίων κρατών μελών της ΕΕ, σε μια σειρά βασικών ψηφιακών κατηγοριών. Για τις περισσότερες κατηγορίες του δείκτη, συμπεριλαμβανομένου του ποσοστού μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ) με τουλάχιστον βασικό επίπεδο ψηφιακής έντασης. Παρά τις βελτιώσεις σε όλες σχεδόν τις διαστάσεις του δείκτη τα τελευταία έτη, οι βαθμολογίες παραμένουν κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Οι μέσες ταχύτητες σταθερών ευρυζωνικών συνδέσεων συγκαταλέγονται μεταξύ των χαμηλότερων στην ΕΕ και υπάρχει σαφές χάσμα μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών (Χάρτης A17.1).

([209])Πίνακας αποτελεσμάτων για την περιφερειακή καινοτομία (RIS) — Προφίλ χώρας 2023: Ελλάδα.

Η χρήση των ΤΠΕ είναι σχετικά υψηλή στην περιφέρεια της πρωτεύουσας, όπου σχεδόν το 70 % του πληθυσμού χρησιμοποίησε το διαδίκτυο για να αλληλεπιδράσει με τις δημόσιες αρχές το 2021, αλλά είναι πολύ χαμηλότερη αλλού. Η βελτίωση των ψηφιακών υποδομών και του ψηφιακού περιβάλλοντος της χώρας μπορεί να προσφέρει ευκαιρίες, ιδίως στους νέους σε όλες τις περιφέρειες και τις απομακρυσμένες περιοχές, για την αύξηση της παραγωγικότητας των τοπικών επιχειρήσεων, της καινοτομίας και της πρόσβασης σε ψηφιακές υπηρεσίες που παρέχονται από την κυβέρνηση (βλ. παράρτημα 6).

Η βελτίωση των επιδόσεων της Ελλάδας όσον αφορά την ποιότητα της διακυβέρνησης θα μπορούσε να συμβάλει στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Με βάση την επιτυχή ανάπτυξη υπηρεσιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και άλλες θεσμικές μεταρρυθμίσεις τα τελευταία έτη, πρόσθετα μέτρα θα μπορούσαν να συμβάλουν στη βελτίωση της συγκριτικά ανεπαρκούς ακόμη διακυβέρνησης της Ελλάδας (βλ. παράρτημα 6), ιδίως σε περιφερειακό επίπεδο.

Χάρτης A17.1: **Μέση ταχύτητα σταθερής σύνδεσης στο διαδίκτυο, 2023**

Πηγή: Eurostat και JRC

Κοινωνική δικαιοσύνη

Η βελτίωση της πρόσβασης σε υγειονομική περίθαλψη, σε μακροχρόνια φροντίδα και σε οικονομικά προσιτή στέγαση είναι ζωτικής σημασίας για τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων. Το ποσοστό των ατόμων που αντιμετωπίζουν κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, το οποίο ανέρχεται στο 26,9 % σε εθνικό επίπεδο, παραμένει μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ (βλ. παράρτημα 11). Σε περιοχές όπως τα Ιόνια Νησιά, η Δυτική Μακεδονία και η Δυτική Ελλάδα, υπερβαίνει σημαντικά τον εθνικό μέσο όρο.

Το υπερβολικό κόστος στέγασης αποτελεί σημαντικό ζήτημα που επηρεάζει ολόκληρη τη χώρα, ιδίως τις αστικές περιοχές. Σχεδόν το ένα τρίτο του πληθυσμού πρέπει να διαθέτει τουλάχιστον το 29 % του διαθέσιμου εισοδήματός του σε δαπάνες στέγασης, επίπεδο που είναι μεταξύ των υψηλότερων στην ΕΕ. Όσον αφορά την ιδιοκτησία κατοικίας, η Ελλάδα κατέγραψε πτώση

κατά 7,6 εκατοστιαίες μονάδες από το 2010 έως το 2023.

Από το 2021 έχει σημειωθεί επίσης σημαντική αύξηση των μη ικανοποιούμενων αναγκών υγειονομικής περίθαλψης σε ολόκληρη τη χώρα και, έως το 2024, όλες οι ελληνικές περιφέρειες είχαν καταγράψει τα υψηλότερα ποσοστά μη ικανοποιούμενων ιατρικών αναγκών κατά δήλωση των ίδιων των ατόμων στην περιφερειακή κατάταξη της ΕΕ. Ειδικότερα στη Δυτική Ελλάδα και στα Ιόνια Νησιά, τα εν λόγω ποσοστά εκτοξεύτηκαν κατά 250 %. Αυτές οι μη ικανοποιούμενες ανάγκες οφείλονται κυρίως στο υψηλό κόστος, στις μεγάλες λίστες αναμονής και στις μεγάλες αποστάσεις μετακίνησης, ιδίως σε αγροτικές και απομακρυσμένες περιοχές (βλ. παράρτημα 14). Η ανάπτυξη και η υιοθέτηση λύσεων όπως η τηλεϊατρική θα μπορούσαν να βελτιώσουν την προσβασιμότητα των υπηρεσιών υγειονομικής περίθαλψης σε απομακρυσμένες περιοχές και νησιά, αλλά προϋποθέτουν να συνεχίσει η Ελλάδα να βελτιώνει τις ψηφιακές υποδομές της και να αντιμετωπίσει το χάσμα ψηφιακών δεξιοτήτων.

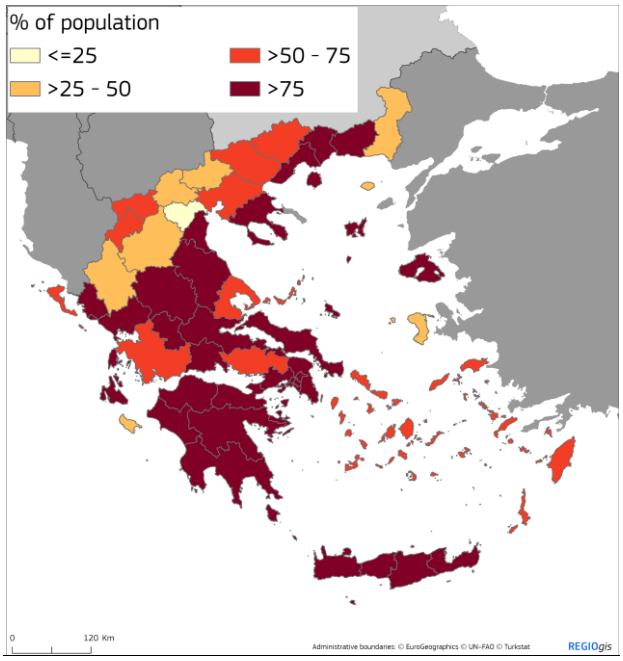
Η αξιοποίηση των ταλέντων και η αύξηση του ποσοστού των γυναικών και των νέων στις περιφερειακές αγορές εργασίας, ιδίως εκτός Αττικής, θα μπορούσαν να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητα. Μολονότι τα ποσοστά απασχόλησης έχουν αυξηθεί τα τελευταία έτη στη χώρα συνολικά, περιφέρειες όπως η Δυτική Μακεδονία και η Ήπειρος αντιμετωπίζουν προβλήματα που αφορούν ιδίως την υψηλή μακροχρόνια ανεργία και την ανεργία των γυναικών. Οι περιφέρειες της Ηπείρου και των Ιονίων Νησιών έχουν επίσης ιδιαίτερα υψηλά ποσοστά νέων που βρίσκονται εκτός απασχόλησης, εκπαίδευσης ή κατάρτισης. Οι ανισότητες αυτές μπορεί να οφείλονται εν μέρει στην έλλειψη πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες και ευκαιρίες απασχόλησης, αλλά και στην έλλειψη στρατηγικού οράματος για τις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά κάθε περιφέρειας. Επιπλέον, η μελέτη του Προγράμματος Διεθνούς Αξιολόγησης Μαθητών (PISA) του 2022 για την αξιολόγηση των βασικών δεξιοτήτων (μαθηματικά, θετικές επιστήμες και γραμματισμός) των ατόμων ηλικίας 15 ετών αποκάλυψε περιφερειακές ανισότητες στις επιδόσεις της χώρας. Το χάσμα επιδόσεων μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών είναι αρκετά σημαντικό, καθώς οι μαθητές σε μεγαλύτερες πόλεις έχουν σημαντικά καλύτερες επιδόσεις. Η ενσωμάτωση του εκπαιδευτικού συστήματος καθώς και της επαγγελματικής κατάρτισης σε τομείς στους οποίους οι περιφέρειες έχουν ιδιαίτερο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα —ιδίως σε τομείς υψηλής παραγωγικότητας— μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και στη μείωση της ανεργίας.

Βιωσιμότητα

Οι ελληνικές περιφέρειες αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις αλλά και ευκαιρίες σε σχέση με την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, δεδομένης της μεγάλης έκθεσής τους σε κινδύνους που σχετίζονται με την κλιματική αλλαγή και της γεωγραφικής ποικιλομορφίας του εδάφους. Οι επενδύσεις στην προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και στον μετριασμό των σχετικών κινδύνων θα μπορούσαν να συμβάλουν στη διατήρηση των περιφερειακών οικονομιών, ιδίως των ορεινών, των παράκτιων και των νησιωτικών κοινοτήτων (βλ. επίσης παράρτημα 9). Η έκθεση σε επιβλαβείς κλιματικές επιπτώσεις είναι ιδιαίτερα υψηλή στις νότιες παράκτιες περιοχές, οι οποίες καταγράφουν πολύ υψηλές θερμοκρασίες κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, είναι ευάλωτες σε αιφνίδιες πλημμύρες κατά τη διάρκεια του υπόλοιπου έτους και αντιμετωπίζουν οξεία λειψυδρία (Χάρτης Α17.2).

Φυσικοί πόροι όπως το νερό υφίστανται έντονη πίεση σε περιοχές που επωφελούνται από υψηλά επίπεδα τουρισμού. Η βελτίωση της διαχείρισης των υδάτων και των αποβλήτων (βλ. παράρτημα 9), συμπεριλαμβανομένων επιλεκτικών επενδύσεων αφαλάτωσης σε άνυδρα νησιά, σε συνδυασμό με τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, θα μπορούσαν να αποτελέσουν κινητήρια δύναμη για την καινοτόμο και βιώσιμη διαχείριση των πόρων.

Χάρτης Α17.2: **Έκθεση του ανθρώπου σε επιβλαβείς κλιματικές επιπτώσεις**

Πηγή: Eurostat και JRC

Οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου στην Ελλάδα είναι χαμηλότερες από τον μέσο όρο της ΕΕ, αλλά οι περιφέρειες στις οποίες εξακολουθούν οι δραστηριότητες εξόρυξης λιγνίτη (Δυτική Μακεδονία και Πελοπόννησος) έχουν υψηλότερες κατά κεφαλήν εκπομπές από την υπόλοιπη χώρα. Και οι δύο περιφέρειες περιλαμβάνονται στο σχέδιο δίκαιης μετάβασης της Ελλάδας και σημειώνουν ικανοποιητική πρόοδο για τη σταδιακή κατάργηση της οικείας παραγωγής λιγνίτη έως το 2028. Επίσης, πρωτοβουλίες για μηδενικές εκπομπές που βρίσκονται σε εξέλιξη, όπως η «GR-eco Islands», αποσκοπούν στην πλήρη απανθρακοποίηση και ψηφιοποίηση των ελληνικών νησιών έως το 2030. Ωστόσο, εξακολουθεί να υπάρχει σοβαρή ανησυχία για την ποιότητα του αέρα, ιδίως σε αστικές περιοχές όπως στην περιφέρεια της πρωτεύουσας (Αττική), όπου τα επίπεδα αιωρούμενων σωματιδίων και διοξειδίου του αζώτου συχνά υπερβαίνουν τα όρια της ΕΕ, επηρεάζοντας αρνητικά τη δημόσια υγεία, και αναδεικνύοντας το γεγονός ότι στοχευμένα μέτρα ελέγχου της ρύπανσης θα βοηθούσαν να βελτιωθεί η κατάσταση. Η βελτίωση της πρόσβασης σε υποδομές εναλλακτικών καυσίμων σε αστικά κέντρα σε ολόκληρη τη χώρα, όπως σε σταθμούς φόρτισης ηλεκτρικών οχημάτων, μπορεί να συμβάλει στην αύξηση της βιωσιμότητας των μεταφορών και στη μείωση των εκπομπών.